DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İZMİR'DEKİ RESTORASYON UYGULAMALARINDA KULLANILAN YÖNTEMLERİN KORUMA BAĞLAMINDA İRDELENMESİ

Sevda PAKBEN

Ekim, 2016

İZMİR

İZMİR'DEKİ RESTORASYON UYGULAMALARINDA KULLANILAN YÖNTEMLERİN KORUMA BAĞLAMINDA İRDELENMESİ

Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi

Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Programı

Sevda PAKBEN

Ekim, 2016

İZMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU

SEVDA PAKBEN, tarafından **PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ** yönetiminde hazırlanan **"İZMİR'DEKİ RESTORASYON UYGULAMALARINDA KULLANILAN YÖNTEMLERİN KORUMA BAĞLAMINDA İRDELENMESİ"** başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Eti AKYÜZ LEVİ

Yönetici

Yrd. Doç. Dr. Neslihan GÜZEL

Jüri Üyesi

Doç. Dr. Gülnur Ballice

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Emine İlknur CÖCEN

Müdür

Fen Bilimleri Enstitüsü

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitim sürecimde bilgilendirici teorik çalışmalarından, alan çalışmalarından dolayı ve tez sürecim boyunca fikirleri, eleştirileri ve yardımlarıyla tez çalışmalarımda yönlendirici olan tez danışmanım Prof. Dr. Eti Akyüz LEVİ' ye teşekkürlerimi sunarım.

Çalışma sürecim boyunca benden manevi desteklerini esirgemeyen eşim Y. Mimar Uluç PAKBEN'e, annem Y.Mimar Dilek PAKBEN'e ve babam Y. Mimar Tamer PAKBEN'e teşekkür ederim. Tez çalışmalarıma katkı sağlayan Umart Mimarlık Şirketine teşekkür ederim. Ayrıca öğrenci işleri biriminde yüksek lisans eğitimim boyunca bana yardımcı olan Filiz GÜRSAN'a teşekkür ederim.

Sevda PAKBEN

İZMİR'DEKİ RESTORASYON UYGULAMALARINDA KULLANILAN YÖNTEMLERİN KORUMA BAĞLAMINDA İRDELENMESİ

ÖZ

Taşınmaz kültür varlıkları olarak nitelendirilen tarihi yapıların, korunması ve gelecek nesillere aktarılması işi, küçümsenemeyecek boyutta bilgi birikimi gerektirir. Bu süreçte geleneksel yapı, malzeme, teknoloji ve teknikleri bilinmelidir. Böylelikle yapıların koruma ilkelerine uygun olarak korunması ve yaşatılması sağlanabilir. Yapıların özgün kimliğinin sürdürülebilmesi günümüzde yapılan yanlış restorasyonlarla mümkün olmamaktadır. Tarihi yapılardaki malzeme, teknoloji ve tekniklerin araştırılması, bunlara uyumlu malzeme ve teknolojilerin geliştirilmesi ile müdahaleler doğru ve bilimsel şekilde gerçekleştirilebilmektedir. Bu bağlamda çalışmada kullanılan yapı malzemeleri, yapım sistemleri, bozulmalar ve müdahale teknikleri ele alınmıştır. Taş, tuğla, ahşap, metal gibi yapı malzemeleri anlatılmış ve görsellerle desteklenmiştir. Yapı öğeleri örnekler üzerinde incelenmiştir.

İzmir'de farklı sistem, işlev, ölçek ve konumda inşa edilmiş, farklı bozulmuşluk düzeylerine sahip yapıların restorasyon örnekleri incelenerek, müdahale yöntemleri değerlendirilmiştir. Restorasyon uygulamalarında yapılan müdahaleler; örneklerin yapım sistemleri, yıpranmışlık durumu ve işlevleri ile karşılaştırılarak irdelenmiştir. Bu saptamalara göre uyumlu onarım tekniklerinin ortaya konulması ve uygulanmasına yönelik teknik ve teknolojilerin tanımlanmasına çalışılmıştır. Yapıların içinde yaşanılan hacimler olduğu gerçeği, uygulamalarda yapılan sistem müdahalelerini zorunlu kılmaktadır. Konstrüksiyonun güçlendirilmesi sırasında yapının özgünlük değerini yitirmemesi, mimar, restorasyon uzmanı, sanat tarihçisi, arkeolog ve inşaat mühendisi gibi farklı disiplinlerden uzmanların birlikte uyum içinde çalışmasını gerektirir.

Anahtar kelimeler: Restorasyon, İzmir, kültür varlığı, konservasyon.

EXAMINATION OF THE METHODS USED IN IZMIR RESTORATION APPLICATIONS IN RESPECT OF PRESERVATION

ABSTRACT

Conserving and passing down the historic buildings, which are described as immovable cultural assets, to future generations require knowledge at a level that can not be underestimated. In this process, traditional building, materials, technology and techniques should be known. Thus, the protection and survival of the buildings can be ensured in accordance with the conservation principles. The sustainability of the original identity of buildings is not possible with the wrong restorations made today. Interventions can be carried out correctly and scientifically with the researches on materials, technologies and techniques in historical buildings, development of materials and technologies compatible with them. In this context, building materials in use, construction systems, impairment and intervention techniques are discussed in the study. Building materials such as stone, brick, wood and metal are explained and supported visually. The building elements were examined with the help of examples.

In Izmir, restoration examples of buildings with different levels of impairment, which were constructed in different systems, functions, scale and locations, were examined and the intervention methods were evaluated. Interventions in restoration applications were investigated by being compared with the state of decay, functions and construction systems of the samples. In accordance with these findings, attempts have been made to identify the techniques and technologies for the introduction and implementation of proper repair techniques. The fact that there are volumes experienced within the structures necessitates system interventions made in applications. Maintaining the originality of building during the construction reinforcement necessitates working in harmony with experts from different disciplines such as architects, restorators, art historians, archaeologists and civil engineers.

Key words: Restoration, Izmir, cultural assets, conservation.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

SINAV SONUÇ FORMU ii
TEŞEKKÜR iii
ÖZ iv
ABSTRACT v
ŞEKİLLER LİSTESİ xvii
TABLOLAR LİSTESİ xxxii

BÖLÜM BİR – GİRİŞ 1

1.1 Çalışmanın Amacı 1
1.2 Çalışmanın Yöntemi 3
1.3 Çalışmanın Kapsamı 4
1.4 Çalışmanın İlgili Literatür İçindeki Yeri 5
1.5 Çalışmanın Kurgusu 8

BÖLÜM İKİ - KORUMA DÜŞÜNCESİNİN GELİŞİMİ VE HUKUKİ BOYUTU 9

2.1 Koruma Düşüncesinin Tarihsel Gelişimi 9
2.1.1 Üslup Birliği Akımı 10
2.1.2 Romantik Akım 11
2.1.3 Tarihi Restorasyon Akımı 11
2.1.4 Çağdaş Restorasyon Kuramı ve Atina Konferansı 11
2.2 Koruma Düşüncesi Bağlamında Oluşturulan Tüzükler ve İlkeler 12
2.2.1 Uluslararası Tüzükler 13
2.2.1.1 Atina Tüzüğü (Carta Del Restauro) 13
2.2.1.2 Venedik Tüzüğü 15
2.2.1.3 Amsterdam Bildirgesi 17
2.2.1.4 Nara Özgünlük Belgesi 19

2.2.1.5 Ahşap Tarihi Yapıların Korunması için İlkeler 19
2.2.1.6 ICOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü 23
2.2.1.7 Burra Tüzüğü 24
2.2.1.8 Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu için İlkeler 25
2.2.1.10 ICOMOS Türkiye Mimari Miras Koruma Bildirgesi 27
2.2.1.10.1 Mimari Mirasa Müdahale İlkeleri 29
2.2.1.10.2 Müdahale Ölçeği 31
2.2.1.10.3 Müdahale Yaklaşımları 31
2.2.1.10.4 Müdahale Biçimleri 33
2.2.2 Ulusal Kanunlar ve İlke Kararları 34
2.2.2.1 Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu 34
2.2.2.2 660 nolu İlke Kararı 35
2.2.2.3 26 nolu İlke Kararı 39

BÖLÜM ÜÇ - İZMİR TARİHİ VE MİMARİ TARİH 40

3.1 İzmir Tarihi 40
3.2 Mimari Tarih 44
3.2.1 Osmanlı Dönemi 44
3.2.2 Cumhuriyet Dönemi 49
3.2.2.1 Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi 49
3.2.2.2 İkinci Ulusal Mimarlık Dönemi 55
3.2.3 Modern Mimari Miras 57

BÖLÜM DÖRT - İZMİR'DE TARİHİ YAPILARDA KULLANILAN YAPIM SİSTEMLERİ 60

4.1 Yığma Sistem 60
4.1.1 Duvarlar 60
4.1.1.1 Örgü sistemleri 60
4.1.1.1.1 Taş Duvarlar 60

4.1.1.1.2 Tuğla Duvarlar 63
4.1.1.1.3 Almaşık Duvarlar 63
4.1.1.1.4 Kerpiç Duvarlar 64
4.1.1.2 Harç ve Sıvalar 64
4.1.2 Döşemeler 64
4.1.2.1 Ahşap Kirişli Döşeme 64
4.1.2.1.1 Döşeme Kirişleri Biçimlendirilmiş Ahşap Kirişli Döşeme 64
4.1.2.1.2 Döşeme Kirişleri Biçimlendirilmemiş Ahşap Kirişli Döşeme . 65
4.1.2.2 Volta Döşeme 66
4.1.2.3 Betonarme Döşeme 66
4.1.3 Çatılar 67
4.1.3.1 Düz Çatılar 67
4.1.3.2 Eğimli Çatılar 67
4.1.3.3 Eğrisel Çatılar 68
4.2 Ahşap Karkas Sistem 70
4.2.1 Duvarlar 72
4.2.1.1 Duvar Sistemleri (Örgü Sistemleri) 72
4.2.1.1.1 Hımış 72
4.2.1.1.2 Bağdadi 73
4.2.1.2 Harç ve Sıvalar 76
4.2.2 Döşemeler 76
4.2.2.1 Ahşap Kirişli Döşeme 76
4.2.2.1.1 Tek Tabanlı Ahşap Kirişli Döşeme 77
4.2.2.1.2 Çift Tabanlı Ahşap Kirişli Döşeme 77
4.2.2.2 Volta Döşeme 77
4.2.3 Çatılar 78
4.2.3.1 Düz Çatılar 78
4.2.3.2 Eğimli Çatılar 79
4.2.3.3 Eğrisel Çatılar 81
4.3 Çelik Karkas Sistem 83
4.3.1 Duvarlar (Taşıyıcı İskelet) 84
4.3.2 Döşemeler 88

4.3.3 Çatılar 88
4.4 Betonarme Sistem 90
4.4.1 Duvarlar (Taşıyıcı İskelet) 93
4.4.2 Döşemeler 93
4.4.3 Çatılar 93
4.2.3.1 Düz Çatılar 93
4.2.3.2 Eğimli Çatılar 94
4.2.3.3 Eğrisel Çatılar 95
4.5 Karma Sistem 96
4.5.1 Duvarlar 97
4.5.1.1 Örgü Sistemi 97
4.5.1.2 Harç ve Sıvalar 98
4.5.2 Döşemeler 98
4.5.3 Çatılar 99

BÖLÜM BEŞ – YAPI MALZEMELERİ, BOZULMALAR VE MÜDAHALE YÖNTEMLERİ 101

5.1 Taş 101
5.1.1 Malzeme Özellikleri 102
5.1.2 Kullanım Yerleri 103
5.1.2.1 Taş Malzemenin Taşıyıcı Olarak Kullanılması 103
5.1.2.2 Taş Malzemenin Yapı Öğelerinde Kullanılması 104
5.1.3 Taş Malzemede Görülen Bozulmalar 107
5.1.4 Taş Malzemeye Uygulanan Müdahale Yöntemleri 108
5.1.4.1 Taşıyıcı Sisteme Yönelik Müdahaleler 108
5.1.4.2 Konservasyon Yöntemleri 109
5.2 Pişmiş Toprak 110
5.2.1 Malzeme Özellikleri 111
5.2.2 Kullanım Yerleri 111
5.2.2.1 Pişmiş Toprak Malzemenin Taşıyıcı Olarak Kullanılması 111
5.2.2.2 Pişmiş Toprak Malzemenin Yapı Öğelerinde Kullanılması 113

5.2.3 Pişmiş Toprak Malzemede Görülen Bozulmalar 114
5.2.4 Pişmiş Toprak Malzemeye Uygulanan Müdahale Yöntemleri 115
5.2.4.1 Taşıyıcı Sisteme Yönelik Müdahaleler 115
5.2.4.2 Konservasyon Yöntemleri 116
5.3 Kerpiç 117
5.3.1 Malzeme Özellikleri 118
5.3.2 Kullanım Yerleri 119
5.3.2.1 Kerpiç Malzemenin Taşıyıcı Olarak Kullanılması 119
5.3.2.2 Kerpiç Malzemenin Yapı Öğelerinde Kullanılması 120
5.3.3 Kerpiç Malzemede Görülen Bozulmalar 120
5.3.4 Kerpiç Malzemeye Uygulanan Müdahale Yöntemleri 121
5.3.4.1 Taşıyıcı Sisteme Yönelik Müdahaleler 121
5.3.4.2 Konservasyon Yöntemleri 121
5.4 Ahşap 121
5.4.1 Malzeme Özellikleri 122
5.4.2 Kullanım Yerleri 123
5.4.2.1 Ahşap Malzemenin Taşıyıcı Olarak Kullanılması 123
5.4.2.2 Ahşap Malzemenin Yapı Öğelerinde Kullanılması 124
5.4.3 Ahşap Malzemede Görülen Bozulmalar 127
5.4.4 Ahşap Malzemeye Uygulanan Müdahale Yöntemleri 129
5.4.4.1 Taşıyıcı Sisteme Yönelik Müdahaleler 129
5.4.4.2 Konservasyon Yöntemleri 131
5.5 Metal 132
5.5.1 Malzeme Özellikleri 132
5.5.2 Kullanım Yerleri 132
5.5.2.1 Metal Malzemenin Taşıyıcı Olarak Kullanılması 132
5.5.2.2 Metal Malzemenin Yapı Öğelerinde Kullanılması 133
5.5.3 Metal Malzemede Görülen Bozulmalar 135
5.5.4 Metal Malzemeye Uygulanan Müdahale Yöntemleri 137
5.5.4.1 Taşıyıcı Sisteme Yönelik Müdahaleler 137
5.5.4.2 Konservasyon Yöntemleri 137
5.6 Kompozit Malzemeler 137

5.6.1 Alçı 137
5.6.1.1 Katkısız Alçı 137
5.6.1.2 Katkılı Alçı 138
5.6.2 Yerinde Dökme Mozaik 139
5.6.3 Karo siman 140
5.6.4 Kartonpiyer 141
5.7 Harç ve Sıvalar 143
5.7.1 Harçlar 143
5.7.1.1 Harç Çeşitleri 143
5.7.1.1.1 Çamur Harcı 143
5.7.1.1.2 Alçı Harcı 144
5.7.1.1.3 Kireç Harcı 144
5.7.1.1.4 Horasan Harcı 144
5.7.1.2 Harçlarda Görülen Bozulmalar 145
5.7.1.3 Uygulanan Müdahale Yöntemleri 145
5.7.2 Sıvalar 146
5.7.2.1 Sıva Çeşitleri 146
5.7.2.1.1 Kerpiç Sıva 146
5.7.2.1.2 Alçı Sıva 146
5.7.2.1.3 Kireç Sıva 146
5.7.2.1.3 Horasan Sıvası 147
5.7.2.1.4 Çimento Sıva 147
5.7.2.1.5 Taraklı Sıva 148
5.7.2.2 Sıvalarda Görülen Bozulmalar 149
5.7.2.3 Uygulanan Müdahale Yöntemleri 150
5.7.3 Özellikli (Bezemeli) Sıvalar 151

BÖLÜM ALTI - İZMİR KENTİ'NDEKİ TARİHİ YAPILARDAN RESTORASYON ÖRNEKLERİ 153

6.1 Osmanlı Bankası (Garanti Bankası Kurumsal Şube Binası) 153
6.1.1 Yapının Tarihçesi ve Konumu 153

6.1.2 Mekân Organizasyonu 155
6.1.3 Yapım Tekniği 159
6.1.4 Malzeme Kullanımı 160
6.1.4.1 Düşey Kaplama Malzemesi 160
6.1.4.2 Yatay Kaplama Malzemesi 161
6.1.4.3 Örtü Malzemesi 161
6.1.4.4 Süslemeler 161
6.1.5 Restorasyon Öncesi Durum 161
6.1.5.1 Yapısal Bozulma ve Deformasyonlar 163
6.1.5.2 Malzemeye Yönelik Bozulmalar 164
6.1.6 Restorasyon Süreci 165
6.1.7 Restorasyon Sonrası Durum ve Değerlendirme 180
6.2 Tekel Deposu Alsancak (Mali Müşavirler Odası) 184
6.2.1 Yapının Tarihçesi ve Konumu 184
6.2.2 Mekân Organizasyonu 186
6.2.3 Yapım Tekniği 192
6.2.4 Malzeme Kullanımı 193
6.2.4.1 Düşey Kaplama Malzemesi 193
6.2.4.2 Yatay Kaplama Malzemesi 193
6.2.4.3 Örtü Malzemesi 194
6.2.4.4 Süslemeler 194
6.2.5 Restorasyon Öncesi Durum 195
6.2.5.1 Yapısal Bozulma ve Deformasyonlar 196
6.2.5.2 Malzemeye Yönelik Bozulmalar 197
6.2.6 Restorasyon Süreci 198
6.2.7 Restorasyon Sonrası Durum ve Değerlendirme 209
6.3 Torbalı Abdülhamit Köşkü 213
6.3.1 Yapının Tarihçesi ve Konumu 213
6.3.2 Mekân Organizasyonu 214
6.3.3 Yapım Tekniği 217
6.3.4 Malzeme Kullanımı 218
6.3.4.1 Düşey Kaplama Malzemesi 218

6.3.4.2 Yatay Kaplama Malzemesi 219
6.3.4.3 Örtü Malzemesi 219
6.3.4.4 Süslemeler 220
6.3.5 Restorasyon Öncesi Durum 220
6.3.5.1 Yapısal Bozulma ve Deformasyonlar 221
6.3.5.2 Malzemeye Yönelik Bozulmalar 222
6.3.6 Restorasyon Süreci 222
6.3.7 Restorasyon Sonrası Durum ve Değerlendirme 226
6.4 Bayraklı Turan Braggiotti Levanten Köşkü 229
6.4.1 Yapının Tarihçesi ve Konumu 229
6.4.2 Mekân Organizasyonu 231
6.4.3 Yapım Tekniği 235
6.4.4 Malzeme Kullanımı 238
6.4.4.1 Düşey Kaplama Malzemesi 238
6.4.4.2 Yatay Kaplama Malzemesi 238
6.4.4.3 Örtü Malzemesi 238
6.4.4.4 Süslemeler 239
6.4.5 Restorasyon Öncesi Durum 239
6.4.5.1 Yapısal Bozulma ve Deformasyonlar 244
6.4.5.2 Malzemeye Yönelik Bozulmalar 244
6.4.6 Restorasyon Süreci 245
6.4.7 Restorasyon Sonrası Durum ve Değerlendirme 255
6.5 Aslanlı Köşk (Küçükyalı) 259
6.5.1 Yapının Tarihçesi ve Konumu 259
6.5.2 Mekân Organizasyonu 261
6.5.3 Yapım Tekniği 263
6.5.4 Malzeme Kullanımı 263
6.5.4.1 Düşey Kaplama Malzemesi 263
6.5.4.2 Yatay Kaplama Malzemesi 263
6.5.4.3 Örtü Malzemesi 265
6.5.4.4 Süslemeler 265
6.5.5 Restorasyon Öncesi Durum 266

6.5.5.1 Yapısal Bozulma ve Deformasyonlar 267
6.5.5.2 Malzemeye Yönelik Bozulmalar 267
6.5.6 Restorasyon Süreci 267
6.5.7 Restorasyon Sonrası Durum ve Değerlendirme 273
6.6 Kemer Tren İstasyonu 276
6.6.1 Yapının Tarihçesi ve Konumu 276
6.6.2 Mekân Organizasyonu 278
6.6.3 Yapım Tekniği 285
6.6.4 Malzeme Kullanımı 288
6.6.4.1 Düşey Kaplama Malzemesi 288
6.6.4.2 Yatay Kaplama Malzemesi 289
6.6.4.3 Örtü Malzemesi 289
6.6.4.4 Süslemeler 289
6.6.5 Restorasyon Öncesi Durum 289
6.6.5.1 Yapısal Bozulma ve Deformasyonlar 290
6.6.5.2 Malzemeye Yönelik Bozulmalar 291
6.6.6 Restorasyon Süreci 292
6.6.7 Restorasyon Sonrası Durum ve Değerlendirme 298
6.7 Aya Voukla Kilisesi 301
6.7.1 Yapının Tarihçesi ve Konumu 301
6.7.2 Mekân Organizasyonu 302
6.7.3 Yapım Tekniği 305
6.7.4 Malzeme Kullanımı 306
6.7.4.1 Düşey Kaplama Malzemesi 306
6.7.4.2 Yatay Kaplama Malzemesi 306
6.7.4.3 Örtü Malzemesi 306
6.7.4.4 Süslemeler 308
6.7.5 Restorasyon Öncesi Durum 309
6.7.5.1 Yapısal Bozulma ve Deformasyonlar 310
6.7.5.2 Malzemeye Yönelik Bozulmalar 311
6.7.6 Restorasyon Süreci 317
6.7.7 Restorasyon Sonrası Durum ve Değerlendirme 328

6.8 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu 333
6.8.1 Yapının Tarihçesi ve Konumu 333
6.8.2 Mekân Organizasyonu 335
6.8.3 Yapım Tekniği 338
6.8.4 Malzeme Kullanımı 338
6.8.4.1 Düşey Kaplama Malzemesi 338
6.8.4.2 Yatay Kaplama Malzemesi 340
6.8.4.3 Örtü Malzemesi 340
6.8.4.4 Süslemeler 340
6.8.5 Restorasyon Öncesi Durum 341
6.8.5.1 Yapısal Bozulma ve Deformasyonlar 342
6.8.5.2 Malzemeye Yönelik Bozulmalar 343
6.8.6 Restorasyon Süreci 343
6.8.7 Restorasyon Sonrası Durum ve Değerlendirme 348
6.9 Salepçioğlu Camii 351
6.9.1 Yapının Tarihçesi ve Konumu 351
6.9.2 Mekân Organizasyonu 351
6.9.3 Yapım Tekniği 359
6.9.4 Malzeme Kullanımı 360
6.9.4.1 Düşey Kaplama Malzemesi 360
6.9.4.2 Yatay Kaplama Malzemesi 360
6.9.4.3 Örtü Malzemesi 360
6.9.4.4 Süslemeler 361
6.9.5 Restorasyon Öncesi Durum 362
6.9.5.1 Yapısal Bozulma ve Deformasyonlar 362
6.9.5.2 Malzemeye Yönelik Bozulmalar 363
6.9.6 Restorasyon Süreci 364
6.9.7 Restorasyon Sonrası Durum ve Değerlendirme 371
6.10 Kâtipzade Konağı, Kestelli 374
6.10.1 Yapının Tarihçesi ve Konumu 374
6.10.2 Mekân Organizasyonu 377
6.10.3 Yapım Tekniği 379

6.10.4 Malzeme Kullanımı 381
6.10.4.1 Düşey Kaplama Malzemesi 381
6.10.4.2 Yatay Kaplama Malzemesi 381
6.10.4.3 Örtü Malzemesi 381
6.10.4.4 Süslemeler 381
6.10.5 Restorasyon Öncesi Durum 382
6.10.5.1 Yapısal Bozulma ve Deformasyonlar 383
6.10.5.2 Malzemeye Yönelik Bozulmalar 383
6.10.6 Restorasyon Süreci 384
6.10.7 Restorasyon Sonrası Durum ve Değerlendirme 391

BÖLÜM YEDİ - DEĞERLENDİRMELER 334

7.1 Müdahalelere İlişkin Kavramlar 394
7.2 İncelenen Yapılara Ait Değerlendirmeler 401

BÖLÜM SEKİZ - SONUÇLAR 430

KAYNAKLAR 432

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 3.1 Yeşilova Höyüğü Kalıntıları. 40
Şekil 3.2 Yüzyıllar önce İzmir Körfezi. 41
Şekil 3.3 İzmir gravürü 1600'lü yıllar. 42
Şekil 3.4 Hollandalı gezgin Corneille de Bruyn Osmanlı hükümdarları ile söyleşirken. 42
Şekil 3.5 İzmir Rıhtımı. 43
Şekil 3.6 Kemeraltı iç limanı. 45
Şekil 3.7 İzmir kıyı bandı gelişimi ve dolgu alanları. 46
Şekil 3.8 Muzaffer İzgü Sokak'ta konumlanan 12 numaralı Levanten konut. 47
Şekil 3.9 Muzaffer İzgü Sokak No:2 zemin kat planı. 48
Şekil 3.10 Borsa Sarayı. 50
Şekil 3.11 Eski Osmanlı Bankası. 51
Şekil 3.12 Türk Ocağı Binası. 52
Şekil 3.13 İzmir Milli Sinema ve Kütüphane. 52
Şekil 3.14 Büyük Kardiçalı Hanı. 53
Şekil 3.15 Anadolu Apartmanı. 54
Şekil 3.16 Gazi İlköğretim Okulu. 55
Şekil 3.17 Şato Restoran. 56
Şekil 3.18 Eski Merkez Bankası. 57
Şekil 3.19 Süller Villası. 58
Şekil 3.20 Özsaruhan Evi. 59
Şekil 4.1 Moloz taş duvar dokusu, Şirince. 60
Şekil 4.2 Torbalı Abdülhamit Köşkü ahşap hatıllı moloz taş duvar örgüsü. 61
Şekil 4.3 Torbalı Abdülhamit Köşkü dolu tuğla hatıllı moloz taş duvar örgüsü. 61
Şekil 4.4 Salepçioğlu Camii kesme taş duvar örgüsü. 62
Şekil 4.5 Torbalı Vali Kâzım Paşa Okulu yığma tuğla duvar örgüsü. 63

Şekil 4.6 Hrisostomos Evi (1. Kordon, no: 264) bodrum kat almaşık duvar örgüsü. 63
Şekil 4.7 Torbalı Bülbüldere Abdülhamit Mektebi ahşap döşeme kirişleri..... 65
Şekil 4.8 Foça'da bir kule ev döşemesi. 65
Şekil 4.9 Kemeraltı'nda (861 Sokak no: 33)bulunan yapının volta kirişleri ve bağdadi çıtalar. 66
Şekil 4.10 Aslanlı Köşk'te açılmış bir duvarda görülen beton kiriş..... 67
Şekil 4.11 Aslanlı Köşk eğimli ahşap çatı ve orijinal Marsilya kiremitleri, Köprü Mahallesi, İzmir. 68
Şekil 4.12 Salepçioğlu Camii kubbesi ve geçiş elemanları..... 69
Şekil 4.13 Borsa Sarayı. 69
Şekil 4.14 Aya Voukla Kilisesi müştemilatlarından Halk Eğitim Merkezi (İzmir Basın Tarihi Müzesi) binası. 70
Şekil 4.15 Alsancak, Muzaffer İzgü Sokak, No:12'deki yapının plan şeması, zemin kat rölövesi. 71
Şekil 4.16 Hrisostomos Evi (1. Kordon, no: 264) zemin kat rölövesi. 71
Şekil 4.17 C. Whithall Köşkü, Bornova, zemin kat planı. 72
Şekil 4.18 Braggiotti Evi zemin kat hımış duvarlar. 73
Şekil 4.19 Klazomenai Zeytinyağı İşliği. 73
Şekil 4.20 Kıbrıs Şehitleri Caddesi ve Gazi Kadınlar Sokağı köşesinde, 89 numaralı yapının çatı katındaki tek yönlü bağdadi duvardan detay. 74
Şekil 4.21 Alsancak Muzaffer İzgü Sokak no:12'deki yapının ön cephesi. 75
Şekil 4.22 Konak Pazaryeri Mahallesi 945 Sokak 30 ve 32 numaralardaki yapılar (sağda). 75
Şekil 4.23 Hrisostomos Evi (1. Kordon, no: 264) ahşap karkas iç duvarların düzensiz dağılımını gösteren çizim. 76
Şekil 4. 24 Tek tabanlı ve çift tabanlı döşeme çizimi. 77
Şekil 4.25 Braggiotti Levanten Köşkü mutfak ve oda mekânlarından geçen kısmi kesit. 78
Şekil 4.26 Hrisostomos Evi (1. Kordon, no: 264), müştemilatı volta döşeme ile oluşturulan teras çatı altındaki mekândan görünüş. 79

Şekil 4.27 Hrisostomos Evi (1. Kordon, no: 264), müştemilatında volta döşeme ile oluşturulan teras çatı. 79
Şekil 4.28 1. Kordon 364 numarada bulunan ahşap karkas yapının ahşap oturtma kırma çatısı. 80
Şekil 4.29 Klazomenai Zeytinyağı İşliği saz çatısı. 80
Şekil 4.30 Klazomenai Zeytinyağı İşliği ahşap asma saz kaplama çatısı. 81
Şekil 4.31 Aya Voukla Kilisesi ahşap karkas taşıyıcılı kubbe kasnağı detayı. 82
Şekil 4. 32 Aya Voukla Kilisesi ahşap karkas taşıyıcılı eğrisel çatısı. 82
Şekil 4.33 Eski Elektrik Fabrikası kesiti. 83
Şekil 4.34 Kemer Tren İstasyonu çelik karkas peron örtüsü. 84
Şekil 4.35 Eski Elektrik Fabrikası, (Alsancak Liman arkası) dolu tuğla duvar dolgusu. 85
Şekil 4.36 Alsancak 1450 Sokak 10 numaralı yapı cephesi. 85
Şekil 4.37 Alsancak 1450 Sokak 8 numaralı yapı çelik taşıyıcılar. 86
Şekil 4.38 Alsancak 1450 Sokak 8 numaralı yapı, çelik karkas dikme ve kiriş. 86
Şekil 4.39 Kemer Tren İstasyonu çelik dikme detayı. 87
Şekil 4.40 Alsancak 1450 Sokak 8 numaradaki yapının döşemesi. 88
Şekil 4.41 Kemer Tren İstasyonu yolcu peronu çelik çatısı, ana ve ara makaslardan detay. 89
Şekil 4.42 Kemer Tren İstasyonu yolcu peronu çelik çatısı, çelik dikme - kiriş detayı. 89
Şekil 4.43 Konak Ziraat Bankası Binası. 90
Şekil 4.43 Alsancak Tekel Deposu guseli kirişler. 91
Şekil 4.44 Osmanlı Bankası guseli kirişler. 91
Şekil 4.45 Borsa Sarayı guseli kirişler. 91
Şekil 4.46 Güzelyalı 76 Sokak 33 numarada bulunan yapı cephesi. 92
Şekil 4.47 Güzelyalı 76 Sokak 4 numarada bulunan yapı cephesi. 92
Şekil 4. 48 Alsancak Tekel Deposu'nda kullanılan delikli tuğlalar. 93
Şekil 4.50 Alsancak Tekel Deposu teras çatısı. 94
Şekil 4.49 Alsancak'ta bulunan eski Tekel depolarından 1456 Sokak 11 numaradaki yapının çatısı. 94
Şekil 4.50 Borsa Sarayı köşe kubbe detayı. 95

Şekil 4.51 Borsa Sarayı köşe kubbe detayı. 95
Şekil 4.52 Aya Voukla Kilisesi. 96
Şekil 4.53 Bülbüldere Abdülhamit Mektebi güney cephesi. 97
Şekil 4.54 Torbalı Bülbüldere Mektebi üst kat rölövesi kısmi planı. 98
Şekil 4.55 Aya Voukla Kilisesi volta döşeme detayı. 99
Şekil 4.56 Aya Voukla Kilisesi kubbe kasnağı detayı. 99
Şekil 4.57 Torbalı Bülbüldere Abdülhamit Mektebi kısmi kesiti. 100
Şekil 5.1 İzmir Saat Kulesi iç mekânı kumtaşı (solda), güneybatı cephesi Marsilya Mermeri sütunlar. 104
Şekil 5.2 Sinyora Giveret Sinagogu bahçesindeki taş döşeme kaplaması. 105
Şekil 5.3 Salepçioğlu Camii. 105
Şekil 5.4 Afyon Han (Konak, Cumhuriyet Bulvarı, no: 68). 105
Şekil 5.5 Torbalı Abdülhamit Köşkü köşe plastr detayı, kırmızı andezit. 106
Şekil 5.6 Bayraklı Turan'da bulunan Braggiotti Levanten Köşkü giriş kapısı söveleri. 106
Şekil 5.7 Torbalı Bülbüldere Abdülhamit Mektebi, giriş merdiveni taş duvar örgüsünde görülen bitkilenme. 107
Şekil 5.8 Aya Voukla Kilisesi müştemilatı taş duvarında enjeksiyonla doldurma ve metal dikiş atma yöntemleriyle duvar onarımı. 109
Şekil 5.9 Tekel Deposu Alsancak 2. ve 3. kat tuğla duvarları. 111
Şekil 5.10 Kızlarağası Hanı tuğla kemer ve tonozları. 112
Şekil 5.11 Selçuk Bizans Su Kemeri, tuğla malzemeli kemer. 112
Şekil 5.12 Konak Yalı Camii çinili cephesi. 113
Şekil 5.13 Milli Sinema (İzmir Devlet Opera ve Balesi) cephesindeki çiniler. 114
Şekil 5.14 Torbalı Bülbüldere'de bulunan Abdülhamit Mektebi tuğla bacasında görülen bozulma. 114
Şekil 5.15 Selçuk Bizans Su Kemeri tamamlanan tuğla kemer. 116
Şekil 5.16 Selçuk Bizans Su Kemeri tuğla üzerine koruyucu kimyasal uygulanması. 117
Şekil 5.17 Klazomenai Zeytinyağı İşliği kerpiç blokların kurutulması. 118

Şekil 5.18 Klazomenai Zeytinyağı İşliği deposunda kullanılan kerpiç bloklar. 119
Şekil 5.19 Klazomenai Zeytinyağı İşliği Depo yapısında kerpiç çatının yapım aşaması. 120
Şekil 5.20 Bayraklı Turan'da 1649 Sokak 54/13 numarada bulunan Giraud Ailesi yazlık evinin raspa sonrası ortaya çıkan ahşap karkas taşıyıcıları. 123
Şekil 5.21 Aya Voukla Kilisesi ahşap taşıyıcılı tonozlar ve kubbe kasnağı. 124
Şekil 5.22 Ahşap basamak profilleri çizimi. 125
Şekil 5.23 1. Kordon'da bulunan Hrisostomos Evi ahşap ışıklığı. 125
Şekil 5.24 Hrisostomos Evi (1. Kordon, no: 264) ahşap plastr süsleme detayı (solda), Alsancak, Muzaffer İzgü Sokak, no:12'deki yapıda ahşap plastr süsleme detayı (sağda). 126
Şekil 5.25 Torbalı Özbey Camii'nin ahşap kafes bölme elemanı. 126
Şekil 5.26 Torbalı Yeniköy Yukarı Camii ahşap tavan kaplaması ve tavan göbeği detayı. 127
Şekil 5.27 Bayraklı Turan'da (1649 Sokak) bulunan Bragiotti Levanten Köşkü yangın etkisiyle ortaya çıkan bozulmalar. 128
Şekil 5.28 Hrisostomos Evi (1. Kordon, no: 264) ahşap cumbada bozulma görülen bozulmalar. 128
Şekil 5.29 Hrisostomos Evi (1. Kordon, no: 264) bitişik parseldeki yapının yarattığı oturma etkisi. 129
Şekil 5.30 Bayraklı Turan'da 1649 Sokak 54/13 numarada bulunan Giraud Ailesi yazlık evinde bozulan ahşap karkas taşıyıcıların emprenye edilmiş ahşap elemanlarla değiştirilmesi. 130
Şekil 5.31 Bayraklı Turan'da 1649 Sokak 54/13 numarada bulunan Giraud Ailesi yazlık evinde bozulan ahşap karkas taşıyıcının bir parçasının alınarak emprenye edilmiş ahşap elemanlarla değiştirilmesi ve çelik lamayla birbirine tutturulması. 130
Şekil 5.32 Torbalı Merkez Orhaniye Camii ahşap kapısındaki niteliksiz boyanın sökülmesi. 131
Şekil 5.33 Bayraklı Turan 1649 Sokak'ta bulunan Braggiotti Levanten Köşkü'ndeki balkon volta döşemesi ve onu taşıyan dökme demir kolonlar. 133

Şekil 5.34 Bayraklı Turan 1649 Sokak'ta bulunan Braggiotti Levanten Köşkü'nün dövme demir kepenkleri. 134
Şekil 5.35 İzmir Saat Kulesi'nin bronz kubbe ve alemi. 134
Şekil 5.36 Buca Caddesi, 78 numarada bulunan yapının demir kapısı. 135
Şekil 5.37 Hrisostomos Evi (1. Kordon, no: 264) deniz cephesinde bulunan paslı demir giriş kapısında gözlenen korozyon (paslanma) etkisine ilişkin detay. 136
Şekil 5.38 Salepçioğlu Camii'nin kurşun kaplamalı kubbesi ve bakır alemi. 136
Şekil 5.39 Muzaffer İzgü Sokak, no:12'deki yapının alçı tavan göbeği (sol üst), alçı tavan silmesi ve köşe motifi (sol alt), alçı niş süslemesi (sağda). 138
Şekil 5.40 Hrisostomos Evi'nin (1. Kordon, no: 264) alçı tavan silmesi ve köşe motif detayı. 139
Şekil 5.41 Ziraat Bankası İzmir Merkez Şube Binası, Konak, yerinde dökme mozaik merdiven. 140
Şekil 5.42 Torbalı Kazımpaşa Okulu'nun merdiveninin (yerinde dökme mozaik) yoğun kullanılan kısımlarında gözlenen aşınma. 140
Şekil 5.43 Hrisostomos Evi'nde (1. Kordon, no: 264) teras (solda) WC (sağda) mekânındaki karo simanlar. 141
Şekil 5.44 Hrisostomos Evi'nde (1. Kordon, no: 264) kartonpiyer detayı. 142
Şekil 5.45 Hrisostomos Evi'nde (1. Kordon, no: 264) kartonpiyerlerde yapının hareketinden kaynaklanan bozulmalar. 143
Şekil 5.46 Mirkelamoğlu Hanı duvarında taş ve tuğla örgü arasında görülen Horasan harcı. 144
Şekil 5.47 Aya Voukla Kilisesi, saman kıtıklı sıva örneği. 147
Şekil 5.48 Ziraat Bankası, Konak. 148
Şekil 5.49 Borsa Sarayı, Konak. 148
Şekil 5.50 Alsancak Tekel Deposu yapısında zeminden gelen suyun sıvaya etkisi. 149
Şekil 5.51 Bayraklı Turan'da 1649 Sokak 54/13 numarada bulunan Giraud Ailesi yazlık evi 1. katı duvarlarının hareketi (çatlak yönleri aynı mekânda bulunan karşılıklı duvarlarda okla gösterilmiştir). 150

Şekil 5.52 Torbalı Abdülhamit Köşkü cephe sıvasında onarılan ve özgün kısımların ayrışmasını yansıtan ton farklılığı. 151
Şekil 5.53 Aya Voukla Kilisesi'nde duvar resmi tamamlanması. 152
Şekil 5.54 Aya Voukla Kilisesi'nde boyalı sıvanın sağlamlaştırılması. 152
Şekil 6.1 Osmanlı Bankası'nın eski fotoğrafı (1940'lı yıllar). 153
Şekil 6.2 Garanti Bankası uydu görüntüsü. 154
Şekil 6.3 Garanti Bankası vaziyet planı. 154
Şekil 6.4 Garanti Bankası zemin kat planı rölövesi. 155
Şekil 6.5 Garanti Bankası 1. kat planı rölövesi. 156
Şekil 6.6 Garanti Bankası güney cephesi. 157
Şekil 6.7 Garanti Bankası restorasyon projesi kesiti. 157
Şekil 6.8 Garanti Bankası batı cephesi. 158
Şekil 6.9 Garanti Bankası restorasyon projesi batı cephesi. 159
Şekil 6.10 Garanti Bankası dış cephesindeki düşey çatlaklar. 164
Şekil 6.11 Garanti Bankası'nın bodrum katında uygulanan zemin enjeksiyonu sondaj noktaları. Temel altı enjeksiyonu ile zemin iyileştirme projesi. 166
Şekil 6.12 Garanti Bankası A blok bodrum kat zemin döşeme kaplamasının kaldırılması ve B blok zemin sondaj noktalarının işaretlenmesi. 167
Şekil 6.13 Garanti Bankası'nda zemine beton enjeksiyonu yapılması. 167
Şekil 6.14 Garanti Bankası'nda güçlendirilecek yığma duvar üzerine ankraj noktalarının işaretlenerek donatıların ankrajlanması. 168
Şekil 6.15 Garanti Bankası güçlendirilecek yığma duvar çelik taşıyıcısının oluşturulması. 169
Şekil 6.16 Garanti Bankası püskürtme beton ve tamir harcı ile güçlendirilen duvarların kapatılması. 169
Şekil 6.17 Garanti Bankası'nda kirişlerin karbon fiber ile güçlendirilmesi öncesinde yüzeylerinin düzeltilmesi. 170
Şekil 6.18 Garanti Bankası'nda karbon elyaf kumaşların yapıştırılması için kirişlere epoksi sürülmesi. 170
Şekil 6.19 Garanti Bankası'nda kirişlere karbon elyafların yapıştırılması. 171
Şekil 6.20 Garanti Bankası'nda karbon elyafların üzerine son kat epoksi sürülmesi. 171

Şekil 6.21 Garanti Bankası'nda dış cephe çatlaklarının etrafının açılması. 172
Şekil 6.22 Garanti Bankası zemin kat müşteri holünün restorasyon öncesi durumu 173
Şekil 6.23 Garanti Bankası zemin kaplamasının sökümü sırasında açığa çıkan özgün karo siman döşeme kaplaması. 174
Şekil 6.24 Garanti Bankası restorasyon projesi - zemin kat planı. 174
Şekil 6.25 Garanti Bankası'nda dış cephe sıva raspası işlemi. 176
Şekil 6.26 Garanti Bankası'nda cephe bezemelerine uygulanan sıva raspası işlemi. 176
Şekil 6.27 Garanti Bankası'nda saçak altı boya raspası. 177
Şekil 6.28 Garanti Bankası cephelerinde imitasyon sıva yapımı. 177
Şekil 6.29 Garanti Bankası müştemilat (B blok) cephesinin restorasyon öncesi durumu. 177
Şekil 6.30 Garanti Bankası restorasyon projesi - güney cephesi. 178
Şekil 6.31 Garanti Bankası B blok dış cephe sıva raspası işlemi. 178
Şekil 6.32 Garanti Bankası B blok dış cephe sıva raspası işlemi sonrasında açığa çıkan yapısal izler. 179
Şekil 6.33 Garanti Bankası müştemilat cephesinin imitasyon sıvası bitmiş aşamadaki görünümü. 180
Şekil 6.34 Garanti Bankası'nın restorasyon sonrası durumu. 180
Şekil 6.35 Garanti Bankası müştemilat cephesinin restorasyon öncesi ve sonrasındaki durumu. 182
Şekil 6.36 Garanti Bankası zemin kat müşteri holünün restorasyon sonrası durumu. 183
Şekil 6.37 Tekel Deposu uydu görüntüsü. 184
Şekil 6.38 Alsancak Tekel Deposu vaziyet planı. 185
Şekil 6.39 Alsancak Tekel Deposu. 185
Şekil 6.40 Alsancak Tekel Deposu b-b kesiti rölövesi. 187
Şekil 6.41 Alsancak Tekel Deposu zemin kat planı. 188
Şekil 6.42 Alsancak Tekel Deposu 1. kat planı rölövesi. 189
Şekil 6.43 Alsancak Tekel Deposu 3. kat planı rölövesi. 190
Şekil 6.44 Alsancak Tekel Deposu batı cephesi rölövesi. 191
Şekil 6.45 Alsancak Tekel Deposu güney cephesi rölövesi. 191
Şekil 6.46 Alsancak Tekel Deposu zemin katındaki düşey taşıyıcı elemanlar. 193

Şekil 6.47 Alsancak Tekel Deposu güney cephesindeki süsleme detayı. 194
Şekil 6.48 Alsancak Tekel Deposu batı cephesi. 195
Şekil 6.49 Alsancak Tekel Deposu Z02 mekânı duvarında görülen zemin suyu yükselmesinden kaynaklanan sıva dökülmesi. 197
Şekil 6.50 Alsancak Tekel Deposu'nun sıva raspası yapılmış duvarı. 199
Şekil 6.51 Alsancak Tekel Deposu'nda radye temel yapımı için donatı ve tesisat borularının döşenmesi. 200
Şekil 6.52 Alsancak Tekel Deposu'nda radye temel beton döküm işlemi. 201
Şekil 6.53 Alsancak Tekel Deposu'nda radye temel dökülürken kolonların etrafına yapılacak mantolama için filizler bırakılması. 201
Şekil 6.54 Alsancak Tekel Deposu'nda mantolama işlemi tamamlanmış bir kolon. 202
Şekil 6.55 Alsancak Tekel Deposu restorasyon projesi - 1. kat planı. 205
Şekil 6.56 Alsancak Tekel Deposu'nda katlarda mekân organizasyonunu sağlama amacıyla yapılan jaluzili bölme elemanlar. 206
Şekil 6.57 Alsancak Tekel Deposu'nun uygulaması sırasında toplantı salonunun döşeme ve çatı konstrüksiyonu. 207
Şekil 6.58 Alsancak Tekel Deposu toplantı salonunun restorasyon sonrası durumu. 207
Şekil 6.59 Alsancak Tekel Deposu'nun restorasyon sonrası durumu. 209
Şekil 6.60 Tekel Deposu zemin kat restorasyon sonrası durumu. 212
Şekil 6.61 Torbalı Abdülhamit Köşkü'nün uydu görüntüsü. 213
Şekil 6.62 Torbalı Abdülhamit Köşkü doğu cephesi. 213
Şekil 6.63 Torbalı Abdülhamit Köşkü vaziyet planı. 214
Şekil 6.64 Torbalı Abdülhamit Köşkü kesit rölövesi. 215
Şekil 6.65 Torbalı Abdülhamit Köşkü zemin kat planı rölövesi. 216
Şekil 6.66 Torbalı Abdülhamit Köşkü batı cephesi rölövesi. 217
Şekil 6.67 Torbalı Abdülhamit Köşkü doğu cephesi rölövesi. 218
Şekil 6.68 Torbalı Abdülhamit Köşkü'nün Z 10 mekânı. 219
Şekil 6.69 Torbalı Abdülhamit Köşkü'nün Z 07 koridor mekânı. 221
Şekil 6.70 Torbalı Abdülhamit Köşkü'nde çatı konstrüksiyonunun yenilenmesi. 223

Şekil 6.71 Torbalı Abdülhamit Köşkü restorasyon projesi - zemin kat planı. 224
Şekil 6.72 Torbalı Abdülhamit Köşkü'nün doğu cephesinde sıva onarımının algılatılması. 226
Şekil 6.73 Torbalı Abdülhamit Köşkü doğu cephesi. 227
Şekil 6.74 Torbalı Abdülhamit Köşkü restorasyon sonrası, kent arşivi. 228
Şekil 6.75 Bayraklı Turan'daki Braggiotti Levanten Köşkü'nün uydu görüntüsü. . 230
Şekil 6.76 Bayraklı Turan'daki Braggiotti Levanten Köşkü'nün vaziyet planı. 230
Şekil 6.77 Braggiotti Köşkü kuzey cephesinin restorasyon öncesi durumu. 231
Şekil 6.78 Braggiotti Köşkü güney cephesinin restorasyon öncesi durumu. .. 232
Şekil 6.79 Braggiotti Köşkü zemin kat planı rölövesi. 233
Şekil 6.80 Braggiotti Köşkü'nün zemin kat giriş mekânı. 234
Şekil 6.81 Braggiotti Köşkü'nün 1. kat planı rölövesi. 235
Şekil 6.82 Braggiotti Köşkü birinci kat ana holünde iç ve dış duvar yapım tekniği ayrımı. 236
Şekil 6.83 Braggiotti Köşkü b-b kesiti rölövesi. 237
Şekil 6.84 Braggiotti Köşkü batı cephesi rölövesi. 237
Şekil 6.85 Braggiotti Köşkü'nün 2011 yılı öncesine ait fotoğrafta metal giriş kapısı. 240
Şekil 6.86 Braggiotti Köşkü'nde çekilen 1994 yapımı *Yalancı* isimli filmden alıntı, metal giriş kapısı. 240
Şekil 6.87 Braggiotti Köşkü'nün 2011 yılı öncesine ait fotoğrafta Z 06 mekânında bulunan metal kapı. 241
Şekil 6.88 Braggiotti Köşkü'nde çekilen 1994 yapımı *Yalancı* isimli filmden alıntı, Z 06 mekânındaki metal giriş kapısı. 241
Şekil 6.89 Braggiotti Köşkü'nde çekilen 1994 yapımı *Yalancı* isimli filmden alıntı, kuzey cephesindeki metal korkuluklar. 242
Şekil 6.90 Braggiotti Köşkü'nde çekilen 1994 yapımı *Yalancı* isimli filmden alıntı, güney cephesindeki metal korkuluklar. 242
Şekil 6.91 Braggiotti Köşkü'nün 2011 yılı öncesine ait fotoğrafta kule katındaki ahşap kapılar. 243
Şekil 6.92 Braggiotti Köşkü'nde çekilen 1994 yapımı *Yalancı* isimli filmden alıntı, kule katındaki ahşap doğrama. 243

Şekil 6.93 Braggiotti Köşkü'nün 2011 yılı öncesine ait fotoğrafta kule katındaki ahşap baba ve korkuluklar. 244
Şekil 6.94 Braggiotti Köşkü'nün birinci kat hol mekânından, mekânın tavanına ve kule katına bakış. 244
Şekil 6.95 Braggiotti Köşkü'nün bodrum zeminine çelik hasırlı beton dökümü. ... 245
Şekil 6.96 Braggiotti Köşkü'nün bodrum kat duvarlarına 10 cmlik perde duvar yapımı. 246
Şekil 6.97 Braggiotti Köşkü'nün Z06 mekânında volta döşeme kirişleri yapımı. 246
Şekil 6. 98 Braggiotti Köşkü'nün Z06 mekânında volta döşeme yapımı. 247
Şekil 6.99 Braggiotti Köşkü'nün kule katında yangından zarar görmüş ahşap elemanların yerinden çıkartılmış durumu. 247
Şekil 6.100 Braggiotti Köşkü'nde ahşap çatı kirişlerinin değiştirilmesi. 248
Şekil 6.101 Braggiotti Köşkü kuzey cephesi giriş sahanlığında mermer basamak onarımı. 248
Şekil 6.102 Braggiotti Köşkü'nün güney terasında bulunan niteliksiz elemanların söküm ve yıkımı. 250
Şekil 6.103 Braggiotti Köşkü restorasyon projesi - zemin kat planı. 251
Şekil 6.104 Braggiotti Köşkü güney cephesinde 1. kat balkon korkuluklarının takılması. 252
Şekil 6.105 Braggiotti Köşkü birinci katında yenilenen tavanların ahşap bağdadi çıtalarının çakılması. 253
Şekil 6.106 Braggiotti Köşkü'nün iç duvarlarında sıva raspası işlemi. 253
Şekil 6.107 Braggiotti Köşkü'nün kuzey cephesinde sıva raspası işlemi. 254
Şekil 6.108 Braggiotti Köşkü'nde dış cephenin sıvanması. 254
Şekil 6.109 Braggiotti Köşkü kuzey cephesinin restorasyon sonrası durum. 256
Şekil 6.110 Braggiotti Köşkü'nün zemin katında açılan duvarlar. 257
Şekil 6.111 Braggiotti Köşkü'nün güney cephesinin restorasyon sonrası durumu. 258
Şekil 6.112 Braggiotti Köşkü bahçe kapısının restorasyon öncesindeki ve sonrasındaki durumu. 258
Şekil 6.113 Aslanlı Köşk'ün uydu görüntüsü. 259
Şekil 6.114 Aslanlı Köşk vaziyet planı. 260

Şekil 6.115 Aslanlı Köşk b-b kesiti rölövesi. 260
Şekil 6.116 Aslanlı Köşk zemin kat rölövesi. 261
Şekil 6.117 Aslanlı Köşk 1. kat rölövesi. 262
Şekil 6.118 Aslanlı Köşk batı cephesi rölövesi. 264
Şekil 6.119 Aslanlı Köşk güney cephesi rölövesi. 264
Şekil 6.120 Aslanlı Köşk batı cephesi. 265
Şekil 6.121 Aslanlı Köşk Z 06 ve Z 07 mekânları. 266
Şekil 6.122 Aslanlı Köşk Z 07 mekânının mutfak olarak tefriş edilmesi. 268
Şekil 6.123 Aslanlı Köşk restorasyon projesi - zemin kat planı. 269
Şekil 6.124 Aslanlı Köşk merdiveninin yüzey uygulaması sonrası durumu. 270
Şekil 6.125 Aslanlı Köşk'te zarar görmüş karo simanların özgününe uygun olarak yenilenmesi. 270
Şekil 6.126 Aslanlı Köşk restorasyon projesi - 1. kat planı. 271
Şekil 6.127 Aslanlı Köşk bodrum kat metal korkuluklarının takılması. 272
Şekil 6.128 Aslanlı Köşk batı cephesinin restorasyon sonrası durumu. 273
Şekil 6.129 Aslanlı Köşk çatı katının restorasyon sonrası durumu. 275
Şekil 6.130 Kemer Tren İstasyonu'nun uydu görüntüsü. 276
Şekil 6.131 Kemer Tren İstasyonu vaziyet planı. 277
Şekil 6.132 Kemer Tren İstasyonu kuzey cephesi. 277
Şekil 6.133 Kemer Tren İstasyonu a-a kesiti rölövesi. 278
Şekil 6.134 Kemer Tren İstasyonu zemin kat planı rölövesi. 279
Şekil 6.135 Kemer Tren İstasyonu 1. kat planı rölövesi. 281
Şekil 6.136 Kemer Tren İstasyonu bekleme salonu. 282
Şekil 6.137 Kemer Tren İstasyonu avlusundaki çatı makasının oturduğu başlık. 285
Şekil 6.138 Kemer Tren İstasyonu doğu cephesi rölövesi. 286
Şekil 6.139 Kemer Tren İstasyonu kuzey cephesi rölövesi. 286
Şekil 6.140 Kemer Tren İstasyonu'nda çelik konstrüksiyonlu çatı ile örtülmüş avlu. 287
Şekil 6.141 Kemer Tren İstasyonu bekleme salonunun tavanındaki sıva dökülmesiyle ortaya çıkan bağdadi çıtalar. 291
Şekil 6.142 Kemer Tren İstasyonu'nun sıva raspası yapılmış duvarı. 293
Şekil 6.143 Kemer Tren İstasyonu'nun yeni imal edilen çelik çatısı. 294

Şekil 6.144 Kemer Tren İstasyonu'nun zemin kat planı, restorasyon projesi. 295
Şekil 6.145 Kemer Tren İstasyonu doğu cephesinin ahşap doğramaların takılması işlemi sonrasındaki görünümü. 297
Şekil 6.146 Kemer Tren İstasyonu'nda restorasyon uygulamasında vurgulanan değiştirilen söve, kilit ve köşe taşları. 297
Şekil 6.147 Kemer Tren İstasyonu doğu cephesinin restorasyon sonrası durumu 300
Şekil 6.148 Kemer Tren İstasyonu'nun restorasyon sonrası durumu. 300
Şekil 6.149 Aya Voukla Kilisesi'nin uydu görüntüsü. 301
Şekil 6.150 Aya Voukla Kilisesi vaziyet planı. 302
Şekil 6.151 Aya Voukla Kilisesi güney cephesinin restorasyon öncesindeki durumu. 303
Şekil 6.152 Aya Voukla Kilisesi'nin a-a kesiti rölövesi. 303
Şekil 6.153 Aya Voukla Kilisesi zemin kat planı rölövesi. 304
Şekil 6.154 Aya Voukla Kilisesi ibadet mekânı ve bema. 305
Şekil 6.155 Aya Voukla Kilisesi batı cephesi rölövesi. 307
Şekil 6.156 Aya Voukla Kilisesi kuzey cephesi rölövesi. 307
Şekil 6.157 Aya Voukla Kilisesi kubbe kasnağı detayı. 308
Şekil 6.158 Aya Voukla Kilisesi'nin 1899 tarihli bir kartpostaldaki görünümü. 309
Şekil 6.159 Aya Voukla Kilisesi galeri katı yangın izleri. 310
Şekil 6.160 Çocuk Kütüphanesi'nin restorasyon öncesindeki durumu. 312
Şekil 6.161 Çocuk kütüphanesi zemin ve 1. kat rölövesi. 312
Şekil 6.162 Muhtarlık binasının restorasyon öncesindeki durumu. 313
Şekil 6.163 Muhtarlık binası zemin ve 1. kat planları rölövesi. 313
Şekil 6.164 Halk Eğitim Merkezi'nin restorasyon öncesi durumu. 314
Şekil 6.165 Halk Eğitim Merkezi bodrum ve zemin kat planları rölövesi. 315
Şekil 6.166 Tuvalet (eski kazan dairesi) binasının restorasyon öncesi durumu. ... 316
Şekil 6.167 Tuvalet (eski kazan dairesi) zemin kat planı rölövesi. 316
Şekil 6.168 Aya Voukla Kilisesi galeri katında zarar gören ahşap taşıyıcıların değiştirilmesi. 317
Şekil 6.169 Aya Voukla Kilisesi güney cephesinin restorasyon sonrası durumu. .. 319
Şekil 6.170 Aya Voukla Kilisesi restorasyon projesi zemin kat planı. 320

Şekil 6.171 Aya Voukla Kilisesi'nin boyalı duvarlarındaki derin çatlakların sağlamlaştırılması. 321
Şekil 6.172 Aya Voukla Kilisesi'nin özgün boyalı tavanlarında enjeksiyon yöntemi ile sağlamlaştırma. 322
Şekil 6.173 Aya Voukla Kilisesi'nin i kubbe kasnağı detayı çizimi. 323
Şekil 6.174 Aya Voukla Kilisesi cephelerindeki taş onarımlarının tamamlanması. 325
Şekil 6.175 Aya Voukla Kilisesi anıtsal bahçe giriş kapısı onarımı. 326
Şekil 6.176 Aya Voukla Kilisesi'nin restorasyon sonrası durumu. 330
Şekil 6.177 Aya Voukla Kilisesi duvar resimlerinin restorasyon sonrası durumu. 332
Şekil 6.178 Aya Voukla Kilisesi ana giriş kapısı restorasyon sonrası durumu. 332
Şekil 6.179 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu'nun uydu görüntüsü. 333
Şekil 6.180 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu vaziyet planı. 334
Şekil 6.181 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu a-a kesiti rölövesi. 334
Şekil 6.182 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu, giriş (doğu) cephesi. 335
Şekil 6.183 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu zemin kat rölövesi. 336
Şekil 6.184 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu 1. kat rölövesi. 337
Şekil 6.185 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu doğu cephesi rölövesi. 339
Şekil 6.186 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu güney cephesi rölövesi. 339
Şekil 6.187 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu zemin kat koridor mekânı. 340
Şekil 6.188 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu saçak detayı. 341
Şekil 6.189 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu'na ait eski fotoğraf. 342
Şekil 6.190 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu saçak altı kaplamalarında kırılma. 343
Şekil 6.191 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu sıva raspası yapılırken. 344
Şekil 6.192 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu, 1. kat döşemesi bakım ve onarımı. .. 344
Şekil 6.193 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu'nun karo siman döşeme kaplamalarına makineli silim yapılması. 345
Şekil 6.194 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu 1. kat restorasyon projesi. 346
Şekil 6.195 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu'nun zarar görmüş karo siman döşeme kaplamalarının özgününe uygun şekilde yeniden imal edilerek yerine konulması. 347
Şekil 6.196 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu cephelerdeki doğramaların özgününe uygun şekilde imal edilerek takılması. 348

Şekil 6.197 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu batı cephesinin restorasyon sonrası durumu. 349
Şekil 6.198 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu giriş koridoru karo simanların restorasyon sonrası durumu. 350
Şekil 6.199 Salepçioğlu Camii'nin uydu görüntüsü. 351
Şekil 6. 200 Salepçioğlu Camii vaziyet planı. 352
Şekil 6.201 Salepçioğlu Camii kuzey cephesi. 353
Şekil 6.202 Salepçioğlu Camii alt kat planı rölövesi. 354
Şekil 6.203 Salepçioğlu Camii b-b kesiti rölövesi. 355
Şekil 6.204 Salepçioğlu Camii güney cephesi. 356
Şekil 6. 205 Salepçioğlu Camii batı cephesi rölövesi. 357
Şekil 6.206 Salepçioğlu Camii üst kat planı rölövesi. 358
Şekil 6.207 Salepçioğlu Camii harim bölümü. 359
Şekil 6.208 Salepçioğlu Camii mihrap etrafındaki kalem işleri. 361
Şekil 6.209 Salepçioğlu Camii restorasyon projesi alt kat planı. 365
Şekil 6.210 Salepçioğlu Camii kalem işi süslemelerinin tamamlanması. 366
Şekil 6.211 Salepçioğlu Camii kalem işi tamamlama. 367
Şekil 6.212 Salepçioğlu Camii kadınlar mahfili. 367
Şekil 6.213 Salepçioğlu Camii restorasyon projesi - üst kat planı. 368
Şekil 6.214 Salepçioğlu Camii batı cephesi restorasyon sonrası durumu. 370
Şekil 6.215 Salepçioğlu Camii'nin kurşun kaplamasında kısmi yenileme yapılması. 370
Şekil 6.216 Salepçioğlu Camii kuzey cephesinin restorasyon sonrası durumu. 371
Şekil 6.217 Salepçioğlu Camii harim kubbe ve geçiş elemanlarındaki süslemelerin restorasyon sonrası durumu. 372
Şekil 6.218 Salepçioğlu Camii'nde pencere altında bulunan kalem işinin restorasyon öncesindeki durumu. 373
Şekil 6.219 Salepçioğlu Camii'nde pencere altında bulunan kalem işinin restorasyon sonrasındaki durumu. 373
Şekil 6.220 Kâtipzade Konağı'nın uydu görüntüsü. 374
Şekil 6. 221 Kâtipzade Konağı vaziyet planı (tüm parseller). 376
Şekil 6.222 Kâtipzade Konağı zemin kat rölövesi (tüm parseller). 378

Şekil 6. 223 Kâtipzade Konağı kesit rölövesi (21 ve 22 parselden geçen kesit). .. 378
Şekil 6.224 Kâtipzade Konağı Kestelli Caddesi cephesi. 379
Şekil 6.225 Kâtipzade Konağı Kestelli Caddesi cephe rölövesi (21 ve 22 parsel). 380
Şekil 6.226 Kâtipzade Konağı 442 Sokak cephe rölövesi (20 ve 21 parsel). 380
Şekil 6.227 Kâtipzade Konağı'nın Urla depremi sonrasında Kestelli Caddesi cephesi. 382
Şekil 6.228 Kâtipzade Konağı'ndaki şakülü kaymış duvar. 385
Şekil 6.229 Kâtipzade Konağı'ndaki şakülü kaymış duvarın düzeltilmesi. 386
Şekil 6.230 Kâtipzade Konağı'nda çelik karkas yapımı. 386
Şekil 6.231 Kâtipzade Konağı doğu cephesi silmelerinin onarım ve tamamlanması. 390
Şekil 6.232 Kâtipzade Konağı'nın restorasyon sonrasındaki durumu. 391
Şekil 6.233 Kâtipzade Konağı'nın restorasyon sonrasında 442 Sokak cephesi. 393
Şekil 6.234 Kâtipzade Konağı'nın cephelerindeki tabela kirliliği. 393

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1 Başlıca uluslararası tüzükler. 13
Tablo 2. 2 Başlıca ulusal kanunlar ve ilke kararları. 34
Tablo 7.1 Yıpranmışlık tablosu. 402
Tablo 7.2 Özgünlük durumu tablosu. 408
Tablo 7.3 Müdahale derecelendirme tablosu. 413
Tablo 7.4 Müdahale Tablosu. 422
Tablo 7.5 Yıpranmışlık - müdahale karşılaştırılma tablosu. 423
Tablo 7.6 Taşıyıcı sistemde yıpranmışlık - müdahale karşılaştırma tablosu. 425
Tablo 7.7 Cephe ve iç mekân ögelerinde, yıpranmışlık - müdahale karşılaştırma tablosu. 426

BÖLÜM BİR
GİRİŞ

Tarihi yapıların korunması süreci, kültür varlıklarının tanınması, incelenmesi, sorunlarının doğru biçimde algılanması ve yapılacak müdahalelerin yapıya zarar vermeyecek düzeyde tutulmasıyla gerçekleşir. Kültür mirası olarak adlandırılan yapıların gelecek nesillere aktarılması gerekmektedir.

İzmir antik dönemlerden günümüze kadar, geniş bir tarih ve medeniyet yelpazesi içinde, farklı kültürlerin yapılarını barındırmaktadır. Bu eserlerin restorasyon uygulamalarında, özgünlük değerlerini yitirmeden yapıların ayakta tutulabilmesi önemlidir. Ancak yapıların heykel gibi bir sanat eseri değil aynı zamanda içinde yaşanılan varlıklar olduğu unutulmamalıdır. Bu bağlamda yapılan koruma çalışmaları irdelenmiştir.

1.1 Çalışmanın Amacı

Kültür varlıklarının korunması, taşıdıkları önemi anlamaya bağlıdır. Kültür varlığının korunması, gelecek nesillere aktarılması amacıyla restorasyon uygulamaları yapılmalıdır. Söz konusu uygulamalardaki müdahaleler korunması amaçlanan kültür varlığının özgünlüğünü bozmayacak şekilde olmalıdır. Çalışmada bu kriterler göz önünde bulundurularak restorasyon uygulamaları incelenmiş ve değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Son kırk yılda gerçekleşen hızlı kentleşme sonucu, ülkemizde mimari değer taşıyan pek çok yapıt yok olmuştur. Var olanların bir bölümü de yok olmayı sürdürmektedir. Bunun İzmir'le ilgili en çarpıcı örneği, Güzelyalı'dan Karşıyaka'ya kadar körfezi çevreleyen Kordon boyunca yakın tarihe kadar var olan bir dönemin karakterini mimari alanda sembolize eden konutlar dizisinden günümüze neredeyse hiç bir şeyin kalmamış olmasıdır. Bu mimari üzerinde daha önce bir tespit ve değerlendirme çalışması da yapılmadığından, belki birkaç kartpostal dışında elimizde tutarlı bir belge bulunmamaktadır.

Mimarlıktan öte, özellikle restorasyon çalışmalarında ağırlıklı olarak görülen bilgi eksikliği giderek yanlış uygulamaların çoğalmasının en önemli sebebidir. Geçmişte mimardan çok usta veya kalfa eliyle yapılmakta olan bu tür imalatların, giderek proje ve onay mekanizmalarına ağırlık verilmesi sebebiyle yapım safhalarında çok çeşitli problemlerin ortaya çıktığı ve çoğunun görmezden gelindiği fark edilmektedir. Mükemmel bir projede bile geleneksel malzeme özelliklerinin, kalite ve elde edilme metotlarının, bağlama, birleştirme ve bütünleme detaylarının yeterince belirtilmesi neredeyse olanaksızdır. Bir taş duvarın yapımının veya restorasyonunun mükemmel bir proje ile istenen ve arzulanan düzeyde yapılması mümkün değildir. Eğer kullanılması gereken taşın özelliklerini bilen, onu yontan veya şekillendiren usta ve işi yöneten kalfa yeterli düzeyde bilgi birikimine ve el becerisine sahip değilse, yapılacak işi göremiyorsa; eli işe yatkın değilse başarılı bir sonuç elde edememektedir. Uygulamanın olumlu sonuçlanması, projeden onarıma tüm aşamaların başarısı ve ekibin uyumlu işbirliği ile olanaklıdır.

Yapı elemanlarının kullanımı, birleştirme, bağlama ve bütünleme detayları; taş, tuğla, ahşap ve benzeri geleneksel malzemelerin özellikleri, elde edilme süreçleri, işçilik problemleri çoğunlukla göz ardı edilmektedir. Günümüze kadar yapılan ve halen yapılmakta olan akademik çalışmalar teorik ağırlıklı olup, uygulamada yaşanan bu tür sorunlara cevap vermekte yetersiz kalmaktadır.

Geleneksel yapılarımızda kullanılan çeşitli malzemeler de, zamanla yıpranma, kötü kullanım, üretimde ekonomik boyutların dışında kalınması, üretici uzman ve ustaların yok olması gibi sebeplerle, çok zor bulunur ve hatta bir kısmı hiç bulunamaz duruma gelmiştir.

Bu çalışmanın amacı, İzmir'de henüz mevcut olan yüz elli yıllık yapı mimarisi üzerinde yapım sistemleri ve malzeme kullanımı bağlamında tespit ve değerlendirme yaparak, bir belge bırakmaktır.

Bu çalışmada İzmir'deki tarihi yapıların yapım sistemleri ve malzeme kullanımlarının incelenerek tanıtılmasıyla restorasyon çalışmalarına katkı sağlamak

amaçlanmaktadır. Malzemelerin tanıtılması ve bozulma nedenleri anlatılarak bu bağlamda konservasyona yönelik müdahale yöntemleri irdelenmektedir. İzmir'de yapılacak restorasyon uygulamalarına ışık tutacak bir çalışma olması hedeflenmektedir.

İzmir'deki yapım sistemleri ve malzemeler hakkında bilgi sahibi olunması, restorasyon çalışmalarının nasıl yapıldığının saptanması, önemli örneklerin sistem ve malzeme özellikleriyle incelenerek sunulması amaçlanmaktadır. Deneyimlerden yararlanma, gelecekte yapılacak uygulamaların başarısına katkı sağlayacaktır.

1.2 Çalışmanın Yöntemi

Tez kapsamında, fotoğraflama, gözlem, karşılaştırma, yorumlama, değerlendirme, tarihsel araştırma yöntemleri kullanılmaktadır. Tarihsel yöntemde çalışmada irdelenen yapıların geçirdiği kullanım ve restorasyonlar aktarılmıştır. Karşılaştırmalı yöntemde yapıların yıpranmışlık, özgünlük ve müdahale durumları irdelenmiştir.

Bu araştırma çalışması iki yöntemle ele alınabilmektedir: Böyle bir çalışma, önceki çalışma bulgularının sistematik derlemesine dayanılarak bu bulgulardan yeni bir görüş ortaya koyabilir. Bu İCAT türünde (inventive) bir yaklaşım olarak nitelenebilir.

Ya da çalışma, mevcut olup da bilim literatüründe o güne kadar yeterince yer almamış bir takım olguların, yine sistematik bir düzen içinde belgelenip değerlendirilmesi yapılarak ilgili bilim literatürüne kazandırılması şeklinde olabilir. Burada “tez” i böyle bir olgunun varlığı iddiası ve çalışmayı yapanın bu olgu üzerindeki yorumu oluşturur. Bunu da KEŞİF (investigative) türünde bir yaklaşım olarak nitelemek doğru olur. Söz konusu “tez” iki yöntemi de içinde barındırmaktadır.

Yazılı kaynaklar tarihsel içeriğin belirlenmesine ışık tutmuştur. Ancak mimarinin, mimariyi oluşturan insanlardan soyutlanamayacağı düşünülerek bu ayrıntılar bilimsellik kapsamında çalışmaya alınmaktadır.

Çalışma için farklı özellikteki yapıların seçilmesi amacıyla, literatür taraması ve gözlemler yapılmıştır. Örnek seçimi; farklı ölçekte yapılar, farklı yapım sistemleri, farklı işleve sahip yapılar, şehrin farklı bölgelerinde bulunan yapılar, farklı bozulmuşluk düzeyine sahip yapılar (bir kısmı yok olmuş yapılar, restorasyon öncesi ayakta olan fakat taşıyıcılık vasfını yitirmiş yapılar, statik açıdan sorunu olmayan kendi kendini ve hareketli yükleri taşıyabilen yapılar), farklı müdahaleler (müdahale ölçeği; taşıyıcı sisteme müdahale, konservasyon müdahaleleri) dikkate alınarak yapılmıştır. Örnek seçiminde göz önünde bulundurulan yapım sistemi kriterinde yığma, ahşap karkas, betonarme gibi farklı yapım teknikleri söz konusudur. İşlev farklılığında ise özgün işlevin korunduğu banka yapıları, konut yapısı, okul yapısı gibi örnekler ve işlev değişikliğine uğramış konut ve depo yapıları seçilmiştir. Restorasyon müdahaleleri bakımından taşıyıcı sisteme uygulanan müdahalelerin farklı olduğu yapılar seçilmiştir. Aynı taşıyıcı sisteme sahip yapılara farklı güçlendirme müdahaleleri, yapının taşıyıcı sisteminden farklı malzeme ile güçlendirme, aynı malzeme ile güçlendirme ya da yenileme göz önünde bulundurulmuştur. Örnekler; Alsancak, Bayraklı (Turan), Konak, Kemeraltı (Kestelli), Basmane, Kemer, Küçükyalı, Torbalı'da bulunmaktadır.

Seçilen yapılar çalışma tekniğine uygun şekilde fotoğraflanarak, yapı üzerinde ölçümler yapılmış, veriler bilgisayar ortamında işlenerek rölöve (saptama çizimi) çıkarılmıştır. Yapısal analizler yapılarak konservasyona ve uygulamaya yönelik çözümler anlatılmıştır.

1.3 Çalışmanın Kapsamı

Bu çalışmanın konusu, İzmir'de 19. yüzyıldan 20. yüzyılın ilk yarısına kadar olan zaman dilimi içinde yaşamış toplumların, toplumsal yapılarının mimari yapılarda

karakter olarak yansımasının incelenmesi ve bu mimarinin değerlendirilmesinin yapılmasıdır.

Çalışma kapsamında İzmir'deki tarihi yapıların yapım sistemleri ve malzeme kullanımlarının incelenerek tanıtılmasıyla restorasyon çalışmalarına katkı sağlanmakta; malzemelerin tanıtılması ve bozulma nedenleri anlatılmaktadır.

Çalışma alanı olarak İzmir, çalışma dönemi olarak 19.yy - 20.yy başı belirlenmiştir. Söz konusu yapılardan örnekleme yöntemi ile irdeleme yapılmaktadır.

Çalışma kapsamında İzmir'deki birtakım restorasyon uygulamalarından yola çıkılarak uygulamalarda kullanılan teknik ve yöntemler anlatılmaktadır. Yapılar özelinde karşılaştırma yapılarak, yapılan müdahalelerin koruma bağlamında uygunluğu ya da yapıya katkılarının veya zararlarının tartışılması söz konusudur. Uygulama örneklerinin yapım sistemi, malzeme özellikleri ve yıpranmışlık durumları anlatılarak yapılan müdahalelerin büyüklüğü ve farklılığı vurgulanmıştır.

1.4 Çalışmanın İlgili Literatür İçindeki Yeri

Bu çalışmada en yoğun olarak kullanılan kaynaklar tarihçe, ulusal ve uluslararası tüzükler, yapım sistemi, yapı malzemeleri ve restorasyon uygulamaları şeklinde anlatılmıştır.

Akurgal (1983), "Eski İzmir I. Yerleşme Katları ve Athena Tapınağı" isimli eserinde Bayraklı Höyüğü'nde yapılan kazılar ışığında, İzmir yerleşim tarihini anlatmaktadır.

Derin (2007), "Yeşilova Höyüğü" ve (2011) "İzmir'in tarih öncesi yerleşim alanı: Yeşilova Höyüğü" adlı makalelerinde Yeşilova Höyüğü'nde gerçekleştirilen kazı çalışmaları hakkında bilgi vererek, İzmir yerleşim tarihinin en eski buluntularını aktarmaktadır.

Atakişi (2013), "Bir Zamanlar Smyrna" adlı kitabında Yeşilova Höyüğü'nden başlayarak İzmir'in milattan önceki tarihi ve Cumhuriyet kurulana kadar geçen süreçteki olayları anlatmaktadır.

Gürsoy (1993), "Tarihi, Ekonomisi ve İnsanları ile Bizim İzmirimiz" adlı kitabında, Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi'nde İzmir'in ekonomik ve sosyal durumunu irdelemektedir. İzmir'de yaşayan halkın kozmopolit yapısı, azınlıklar ve Türkler üzerinde bir araştırma sunmaktadır.

Atay (2003), "İzmir Hanları" kitabında İzmir'deki birçoğu günümüze ulaşmamış hanları konumsal bağlamda gruplayarak anlatmaktadır. Hanlara ait görsel ve planlarla desteklediği çalışmasında hanların çevrelerinde gelişen olaylarla, işlevleri sıralayarak kentin yapısındaki değişimi vurgulamaktadır.

Erder (2007). "Tarihi Çevre Bilinci" adlı kitabında kültürel varlıkların korunmasında, kültürel farklılıkların karar ve uygulamaları etkilediğini vurgulamıştır. Uluslararası tüzük ve ilkelere yer verdiği kitabında İtalya, İngiltere, Fransa gibi Avrupa ülkelerinin öncülük ettiğini anlatmaktadır.

Öz ve Güner (2007), "Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı" isimli kitabın editörlüğünü üstlenmişlerdir. Kitapta uluslararası tüzük ve ilke kararları derlenmiş ve Türkçeye çevrilmiştir.

Bayraktar (2011), "Yığma Yapı Mühendisliğinin Gelişim Tarihi Depreme Dayanıklı Yapı Tasarımları" adlı kitabında yığma yapıların tarihini anlatarak söz konusu yığma yapılarla ilgili genel çalışma prensiplerini, kullanılan malzemeleri, bu yapım sisteminde uygulanan güçlendirme yöntemlerini irdelemektedir.

Tayla (2007), "Geleneksel Türk Mimarisinde Yapı Sistem ve Elemanları" adlı iki ciltlik eserinde tarihi yapım sistemleri, elemanları ve malzemeler hakkında önemli bilgileri örnekler ışığında sunmaktadır. Oldukça kapsamlı olan bu çalışmada

Türkiye'nin birçok yerleşiminde kullanılan sistem ve elemanlar hakkında spesifik verilere ulaşılmaktadır.

Eldem (1973), "Yapı" kitabında yapım sistemleri, malzeme kullanımları ile ilgili detaylı çizimlerini, sistemlerin çalışma prensiplerini sunmaktadır.

Çelebi (2014), "Anadolu Kerpiç Mimarlığı" isimli kitabında Anadolu'da kullanılan kerpiç yapım tekniklerinin, kullanılan toprak özelliklerinin yanı sıra Anadolu'da kerpicin tercih edilme nedenlerini de irdeleyerek sosyo-ekonomik anlamda bir sonuç ortaya koymaktadır.

Günay (2002), "Geleneksel Ahşap Yapılar: Sorunları Çözüm Yolları" adlı kitabında ahşabın yapısı, bozulma nedenleri, suyun ahşap üzerindeki etkileri ve rutubet denetimini irdelemektedir.

Küçükkaya (2004), "Taşların Bozulma Nedenleri Koruma Yöntemleri" adlı kitabında taşların kimyasal yapılarından söz ederek bozulma nedenlerini ayrıntılı olarak irdelemektedir. Restorasyon ve konservasyon yöntemlerini anlatmıştır.

Eriç (2002), "Yapı Fiziği ve Malzemesi" adlı kitabında malzemeleri yapı fiziği açısından incelemekte, yapıda kullanılan malzemeleri iç yapısını, bu malzemeleri etkileyen faktörleri sunmaktadır.

Uluengin (2006), "Mimari Metaller Özellikleri, Bozulma Nedenleri, Koruma ve Restorasyon Teknikleri" adlı kitabında yapılarda kullanılan başlıca metalleri, iç yapılarını, fiziksel ve kimyasal özelliklerini, bunlara ve çevreye bağlı olarak bozulma türlerini incelemektedir. Bozulmaya uğrayan metallerin restorasyon ve konservasyon teknikleri hakkında veri sunmaktadır.

Böke ve diğerleri (2004), "Tarihi Yapılarda Kullanılan Horasan Harcı ve Sıvalarının Özellikleri" isimli makalede tarihi kireç, horasan harç ve sıvalarının özelliklerini anlatmaktadırlar. Bu özellikler ışığında günümüzde yapılan ve geçmişte

yapılmış olan restorasyonların horasan harcı içindeki malzeme özelliklerinin tam anlaşılamadığından her zaman olumlu olmadığını vurgulayarak, bu maddelerin özellikleri ile ilgili veri ve incelemelerini sunmaktadırlar.

Erdoğan (2007), "Bağlayıcı Malzemelerin ve Betonun Onbin Yıllık Tarihi" adlı kitabında bağlayıcıların tarihinin çok eski devirlere dayandığını, tarihsel süreç içinde gelişerek farklılık gösterdiğini vurgulamaktadır.

Ahunbay (2007), "Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon" adlı kitabında restorasyon kuramları, teknik ve yöntemlerinden söz etmektedir. Ayrıca geçmişte yapıların korunmasının yapının işlevsel değerine bağlı olduğunu, ancak günümüzde işlev değişikliğine gidilen yapıların da korunduğunu vurgulamaktadır. Restorasyon uygulamalarında ise geçmişle günümüz karşılaştırılmakta ve bugünkü restorasyonların kuramsal bir temele dayandırıldığını, belirli ilkelere bağlı olarak yapıldığını ve bilimsel yöntemlerin kullanılmaya başlandığını anlatmaktadır.

1.5 Çalışmanın Kurgusu

Çalışmanın yapılış amacı, içeriği, yöntemi ile ilgili bilgilerin anlatıldığı birinci bölümde, tez konusunun anlaşılmasını sağlayan, araştırmanın çıkış noktası ve içeriğinin ana hatları aktarılmaktadır.

İkinci bölümde; koruma düşüncesinin tarihi gelişimi anlatılarak, başlıca uluslararası ve ulusal tüzük ve ilkelerin uygulamalarla ilgili maddeleri ortaya konmuştur.

Üçüncü bölümde; İzmir tarihi ve yaşamış olan topluluklar anlatılmaktadır. İzmir'deki farklı malzeme ve yapım sistemlerindeki yapılar hakkında bilgi verilmektedir.

Dördüncü bölümde; tarihi yapılardaki yapım sistemleri ve malzeme kullanımları sınıflandırılmaktadır. Çeşitli yapım sistemlerindeki yapılardan örnekler verilmekte; malzeme ve yapım sistemi özellikleri anlatılmaktadır.

Beşinci bölümde; tarihi yapılarda kullanılan taş, ahşap, alçı, tuğla vb. malzemelerin bozulma nedenleri anlatılarak konservasyon yöntemleri hakkında bilgi verilmektedir. Taşıyıcı sistemlerin güçlendirme yöntemleri üzerinde durulmaktadır.

Altıncı bölümde; konunun daha iyi kavranabilmesi için, oluşturulan sınıflamalara uygun yapılar seçilmektedir. Seçilen yapılar hakkında bilgi verilerek, restorasyon uygulamaları koruma açısından irdelenip anlatılmaktadır.

Yedinci bölümde; tarihi yapılar mimari ve yapısal özellikleri açısından değerlendirilmektedir. Seçilen uygulamaların konservasyona yönelik ve yapısal açıdan değerlendirilmesi yapılmaktadır. Sekizinci bölümde; çalışma ile ilgili sonuçlar ortaya konmuştur.

BÖLÜM İKİ
KORUMA DÜŞÜNCESİNİN GELİŞİMİ VE HUKUKİ BOYUTU

2.1 Koruma Düşüncesinin Tarihsel Gelişimi

Koruma anlayışı, Hristiyanlığın yayıldığı ilk çağlarda, dinsel etkenlere bağlı olarak, Ortaçağ'da siyasal nedenlerle, Rönesans'ta papaların Roma dönemine ait yapıların restorasyonuna yönelik emirnameleri ile gelişme göstermiştir. 1600'lere gelindiğinde ise, İsveç ve Danimarka gibi ülkelerde, kral buyrukları ile daha çok taşınır eski eserlerin korunmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu dönemlerdeki koruma faaliyetleri, onarım ve restorasyonlardır. İlk kültürel kapsamlı koruma düşüncesi Avrupa'da 18. yy.'da Fransız İhtilali sonucu oluşan yıkıma tepki olarak doğmuştur (Güler ve Ekinci, 2010).

Koruma düşüncesinin yaygınlaşmasından sonra korumaya yönelik ilk yasaların hazırlanması ve onarımların bilimsel yöntemle yapılan bir uğraşa dönüşmesi ancak 19. yüzyılda olmuştur. Düşünsel kökeni Avrupa'da olan bu gelişmenin ilk aşamasında Fransa, İngiltere ve İtalya'da "Üslup Birliğine Varma" kaygısıyla yapılan gelişigüzel onarımlar tartışmalara yol açmış; tepki olarak hiç restorasyon yapılmamasını öneren "Romantik Görüş" ileri sürülmüştür. Yine aynı dönemde Tarihselcilik Akımı, Romantik Görüşe karşıt olarak ortaya çıkmıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısında, Sanayi Devriminin etkisi ile tarihi ve doğal çevrenin yok olma tehlikesi, tarihi kentlere de ilgiyi arttırmıştır. Ancak koruma anlayışının Avrupa'da bugünkü anlamda kentsel nitelik kazanması, II. Dünya Savaşı sonrasına rastlamaktadır. Savaş sonrasında, büyük ölçüde yıpranan, toptan yok edilen kentler koruma anlayışına yeni boyutlar kazandırılmasında etkili olmuştur. Tarihi kentler ya da kent parçalarının, tarihi, estetik, sosyal ve kültürel değerleri ile birlikte tümüyle korunması ilkesi güçlenmiştir.

2.1.1 Üslup Birliği Akımı

1789 Fransız İhtilali sonrasında halk, soylulara, krallığa ve kiliseye karşı biriken nefretini, bu kurumları simgeleyen saray, şato, kale, kilise gibi anıtları yıkarak göstermiştir. Devrim sonrasında harap olan anıtlar uzun süre bakımsız kalmıştır. Bu bakımsızlık 1830'dan sonra Fransa'da Ortaçağ yapılarına yeniden ilgi duyulması ile son bulmuştur. Fakat eski eserlerin bakım ve onarımı aslına sadık kalmadan gelişigüzel bir şekilde yapılmaya başlanınca, Eugène Emmanuel Viollet le Duc, daha önce onarım yapan mimarların kişisel görüşlerine göre, gelişigüzel yönlenen onarımları bir düzene sokmak için atılımda bulunan bir öncü olmuştur. Viollet le Duc'ün Fransa'da, George Gilbert'in ise İngiltere'de öncülüğünü yaptığı akıma göre, bir yapı ya da bölümünün hem görünüş hem de yapısal bağlamda yapıldığı dönemin üslubunda restore edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, bu ilke "Üslup Birliği Akımı (Stylistic Restoration)" olarak adlandırılmaktadır (Güler ve Ekinci, 2010).

Bu kuramın Ortaçağ yapılarına uygulanması büyük hasarlara neden olmuştur. Anıt eserlerin tamamlanması zaman zaman yüzyılı aştığından başlangıçta geçerli sanat akımı değişmiş, anıtın değişik bölümlerinde üslup farkları olmuştur. Ayrıca, kullanılan anıtlara, farklı yüzyıllarda, o dönemlerin sanatçıları tarafından değerli katkılarda bulunulmuştur. Anıtın dönem eklerinin kaldırılarak, yapıldığı dönem stiline sokulması, yapının sürecine yönelik izlerin yok edilmesidir. Viollet le Duc'ün koruma faaliyetlerine en büyük katkısı ise, restorasyonların eserin geçmişini gösteren belgelere, dokümanlara ve görsel verilere dayanılarak yapılmasını başlatması olmuştur (Ahunbay, 2007).

2.1.2 Romantik Akım

Üslup birliği kaygısıyla yapılan uygulamalara karşı, sanat eleştirmeni John Ruskin ve William Morris tarafından İngiltere'de 1877 yılında kurulan Tarihi Binaları Koruma Topluluğu (SPAB) tarafından önemli eleştiriler yapılmıştır. Ruskin, bu dönem yapılarının onarımlarla değiştirilmesine karşı çıkmıştır. Ona göre, sanat eseri

bugüne ulaşan biçimiyle korunmalı, saygı görmeliydi. Ruskin, üslup birliğine ulaşmak için eklerin kaldırılması ve yerlerine, tam bilinemeyen, ama sözde ilk üsluba uygun tasarımların yapılması girişimlerini reddetmiş; hiçbir şey yapmamanın daha doğru olduğunu savunmuştur (Erder, 2007).

2.1.3 Tarihi Restorasyon Akımı

1880-1890 yılları arasında, Üslup Birliği Akımı'nın egemenliğine ve romantik görüşün pasif savunma ve kaderciliğine karşı iki yeni yaklaşım ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri "Tarihi Restorasyon", diğeri "Çağdaş Restorasyon" kuramıdır. İtalya'da Luca Beltrami tarafından ileri sürülen Tarihi Restorasyon kuramı, anıtların tarihi belgelerden sağlanacak somut verilere dayanılarak restore edilmesini önermekteydi. Söz konusu somut veriler arasında arşiv belgeleri, tarih kitapları, pullar ve resimler gibi farklı dokümanlar bulunmaktadır. Tüm bu belgelerden kültürel varlığa ait yapı özelliklerini okuyan restoratörlerin eserler üzerinde ayrıntılı araştırmalar yapması da öngörülmüştür (Ahunbay, 2007).

2.1.4 Çağdaş Restorasyon Kuramı ve Atina Konferansı

İtalyan Camillo Boito üslup birliği, romantik görüş ve tarihi restorasyon kuramlarının korumaya yönelik işlevsel taraflarını çağdaş restorasyon anlayışı içinde birleştirmiştir. Boito 1883'te ve sonrasında "Restorasyon Kuralları" (Carta del Restauro) olarak anılacak olan ilkeleri ortaya koymuştur (Ahunbay, 2007).

1931'de Atina'da toplanan "Tarihi Anıtların Korunması ile İlgili Mimar ve Teknisyenlerin I. Uluslararası Konferansı"nda, korumanın genel ilkeleri de ortaya konularak Restorasyon Kuralları kabul edilmiştir. Konferansta kabul edilen "Restorasyon Kuralları" (Carta del Restauro), yaşayan anıtlar için ''sağlamlaştırma" tekniğinin, kullanılamaz durumda olan antik yapılar için ise, her özgün parçanın yerine konulabilmesi seklinde açıklanan "anastylosis" uygulanmasını öngörmekteydi (Ahunbay, 2007). Toplantıda belgeleme ve uluslararası işbirliğinin önemi üzerinde

de durularak, her ülkenin anıt belgeliğini oluşturması ve koruma konusunda uluslararası bilgi ve deneyim alışverişi, işbirliği yapılması önerilmiştir.

2.2 Koruma Düşüncesi Bağlamında Oluşturulan Tüzükler ve İlkeler

Tarihi yapıların korunması günümüzde üzerinde önemle durulan evrensel bir konudur. Bu bağlamda tarihi yapıların korunmasına yönelik ulusal ve uluslararası düzeyde toplantılar yapılarak çeşitli tüzükler ve ilkeler oluşturulmuştur. Tez kapsamında belli başlı tüzüklerin restorasyon uygulamalarına ilişkin maddeleri ele alınmaktadır.

2.2.1 Uluslararası Tüzükler

Tablo 2.1 Başlıca uluslararası tüzükler.

Başlıca Uluslararası Tüzükler	Yıl	Yer
Atina Tüzüğü (Carta Del Restauro)	1931	Atina
Venedik Tüzüğü	1964	Venedik
Amsterdam Bildirgesi	1975	Amsterdam
Nara Özgünlük Belgesi	1994	Nara
Ahşap Tarihi Yapıların Korunması İçin İlkeler	1999	Meksika
ICOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü	1999	Meksika
Burra Tüzüğü	1999	Avustralya
Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu İçin İlkeler	2003	Zimbabve
ICOMOS Türkiye Mimari Miras Koruma Bildirgesi	2013	Türkiye

2.2.1.1 Atina Tüzüğü (Carta Del Restauro)

Carta Del Restauro'da yer alan restorasyon uygulamaları ile ilgili maddeler aşağıdaki gibidir:

"Madde 1- Herşeyden önce, anıta, çökme ve aşınmalardan ötürü kaybettiği dayanıklılığı ve zamana karşı direnme gücünü yeniden kazandırmaya yönelik sürekli bakım ve sağlamlaştırma çabalarına önem verilmesi gerekir.

Madde 2- Sanatsal nedenler veya mimari bütünlük sağlama kaygısından kaynaklanan restorasyon sorunları tarihi ilke ve ölçütlerle sıkı sıkıya bağlıdır; bir anıtın bütünlenmesi birtakım varsayımlara değil, anıtın sağladığı kesin verilere ve büyük ölçüde anıtın özgün ögelerine dayandığı takdirde gündeme gelebilir.

Madde 3- Artık kullanılmayan ve geçmiş uygarlıklara ait anıtlarda, örneğin antik dönem eserlerinde, her tür bütünlemeden kaçınılmalıdır. Böyle yapılarda ancak anastilosis, yani kalıntının genel çizgilerini ortaya çıkarmak ve korunmasını sağlamak amacıyla, mümkün olan en az ek ve nötr malzeme ile dağılmış parçaların birleştirilmesi işlemi söz konusu olabilir.

Madde 4- Yaşayan, yani ayakta duran anıtlara, yalnızca özgün işlevinden çok uzak olmayan ve binada gerekli uyarlamaların önemli hasara neden olmayacak şekilde yapılabileceği yeni kullanım verilmesi kabul edilebilir.

Madde 5- Hangi döneme ait olursa olsun, sanat değeri ve tarihi anısı olan tüm ögeler korunmalıdır, üslup birliği veya yapıyı ilk tasarımına döndürme kaygılarıyla bu ögelerden bazılarının dışlanmasına yönelik bir tutum kabul edilemez. Ancak pencere ve kolonatlara sonradan yapılmış dolgular gibi, önemsiz ve anlamı olmayan, gereksiz değişikliklere neden olan kısımlar ortadan kaldırılabilir. Bunlarla ilgili değerlendirme ve ortadan kaldırma

kararları sağlıklı temellere dayanmalı; yalnız restorasyon projesi müellifinin kişisel görüşüne bırakılmamalıdır.

Madde 7- Eğer bir anıtı sağlamlaştırmak, kısmi veya tam olarak bütünlemek amacıyla, ya da yeniden kullanım nedeniyle ekler yapılması gerekirse, uyulması gereken temel koşul yeni ögelerin en azda tutulmaları, yalın ve yapısal düzeni yansıtır karakterde olmalarıdır. Benzer üslupta bir ek ancak yapının mevcut çizgilerini devam ettirmek ve bezemeden arınmış geometrik anlatımlar söz konusu olduğunda kabul edilebilir.

Madde 8- Ekler kesin ve açık olmalı ve özgünden farklı malzeme kullanılarak veya bezemesiz bir çerçeveyle sınırlandırılarak, ya da damga veya yazıtla belirtilmelidir. Bir restorasyon asla onu inceleyenleri yanıltacak veya tarihi bir belgeyi değiştirecek şekilde yapılmamalıdır.

Madde 9- Bir anıtın taşıyıcı sistemini güçlendirmek veya kütlesini bütünlemek için eski yapım yöntemleriyle amaca ulaşılmazsa, çağdaş tekniklerin kullanılması uygun olabilir. Aynı biçimde, basit ya da karmaşık tüm yıpranmış strüktürleri ayakta tutabilmek için çeşitli bilimlerin katkıda bulunmaya çağrılması gerekir. Böylece bilime dayanmayan yöntemler yerlerini bilimsel olanlara bırakmak zorundadır.

Madde 11- Kazılarda olduğu gibi, anıtların restorasyonunda da önemli koşullardan biri, çalışmalar sırasında bir günlük tutularak çizim ve fotoğraflarla sağlıklı bir belgeleme yapılmasıdır. Böylece anıtın biçim ve strüktürüne ilişkin bütün ayrıntılar, bütünleme, temizleme ve yenilemenin bütün aşamaları kalıcı ve güvenli olarak kaydedilmiş olur" (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr).

Söz konusu belgede restorasyon uygulamaları açısından; bakım ve sağlamlaştırma, bütünleme, işlev, üslup birliği, ekler, çağdaş teknik, belgeleme ile ilgili konulara değinilmiştir.

2.2.1.2 Venedik Tüzüğü

Venedik Tüzüğü'nde restorasyon uygulamaları ile ilgili şu maddeler yer almaktadır:

"Madde 2- Anıtların korunması ve onarımı için, mimari mirasın incelenmesine ve korunmasına yardımcı olabilecek bütün bilim ve tekniklerden yararlanılmalıdır.

Madde 5- Anıtların korunması, her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu tür bir kullanma arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı, ya da bezemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir.

Madde 9- Onarım uzmanlık gerektiren bir iştir. Amacı, anıtın estetik ve tarihi değerini korumak ve ortaya çıkarmaktır. Onarım kendine temel olarak aldığı özgün malzeme ile güvenilir belgelere saygıyla bağlıdır. Faraziyenin başladığı yerde onarım durmalıdır; yapılması gerekli herhangi bir eklemenin mimari kompozisyondan farkı anlaşılabilmeli ve gününün damgasını taşımalıdır. Herhangi bir onarım işine başlamadan önce ve bittikten sonra, anıtın arkeolojik ve tarihi bir incelemesi yapılmalıdır.

Madde 10- Geleneksel tekniklerin yetersiz kaldığı yerlerde, koruma ve inşa için bilimsel verilerle ve deneylerle geçerliliği saptanmış herhangi çağdaş bir teknik kullanılarak anıt sağlamlaştırılabilir.

Madde 11- Anıta mal edilmiş farklı dönemlerin geçerli katkıları saygı görmelidir; zira onarımın amacı üslup birliği değildir. Bir anıt üst üste çeşitli dönemlerin izlerini taşıyorsa, alttaki dönemleri açığa çıkarmak ancak bazı özel durumlarda yok edilen malzemenin önemi azsa, açığa çıkarılan malzeme büyük tarihi, arkeolojik ya da estetik değer taşıyorsa ve korunma durumu böyle bir

davranışı gerekli gösterecek kadar iyi ise haklı çıkarılabilir. İlgili unsurların öneminin değerlendirilmesi ile ilgili yargıyı ve neyin yok edileceği üzerinde kararı vermek, sadece bu işi üzerine almış kimseye bırakılamaz.

Madde 12- Eksik kısımlar tamamlanırken, bütünle uyumlu bir şekilde bağdaştırılmalıdır; fakat bu onarımın, aynı zamanda sanatsal ve tarihi tanıklığı yanlış bir biçimde yansıtmaması için, özgünden ayırt edilebilecek bir şekilde yapılması gereklidir.

Madde 13- Eklemelere, ancak yapının ilgi çekici bölümlerine, geleneksel konumuna, kompozisyonuna, dengesine ve çevresiyle olan bağıntısına zarar gelmediği durumlarda izin verilebilir.

Madde 16- Bütün koruma, onarım ve kazı işlerinde her zaman çizim ve fotoğraflarla açıklık kazanmış çözüm getirici ve eleştirici raporlar halinde kesin belgeler hazırlanmalıdır. Temizlemenin, sağlamlaştırmanın, yeniden düzenlemenin ve birleştirmenin her safhası -çalışma sırasında ortaya çıkan, tanımlanmış biçimsel ve teknik özellikler göz önünde tutularak- raporda gösterilmelidir. Bu belgeler bir resmi kurumun arşivine konmalı ve araştırıcılar bundan yararlanabilmelidir. Bu raporların yayınlanması tavsiye edilir" (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr).

Söz konusu tüzükte restorasyon uygulamalarına ilişkin , bilim ve teknik, işlev, yararlı toplumsal amaç, malzeme, faraziye, ekler, çağdaş teknik, dönem eki, tamamlama, belgeleme konuları vurgulanmıştır.

2.2.1.3 Amsterdam Bildirgesi

Amsterdam Bildirgesi kapsamında restorasyon uygulamalarına ilişkin şu maddeler yer almaktadır:

" Madde k. Yapılara, onların karakterine, saygı göstermeyi ihmal etmeden çağdaş yaşamın gereklerine uyan işlevler vermeli; böylece yaşatılmalarını garanti altına almalıdır.

Bütünleşik koruma restorasyon ve iyileştirme yöntem ve teknikleri daha iyi araştırılmalı ve kapsamları genişletilmelidir.

Önemli tarihi kompleksler için geliştirilmiş olan özel teknikler bundan böyle daha az sanatsal üstünlüğe sahip olan birçok yapı ve komplekste de uygulanmalıdır.

Geleneksel yapı malzemelerinin bulunabilmesi ve geleneksel zanaat ve tekniklerin kullanımının sürdürülmesini garanti altına alacak adımlar atılmalıdır.

Mimarlık mirasının sürekli bakımının yapılması, uzun vadede masraflı iyileştirme işlemlerini önleyecektir.

Her iyileştirme şeması uygulanmaya başlanmadan önce iyice incelenmelidir. Aynı zamanda malzeme ve tekniklerle ilgili kapsamlı bir belge toplama çalışması ve giderlerin bir analizi yapılmalıdır. Bu belgeler toplanıp uygun merkezlerde bulundurulmalıdır.

Koruma için kullanılan yöntem ve tekniklerin bir katalogunu derlemek için araştırmaya girişilmeli, bu amaçla bilimsel kurumlar oluşturulmalı ve bunlar aralarında yakın bir işbirliği içinde bulunmalıdır. Bu katalog hazır bulundurulmalı ve restorasyon ve iyileştirme uygulamalarının düzeyini yükseltmek isteyenlere dağıtılmalıdır" (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr).

Söz konusu bildirgede restorasyon uygulamalarıyla ilgili işlev, bütünleşik koruma, teknik, yapı malzemesi, yerel sanat (zanaat), belgeleme, yöntem ve teknik, iyileştirme konuları üzerinde durulmuştur.

2.2.1.4 Nara Özgünlük Belgesi

Nara Özgünlük Belgesi'nde restorasyon uygulamalarına ilişkin şu maddeler yer almaktadır:

> "Madde 9- Kültür mirasının tüm biçimleri ve tüm tarihsel dönemleriyle korunabilmesi, bu mirasa değerler atfedildiği ölçüde kolaylaşır. Bu değerleri olabilecek en doğru bir biçimde algılama yeteneğimiz, bu değerler hakkındaki bilgi kaynaklarının inanılır olmasına ve doğru anlaşılmasına da bağlıdır. Bu değerleri tanımak, anlamak ve kültür mirasının ilk tasarımına ve sonradan kazandığı özelliklerine, tarihsel varlığına ve anlamına bağlı olarak yorumlamak, söz konusu yapıtın özgünlüğü konusunda varılacak yargının temelini oluşturur ve hem biçimle, hem de malzemeyle ilgilidir" (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr).

> "Madde 13- Bir anıtın ya da sitin doğasına ve kültürel bağlamına bağlı olarak; özgünlük yargısı çok çeşitli bilgi kaynaklarına bağlıdır. Bu kaynaklar; tasarım ve biçimi, malzeme ve nesneyi, kullanım ve işlevi, gelenek ve teknikleri, konum ve yerleşimi, ruh ve anlatımı, ilk tasarım ve tarihsel evrimi içerir. Bilgi kaynakları yapıtın bünyesinde olabileceği gibi, dışında da olabilir. Bu kaynakların kullanımı, kültür mirasının, sanatsal, teknik, tarihsel ve toplumsal boyutlarıyla tanımlanmasına olanak verir" (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr).

Söz konusu belgede restorasyon uygulamaları ile ilgili olarak, kültür varlığının biçimi, değerleri ve tarihsel dönemleri ile korunması, özgünlük konuları üzerinde durulmuştur.

2.2.1.5 Ahşap Tarihi Yapıların Korunması için İlkeler

Ahşap Tarihi Yapıların Korunması için İlkeler belgesinde restorasyon uygulamalarıyla ilgili şu maddeler bulunmaktadır:

"Madde 1- Venedik Tüzüğü'nün 16. maddesi ve ICOMOS'un Anıtların, Yapı gruplarının ve Sitlerin Belgelenmesi ile İlgili İlkeleri gereği, herhangi bir müdahaleden önce yapının ve bileşenlerinin durumu ve uygulama sırasında kullanılan malzemeler dikkatle belgelenmelidir. Yapıdan çıkarılan malzemelerle ilgili örnekler de dahil olmak üzere, her tür belge ve geleneksel sanatlar ve tekniklerle ilgili bilgiler toplanmalı, tasnif edilmeli ve gerektiğinde ulaşılabilecek şekilde uygun bir yerde saklanmalıdır. Belgeleme onarım için seçilen malzeme ve yöntemlerle ilgili açıklamaları da içermelidir.

Madde 2- Her müdahaleden önce ahşap yapının mevcut durumu, hasarların ve yapısal bozulmanın nedenlerini araştıran ayrıntılı bir çalışma yapılmalı, teşhis güvenilir olmalıdır. Teşhis kesin verilere, fiziksel inceleme ve analize dayandırılmalı, gerekirse hasar vermeyen deney yöntemleri kullanılmalı ve fiziksel ölçümler yapılmalıdır. Bu gerekli küçük müdahaleleri ve acil önlemleri engellememelidir.

Madde 3- Tarihi ahşap yapıların ve kültürel anlamlarının korunması için sürekli izleme ve bakım etkinliğini kapsayan tutarlı bir strateji izlenmesi gereklidir.

Madde 4- Koruma ve yaşatmanın temel amacı kültür varlığının tarihi özgünlüğünü ve bütünlüğünü korumaktır. Her müdahale uygun araştırma ve değerlendirmelere dayandırılmalıdır. Sorunlar mevcut koşul ve gereksinimlere göre, yapının estetik ve tarihi değerlerine, tarihi yapının veya sitin fiziksel bütünlüğüne saygı göstererek çözümlenmelidir.

Madde 5- Önerilen müdahaleler tercihen,

a) Geleneksel yöntemleri izlemeli,

b) Teknik olarak mümkünse, geri dönüşümlü olmalı veya,

c) Gelecekte yapılacak koruma çalışmalarını engellememeli ve

d) Yapının bünyesinde barındırdığı izlere ulaşılmasını engellememelidir.

Madde 6- İdeal olan, ahşap bir tarihi yapının dokusuna olabildiğince az müdahale edilmesidir. Bazen minimum müdahale ahşap yapıların tümüyle veya kısmen sökülüp tekrar birleştirilmesini gerektirebilir.

Madde 7- Müdahalelerde tarihi yapı bir bütün olarak ele alınmalı, taşıyıcı ögeler, dolgu panoları, dış kaplama, çatı, kapı ve pencereler dahil olmak üzere tüm malzeme eşit ilgi görmelidir. Temel ilke mevcut malzemeyi olabildiğince yerinde tutmaktır. Koruma sıva, boya, kaplama, duvar kağıdı gibi bitirme ayrıntılarını da kapsamalıdır. Eğer sıva vb. yüzeylerin yenilenmesi gerekirse, olabildiğince özgün malzemelere, yapım tekniklerine ve yüzey dokularına sadık kalınmalıdır.

Madde 8- Restorasyonun amacı tarihi yapıyı, onun taşıyıcılığını korumak ve Venedik Tüzüğü'nün 9-13. Maddelerinde belirtildiği gibi, mevcut tarihi verilerin sağladığı sınırlar içinde kalarak yapının özgün tasarımını, tarihi bütünlüğünün okunabilirliğini arttırarak kültürel değerlerini açığa çıkarmaktır. Sökülen ögeler ve tarihi yapının diğer bileşenleri kataloglanmalı ve tipik örnekler belgelemenin bir parçası olarak saklanmalıdır.

Madde 9- Tarihi bir yapının onarımında yeni ahşap, tarihi ve estetik değerlere saygı çerçevesinde kalınarak ve harap ve çürümüş kısımları değiştirmek, ya da restorasyonun gereklerini karşılamak amacıyla kullanılabilir. Yeni öge veya parçalar aynı tür ağaçtan ve eğer uygunsa, yenilenecek parçalardakinden daha iyi kalitede ahşaptan yapılmalıdır. Yeni ahşabın nem miktarı ve diğer fiziksel özellikleri mevcut yapıyla uyumlu olmalıdır. İşçilik ve yapım teknolojisi kullanılan alet ve makineler mümkün olduğunca ilk yapımdakine uymalıdır.

Çiviler ve ikincil malzemeler, durum uygunsa, özgünlerin benzeri olmalıdır. Strüktürel gereksinimler açısından aykırı bir durum yoksa, bir ögenin kısmen yenilenmesi gerektiğinde, mevcut ve yeni kısımlar, geleneksel ahşap geçme tekniği kullanılarak bağlanmalıdır.

Madde 10- Yeni ögelerin veya parçaların eskilerden ayırt edilebilir olması kabul edilmelidir. Kaldırılan ögelerin doğal bozulma ve deformasyonlarının kopya edilmesi istenmez. Uygun geleneksel veya veya iyi denenmiş çağdaş yöntemler kullanılarak eski ve yeni kısımların renk uyumu sağlanabilir. Bu işlemin ahşap ögenin yüzeyine zarar vermeyecek veya onu bozmayacağından emin olunmalıdır.

Madde 11- Daha sonra diğerlerinden ayırt edilebilmeleri için, yeni kısım veya ögelerin üstlerine yakarak, kazıyarak veya başka yöntemlerle işaret konulmalıdır.

Madde 13- Epoksi reçineler gibi çağdaş malzemeler ve çelikle strüktürel destekleme gibi yeni müdahale teknikleri, ancak malzemelerin ve yapım tekniklerinin dayanımları ve strüktürel davranışları yeterli bir süre denenerek kanıtlandıktan sonra, çok dikkatle seçilmeli ve kullanılmalıdır. Isıtma, yangın uyarı ve önleme sistemleri gibi tesisat yapının veya sitin tarihi ve estetik önemi gözetilerek yerleştirilmelidir.

Madde 14- Kimyasal koruyucuların kullanımı dikkatle denetlenmeli ve izlenmeli, mutlak yarar beklendiği, kamu ve çevresel güvenliğin etkilenmediği ve uzun vadede başarı olasılığının önemli olduğu durumlarda kullanılmalıdır" (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr).

Söz konusu belgede restorasyon müdahalelerine ilişkin, belgeleme, kesin verilere ulaşma, izleme ve bakım, özgünlük ve bütünlük, geleneksel yöntemler, geri dönüşüm, izlerin yok edilmemesi, en az müdahale, özgün malzeme, yapım tekniği, doku, taşıyıcılık, işçilik, yapım teknolojisi, kalite, ek veya müdahalenin özgününden

ayırt edilebilmesi, çağdaş malzemenin kullanımında tedbirli davranma (ancak deneyimleme sonrası ve gerekliyse) konuları vurgulanmıştır.

2.2.1.6 ICOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü

ICOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü'nde restorasyon uygulamalarına ilişkin şu maddeler yer almaktadır:

> "Geleneksel bir yapıya yapılacak her tür müdahalede tedbirli olunmalı; işe başlamadan önce yapının biçimi ve strüktürü ayrıntılı olarak incelenmelidir. Bu çalışma sonunda hazırlanacak rapor ve belgeler halkın rahatça ulaşılabileceği bir arşivde saklanmalıdır.
>
> Geleneksel yapım sistemlerinin ve zanaatların sürdürülmesi geleneksel ifade için temel gereksinimdir ve bu yapıların onarım ve restorasyonları için gereklidir...
>
> Çağdaş kullanım isteklerinin zorladığı ve kabul edilebilir değişimler bütünün genel ifadesine uyumlu, görünüş, doku ve biçim yönünden aykırı olmayan malzemelerle yapılmalı; yapı malzemelerinin birbiriyle uyumuna özen gösterilmelidir.
>
> Geleneksel yapıların yeni işlevlere uyarlanması ve yeniden kullanımında, yapılar kabul edilebilir bir yaşam standardına yükseltilirken, bütünlüğü, karakteri ve biçimi saygı görmelidir. Eğer geleneksel mimari biçimler hala kullanılıyorsa, müdahaleler toplumun kabul edeceği bir etik kurallar çerçevesinde yapılabilir.
>
> Zaman içinde yapılan değişiklikler saygı görmeli ve geleneksel mimarinin özelliğini yansıtan bir belge olarak değerlendirilmelidir. Normal olarak, geleneksel yapıların restorasyonunda hedef yapının bütün parçalarının tek bir

döneme göre onarılması olmamalıdır" (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr).

Söz konusu tüzükte restorasyon uygulamaları ile ilgili olarak, yeni işlev, etik ilişkisi, dönem ekleri, uygulamada kullanılacak yeni malzemelerin özgün malzemeyle uyumu konularına değinilmiştir.

2.2.1.7 Burra Tüzüğü

Burra Tüzüğü'nde yer alan restorasyon uygulamalarına ilişkim maddeler aşağıda yer almaktadır:

"Tarihsel bir dokunun muhafaza edilmesi, onun en iyi şekilde korunması ve hasar görmesini engellemek ile sağlanır. Onarım ve restorasyon çalışmaları ise tarihsel bir yapının iyi muhafaza edilmemesiyle karıştırılmamalıdır. Çürüyen ve derin hasar görmüş çatılarda yapılan onarımlar, temizlik çalışmaları, yerinden çıkmış parçaların tamiratı, yapılan restorasyon ve bakım işlemlerinden birkaçıdır.

Tarihsel bir yapının muhafaza edilmesi, son durumunun korunması ve zamanla zarar görmesini geciktirmekle gerçekleşmektedir. Fakat zamanla anlaşılmıştır ki, tüm alanlar ve yapılar ister istemez değişime uğramaktadır.

Koruma, tarihi dokunun, eski yapıların kullanımına ve özelliklerine göre yapılır. Koruma yapılırken mümkün olduğunca az ama faydalı değişiklikler yapılmalıdır. Çünkü bir yerin tarihi dokusunda yapılacak eklemeler, değişiklikler ve daha önceki muameleler bile söz konusu yerin tarihinin birer simgesidir ve kültürel değere sahiptir. Koruma çalışmaları bu anlayışı desteklemeli ona engel olmamalıdır.

Geleneksel teknikler ve materyaller tarihi dokunun korunması açısından daha çok tercih edilir. Bazı durumlarda, koruma açısından önemli yararlar sağlayan

modern teknik ve materyallerin kullanılması uygun olabilir. Ancak modern teknik ve materyallerin kullanılması aynı zamanda bilimsel bir tecrübe gerektirir ve güvenilir bilimsel kanıtlarla desteklenmelidir.

Yenilemek, güçlendirmek ve yeniden yapılandırmak, tarihi bir yapının korunmasının başka şekilleridir. Bunlar, tarihi dokuda değişikliklere sebep olabilir fakat bu değişiklikler en az ölçüde olmalıdır. Bazı durumlarda herhangi bir kullanım ve inceleme, yeni işlemler yapılmasını gerektirebilir" (Öz ve Güner, 2007).

Söz konusu tüzükte restorasyon uygulamalarına ilişkin, eklemeler, geleneksel teknik ve malzeme, işlev konuları üzerinde durulmuştur.

2.2.1.8 Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu için İlkeler

Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu için İlkeler belgesinde restorasyon uygulamalarına ilişkin şu maddeler yer alamaktadır:

"Madde 1.1- Mimari mirasın korunması, güçlendirilmesi ve restorasyonu disiplinler arası bir yaklaşım gerektirir.

Madde 1.3- Mimari mirasın değeri yalnız görünüşünde değildir; tüm bileşenleriyle döneminin yapım teknolojisinin ünik bir örneği olarak korunmuş olması önemlidir. Özellikle yapıların yalnız cephelerinin korunup, içerdeki taşıyıcı ögelerin kaldırılması koruma ölçütlerine aykırıdır.

Madde 1.4- Bir kullanım veya işlev değişikliği önerildiğinde, bütün koruma kuralları ve güvenlik koşulları dikkate alınmalıdır.

Madde 1.5- Mimari mirasın restorasyonunda, taşıyıcı sistemin restorasyonu tek başına bir hedef olarak tanımlanamaz. Asıl hedef yapının tümünün korunmasıdır; strüktürün korunması, hedefe ulaşmak için bir araçtır.

Madde 1.6- Mimari değer taşıyan tarihi yapıların özel durumları, karmaşık geçmişleri, tıp alanındakine benzer bir araştırma ve öneri geliştirme süreci gerektirir. Analiz, teşhis, tedavi ve kontrollerle önemli veriler ve bilgi derlenir, bozulma ve hasar nedenleri belirlenir, uygun tedavi yöntemleri arasından seçim yapılır ve uygulanan müdahalelerin başarısı denetlenir. Eldeki kaynakları akılcı bir biçimde kullanıp masrafları sınırlamak ve anıta en az zarar vermek için çalışmalar sırasında bu adımların tekrar edilmesi gereklidir.

Madde 1.7- Taşıyıcı sistemin çökmesini önlemek amacıyla alınması gerekli acil güvenlik önlemleri dışında (örneğin deprem hasarı sonrasında), sağlayacağı yarar veya zarar tam olarak belirlenmeden tarihi esere herhangi bir müdahale yapılmamalıdır. Bu tür acil önlemler alınırken, geriye dönüşü olmayan müdahaleler getirmekten mümkün olduğunca kaçınılmalıdır.

Madde 2.3- Koruma uygulamalarında strüktür ve malzemelerin özelliklerinin tam olarak bilinmesi ve anlaşılması gereklidir. Strüktürün ilk yapılışındaki ve günümüzden önceki durumları, yapımında kullanılan teknikler, değişimler ve etkileri, yaşanan olaylar ve bugünkü durum hakkında bilgiye gerek vardır".

Madde 2.5- Teşhis, tarihi, niteliksel ve niceliksel yaklaşımlara dayandırılır. Niteliksel yaklaşım taşıyıcı sistemin hasarının ve malzeme bozulmalarının doğrudan gözlenmesine olduğu kadar, tarihi ve arkeolojik araştırma temeline oturur. Niceliksel yaklaşımda ise malzeme ve strüktür deneylerinden, izleme ve strüktür analizi sonuçlarından yararlanılır.

Madde 2.6- Strüktürel müdahale yapılmadan önce hasar ve bozulma nedenleri belirlenmeli, strüktürün güvenlik düzeyi daha sonra değerlendirilmelidir.

Madde 3.9- Mümkün olan yerlerde, yapılan müdahalenin geriye dönüşe uygun olması (*reversible*), böylece yeni bilgiler edinildiğinde yapılan müdahalelerin esere zarar vermeden kaldırılarak daha uygun olanlarla yer değiştirmesi arzu

edilir. Geriye dönüsü olmayan müdahalelerin, ileride yapılması olası işlemleri engellememesi istenir.

Madde 3.10- Restorasyonda kullanılan malzemelerin özellikleri (öncelikle yeni malzemeler) ve mevcut olanlarla uyumu tam olarak araştırılmalı, bilinmelidir. İstenmeyen yan etkileri önlemek amacıyla, onarımda kullanılan malzemelerin uzun dönem etkileri araştırılmalıdır.

Madde 3.12- Her müdahale mümkün olduğunca, strüktürün ilk tasarımına, yapım tekniğine ve tarihi değerine saygı göstermeli ve onun gelecekte de anlaşılmasını sağlayacak izleri korumaya özen göstermelidir.

Madde 3.13- Müdahale mimari, strüktür, tesisat ve işlevsellik konularının değişik yönlerine gerekli ağırlığı verecek şekilde biçimlenen bir bütünleşik planın sonucu olmalıdır.

Madde 3.14- Herhangi bir tarihi malzeme veya belirgin mimari ögeyi kaldırmak veya değiştirmekten mümkün olduğunca kaçınılmalıdır.

Madde 3.15- Harap strüktürler mümkün olduğunca onarılmalı, tümü yenilenmemelidir.

Madde 3.17- Söküm ve tekrar birleştirmeye ancak, strüktürün durumu ve malzemesi dolayısıyla başka bir yöntemle koruma olanaksız veya zararlı olduğunda, ek bir seçenek olarak, başvurulmalıdır.

Madde 3.18- Müdahale sırasında kullanılan geçici güvenlik sistemleri, amaç ve işlevlerini kültürel değerlere zarar vermeden yerine getirmelidir" (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr).

Söz konusu belgede restorasyon uygulamaları ile ilgili, işlev, taşıyıcı sistem, veriler, restorasyonda geri dönüşüm, strüktür analizi, malzeme, izlerin korunması,

bütünleşik planlama, özgün malzemenin olabildiğince korunması konuları üzerinde durulmuştur.

2.2.1.10 ICOMOS Türkiye Mimari Miras Koruma Bildirgesi

ICOMOS Türkiye Mimari Miras Koruma Bildirgesi'nde restorasyon uygulamalarıyla ilgili şu maddeler yer almaktadır:

> "Yapı ve yakın çevresinin çözümlenme süreci, tasarım özelliklerinin betimlenmesinin yanı sıra, tüm dönemleri kapsamak koşuluyla, taşıyıcı sistem, yapım tekniği ve malzeme konusunda yeterli ve gerekli müdahalelerin yapılmasına olanak sağlayacak ölçek ve nitelikte, araştırmaya dayanan bilgi ve belge içermelidir. Bu süreçte yapının değerlerinin teşhisi de yapılmalıdır.
>
> Mimari mirası etkileyebilecek doğal ve insan kaynaklı çoklu risklerin yönetimi için yapılacak analiz çalışmaları, yapının tanınma sürecinin bir parçası olarak değerlendirilmelidir.
>
> Herhangi bir müdahale öncesinde kültür varlığının yapım tekniği, malzemesi, taşıyıcı sistem özellikleri araştırılmalı; bozulma nedenleri ve sorunları bu doğrultuda incelenmelidir. Bu araştırmalara dayanan bir temel yaklaşım geliştirilmeli, bu yaklaşım ışığında kısa ve uzun vadeli bir planlama yapılıp buna bağlı projeler üretilmeden uygulamaya geçilmemelidir. Korumaya yönelik projelendirme süreçleri 'toplum yararı'nı öne çıkaran bir anlayışla kurgulanmalıdır.
>
> Mimari Belgeleme, yapının ve yakın çevresinin mevcut durumunun, yazıya, çizime ve fotoğrafa ilişkin yöntemler ile ses, multimedya gibi araçlar ve gelecekte keşfedilecek diğer yöntemler aracılığıyla kayıt altına alınmasıdır. Gerekli görülen hallerde yapıyı belgeleme, araştırma, çözümleme, yorumlama ve teşhis süreçleri, uygulama sırasında ve sonrasında da devam etmelidir.

Taşıyıcı Sistemin Araştırılması, mimari belgeleme ile bütünleşmek koşuluyla, yapı taşıyıcı sisteminin incelenmesidir. Yapının taşıyıcı sistem davranışını belirlemeye yarayacak veriler, tarihi belgelerden, yapının doğrudan kendisinden, alanda veya laboratuvar ortamında yürütülen test ve ölçüm çalışmalarından elde edilir. Alanda yürütülecek testlerin, tahribatsız testler olmasına dikkat edilmelidir. Yapı temellerinin ve zemin özelliklerinin tespiti de bu inceleme kapsamındadır.

Mimari mirasın korunmasına yönelik kararların alınması, hasarların teşhisi, müdahale tekniklerinin belirlenmesi ve yapı güvenlik değerlendirmeleri disiplinler arası çalışma gerektiren işlemlerdir. Bunlara yönelik kararlar, tüm disiplinlerin birlikte yapacakları çalışmalar sonucu geliştirilmelidir.

Taşıyıcı sistem güvenliğinin değerlendirilmesi ve iyileştirme/destekleme müdahale önerilerinin geliştirilmesi için taşıyıcı sistemin ve yapıda tespit edilen hasarların incelenmesi gerekmektedir. Güvenlik değerlendirmesi öncesinde, yapının maruz kaldığı deprem ve yangın gibi afetler ile bu afetler sonrasında gerçekleştirilmiş onarım bilgilerinin, yapının geçmişte hangi işlevlerle kullanıldığının, kullanıcı müdahalelerinin, yapının çevresinde meydana gelen değişikliklerin ve yapının komşu yapılarla ilişkilerinin tespit edilmesi gerekir. Bu bilgilerin yanında, deneysel ve sayısal analizlere dayanan verilerin elde edilebilmesi de önemlidir.

Mimari mirasın yapısal güvenliğinin değerlendirilmesi için gerekli araçlar ve izlenecek ilkeler ile uygulamada kullanılacak müdahale teknikleri hakkındaki bilgiler, hazırlanacak uygulama rehberinde tanımlanacaktır" (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr).

Söz konusu bidirgede restorasyon uygulamalarına ilişkin, sağlıklı veri, projelendirme süreçleri, mimari belgeleme, taşıyıcı sistem, disiplinler arası çalışma, taşıyıcı sistem güvenliği, iyileştirme/destekleme konuları üzerinde durulmuştur.

2.2.1.10.1 Mimari Mirasa Müdahale İlkeleri.

ICOMOS Türkiye Mimari Miras Koruma Bildirgesi'nin mimari mirasa müdahale ilkeleri kapsamında, mimari mirasın korunmasına yönelik müdahalelerde; özgünlük, izlerin yok edilmemesi, bir kültür/dönem verisini diğerini açığa çıkartmak için yok etmemek, geri dönüşümlü ve yenilenebilir müdahale, yeni malzemenin kullanımında deneyimleme, düzenli izleme, yasal çerçeve, belgeleme, uygulamaya yönelik müdahalelerin belirlenmesinde genellemeden kaçınma konularına dikkat çekilmiştir (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr).

2.2.1.10.2 Müdahale Ölçeği.

"**Bakım**, yapının özgün şekli ile korunmasını, geleceğe aktarılmasını ve yapının yaşamını sürdürmesini amaçlayan; tasarımda, malzemede, strüktürde ve mimari ögelerde değişiklik gerektirmeyen uygulamalardır.

Basit onarım, yapıların, taşıyıcı sistemine ve plan kurgusuna müdahale etmeden, bozulan ve eksilen malzeme ve mimari elemanlarının uzman değerlendirmesiyle, belgeleme ve irdelemeye dayalı olarak, özgün biçimlerine uygun şekilde onarılması veya tamamlanmasıdır.

Esaslı onarım, kültür varlıklarının bakım ve basit onarımla çözülemeyen sorunlarına yönelik, çoğu kez birkaç müdahale tekniğinin bir arada kullanıldığı, projeye dayalı uygulamalardır. Müdahalelerin derecesi, yapıdaki hasarların niteliği ve çağdaş kullanımın gerektirdiği donatıların eklenmesi gerekliliğine göre değişir. Hasarlı, ya da eksik olan kesimlere yapılacak müdahale, yapının sunumu ve/veya kullanımıyla bağlantılı olarak malzemelerinin sağlamlaştırılmasından, yeniden yapımına doğru artar" (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr).

ICOMOS Türkiye Mimari Miras Koruma Bildirgesi'nin müdahale ölçeği bölümünde restorasyon uygulamalarına ilişkin, bakım, basit onarım, esaslı onarım tanımlamaları yapılmaktadır.

2.2.1.10.3 Müdahale Yaklaşımları.

"Sağlıklılaştırma-Rehabilitasyon, güncel kullanımda çağdaş konfor koşullarını karşılayamayan ve bu nedenle kullanım değerini yitirmiş yapıların, mimarisini koruyarak, onarım ve çağdaş donanımla desteklemeyi kapsayan uygulamalardır

Yeniden kullanım – Yeni işleve uyarlama, kültür varlığının özgün işlevi dışında başka bir işlev için kullanılması yönünde alınan kararın gerektirdiği müdahalelerin, restorasyon/koruma projesi kapsamında uygulanmasıdır. Bu yeniden kullanım sürecinde yapılar kabul edilebilir bir yaşam standardına yükseltilirken, özgünlüğü, bütünlüğü ve anlamı saygı görmelidir.

Taşıma, taşınmaz kültür varlıkları ve parçalarının, bulundukları yerlerde (in-situ) korunmaları esastır. Ancak, taşınmaz kültür varlıkları için açık ve ortadan kaldırılamaz bir tehdit söz konusuysa ya da bilimsel olarak kanıtlanmış ve seçeneği olmayan toplumsal bir yarardan ötürü başka bir yere nakil zorunluluğu varsa ve bu işlem mümkün ise, hazırlanacak projelere göre taşıma işlemi gerçekleştirilebilir.

Anastylosis, mimari mirasa ait dağınık mimari parçaları, anıt hakkında fikir verecek biçimde yeniden bir araya getirerek onu belirli bir bütünlüğe kavuşturma yöntemidir. Bu müdahale yeniden yapımı hedeflemez; yapının ayakta tutulması için gereken çağdaş müdahale ve ekler sınırlı tutulmalı ve öne çıkmamalıdır.

Yeniden yapım, kültür varlığı değerlerini taşıyan ve toplumsal hafızada güncelliğini korumakla birlikte herhangi bir nedenle yitirilmiş olan yapının,

gerek kültür varlığı niteliği, gerekse kültürel çevreye olan tarihsel katkıları ve toplumsal açıdan vazgeçilmezliğinin tanımlanması durumunda yeniden yapılmasıdır. Yapının içinde bulunduğu kentsel bağlamın değişmemiş, bu değişikliğin toplumsal hafızada yer bulmamış olduğu, eldeki mevcut belgelerin varsayımları en aza indirgeyecek düzeyde olduğu durumlarda (yapı kalıntısı, rölöve, fotoğraf, her türlü özgün yazılı - sözlü, görsel arşiv belgesi vb.) kapsamlı restitüsyon etüdüne dayalı ve kendi parselinde daha önce bulunduğu yapı oturum alanında, özgün mimarisi, malzeme ve yapım tekniğiyle ilk durumuna uygun olarak projelendirilmesi ve uygulanmasıdır" (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr).

ICOMOS Türkiye Mimari Miras Koruma Bildirgesi'nin müdahale yaklaşımları bölümünde restorasyon uygulamalarıyla ilgili, sağlıklılaştırma-rehabilitasyon, yeniden kullanım, taşıma, anastylosis, yeniden yapım tanımlamaları yer almaktadır.

2.2.1.10.4 Müdahale Biçimleri.

"Acil koruma önlemleri, yapının inceleme ve nihai koruma kararları oluşuncaya kadar, daha fazla tahrip olmasını ve çevreye zarar vermesini önlemek amacıyla alınan geçici koruma önlemleridir.

Koruma, yapı bileşenlerinin sürdürülebilirliğini sağlamak üzere, malzemeleri sağlamlaştırarak var olanı korumak şeklindeki onarım yöntemidir.

Sağlamlaştırma, kültür varlığının bozulma sürecinin engellenmesi/ yavaşlatılması amacıyla malzemesinin ve/veya taşıyıcı sisteminin dayanımının arttırılması, mevcut fiziksel ve mekanik özelliklerinin iyileştirilmesi işlemleridir.

Bütünleme-Reintegrasyon, kısmen hasar görmüş veya bazı bileşenleri yok olmuş bir yapının eksik bölümlerinin özgün veya çağdaş malzeme kullanılarak tamamlanması işlemidir.

Yapısal İyileştirme, yatay ve düşey yükler göz önünde bulundurularak, yapının mevcut güvenlik seviyesinin iyileştirilmesi ve en fazla ilk yapım aşamasında sahip olduğu güvenlik seviyesine kadar çıkarılmasıdır. Müdahaleler yapı bileşenlerinin bir bölümünü ya da taşıyıcı sistemin bütününü kapsayabilir. Yapının mevcut taşıyıcı sisteminin, işlevini yeterince yerine getiremediği durumlarda, hasarlı yapı bileşenlerine yapılacak destekler uygulamada farklı müdahale tekniklerini içerebilir. Müdahaleler, özgünlük-güvenlik ilişkisini optimum düzeyde sağlayacak biçimde tasarlanmalıdır.

Güçlendirme, bir yapının mevcut güvenlik seviyesinin işlev değişikliği ya da standartların gereği olarak yükseltilmesi amacıyla yapılan strüktürel müdahalelerin tümüdür. Kültür varlıklarının mimari bütünlüğüne zarar vermeden, aşağıdaki ilkeler çerçevesinde ve buna uygun geliştirilecek düzenlemeler doğrultusunda ihtiyatla uygulanmalıdır:

1. Geleneksel tekniklerle inşa edilmiş yapılarda strüktürel güvenliği arttırmak amacıyla yapılacak müdahaleler yapının özgün strüktürel bünyesini değiştirmemeli ve geri dönülebilir olmalıdır .

2. Erken modern ve çağdaş yapı strüktürleri söz konusu olduğunda, özellikle kamusal kullanımlarda olması durumunda, yapının özgün niteliklerinin başkalaştırılmasına yol açılmaması öngörülür" (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr).

ICOMOS Türkiye Mimari Miras Koruma Bildirgesi'nin müdahale biçimleri bölümünde restorasyon uygulamalarına ilişkin, acil koruma önlemleri, koruma, sağlamlaştırma, bütünleme-reintegrasyon, yapısal iyileştirme, güçlendirme tanımları yer almaktadır.

2.2.2 Ulusal Kanunlar ve İlke Kararları

Tablo 2. 2 Başlıca ulusal kanunlar ve ilke kararları.

Başlıca Ulusal Kanunlar ve İlke Kararları	Yıl	Yer
Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (2863 sayılı, 3386 ve 5226 değişik)		Türkiye
660 nolı İlke Kararı		Türkiye
26 nolu İlke Kararı		Türkiye

2.2.2.1 Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun restorasyon uygulamalarına ilişkin şu maddeleri yer almaktadır:

> "(1) "Kültür varlıkları"; tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır" (2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, [KTVKK]).
>
> "Tanımlar (4) "Koruma"; ve "Korunma"; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleridir.
>
> **(Ek fıkra:14/7/2004 – 5226/9 md.)**Tescilli taşınmaz kültür varlıklarının rölöve, restorasyon ve restitüsyon projeleri ve bunların uygulanmasında restoratör mimar veya mimarın bulunması zorunludur. Bunlardan I. grup kapsamında olanların rölöve, restorasyon ve restitüsyon projelerinin uygulama çalışmaları, yapının özelliğine göre kalem işleri, ahşap, demir, taş işleri ve restorasyon konularında uzmanlaşmış kişilerce yapılır.

Madde 20 – Taşınmaz kültür varlıkları ve parçalarının, bulundukları yerlerde korunmaları esastır. Ancak, bu taşınmaz kültür varlıklarının başka bir yere nakli zorunluluğu varsa veya özellikleri itibariyle nakli gerekli ise, Koruma Bölge Kurullarının uygun görüşü ve gereken emniyet tedbirleri alınmak suretiyle Kültür ve Turizm Bakanlığınca istenilen yere nakledilebilir... " (2863 Sayılı KTVKK).

Söz konusu kanunda restorasyon uygulamalarıyla ilgli, kültür varlıkları, koruma, korunma tanımları yapılıp, proje ve restorasyon uygulamalarının uzman kişilerce yapılması, kültür varlıklarının taşınmasına mecbur kalınmadıkça bulundukları yerde korunmaları konuları üzerinde durulmaktadır.

2.2.2.2 660 nolu İlke Kararı

I. Müdahale Biçimleri

660 nolu İlke Kararı'nın müdahale biçimleri bölümünde restorasyon uygulamalarına ilişkin şu madde ve tanımlar yer almaktadır:

"Korunacak yapılara müdahaleler, her yapının kendine özgü koşullarına göre saptanacaktır

1) Bakım, sadece yapının yaşamını sürdürmeyi amaçlayan, tasarımda, malzemede, strüktürde, mimari ögelerde değişiklik gerektirmeyen müdahalelerdir.

2) Onarım, yapının yaşamını sürdürmeyi amaçlayan, tasarımda, malzemede, strüktürde ve mimari ögelerde değişiklik gerektiren müdahalelerdir" (660 nolu İlke Kararı).

"a) Basit Onarım, yapıların; ahşap, madeni, pişmiş toprak, taş vb. çürüyen yada bozularak eksilen mimari ögelerinin, özgün biçimlerine uygun olarak aynı

malzeme ile değiştirilmesi, bozulan iç ve dış sıvaların, kaplamaların, renk ve malzeme uyumu sağlanarak, özgün biçimlerine uygun olarak yenilenmesi bu kapsamda tanımlanmıştır...

b) Esaslı Onarım (Restorasyon), yapının rölöveye dayanan restitüsyon ve / veya restorasyon projeleri ile diğer ilgili belgelerin içerikleri ve ölçekleri koruma kurulunca belirlenen müdahalelerdir. [Sağlamlaştırma (Konsolidasyon), Temizleme (Liberasyon), Bütünleme (Reintegrasyon), Yenileme (Renovasyon), Yeniden Yapma (Rekonstrüksiyon), Taşıma (Moving)]...

3) Yeniden Yapma (Rekonstrüksiyon), korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilen ve tescil edilmesine ilişkin gerekli özellikleri taşımasına rağmen elde olmayan sebeplerle tescili yapılmamış ve / veya herhangi bir nedenle yitirilmiş olan yapının, gerek kültür varlığı niteliği, gerekse kültürel çevreye olan tarihsel katkıları açısından, eldeki mevcut belgelerden (yapı kalıntısı, rölöve, fotoğraf, her türlü özgün yazılı - sözlü, görsel arşiv belgesi vb.) yararlanmak suretiyle kendi parsellerinde daha önce bulunduğu yapı oturum alanında, eski cephe özelliğinde, aynı kitle ve gabaride, özgün plan şeması, malzeme ve yapım tekniği kullanılarak, kapsamlı restitüsyon etüdüne dayalı rekonstrüksiyon uygulamasının koşulsuz sağlanmasına,

Ancak uygulama gerçekleşinceye kadar parsellerde her türlü inşai ve fiziki müdahalenin yasaklanmasına, (otopark, fuar, sergileme vb.) yeni bir işlev ile kullanma ve aynı parselde tescilli yapı yerinde veya diğer boş alanlarda başka bir yeni yapılaşmaya izin verilmeyeceğine,

Tüm bu uygulamalar için koruma kurulu kararının alınması gerektiğine karar verilmiştir" (660 nolu İlke Kararı).

660 nolu İlke Kararı'nın müdahale biçimleri bölümünde restorasyon uygulamaları ile ilgili, her yapıya özgü müdahale biçimi konusu vurgulanıp, bakım, onarım, basit onarım, esaslı onarım, yeniden yapma (rekonstrüksiyon), tanımları üzerinde durulmuştur.

II. Esaslı Onarım İlkeleri

660 nolu İlke Kararı'nın esaslı onarım ilkeleri bölümünde restorasyon uygulamalarına ilişkin şu maddeler yer almaktadır:

> "a) Yapının günümüze ulaşmış sosyo-kültürel ve tarihi kimliğini oluşturan mekansal, biçimsel ve yapısal özellikleri ve çevre içindeki özgün konumu korunacaktır...
>
> b) Yapıların yıkılmadan korunmaları esastır...
>
> Yıkılacak şekilde tehlike yaratan (mail-i inhidam) korunması gerekli taşınmaz kültür varlıkları belediyeler veya valilikler tarafından boşaltılır...
>
> c) Yapıların tarihsel ve sosyo - kültürel değer taşıyan eklerinin korunacağına,
>
> ç) Yeni işlev verilecek yapılarda yapılacak eklerin, niteliği ve korunması gerekli kültür varlığıyla bütünleşmesi, tasarımı yapan mimar tarafından gerektiğinde avan proje niteliğinde hazırlanarak, koruma kurulunun görüşüne sunulacağına,
>
> d) Restorasyon projesine temel olacak restitüsyon çalışmasının sıva raspası, kısmi söküm, sondaj, belgeler üzerinde çalışma ve karşılaştırmalı araştırmalar sonucuna dayalı olarak hazırlanmasına, onarıma başlamadan önce bu çalışmanın yapılması olanaksız ise onarım projesinin onaylanmasından sonra ortaya çıkan yeni veriler ışığında, restorasyon projesi üzerinde tadilat yapılarak yeniden koruma kurulunun onayına sunulmasına,

e) 3386 sayılı Yasa ile değişik 2863 sayılı Yasanın 10. maddesinde belirtilen kamu kurum ve kuruluşlarının mülkiyeti veya idaresinde bulunan tescilli taşınmaz kültür varlıklarının, basit ve esaslı onarım uygulamalarının, koruma kurulu kararı doğrultusunda, kendi sorumluluklarında gerçekleştirilmesine, uygulama sonucuna ilişkin rapor, fotoğraf vb. belgelerin ilgili koruma kuruluna iletilmesine, kurulca uygun görülmeyen basit onarım ve esaslı onarım uygulamalarının yenilenmesine,

f) Kültür Bakanlığınca gerçekleştirilen korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının onarımları ile kazı alanlarında yapılan onarımlarda uygulamaya başlamadan önce, hazırlanacak rölöve ve restorasyon projeleri için koruma kurulu kararı alınmasına karar verilmiştir" (660 nolu İlke Kararı).

660 nolu İlke Kararı'nın esaslı onarım ilkeleri bölümünde restorasyon uygulamalarına ilişkin, sosyo-kültürel ve tarihi kimlik, özgün konum, ekler, yeni işlev, restitüsyon çalışmaları, belgeleme konuları vurgulanmıştır.

2.2.2.3 26 nolu İlke Kararı

26 nolu İlke Kararı'nın restorasyon uygulamalarına ilişkin şu maddeleri yer almaktadır:

"Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması, Bakım ve Onarımlarına İlişkin 05.11.1999 gün ve 660 sayılı ilke kararının esaslı onarıma (Restorasyon) ilişkin hükümleri kapsamında yapılacak “Bütünleme (Reintegrasyon)” çalışmalarında;

Taşınmazın korunmasına yardımcı olabilecek tüm tekniklerden faydalanılarak, bu tür yapıların tarihi bir belge olduğu da dikkate alınarak, korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının tamamlayıcı ögelerinden olan heykel, resim,

süsleme, çini, vb. yapı bileşenlerindeki eksilmelerin öncelikle orijinali (aslı) ile tamamlanmasına,

Orijinaline (aslına) ulaşılamadığı takdirde taşınmazın mimari ve sanatsal öneminin doğru bir şekilde algılanabilmesi için malzeme analizleri yapılarak bütünle uyumlu bir şekilde tamamlanabileceğine ancak, tamamlamanın günümüzde yapıldığının anlaşılır olması için gerekli bilgi ve belgelerin oluşturularak arşivlenmesine, karar verildi" (26 nolu İlke Kararı).

26 nolu İlke Kararı'nın restorasyon uygulamaları ile ilgili, bakım, onarım, bütünleme, özgün malzeme kullanımı, yeni malzeme uyumu, tamamlamanın ayırt edilebilir olması konularına değinilmiştir.

BÖLÜM ÜÇ
İZMİR TARİHİ VE MİMARİ TARİH

3.1 İzmir Tarihi

Eski İzmir kentinin kuruluşunun yakın zamana kadar M.Ö. 3000 lere uzanmakta olduğu bilinmekteydi. Bu yerleşim Bayraklı Höyüğü'nde yapılan kazılarda ortaya çıkmıştır (Akurgal, 1983). Ancak 2003 yılında belediye çalışması sırasında Bornova'da ortaya çıkan ve İzmir I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 13.01.2015 tarih ve 257 sayılı kararıyla 1. derece arkeolojik sit ilan edilen Yeşilova Höyüğü bu tarihi daha eskilere götürmüştür. Yapılan kazılara göre İzmir'de yerleşim M.Ö. 6500'den önce başlamıştır (Derin, 2007). Yeşilova Höyüğü, Bornova Ovası'nın ortasında Manda Deresi ile Gökdere'nin birleştiği yerde bulunmaktadır (Derin, 2011).

Şekil 3.1 Yeşilova Höyüğü Kalıntıları (Ege Üniversitesi, b. t).

Yeşilova Höyüğü'ndeki yerleşim üç kültür katmanından oluşmaktadır. Yüzeyden başlayarak 1. kat: Geç Roma - Erken Bizans, 2. kat: Kalkolitik Çağ, 3.

kat:NeolitikÇağ şeklinde sıralanmaktadır. Bu katmanlar içinde en uzun süreli yerleşim Neolitik kültür katmanıdır (Derin, 2007) (Şekil 3.1).

Şekil 3.2 Yüzyıllar önce İzmir Körfezi (Pınar, 2001).

Bayraklı Höyüğü'nde M.Ö. 3000 - 300 tarihleri arasında kesintisiz olarak uygarlıkların yerleştiği saptanmıştır. Höyüğün merkezini kayalık bir tepe oluşturmakta, onun üzerinde Troia I ile çağdaş bir tabaka (M.Ö. 3000 - 2500), daha sonra Troia II (M.Ö. 2500 - 2000) ve onun üstünde TroiaVI'nın çağdaşı (M.Ö. 1800 - 1200) ve yakın bir benzeri yerleşme bulunmaktadır. Deniz seviyesinden 6.40 m yükseklikten itibaren Helen kültür katları başlamaktadır. En son yerleşim sırasında (M.Ö. 4. yüzyılın ikinci yarısı) höyüğün en yüksek yeri 14 metreye yakın bir seviyededir (Akurgal, 1983).

M.Ö. 334 yılında Makedonya Kralı İskender'in Persleri yenilgiye uğratarak, İzmir ve çevresine hakim olmasından sonra Bayraklı'da bulunan kent terk edilmiş, yeni kent Kadifekale (Pagos) ile günümüzdeki liman arasında kalan bölgede kurulmuştur.

Bölgedeki Efes gibi diğer liman kentlerinin limanlarının kapanmasıyla önem kaybetmeleri İzmir'in liman kenti olarak değerini arttırmıştır (Ersoy, 2009) (Şekil 3.2).

Şekil 3.3 İzmir gravürü 1600'lü yıllar (Lifo, b.t).

İzmir milattan sonra sırasıyla Roma, Bizans, Arap ve yeniden Bizans egemenliğinde kalmış, bundan sonra birkaç kez Selçuklular ve Bizans arasında el değiştirmiştir. Daha sonra Çaka Bey İzmir'i almış, İzmir Bizans ve Anadolu Beylikleri devrini yaşamıştır. İzmir; kentin üst kısımlarında Türklerin, deniz kıyılarında Rodos Şövalyeleri'nin hakim olduğu bir dönem geçirmiş, Timur'un istilasına uğramış ve en son Osmanlı Devleti'nin eline geçmiştir (Beyru, 2011) (Şekil 3.3).

Şekil 3.4 Hollandalı gezgin Corneille de Bruyn Osmanlı hükümdarları ile söyleşirken (Lifo, b.t).

İzmir tarih boyunca ticaret ve liman kenti olmanın avantajlarını yaşamıştır. Ortadoğu ülkelerinden gelen mallar, İzmir'de müşteri bulup Avrupa kentlerine

götürülmekteydi. 18. yüzyılda ise İzmir Frenklerin vazgeçemedikleri bir kent durumuna gelmiştir (Şek 3.4). Türkler ve Frenkler kendi mahallelerinde uzun yıllar huzur içinde beraberce yaşamışlardır.3 Kasım 1839'da okunan Tanzimat Fermanı'yla beraber Avrupalıların kültürel, sosyal ve ekonomik faaliyetleri artmış; Ege Denizi'ndeki adalarda Rum nüfusun etkinlikleri de bu dönemde yoğunlaşmıştır. Batı Anadolu'da İngiliz, Fransız, Ermeni ve İtalyan egemenliği sanayi ve ticari hayatta kendini göstermeye başlamış yatırımların yönetilmesi ve ticari aktiviteler de, Levantenlerin sorumluluğunda yürütülür duruma gelmiştir. 19. yüzyılda verilen imtiyazlarla, önce İngilizler, sonra Fransızlar ekonomik hayata damgalarını vurmuşlar, onları İtalyanlar, Belçikalılar ve Amerikalılar izlemiştir (Atakişi, 2013) (Şekil 3.5).

Şekil 3.5 İzmir Rıhtımı (eski liman, b.t).

19 Mayıs 1919'da ulu önderimiz Mustafa Kemal Atatürk'ün Samsun'a ayak basmasıyla kurtuluş başlamıştır. 9 Eylül 1922 tarihinde İzmir'de emperyal devletler ve onların uzantılarının denize dökülmesiyle Türkiye ve İzmir'de yeni bir dönem başlamıştır.

3.2 Mimari Tarih

3.2.1 Osmanlı Dönemi

İzmir 1422 yılında II. Murat tarafından fethedildikten sonra Cumhuriyet kurulana kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçasıydı (Atakişi, 2013). 1500'lü yıllara gelindiğinde İzmir, çevresindeki Bergama, Tire Manisa gibi yerleşmelere göre daha az önemliydi. 1300 - 1600 yılları arasında İzmir, nüfus yapısında ortaya çıkan dengesizliklerden dolayı Osmanlı kent sistemi içinde yer bulamamıştır (Atay, 2003).

16. ve 17. yüzyıllarda yabancı ülkelere tanınan kapitülasyonlar ile İzmir'in ticaret hayatında gelişmeler olmuş, ticaret yerli halktan çok yabancıların eline geçmiştir (Beyru, 2000).

17. yüzyılda İzmir sosyal ve ekonomik yönden ayrı etnik gruplar için birbirinden büyük farklılık gösteren dört ayrı bölgeye bölünmüş durumdaydı. Özellikle Hristiyanlar'la Türkler birbiriyle en ufak benzerliği olmayan, ayrı bölgelerde yaşıyorlardı. Basmane Garı'ndan denize dik olarak çizilecek bir çizginin kuzeyinde Rumlar ve Levantenler, şehrin güneyinde Türkler oturuyorlardı. Basmane Garı çevresi Ermeni mahallesiydi. Konak'tan güneye, Karataş'a doğru olan kısımsa Musevi mahallesiydi (Gürsoy, 1993).

17. yüzyılda İzmir'in iş merkezi küçük bir iç liman çevresinde, bir rıhtım üzerinde toplanmıştı. Kemeraltı Caddesi'nin, Konak'ın bulunduğu yerden başlayan bu iç liman Kemeraltı Caddesi, Anafartalar Caddesi, iç limanın rıhtımı olacak şekilde içerilere girdikten sonra Fevzipaşa Caddesi'nin denizle birleştiği yerde tekrar körfeze açılırdı. Bu iç liman çok eski çağlardan beri kullanılıyordu (Gürsoy, 1993) (Şekil 3.6).

Şekil 3.6 Kemeraltı iç limanı (İzmir Kemeraltı, 2015).

Liman civarına zamanla çarşı, hanlar ve dini yapılar yapılmıştır. Liman çevresinde Hisar Camii, Kızlarağası Hanı, Mirkelamoğlu Hanı, Salepçioğlu Camii, Başdurak Camii gibi önemli yapılar bulunuyordu. Bu yapılar yığma sistemde inşa edilmiş olup, kalın dış taş duvarlara sahiptirler. Ayrıca azınlıkların İzmir'e yerleşmesiyle sinagog ve kiliseler yapılmıştır. Atay (1998), İzmir kıyı bandının yüzyıllar içinde dolduğunu, 17. yüzyılda iç liman durumunda olan bölgenin kapandığını belirtmektedir (Şekil 3.7).

İzmir'in 18. ve 19. yüzyıllarda ticari açıdan gelişimini hızlandırmak açısından demiryollarının İzmir'den başlaması düşünülmüş; İzmir - Aydın ve İzmir - Kasaba hatları oluşturulmuştur. İngilizler'e verilen hakla 22 Eylül 1857'de İzmir - Aydın demiryolunun temeli Alsancak Garı'nda atılmıştır (Atilla, 2002). Bu hat üzerinde yapılan gar binaları genellikle yığma sistemde olup, bazılarının peronları çelik sistemde inşa edilmiştir.

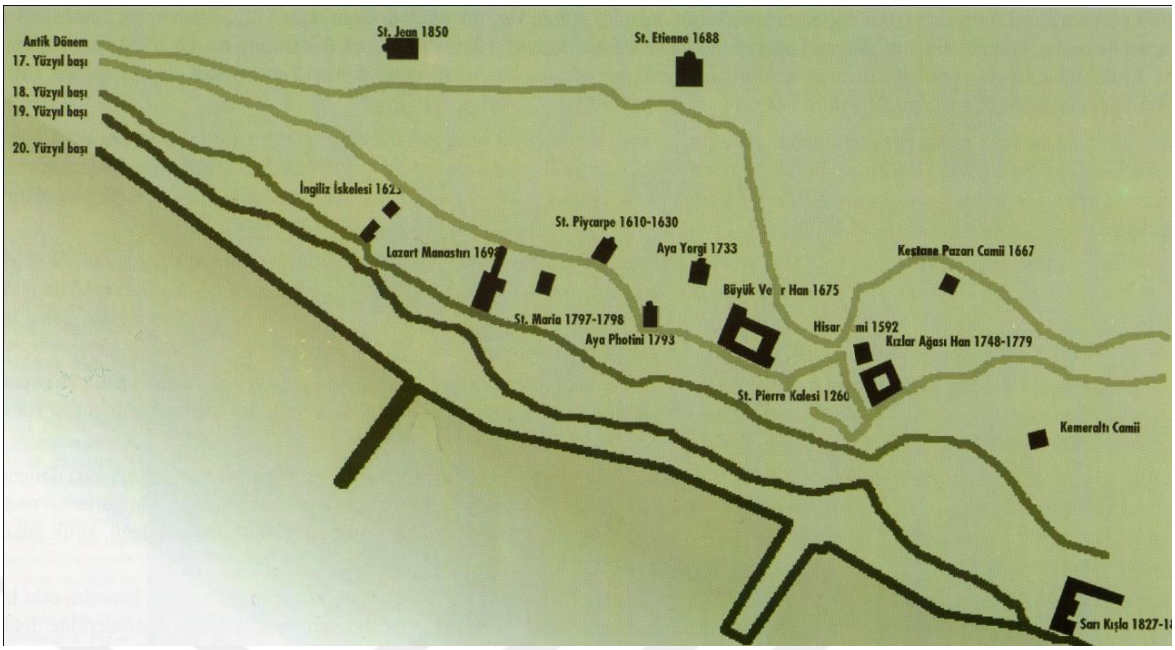

Şekil 3. 7 İzmir kıyı bandı gelişimi ve dolgu alanları (Atay, 1998).

1688 İzmir depreminde Frenk mahalleleri ve şehrin ticaret merkezini oluşturan kagir yapılar yıkılmış, buna karşın genellikle Türk mahallelerini oluşturan ahşap yapılar yanmıştır. Olasılıkla bu deneyimin de etkisiyle İzmir'de ahşap çatkı içinde moloz taş dolgu ve taş kaplama yapım sistemi yaygınlık kazanmıştır (Çıkış, 2000).

Liman ve rıhtım inşaatının tamamlanmasının ardından 1870 sonrası artan konut gereksinimini karşılayabilmek üzere özellikle Punta civarında yeni konut alanları açılmaya başlanmıştır. Punta bölgesindeki yapılaşma için altyapı, planlama gibi ön koşulların 1876 sonrasında tümüyle sağlandığını ve bu tarihten başlayarak talep beklentisi içine girildiğini söylemek mümkündür. Dolayısıyla bu durumda bölgedeki tüm konutların, 1876 tarihi sonrasında inşa edilmiş olması gerekmektedir. Ayrıca bölgedeki binalara iliştirilen tabelalardan da bölgedeki konutların ağırlıklı olarak 1876 ile 1910 tarihleri arasında yapıldığı gözlemlenmektedir (Çıkış, 2000).

Alsancak-Punta Bölgesi'nde yer alan ve yapılış tarihleri 1840-1910 yılları arasına dayanan konutlar incelendiğinde, bu yapıların çoğunluğu "yan sofalı" olarak nitelendirilebilecek örneklerdir. Konutların cephesinin 1/3 oranında genişliği kapsayan, ana kütleden içeri çekilmiş dövme demir, camlı kapıdan yapılara

girilmektedir. Girişten genellikle mermer kaplı, diğer mekânların açıldığı hole ulaşılmaktadır (Keskiner, 2006)(Şekil 3.9).

Giriş katının sokakla tek bağlantı noktası olan misafir odası ya da kabul salonu, giriş holüne açılmaktadır. Giriş kapısının tam karşısında ve holün sonunda yer alan kapı, yaşama mekânına açılmaktadır. Bahçeye doğru parsel genişliğinin üçte biri kadar genişlikte uzanan mutfak ve tuvalet bölümlerinin yer aldığı ve merdiven altından ulaşılan servis kolunun yanında konumlanan yaşama mekânı, bir teras aracılığıyla avluya açılmaktadır Köşe parseller dışında hemen hemen tüm konutların bahçeleri vardır, Bu bahçelerin çoğu parselde, konutun kapladığı alandan daha küçüktür ve konutların arkasında yer almaktadır. Üst kat mekân organizasyonu için genelleme yapmak gerekirse yukarı çıkan merdivenin genişliğinde sofaya açılmaktadır. Bu sofaya dört yatak odasının açıldığı ve bu odalardan ikisinin arka bahçeye, ikisinin sokağa açıldığı söylenebilir (Şekil 3.8).

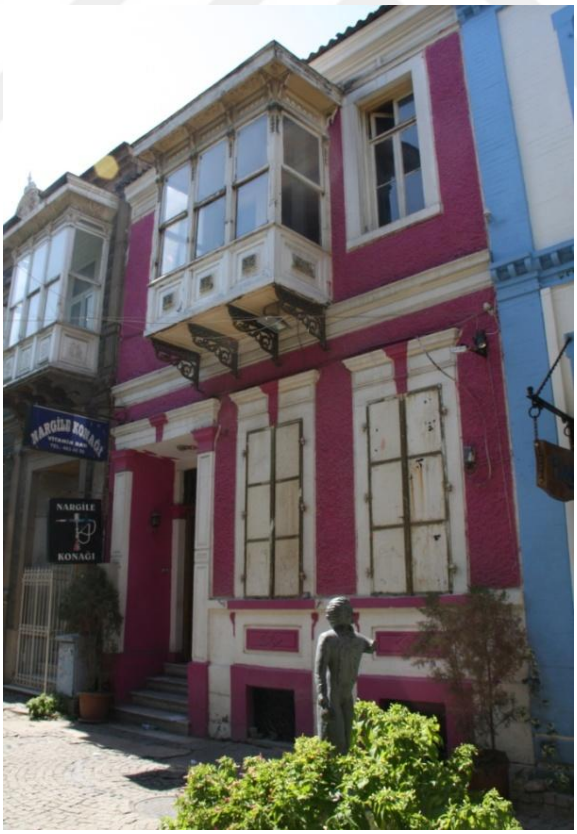

Şekil 3.8 Muzaffer İzgü Sokak'ta konumlanan 12 numaralı Levanten konut (2009).

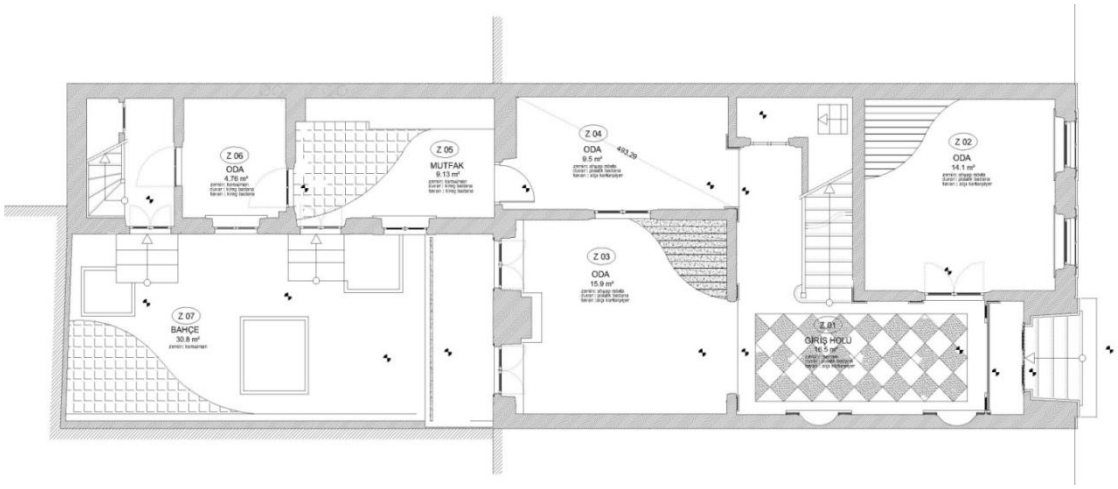

Şekil 3.9 Muzaffer İzgü Sokak No:2 zemin kat planı (Pakben Mimarlık Arşivi, 2009).

Bu konutların sahiplerinin Levantenler olduğu bir gerçektir; ancak bu sivil mimarlık örneklerinin onların geldikleri ülkenin mimarilerinin örnekleri olduğunu söylemek çok güçtür. Neo klasik üslupta, Türk, yabancı, azınlık yapı ustalarının kendilerine has mimari ve süsleme üsluplarının bir arada yoğurdukları gerçek anlamda melez yapı sanatı eserleridir (Keskiner, 2006).

Düzenli sokak dokusuna yoğun olarak uygulanan sıra ev tipolojisi kısa bir süre içinde avlulu geleneksel konutların bulunduğu ve organik bir yapıya sahip mahallelerde de görülmeye başlanmıştır. Geleneksel İzmir konutlarında yer almayan bu tipoloji, Levanten konutlarından başlayarak, Türk, Ermeni, Rum ve Musevi konutlarında da uygulanmıştır (Çıkış, 2000).

Levant sözcüğü Fransızca Lever (doğmak) sözcüğünden gelmekte ve Batılılarca Doğu Karadeniz ülkelerini tanımlamakta kullanılan bir deyimdir. Bazen Küçük Asya ve Anadolu ile eş anlamda kullanılmıştır. Özellikle 19. yüzyılda kapitülasyonların himayesinde genellikle Batı Anadolu'da yerleşerek ticari girişimlerde bulunan, fakat siyasi alanda da Türkiye üzerinde etki yapmış olan Batılı azınlık LEVANTEN adıyla bilinmektedir. Bu azınlığın oluşması 16. yüzyıla kadar uzanır (Erpi, 1975).

19. yüzyılın ikinci yarısında, İzmir'de, resmi binalarda neo-grek türünde, sahte bir klasisizm (pseudo-classicism) denilebilecek birtakım cephe ve form elemanları

içeren bir mimarinin yanı sıra, konutlarda tutarlı yerleşmiş bir mimari gelişmekte ve "Sakız Üslubu" diye anılan bir üslup oluşmaktadır. Konut mimarisini genelde bu üslup kapsamına giren konutlar meydana getirir (Erpi, 1987).

19. yüzyılın ikinci yarısında birçok inşaat malzemesinin ithal mallar kaleminde yaygınlık kazandığı görülmektedir. Bunların arasında kiremit, malta tuğlası, dökme demir yapı elemanları (putrel vb.) ve dekoratif malzemeler (kartonpiyer vb.) başta gelmektedir. Bunun yanı sıra İzmir'de taş yapı bileşenleri inşaat malzemeleri pazarında hazır olarak tüketime sunulmuştur. Büyük bir olasılıkla, Konak'ta yer alan Taşçılariçi sokağında üretilmiş olması gereken pencere ve kapı söveleri, köşe taşları kentin hemen her yerindeki konutlarda kullanılmıştır. Takım halinde satışa sunulan bu elemanlar etnik kökene göre değil, gelir seviyelerine göre farklı niteliklerde üretilmiştir. Birbirinin tıpatıp benzeri olan konutlara farklı etnik kökenlere ait konut alanlarında rastlanıyor olması bu durumu kanıtlamaktadır (Çıkış, 2000).

19. yüzyıl İzmir yapılarında bir diğer özellik taş ve sıva işçiliklerinde görülmektedir. Başta poligonal taş ve kesme taş örgü olmak üzere çeşitli kaplama ve gelişmiş sıva teknikleri İzmir konutunda yaygın olarak kullanılmıştır. Söz konusu duvar ve sıva teknikleri ilk kez kamusal binalarda uygulanmıştır. Daha sonra bu yapılardan esinlenerek konut yapımında uygulanmıştır. Özellikle demiryolu ve diğer bazı dış yatırım yapılarıyla uygulanmaya başlayan bu tür duvar teknikleri ve bu inşaatlardan edindikleri deneyimi konut dokusuna aktaran ustalar, bu teknikleri kent geneline taşımışlardır. Böylelikle konut alanında ilk kez, yeni duvar teknikleri yaygın olarak kullanılmıştır (Çıkış, 2000).

3.2.2 Cumhuriyet Dönemi

3.2.2.1 Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi

1910 yılı dolaylarında örneklerini veren bu akım, ülke yeni bir millet oluşturulmak istenilen bir durumdayken yaygınlaşmaya başlamıştır. Gelişerek, 1930'lu yıllara kadar etkin biçimde uygulanmıştır. Batı eklektik tasarımı uygulanmış

yapılara, İslam veya Osmanlı mimarlığının bazı öğelerini birleştirerek yapılan ürünler yerine, genellikle Selçuklu ve Osmanlı dönemi yapı öğelerinin tercih edildiği yoğun olarak görülmektedir. Bu durum eklektik tasarımdan kopma değil de, kullanılan ögelerin ait oldukları kültürün değişimidir. Doğal olarak eğitimlerinin bir bölümünü batıda gerçekleştirerek yabancı mimarların yanında çalışmış olan Mimar Kemalettin ve Vedat Bey gibi 2. Meşrutiyet'in ilk günlerinde ürünler vermiş mimarlarımızdan, birden tümüyle yeni gelişmeler beklemek olanaklı değildir. Ancak mimarlarımızın ilk tasarımlarından başlanarak gelişmeleri incelendiğinde, gittikçe kendi tarihsel miraslarına yöneldikleri analiz edilebilir (Sözen, 1984).

Şekil 3.10 Borsa Sarayı (2010).

Çağdaşlık ve yenilik arayan Cumhuriyet dönemi mimarları, Anadolu'nun zengin tarihi mirasını bir kenara bırakmak istememişlerdi. I. Ulusal Mimarlık akımı bu bağlamda oluşmuştur. Osmanlı Mimari ögeleri olan kubbe, kemer, sütun biçimlerinin yapılarda uygulanmasıyla oluşan bu akım Neo Osmanlı olarak da adlandırılabilir. Görsel olarak Osmanlı Mimarlığını yeniden gündeme getirmenin amaçlandığı dönemde, içeriği yansıtmayan biçimci, nostaljik bir durum ortaya çıkmaktadır. (Sözen, 1984) (Şekil 3.10).

Şekil 3.11 Eski Osmanlı Bankası (2010).

Bu akımında ürün veren mimarlar, geçmiş mimarlık öğelerini inceleyerek, bunlardan yararlanmaktaydılar. Cephe tasarımları ön planda olan bir eğitim sisteminde yetiştikleri için, yapılarında cephelere büyük önem vermişler, ilk olarak cephelerin ortaya konmasına çalışmışlardır. Selçuklu ve Osmanlı dönemlerini yansıtan ögeler olarak kullanılan değişik biçimli kemerler, cephelerde yeniden düzenlenerek uygulanmıştır. Bu kemerlerle süslenmiş cephelerin, zaman zaman iç mekânlarla sağlıklı ilişkilerinin kurulmadığı görülmektedir. Yapı girişlerine özen gösterilmiş; cepheler, madeni bezemeler, çini panolar, mermer sütunlar ile zenginleştirilmiştir. Ayrıca bu tür ögelerin yapıların önemine göre giriş cephesinin tümünde uygulandığı da görülmektedir. Baklavalı ve mukarnaslı sütun başlıklarıyla tamamlanan mermer sütunlar, Klasik Osmanlı, Mimar Sinan dönemi yapıları mimarlık ögeleriyle, ilişki kurmaktadır. (Sözen, 1984) (Şekil 3.11).

İzmir'de Cumhuriyetin ilk yıllarında gerçekleştirilen I. Ulusal Mimarlığın bilinen ilk örneği, Necmettin Emre'nin, 1925 yılında inşa edilen, Türk Ocağı binasıdır(Şekil 3.12).Türk Ocaklarının İzmir'deki örneği de, diğerleri gibi, mimari biçimlenme özellikleri de, geniş saçakları, pencere panoları, sivri kemerli üçlü pencere sistemi ve üzerinde çini süslemeleri, üzeri kubbeli köşe kulesi ile dönemin milli mimari diline uygun olarak gerçekleşir.

Şekil 3.12 Türk Ocağı Binası (2010).

Çağdaş Batılı bir toplum olma yolunda ilerlemenin göstergesi olan bir diğer mimari ürün de, Vali Rahmi Bey döneminde altyapısı kurulduğu halde, ancak savaş sonrasında inşa edilebilen ve Tahsin Sermet'in tasarımı olan Milli Sinema (1926) ile Milli Kütüphane'dir (1933) (Şekil 3.13). İzmir'de Cumhuriyet'in ilk yıllarında gerçekleştirilen I. Ulusal Mimarlık ürünlerinin pek çoğu Genç Türk Cumhuriyeti'nin çağdaş olabilmek için gerekli gördüğü, planlama çalışmaları doğrultusunda yabancı uzmanlara yaptırılan plana göre gerçekleştirilmiştir.

Şekil 3.13 İzmir Milli Sinema ve Kütüphane (2010).

Kentin 1922 yangını sonrasında enkaz durumuna gelmiş bölgesi için 1925 yılında İzmir planının değişiklikleri yapılarak uygulanması ile yeniden gelişmeye açılan Gümrük ve çevresinde, Çağdaş / Batılı bir toplumun gereksinimi olan pek çok han (işyeri), banka vb. yapı gerçekleştirilmiştir, Giulio Mongeri'nin tasarımı olan Osmanlı Bankası (1926), Milli Sinema, Milli Kütüphane'nin ve Denizcilik işletmeleri Binası'nın da mimarı olan Tahsin Sermet'in Borsa Sarayı (1926-1928), Mimar Mehmet Fesçi'nin tasarımı Büyük Kardiçalı Han (1928) (Şekil 3.14), Ahmet Kemal'in tasarımı olan Vakıflar Bankası ve Müdürlüğü (1932) bu yapılardan bazılarıdır.

Betonarme, 1930'lu yıllara kadar yapılarda çoğunlukla karma sistemde kullanılmıştır. Örneğin, İzmir Borsa Binası'nda dış duvarlar kagir, döşemeler ve kolonlar betonarme, çatı sistemi ahşaptır. Bu dönemde kolonların betonarme, döşemelerin çelik putrelli (volta döşeme) olduğu sık görülmektedir. Dönemin mimari özelliklerini gösteren bu yapılarda, betonarme iskelet sistemi cephelerde algılanmamaktadır. 1926 tarihli İzmir Osmanlı Bankası binası da bu yaklaşım ile tasarlanmıştır (Özkaban, 2007).

Şekil 3.14 Büyük Kardiçalı Hanı (2010).

İzmir’de Birinci Ulusal Mimarlık Akımı’nın özelliklerini gösteren, çok katlı tek konut yapısı olan, Mithatpaşa Caddesi’ndeki “Anadolu Apartmanı” 1900'lerin başlarında yapılmış olup, kentte inşa edilen ilk apartman olarak bilinmektedir (Ballice, 2009) (Şekil 3.15).

Şekil 3.15 Anadolu Apartmanı (2010).

Osmanlı ve Selçuklu mimari ögelerinin izlerini, geniş saçaklar, tepe pencereleri, kapalı çıkmalar, balkonlar, pencere oranları ile yansıtan Birinci Ulusal Mimarlık anlayışı ile tasarlanan (Ballice, 2009) bu yapının girişine Mithatpaşa Caddesi'nden ulaşılmaktadır.

1930’lu yıllardan sonra Türkiye’deki ideoloji değişimi, mimarlık uygulamalarını etkilemiştir. Devlet tarafından desteklenen modern mimarlık anlayışı, yeni rejimin mimariye yansıması olarak algılanmıştır. Bu alanda yurtdışındaki gelişmelerin daha iyi izlenebilmesi, ülkeye çağrılan Egli, Holzmeister gibi mimarların yalın uygulamaları, dünyada görülen işleve yönelik mimarinin benimsenmesi ile olmuştur. Bu dönemde, gereksiz süslemeler olmadığı, işleve göre biçimlenme ve çağdaş yapım tekniklerinin, özellikle betonarme kullanımının arttığı görülmektedir (Özkaban, 2007). İzmir’de Nebahat Dolman Yaşlılar Barınma Merkezi (1930’lar), Gazi

İlköğretim Okulu (1934) (Gazi Ortaokulu) (Şekil 3.16) bu bağlamdaki örneklerdendir.

Şekil 3.16 Gazi İlköğretim Okulu (2010).

3.2.2.2 İkinci Ulusal Mimarlık Dönemi

Yatırımların Başkent Ankara'ya kayması, bir yandan da yaklaşan II. Dünya Savaşı öncesi yaşanan ekonomik sıkıntılar nedeniyle, İzmir bu dönemde mimari ürünler açısından pek de şanslı değildir. Bu döneme ait gerçekleşmiş ürünler de, 1970'li yılların rant hesapları içinde yıkılıp yok olmuştur (Sözen, 1984).

Batı'da, bir süredir Milliyetçilik ve bununla birlikte bölgeselcilik/yerellik kavramlarının da tartışıldığı, evrensel mimarlık anlayışını reddeden, ulusal olarak da çağdaş olunabileceğini öne süren yaklaşımların yeniden ağırlık kazanmaya başladığı görülür.

Şekil 3.17 Şato Restoran (Pakben Mimarlık Arşivi, 2006).

Türkiye'yi II. Ulusalcılık olarak etkileyen yeni bir ideoloji, özellikle II. Dünya Savaşı'nın çıkması ile '...dışarıdan alınan malzemelerin (demir, çimento vb.) artık gelmeyişi ile yapı sektöründe ortaya çıkan durgunluk...' nedeniyle '...yabancı malzeme yerine yerlisini koyarak, yerli malzeme sanayisine kolaylık göstermek...' gerektiğini söyleyen ve dışarıya bağımlı olmanın zararlarını gören mimarlarca şiddetle benimsenir. Türk mimarlar, Milli Mimari'yi, güçlü ve otoriter bir devletin milliyetçi görüşü ile özdeşleştirmeye katkıda bulundular. Milli mimari, ulus için tarihsel bir kimlik oluşturma isteğinden doğmuştur. Bu değişimde, Cumhuriyet'in ilk yıllarında da devam eden I. Ulusal mimarlık gibi, 'milli' mimariyi tarihi ögelerde arayan, ancak farklı olarak, sivil mimarlık ürünlerini yerli malzeme ve işçilikle yapılabilen, 'Milli' ama 'modern' tasarım anlayışı yayılmaya başlar. Milli olarak da modern olunabileceği ileri sürülmektedir. II. Ulusal Mimarlık olarak adlandırılan bu yeni anlayış, Sedat Hakkı Eldem'in ve onu izleyen mimarların 'Türk Evi'ni yorumlayan (geniş saçaklı, çıkmalı, ritmik dikdörtgen pencereli, gri sıvalı, beyaz doğramalı, simetrik düzenli) bir mimari biçimlenişi ortaya koymaktadır (Sözen, 1984). Bu dönemin önemli örnekleri arasında, Şato Restoran (1954), Alsancak 2. Kordon'da T.C. Merkez Bankası misafirhanesi sayılabilir(Şekil 3.18). II. Ulusal Mimarlık söylemi, İzmir'de yeniden Batı'ya açılma ve çağdaşlaşma söylemlerinin başladığı 1950'li yılların sonuna kadar devam eder.

Şekil 3.18 Eski Merkez Bankası (2010).

3.2.3 Modern Mimari Miras

İkinci Ulusal Mimarlık akımı, İzmir'de devlet yapıları inşa etme gereksinimi fazla olmadığından, burada pek yer etmemiştir. Harbi Hotan, Suat Erdeniz, Fahri Nişli gibi mimarlar konut tasarımlarına karakteristik olarak yansıyan görülen geniş saçakları, cumbaya öykünen çıkmaları, yinelenen dikdörtgen pencereleri bilinçli olarak kullanmaktaydılar (Ballice, 2009).

1950'lerde İzmir'de yapı tasarlayan Melih Pekel, Ziya Nebioğlu, Alp Türksoy, Necmettin Emre, Rıza Aşkan gibi mimarlar ise modern çizgilerden yararlanmışlardır (Ballice, 2009). Fahri Nişli'nin Karşıyaka Çamlık Sokak'ta yer alan Süller Villası'nda (1951) (Şekil 3.19) ise kübik kütle etkisi, geniş açıklıklar, yuvarlatılmış köşe dönüşlü ve geniş saçaklarla hem modernist hem ulusal üslup bir arada yoğurulmuştur.

Şekil 3.19 Süller Villası (Ballice, 2009).

Kooperatif konutlarında görülen, kolonların açıkta bırakılması, gri serpme sıva, düzgün geometrik biçimlerin simetrik bir düzen içinde kullanımı, geniş saçaklı çatılar, cumbayı anımsatan çıkmalar, tekrar eden dikdörtgen pencereler, sıva ile kontrast yaratan beyaz saçak altları, pencere kenarları, beyaz doğramalar, genellikle koyu yeşil ahşap kepenkler gibi yapım ve malzeme özellikleri görülür.

Bu dönem mimarisi İzmir'in kendi teknolojik ve ekonomik olanakları çerçevesinde yarattığı/ürettiği çözümler sonucunda ortaya çıkmıştır. Plan çözümlerinde geleneksel konut mimarisi şeması bırakılarak çağdaş yaşama uygun şemalar kullanılmaya başlanmıştır. Balkonlardaki kolonların kullanım nedeni, malzeme kısıtlılığı ve teknoloji yetersizliğinden kaynaklanan kaygılardır. Bu kolonlar dikdörtgen, kare, daire kesitli betonarme elemanlar olduğu gibi, metal boru elemanlar biçiminde bazen tek bazen de estetik kaygılarla çoklu olarak yan yana kullanılmaktadır. İzmir'e özgü yeni bir mimari dilin okunduğu bu konut yapılarında, ulusal mimariden de alıntılar içeren (geniş saçaklar ve çıkmalar gibi) birtakım etkilenmeler de görülmektedir.

1940'lardaki ulusal olarak da çağdaş olunabileceğini öne süren yaklaşımların yerini, 1950'lerden başlayarak mimarlık alanında "Uluslararası Üslup" olarak adlandırılan daha evrensel söylemler almıştır. Bu dönemde İzmirli önemli

mimarlardan biri olan Ziya Nebioğlu'nun kent içinde birçok tekil konut uygulaması yaptığı görülmektedir. Karşıyaka, Alsancak, Göztepe ve Aydın-Söke'de bahçeli konut, aile apartmanı, okul, tatil köyü ve sinema binası inşa eden mimarın Karşıyaka'daki konut tasarımlarının en önemlileri arasında Yalı Caddesi'nde yer alan Özsaruhan Evi (1950-1953) sayılabilir (Ballice, 2009)(Şekil 3.20).

Şekil 3.20 Özsaruhan Evi (Ballice, 2009).

Araştırmada antik dönemden günümüze kadar uzanan İzmir tarihi, daha çok yerleşimler üzerinden anlatılmıştır. Yeşilova, Bayraklı Höyükleri ve Kadifekale'de kurulan sonraki kent, bu kentin üzerine kurulan günümüze yakın yerleşim ve limanlar incelenmiştir. İzmir'de son yüzyıllardaki anıtsal ve konut mimarisi dönemler ile birlikte irdelenerek, yapım sistemleri, malzeme ve konutlarda tipolojik özellikler verilmiştir. Dini yapılar, hanlar, gar binaları, banka yapıları anıtsal yapıları oluştururken, Levanten Konutları olarak da adlandırılan İzmir Evleri aktarılmıştır. Akyüz (1994) İzmir'deki iki katlı, bodrumlu, cumbalı, bahçeli, simetrik ya da asimetrik cepheli konutları 'İzmir Evi' olarak tanımlamaktadır. Aynı zamanda İzmir'de konut mimarisinin önceki dönemlerden etkilenmekle birlikte, deprem ve yangınlardan dolayı yenilenmek durumunda kalan kentte sürekliliğin sağlanmadığını anlatmaktadır. Buna karşın antik dönemden bu yana gelişen konut tipleri, Ege ve Adalar evleri, ithal mimari unsurlar kentteki konut mimarisinde etkili olmuştur.

BÖLÜM DÖRT
İZMİR'DE TARİHİ YAPILARDA KULLANILAN YAPIM SİSTEMLERİ

4.1 Yığma Sistem

Yığma yapı sisteminde duvarlar taşıyıcıdır. Yapının döşeme, duvar ve çatısı yine duvarlar tarafından taşınmaktadır. Duvarlar yapı malzemeleri üst üste konularak ve bağlayıcı harçlar kullanılarak oluşturulmaktadır. Taş, tuğla, kerpiç, ahşap gibi malzemeler yığma duvarları oluşturabilirler.

Kâgir duvarlar düşey yük etkisinde kalan taşıyıcı basınç elemanlarıdır. Çatı ve döşemeden gelen yükler ve duvarların kendi ağırlığı, düşey doğrultulu kuvvetlerdir. Bu yükler beden duvarlarında basınç gerilmesi oluşturur. Kâgir duvarlar basınç gerilmesini rahat taşımaktadırlar (Bayraktar, 2011).

4.1.1 Duvarlar

4.1.1.1 Örgü sistemleri

4.1.1.1.1 Taş Duvarlar. Yığma yapım sisteminde taş örgü sistemleri çok çeşitlidir. Moloz taş (Şekil 4.1), kuru taş, yonu taş ve kesme taş duvarlar olarak genel başlıklar altında toplanmaktadır.

Şekil 4.1 Moloz taş duvar dokusu, Şirince (2015).

Moloz taş duvarlarda taşlar, ocaktan çıktığı gibi kullanılmaktadır. Yontma işlemi yapılmamaktadır. Duvar örülürken fazla gelen çıkıntılı uçlar kırılmaktadır (Berkman, 1978). Duvar kalınlığı genellikle 50 cm'den fazladır. Moloz taş duvarlar hatılsız olabileceği gibi hatıl kullanılarak taşıyıcılığı arttırılmaktadır. Hatıl malzemesi olarak; taş, tuğla ya da ahşap kullanılmaktadır. İzmir'in Torbalı ilçesinde bulunan Abdülhamit Köşkü'nde hem ahşap (Şekil 4.2), hem tuğla hatıl (Şekil 4.3) kullanılan yığma moloz taş duvar örgüsü görülmektedir.

Şekil 4.2 Torbalı Abdülhamit Köşkü ahşap hatıllı moloz taş duvar örgüsü (Umart Mimarlık Arşivi, 2008).

Şekil 4.3 Torbalı Abdülhamit Köşkü dolu tuğla hatıllı moloz taş duvar örgüsü (Umart Mimarlık Arşivi, 2008).

Kuru taş duvarlar, moloz ve kırma taşlarla örülmektedir. Taşlar arasında harç bulunmamakta ve irili ufaklı taşlar sıkı bir örgü oluşturmaktadırlar (Eldem, 1973).

Yonu taş duvarlarda kullanılan taşlar ocaktan bloklar şeklinde çıkarılmakta ve kullanılıncaya kadar çeşitli şekilde işlenmektedirler (Tayla, 2007). Kaba yonu ve ince yonu olarak iki bölümde incelenmektedir. Kaba yonu taş duvarlarda tabakalar halinde yarılan taşlar kısmen yonularak kullanılmaktadır. Derzler düzgün, duvar örgüsü iyidir. Büyük taşlarla yer yer bağlantılar yapılarak ve köşelerde büyük taşlar kullanılarak örülmektedir (Eldem, 1973). İnce yonu taş duvar örgüsünde bulunan taşlar fazla sert olmayan, derzleri 5-10 cm derinliğe kadar işlenerek kullanılmış taşlardır. Derzler birbirine dik olup, derz kalınlığı 2-3 cm'yi geçmemektedir (Eldem, 1973).

Kesme taş duvar örgüsünde kullanılan taşların bütün yüzeyleri işlenmektedir. Taşların büyük ve derzlerin ince olduğu duvar örgüsü iyi bir kesme taş duvardır (Eldem, 1973). Derzli ve derzsiz kesme taş duvarlar olarak incelemek olanaklıdır. Derzli kesme taş duvarlarda sıralar yatay ve düzgün biçimde oluşturulmaktadır. (Tayla, 2007) (Şekil 4.4).

Şekil 4.4 Salepçioğlu Camii kesme taş duvar örgüsü (2016).

4.1.1.1.2 Tuğla Duvarlar. Yığma tuğla duvar yapımında genellikle dolu tuğla denilen malzeme kullanılmaktadır. Tuğla duvarlar taşıyıcı olduklarından kalınlığı fazladır. Yığma tuğla yapılara bir örnek olarak Torbalı Vali Kâzımpaşa Okulu gösterilebilir (Bkz. Bölüm 6.8) (Şekil 4.5).

Şekil 4.5 Torbalı Vali Kâzım Paşa Okulu yığma tuğla duvar örgüsü (Umart Mimarlık Arşivi, 2008).

4.1.1.1.3 Almaşık Duvarlar. Taş ve tuğla malzemenin bir arada kullanıldığı duvarlardır. Tayla (2007), bir veya iki sıra taş sonra, tuğla ile hatıl yapılarak ve sonra tuğla - taş değişimli kullanılarak yapılan duvarlardır, şeklinde tanımlamıştır. Almaşık duvarlar sıralı düzende olabileceği gibi düzensiz kullanım da söz konusudur. Örneğin; İzmir 1. Kordon'da bulunan Hrisostomos Evi bodrum kat duvarlarının moloz taşlar arasına yer yer tuğla yerleştirilerek örüldüğü görülmektedir (Şekil 4.6).

Şekil 4.6 Hrisostomos Evi (1. Kordon, no: 264) bodrum kat almaşık duvar örgüsü (2013).

4.1.1.1.4 Kerpiç Duvarlar. Kerpiç; toprak, su ve katkı maddeleriyle karıştırılarak harç oluşturulması ve kalıplara dökülerek güneşte kurutma yöntemiyle elde edilen yapı malzemesidir (Çelebi, 2014). Kerpiç duvarlar kerpiç bloklarıyla örülmektedir. İzmir'in merkezi bölgelerinde taş tercih edilirken, küçük yerleşim ve köylerde kerpiç yapı malzemesi olarak kullanılmaktadır (Tayla, 2007).

4.1.1.2 Harç ve Sıvalar

Yığma yapım sisteminde kullanılan harç ve sıvalar diğer sistemlerde kullanılandan farklı bir özellik göstermediğinden bu konuda ayrıntılı bilgi '5.7 Harçlar ve Sıvalar' bölümünde anlatılmıştır.

4.1.2 Döşemeler

Yığma yapılarda çeşitli döşeme tipleri kullanılmaktadır. İzmir ve çevresindeki yapılarda görülen tipler için bir sınıflandırma yapılmıştır.

4.1.2.1 Ahşap Kirişli Döşeme

Döşemeleri ahşap olan yığma yapılardır. Ahşap kirişli döşemeler ahşap kirişleme üzerine kirişlerin ters yönünde ahşap rabıta çakılarak oluşturulmaktadır. Ahşap kirişli döşemelerde kullanılan kirişlerin biçimlenişine göre iki sınıfta toplanabilir.

4.1.2.1.1 Döşeme Kirişleri Biçimlendirilmiş Ahşap Kirişli Döşeme. Ahşap döşeme kirişleri biçimlendirilmiş, kesilmiş, düzeltilmiş kirişlere sahip döşemedir. Ahşap kirişlemenin altına kadronlar monte edilerek ahşap tavan kaplaması yapılabildiği gibi, ahşap bağdadi çıtalarla sıvalı tavan da oluşturulmaktadır. Ahşap kirişler yığma kâgir duvarların içinde oluşturulan boşluklara ya da duvarlarının üzerinde dönülen ahşap bir taban üstüne oturtulur. Torbalı'nın Bülbüldere Mahallesi'nde bulunan Abdülhamit Mektebi bu tip döşemeye örnektir (Şekil 4.7). Bazı örneklerde yığma duvarların üzerine beton hatıl veya betonarme kiriş yapılarak döşemenin bu hatıl

üzerine oturtulduğu görülmektedir. Buna örnek olarak Torbalı Vali Kazımpaşa Okulu gösterilebilir (Bkz. Bölüm 6.8).

Şekil 4.7 Torbalı Bülbüldere Abdülhamit Mektebi ahşap döşeme kirişleri (2016).

4.1.2.1.2 Döşeme Kirişleri Biçimlendirilmemiş Ahşap Kirişli Döşeme. Ahşap döşeme kirişleri biçimlendirilmemiş, tomruklar şeklinde kullanılmış döşemelerdir. Bu tomruklar üzerine ahşap rabıta monte edilmektedir. Ahşap kirişler yığma duvarlar üzerine oturmaktadır. Foça'da bulunan kule evlerde bu tip döşeme görülmektedir (Şekil 4.8).

Şekil 4.8 Foça'da bir kule ev döşemesi (Pakben Mimarlık Arşivi, 2008).

4.1.2.2 Volta Döşeme

Volta döşeme; çelik putreller arasında basık tuğla tonozların yer almasıyla oluşan bir döşeme çeşididir. Volta döşeme üzerine beton şap tabakası dökülerek üzerine kaplama malzemesi döşenmekte ya da bu şekilde bırakılmaktadır. Döşeme kaplama malzemeleri genellikle mermer, karo siman gibi ağır malzemeler olmakla birlikte ahşap kaplama kullanıldığı da görülmektedir. Çelik putreller yığma duvarların üzerine oturmaktadır. İzmir, Kemeraltı, 861 Sokak 33 Numara'da bulunan bir yapıda farklı bir volta döşeme örneği bulunmaktadır (Şekil 4.9). Yığma yapım sisteminde taş duvarlara sahip yapının 1. kat döşemesi ahşap kirişli döşemedir. 1. katın üzerini örten döşeme sadece çatı örtüsünü taşıyacağı için volta döşeme putrelleri arasında dolu tuğla yerine ahşap bağdadi çıtalar kullanılarak üzeri sıvanmıştır.

Şekil 4.9 Kemeraltı'nda (861 Sokak no: 33)bulunan yapının volta kirişleri ve bağdadi çıtalar (2012).

4.1.2.3 Betonarme Döşeme

Beton ve demir donatıdan oluşan betonarme döşemeler, yığma yapılarda, taşıyıcı yığma duvarlar üzerinde boylu boyunca dönen beton bir hatıl ya da betonarme kiriş üzerine döşemenin yerleştirilmesiyle kullanılmaktadır. İzmir Köprü Mahallesi'nde bulunan Aslanlı Köşk bu döşeme tipini barındırmaktadır (Bkz. Bölüm 6.5)(Şekil 4.10).

Şekil 4.10 Aslanlı Köşk'te açılmış bir duvarda görülen beton kiriş (2010).

4.1.3 Çatılar

4.1.3.1 Düz Çatılar

Üzerinde yürünebilen az eğimli çatılardır (Hasol, 1975). Aya Voukla Kilisesi müştemilat yapısı olan eski kazan dairesi yığma tuğla duvarlı düz damlıdır. Düz dam donatılı betondan oluşmaktadır (Bkz, Bölüm 6.7).

4.1.3.2 Eğimli Çatılar

Eğimli çatılar genellikle ahşap taşıyıcılı, oturtma ya da asma çatı sisteminde yapılmaktadır. Çatılar eğimlerine göre; sundurma, beşik ve kırma çatı olarak adlandırılmaktadır. Çatılarda örtü malzemesi olarak kiremit (pişmiş toprak) kullanılmakta, alaturka ve Marsilya tipi kiremit yoğun olarak görülmektedir (Şekil 4.11).

Şekil 4.11 Aslanlı Köşk eğimli ahşap çatı ve orijinal Marsilya kiremitleri, Köprü Mahallesi, İzmir (2010).

4.1.3.3 Eğrisel Çatılar

Eğrisel çatılar çoğunlukla kamuya açık yapılar, dini yapılar, hanlarda kullanılmaktadır. Kubbe ve tonoz biçiminde olan çatılar eğrisel çatıları oluşturmaktadır. Hasol (2014), kubbelerin kare, çokgen ya da dairesel planlı yapıları örtmekte kullanıldığını, pandantif ve tromplardan yararlanılarak kare ya da çokgen plandan kubbeye geçiş sağlandığını anlatmaktadır. Pandantifi, bir kubbeyi taşıyan kemerler ile kubbe kaidesinin arasını kapatan ve kare bir plandan kubbenin dairesel kaidesine geçmeyi sağlayan küresel üçgen bingi, trompu ise, tonoz bingi köşe tonozu olarak tanımlamıştır. Kubbeler Salepçioğlu Camii (Şekil 4.12) gibi anıtsal yapılarda ana kubbe olarak ana mekânın üzerini örtmede kullanıldığı gibi Borsa Sarayı (Şekil 4.13) yapısında köşeyi vurgulamak amacıyla da yapılmıştır.

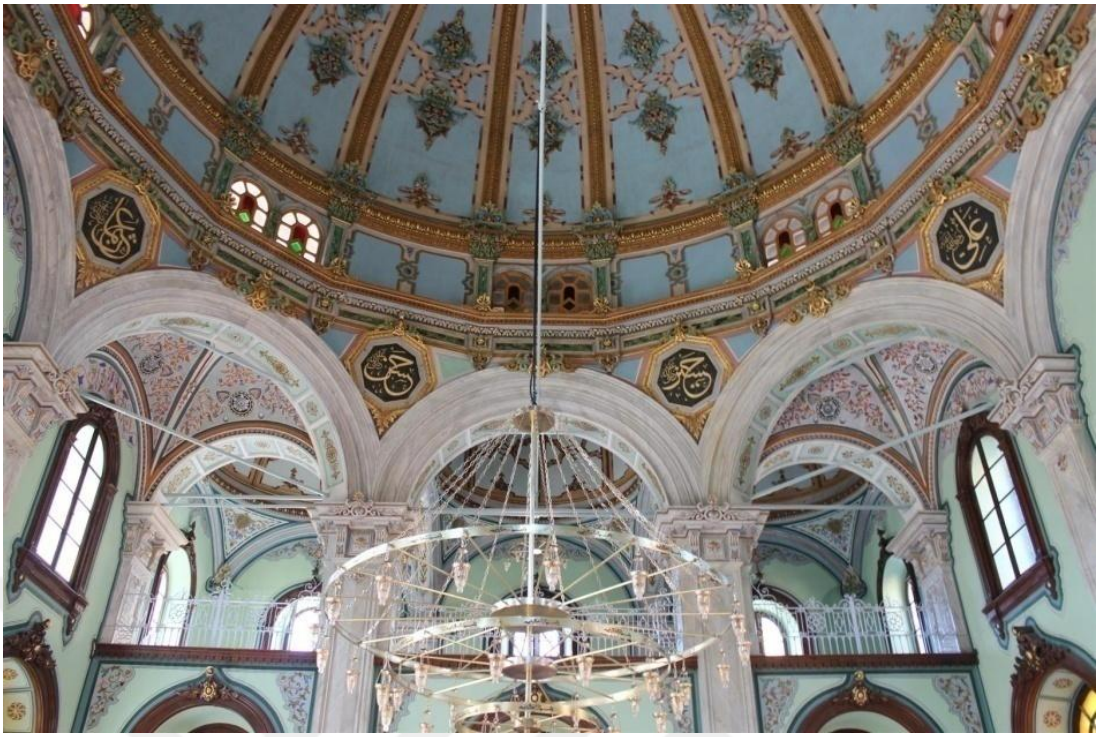

Şekil 4.12 Salepçioğlu Camii kubbesi ve geçiş elemanları (Umart Mimarlık Arşivi, 2012).

Şekil 4.13 Borsa Sarayı (Pakben Mimarlık Arşivi, 2004).

4.2 Ahşap Karkas Sistem

Taşıyıcıları ahşap iskelet olan yapılardır. Ahşap taban üzerine aralıklı yerleştirilen dikmeler ve dikmeleri destekleyen payandalardan oluşmaktadır. Bunların dışında dikmeler yatay parçalarla birbirine bağlanmaktadır ve dikme üstlerinde başlık bulunmaktadır. Kat düzeyinde yatay bir hatıl ile bağlanmaktadır (Günay, 2002). Dikmeler üzerinde bulunan başlıklar dikme ve kiriş arasında kesit büyüterek zımbalama etkisinden kurtulmak amacıyla yapılmaktadır. Aya Voukla Kilisesi müştemilatlarından Halk Eğitim Merkezi (İzmir Basın Tarihi Müzesi) binasında bu sistem görülmektedir (Şekil 4.14).

Şekil 4.14 Aya Voukla Kilisesi müştemilatlarından Halk Eğitim Merkezi (İzmir Basın Tarihi Müzesi) binası (Umart Mimarlık Arşivi, 2008).

İzmir'de bulunan ahşap karkas yapılar ölçeklerine göre; küçük, orta ve büyük ölçekli yapılar olarak sınıflandırılabilir. Küçük ölçekli yapılara örnek Alsancak Levanten Konutları'dır. Bu yapıların plan şemaları 'L' biçiminde olup, giriş kütlesi ana kütle, müştemilat ve arka bahçe dizgesi olarak şekillenmektedir. Alsancak Muzaffer İzgü Sokak'ta 12 numarada bulunan yapının plan şeması bu tipolojidedir (Şekil 4.15).

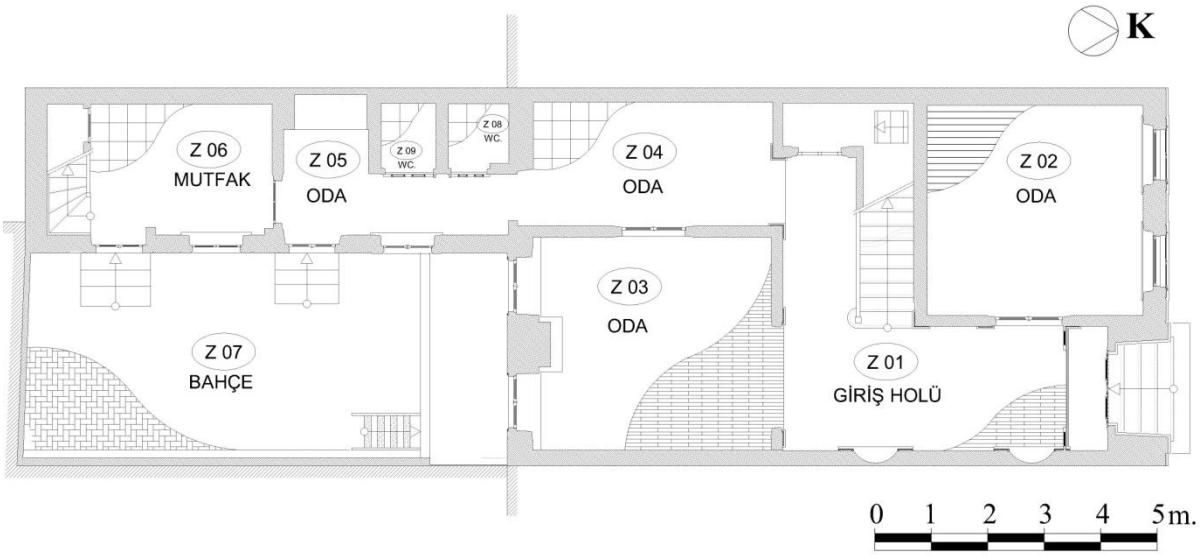

Şekil 4.15 Alsancak, Muzaffer İzgü Sokak, No:12'deki yapının plan şeması, zemin kat rölövesi (Pakben Mimarlık Arşivi, 2009).

Orta ölçekli yapılardan biri olan Hrisostomos Evi (1. Kordon - Atatürk Caddesi, 264 numaradaki yapı) yine 'L' planlı Levanten konutudur (Şekil 4.16). Plan şeması küçük ölçekli Levanten Konutlarının plan şemasıyla hemen hemen aynıdır.

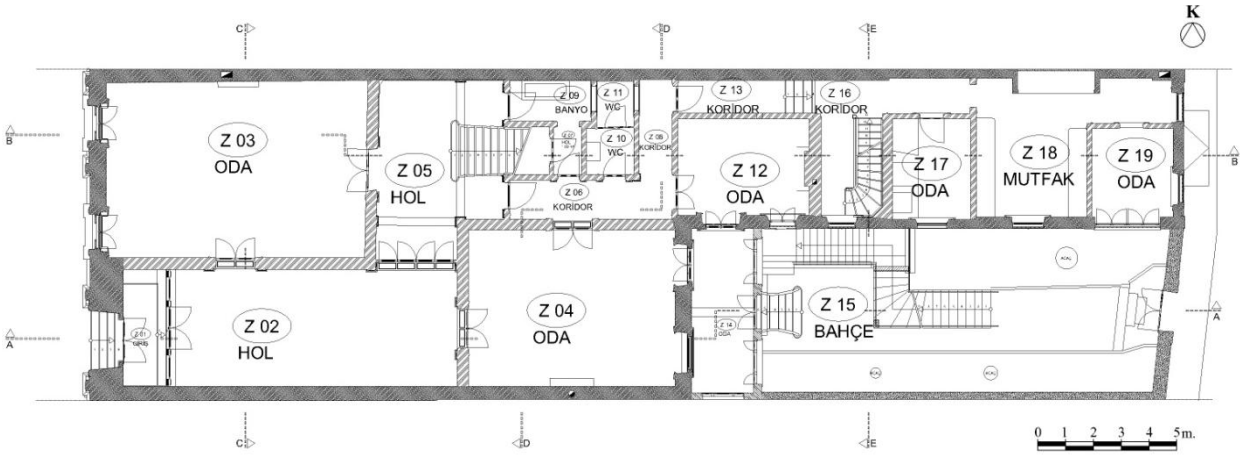

Şekil 4.16 Hrisostomos Evi (1. Kordon, no:264) zemin kat rölövesi (Pakben Mimarlık Arşivi, 2013).

Büyük ölçekli yapılara örnek olarak banliyölerdeki Levanten Köşkleri verilebilir (Şekil 4.17).

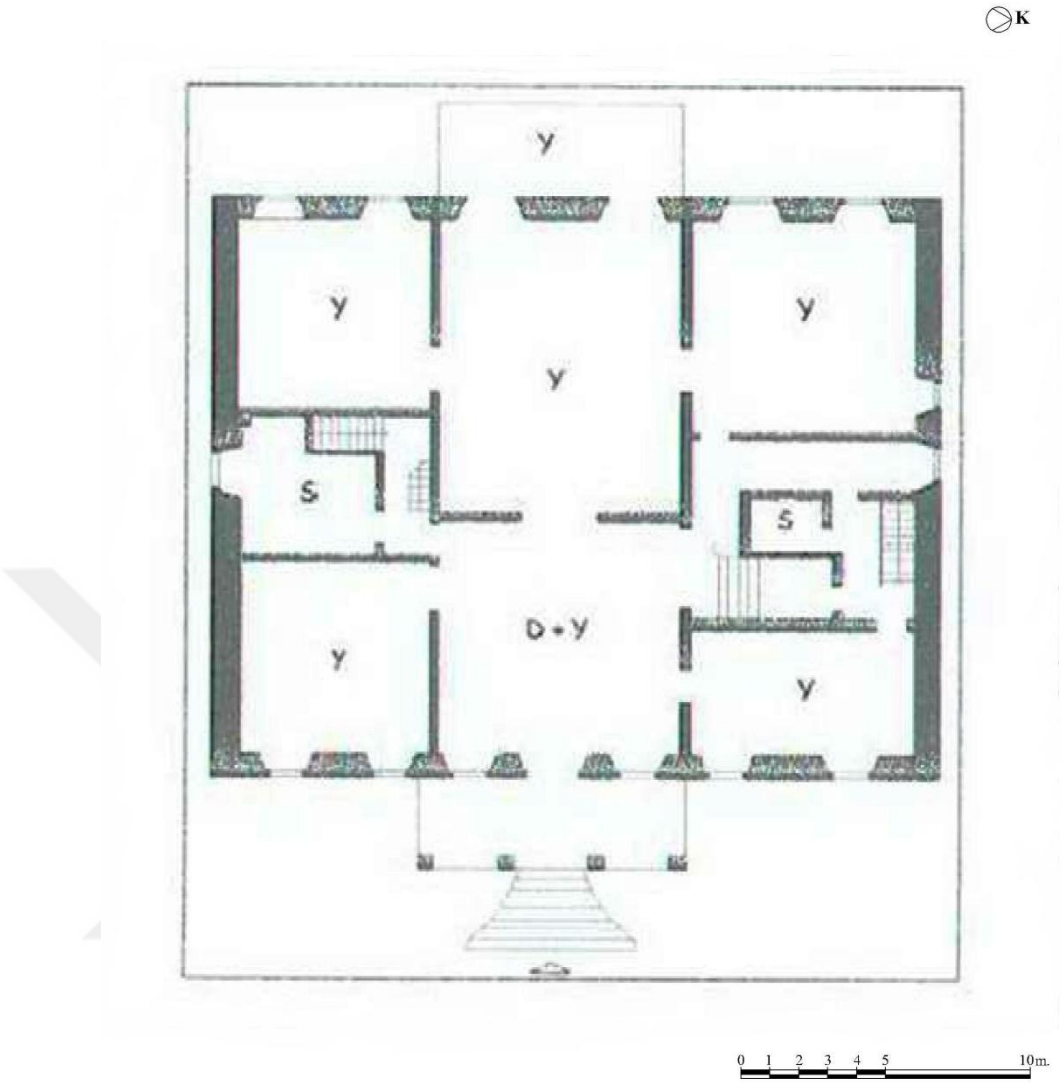

Şekil 4.17 C. Whithall Köşkü, Bornova, zemin kat planı (Birol Akkurt, 2004).

4.2.1 Duvarlar

4.2.1.1 Duvar Sistemleri (Örgü Sistemleri)

4.2.1.1.1 Hımış. Ahşap karkas sistemde ahşap iskelet arasının taş, tuğla, kerpiç gibi malzemelerle doldurulması ile oluşan duvar sistemidir. Bu duvarlar sıvalı ya da sıvasız olabilir (Şekil 4.18). Tayla (2007), kerpiç dolgu kullanılan duvarların hep sıvalı olduğunu, taş dolgulu duvarlarda sıva kullanımının yapının bulunduğu bölgeye göre değiştiğini ifade etmektedir.

Şekil 4.18 Braggiotti Evi zemin kat hımış duvarlar (Umart Mimarlık Arşivi, 2014).

Urla'da bulunan Klazomenai Zeytinyağı İşliği kerpiç dolgulu ahşap karkas yapılara örnektir. Taş temeller üzerine oturan ahşap karkas sistemin arası kerpiç bloklarıyla doldurulmuştur (Şekil 4.19).

Şekil 4.19 Klazomenai Zeytinyağı İşliği (Pakben Mimarlık Arşivi, 2005).

4.2.1.1.2 Bağdadi. Ahşap karkas iskelet üzerine ahşap çıtaların belli aralıklarla çakılması ve üzerlerinin sıvanmasıyla meydana gelen duvar sistemidir. Bağdadi çıtalar genellikle 2,5 - 3,5 cm eninde ve 1,5 - 2 cm kalınlığında olmaktadır (Tayla,

2007). Bağdadi üzerine genellikle kireç harçlı saman kıtıklı sıva uygulanmaktadır (Şekil 4.20).

Şekil 4.20 Kıbrıs Şehitleri Caddesi ve Gazi Kadınlar Sokağı köşesinde, 89 numaralı yapının çatı katındaki tek yönlü bağdadi duvardan detay (2016).

Duvar sistemleri irdelendiğinde İzmir'de görülen ahşap karkas örneklerinde zemin kat iç duvarlarda hımış üst katlarda ise bağdadi duvar kullanıldığı anlaşılmaktadır. Ahşap karkas sistemde ve birçok tarihi yapım sisteminde yapının üst katlarda hafiflemesi esastır.

Ahşap karkas duvarların durumuna göre ahşap karkas yapıları sınıflandırmak olanaklıdır. Dış duvarlarda yığma kâgir ve ahşap karkasın bir arada kullanıldığı veya ahşap karkasın tek başına kullanıldığı örnekler görülmektedir. Dış duvarlarda genellikle yığma taş, taş tuğla almaşık duvar örgüsü ve bu duvarların iç yüzeylerinde ahşap karkas sistem bulunmaktadır. Bu sistem yapıların iç duvarlarına bağlanarak taşıyıcılarını oluşturmaktadır. Bu duvar tipi genellikle Levanten Konutları'nda görülmektedir. Alsancak, Muzaffer İzgü Sokak, No:12'deki yapının (Şekil 4.21) dış duvarları yığma kâgir iç yüzeyi ahşap karkas elemanlı ve iç duvarları ahşap karkastır.

Birtakım örneklerde yalnızca içi dolgulu ahşap karkas duvar ve üzerine sıva yapıldığı anlaşılmaktadır. Konak Pazaryeri Mahallesi'nde, 945 Sokak 30 ve 32 numaralardaki yapılarda dış duvarlar ahşap karkas, dolgulu ve sıvalıdır (Şekil 4.22).

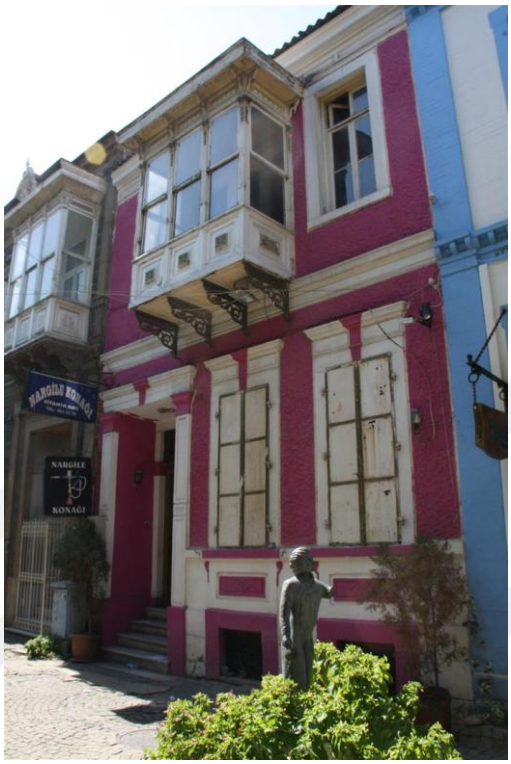

Şekil 4.21 Alsancak Muzaffer İzgü Sokak no:12'deki yapının ön cephesi (2009).

Şekil 4.22 Konak Pazaryeri Mahallesi 945 Sokak 30 ve 32 numaralardaki yapılar (sağda) (2010).

İç duvarlarda duvarların konumuna göre bir sınıflandırma yapıldığında düzenli dağılım ve düzensiz dağılım söz konusudur. Düzenli dağılımda duvarlar üst üste gelmekte ve yük aktarımı bu şekilde olmaktadır (Şekil 4.15). Düzensiz dağılımda ise zemin ve 1. kat duvarlarının üst üste gelmediği ve bazı duvarların döşemeler aracılığıyla taşındığı görülmektedir (Şekil 4.23).

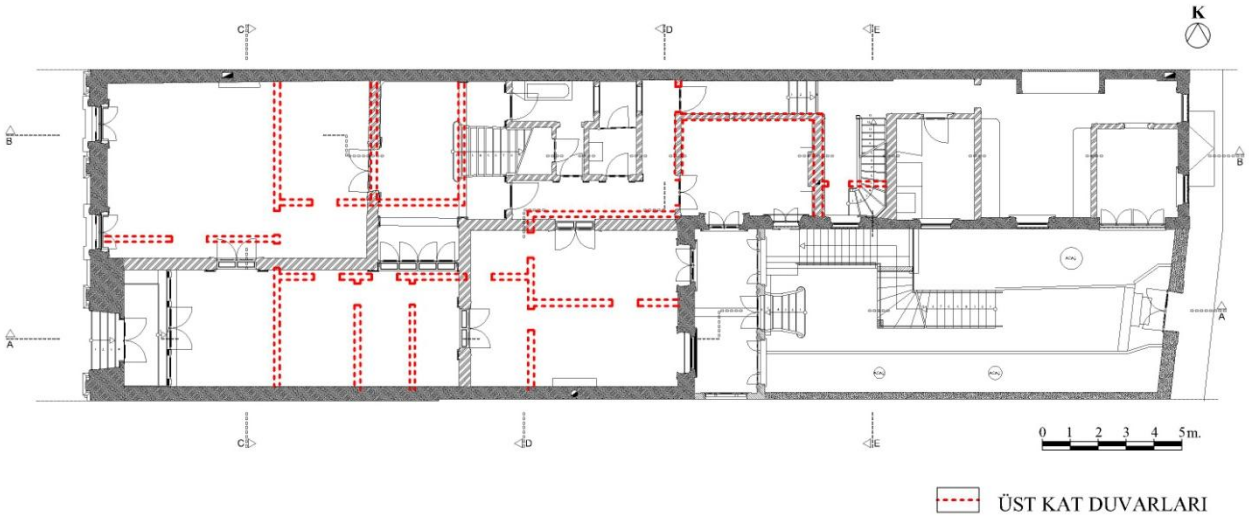

Şekil 4.23 Hrisostomos Evi (1. Kordon, no: 264) ahşap karkas iç duvarların düzensiz dağılımını gösteren çizim (2016).

4.2.1.2 Harç ve Sıvalar

İzmir'de görülen kâgir dolgulu ve bağdadi ahşap karkas duvar örneklerinde genellikle saman kıtıklı kireç harçlı sıva kullanılmaktadır. Kerpiç dolgulu yapılarda kerpiç sıvası kullanılmaktadır.

4.2.2 Döşemeler

4.2.2.1 Ahşap kirişli döşeme

Ahşap karkas yapılarda yaygın görülen bir döşeme türüdür. Ahşap kirişleme üzerine ahşap rabıta döşenmesiyle oluşturulmaktadır. Ahşap kirişlemenin oturduğu taban adı verilen iki kat dikmeleri arasında yer alan ahşap kirişin durumuna göre sınıflandırılmaktadır.

4.2.2.1.1 Tek Tabanlı Ahşap Kirişli Döşeme. Zemin kat ahşap dikmeleri üzerine konulan taban üzerine yine dikmeler ve aralarına ahşap döşeme kirişleri yerleştirilmektedir (Şekil 4.24).

4.2.2.1.2 Çift Tabanlı Ahşap Kirişli Döşeme. Zemin kat ahşap dikmeleri üzerine yerleştirilen taban üzerine ahşap döşeme kirişleri ve kirişlerin üzerine yine bir taban daha konulmaktadır. Üst kat dikmeleri üstteki tabana oturmaktadır (Şekil 4.24). Eldem (1973), çift tabanlı ahşap kirişli döşemeleri bir yönde çift tabanlı ve iki yönde çift tabanlı olarak sınıflandırmıştır.

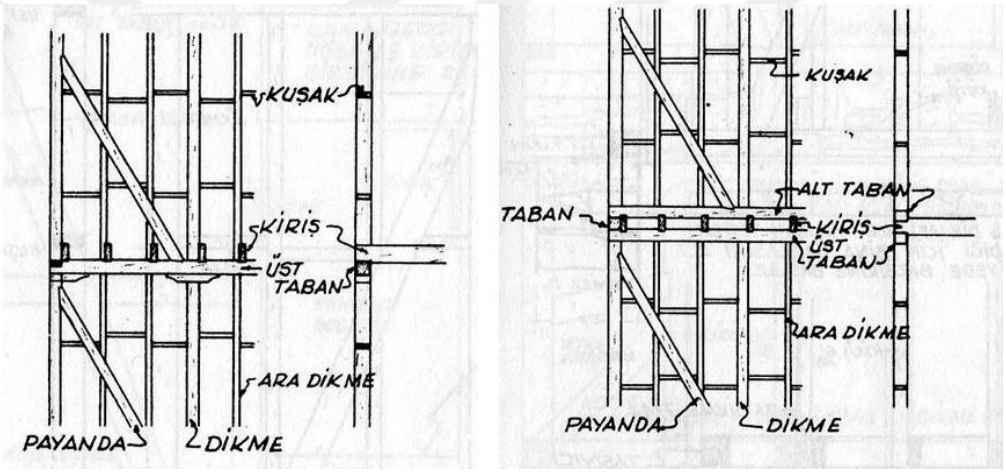

Şekil 4. 24 Tek tabanlı ve çift tabanlı döşeme çizimi (Eldem, 1973).

4.2.2.2 Volta Döşeme

Ahşap karkas yapılarda volta döşeme, üzerine ağır döşeme kaplaması uygulanan mekânlarda kullanılmıştır. Bu döşemeye mermer kaplamalı gösterişli giriş hollerinde (Levanten Konutları) ya da ıslak hacimlerde (mermer ya da karo siman kaplama ile) rastlanmaktadır. Bayraklı Turan Bragiotti Levanten Köşkü'nde (Bkz, s. 197) mutfak mekânı karo siman kaplama ve döşemesi voltadır. Oda mekânında ise ahşap döşeme kaplaması kullanıldığından volta döşemeye gereksinim duyulmamış ahşap kirişleme ile rabıta kullanılarak ahşap kirişli döşeme oluşturulmuştur. Aynı yapının giriş holünde gösterişli bir giriş elde etmek amacıyla mermer kaplama ve dolayısı ile volta döşeme kullanılmıştır (Şekil 4.25).

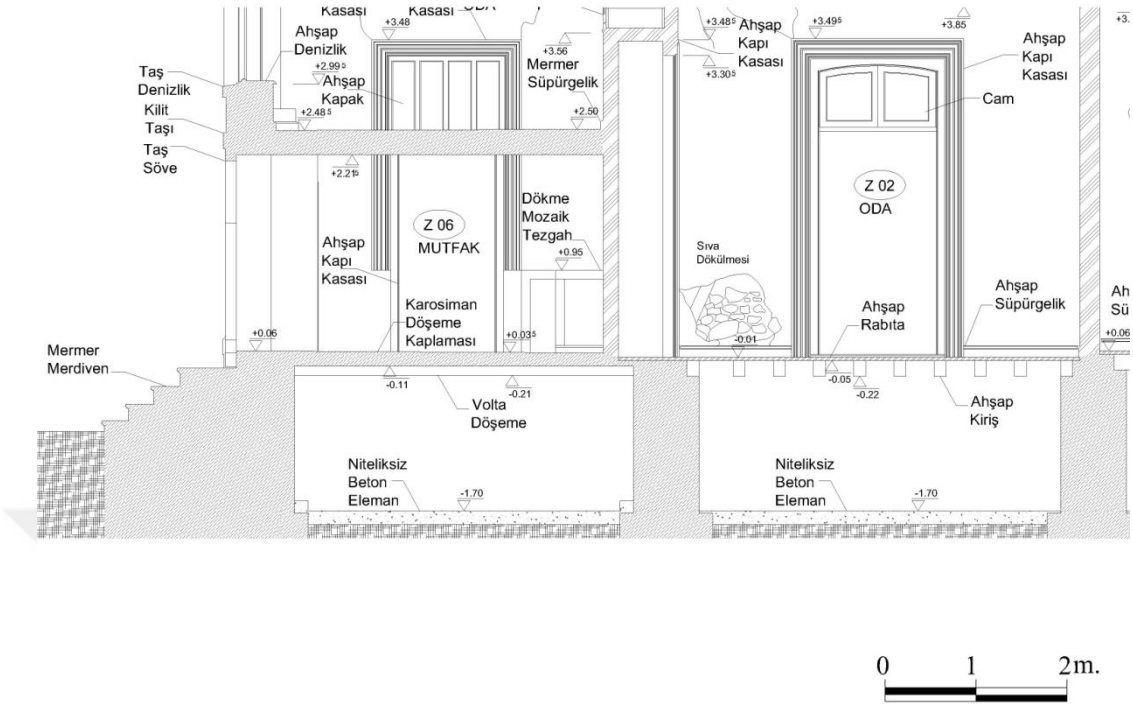

Şekil 4.25 Braggiotti Levanten Köşkü mutfak ve oda mekânlarından geçen kısmi kesit (Pakben Mimarlık Arşivi, 2013).

4.2.3 Çatılar

4.2.3.1 Düz Çatılar

İzmir'de bulunan ahşap karkas yapılarda düz çatılar genellikle Levanten Konutlarının müştemilat bölümlerinin teras çatısı olarak görülmektedir. Bu teraslar üzerinde yürünebilen ve dış mekanla doğrudan temas durumunda olduğundan genellikle volta döşeme ile oluşturulmuş üzerlerine beton dökülerek suya dayanıklı malzemeyle kaplanmıştır. 1. Kordon'da bulunan Hrisostomos Evi müştemilatı düz dama örnektir. Terasın altındaki mekânda çelik volta döşeme kirişleri ve basık tuğla tonozlar tespit edilmiştir (Şekil 4.26 ve 4.27).

Şekil 4.26 Hrisostomos Evi (1. Kordon, no: 264), müstemilatı volta döşeme ile oluşturulan teras çatı altındaki mekândan görünüş (2013).

Şekil 4.27 Hrisostomos Evi (1. Kordon, no: 264), müştemilatında volta döşeme ile oluşturulan teras çatı (2013).

4.2.3.2 Eğimli Çatılar

Ahşap karkas yapılarda genellikle ahşap oturtma ve asma çatı sistemleri görülmektedir. Bu sistemlerle oluşturulan sundurma, beşik ve kırma çatılar alaturka ya da Marsilya tipi kiremit ile kaplanmaktadır. 1. Kordon 364 numarada bulunan ahşap karkas yapının ahşap oturtma kırma çatısı üst kat ahşap tavan kirişlerine oturmaktadır. Mertekler üzerinde kaplama tahtası ve Marsilya tipi kiremit yer almaktadır (Şekil 4.28). Klazomenai Zeytinyağı İşliği'nde kullanılan çatı ise ahşap asma çatı mantığında çalışan üzeri saz kaplama çatıdır (Şekil 4.29 ve 4.30).

Şekil 4.28 1. Kordon 364 numarada bulunan ahşap karkas yapının ahşap oturtma kırma çatısı (Pakben Mimarlık Arşivi, 2008).

Şekil 4.29 Klazomenai Zeytinyağı İşliği saz çatısı (2016).

Şekil 4.30 Klazomenai Zeytinyağı İşliği ahşap asma saz kaplama çatısı (2016).

4.2.3.3 Eğrisel Çatılar

Kubbe, tonoz gibi eğrisel çatılardır. Ahşap karkas sistemli yapılarda genellikle çatı da ahşap olarak devam etmektedir. Aya Voukla Kilisesi çatısı ahşap sistemle oluşturulmuş eğrisel çatılara örnekler vermektedir. Haç planlı yapının haç kollarının üzerini örten tonozlar ve ortada kasnak üzerine oturan bir kubbe bulunmaktadır. Günümüzde kubbe yerine piramidal bir ışıklık yer alsa da özgün durumunda ahşap karkastan bir kubbesi olduğu restitüsyon etütlerinde ve eski fotoğraflarında tespit edilmiştir (Şekil 4.31 ve 4.32).

Şekil 4.31 Aya Voukla Kilisesi ahşap karkas taşıyıcılı kubbe kasnağı detayı (2010).

Şekil 4.32 Aya Voukla Kilisesi ahşap karkas taşıyıcılı eğrisel çatısı (Pakben Mimarlık Arşivi, 2008).

4.3 Çelik Karkas Sistem

Yapı yüklerinin çelik elemanlarla taşındığı sistemdir. Çelik kolon ve kirişlerle yükler temellere aktarılmaktadır. Bu sistemde mesnet yerleri önem kazanmaktadır. Berkman (1978), birleşim noktalarında kullanılan bağlama araçlarını perçin, bulon ve kaynak olarak sınıflandırmaktadır.

Alsancak liman arkası bölgesinde yer alan Eski Elektrik Fabrikası çelik karkas sisteme sahip bir endüstriyel yapıdır (Şekil 4.33).

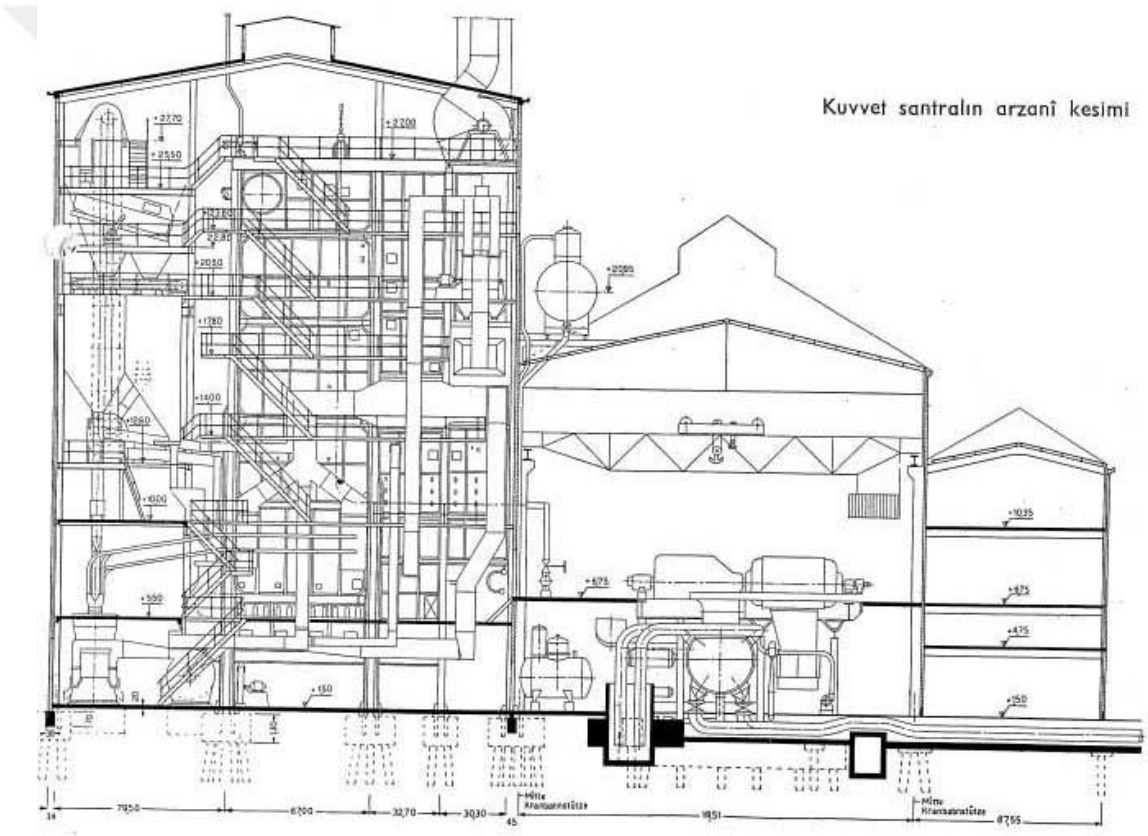

Şekil 4.33 Eski Elektrik Fabrikası kesiti (Şimşek, 2006).

Tren garlarında genellikle peronların üzerini örtmek amacıyla yarı açık mekânlar oluşturulmaktadır. Kemer Tren İstasyonu çelik karkas peron örtüsü buna örnektir (Şekil 4.34).

Şekil 4.34 Kemer Tren İstasyonu çelik karkas peron örtüsü (Pakben Mimarlık Arşivi, 2004).

4.3.1 Duvarlar (Taşıyıcı İskelet)

Çelik sistemde duvarların kendisi değil kolonlar taşıyıcıdır ve geniş açıklık geçilebildiğinden duvarlar dolgu malzemesinden oluşmaktadır. Günümüzde hafif malzemelerden oluşan bu dolgu malzemeleri tarihi yapılarda yine yöresel malzemelerden elde edilmiştir. Örneğin Alsancak'ta bulunan Eski Elektrik Fabrikası duvarları dolu tuğla ile oluşturulmuştur (Şekil 4.35). Yine Alsancak 1450 Sokak 8 ve 10 numaralı yapılar çelik karkas olup dolu tuğla dolgu malzemesi kullanılmış ve sıvanmıştır. Bu yapıda deprem yüklerinin karşılanması amacıyla çelik kolonlar arasına diyagonal çelik bağlantılar yapılmıştır (Şekil 4.36, 4.37 ve 4.38).

Şekil 4.35 Eski Elektrik Fabrikası, (Alsancak Liman arkası) dolu tuğla duvar dolgusu (Şimşek, 2006).

Şekil 4.36 Alsancak 1450 Sokak 10 numaralı yapı cephesi (Pakben Mimarlık Arşivi, 2002).

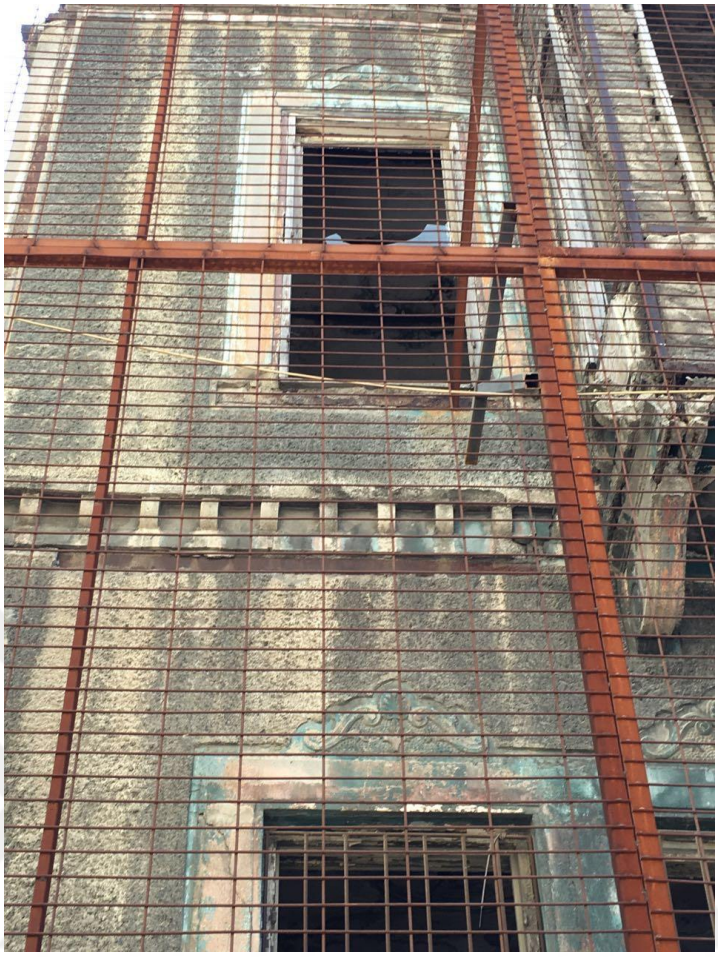

Şekil 4.37 Alsancak 1450 Sokak 8 numaralı yapı, çelik taşıyıcılar (2016).

Şekil 4.38 Alsancak 1450 Sokak 8 numaralı yapı, çelik karkas dikme ve kiriş (2016).

Tren istasyonlarında sık rastlanan çelik sistem İzmir'de de tren garlarında peronlarda görülmektedir. Kemer Tren İstasyonu buna örnektir. İstasyon binasının yolcu peronlarında çelik dikmeler bulunmaktadır. Dikmeler arası boş bırakılmıştır. Burada kullanılan dikmeler iki U çelik profilin çapraz bağlantı elemanlarıyla birleştirilmesi ile oluşmuştur (Şekil 4.39).

Şekil 4.39 Kemer Tren İstasyonu çelik dikme detayı (Pakben Mimarlık Arşivi, 2004)

4.3.2 Döşemeler

Çelik karkas yapılarda görülen döşemeler genellikle çelik kirişler tarafından taşınan betonarme plak döşemelerdir. Alsancak Liman arkasında bulunan Eski Elektrik Fabrikası'nda bu tip döşeme bulunmaktadır (Şimşek, 2006). Alsancak 1450 Sokak 8 numarada yer alan yapıda da yine çelik döşemelerin taşıdığı donatılı beton döşeme bulunmaktadır (Pakben Mimarlık Arşivi, 2002) (Şekil 4.40).

Şekil 4.40 Alsancak 1450 Sokak 8 numaradaki yapının döşemesi (Pakben Mimarlık Arşivi, 2002).

4.3.3 Çatılar

Çatılar genellikle çelik makas ve kirişlerden oluşmaktadır. Bundan farklı olarak Alsancak 1450 Sokak 8 numarada bulunan yapının çatısı asma ahşap çatı sistemindedir. Kemer Tren İstasyonu yolcu peronunda çelik karkas sistem kullanılmış olup, yarı açık mekânın üzeri çelik çatıyla örtülmüştür. Asma sistem mantığıyla çalışan ana çelik çatı makaslarının alt kısımları basık L profil, üst kısımları ise T profildir. Ara makaslarda ise alttaki L profil çeyrek daire şeklindedir

ve çelik halatla diğer L profile ve bu halat da ortadan üstteki T profile bağlanarak sistemi tamamlamaktadır (Şekil 4.41 ve 4.42).

Şekil 4.41 Kemer Tren İstasyonu yolcu peronu çelik çatısı, ana ve ara makaslardan detay (Pakben Mimarlık Arşivi, 2004).

Şekil 4.42 Kemer Tren İstasyonu yolcu peronu çelik çatısı, çelik dikme - kiriş detayı (Pakben Mimarlık Arşivi, 2004).

4.4 Betonarme Sistem

Beton; kum, çakıl ve suyun belli oranlarda karışımının donması ile oluşan yapı malzemesidir (Berkman, 1978). Betonarme sistemde betonun içine demir donatı yerleştirilerek betonun çekme dayanımı arttırılmıştır. Bu sistemde yükler kolon ve kirişlerle taşınmaktadır.

Tarihi yapılarda kullanılan betonarme sistemlerde yapıları; dış duvarları yığma, içteki taşıyıcı sistemi betonarme olan yapılar ve tümü betonarme olan yapılar olarak sınıflandırmak olanaklıdır. Dış duvarları yığma yapılara Osmanlı Bankası (Bkz, s. 127), Alsancak Tekel Deposu (Bkz, s. 157), Borsa Sarayı, Konak Ziraat Bankası Binası (Şekil 4.43) örnektir. Bu dönem betonarme yapılarda guseli kiriş kullanımı ile yük aktarımı kolon - kiriş ve yığma duvar - kiriş birleşim noktalarının güçlendirilmesi sağlanmıştır (Şekil 4.44, 4.45 ve 4.46).

Şekil 4.43 Konak Ziraat Bankası Binası (2010).

Şekil 4.44 Alsancak Tekel Deposu guseli kirişler (2011).

Şekil 4.45 Osmanlı Bankası guseli kirişler (Pakben Mimarlık Arşivi, 2007).

Şekil 4.46 Borsa Sarayı guseli kirişler (Pakben Mimarlık Arşivi, 2004).

Güzelyalı 76 Sokak 33 numarada bulunan yapı tümü betonarme yapılara bir örnek idi (Şekil 4.47). Ancak 2011 yılında kullanılan yapı yakın zamanda yıkılarak yerine yeni yapı inşa edilmiştir. Yine 76 Sokak 4 numarada bulunan yapı tümü betonarme yapılara örnektir (Şekil 4.48).

Şekil 4.47 Güzelyalı 76 Sokak 33 numarada bulunan yapı cephesi (2011).

Şekil 4.48 Güzelyalı 76 Sokak 4 numarada bulunan yapı cephesi (2011).

4.4.1 Duvarlar (Taşıyıcı İskelet)

Betonarme yapılarda duvarlar taşıyıcı değil bölücüdür. Kolonlar taşıyıcı olup aralarına genellikle tuğla dolgu yapılmaktadır. Ancak dış duvarları yığma sistemde olan yapılarda bu duvarlar taş, taş - tuğla almaşık ya da yığma tuğla olmaktadır. Dolgu olarak kullanılan tuğlalar ilk örneklerde dolu tuğla iken, daha sonra daha hafif olan delikli tuğla kullanılmıştır (Şekil 4.49). Son dönemde ise fabrika tuğla da denilen delikli tuğlalar kullanılmaktadır.

Şekil 4. 49 Alsancak Tekel Deposu'nda kullanılan delikli tuğlalar (2011).

4.4.2 Döşemeler

Betonarme yapılarda kullanılan döşemeler genellikle betonarme plak döşemedir. Bu döşeme demir donatı ve beton malzeme kullanılarak oluşturulmakta, kirişler tarafından döşeme yükleri kolonlara aktarılmaktadır.

4.4.3 Çatılar

4.2.3.1 Düz Çatılar

Betonarme sistemde incelenen örneklerde düz çatı olarak yapıların en üst katında betonarme plak döşemeyle oluşturulan teras çatılar görülmektedir. Bu çatı tipine örnek olarak Alsancak'ta bulunan Tekel Deposu verilebilir (Şekil 4.50).

Şekil 4.50 Alsancak Tekel Deposu teras çatısı (2011).

4.2.3.2 Eğimli Çatılar

Eğimli çatılar genellikle ahşap oturtma ya da asma çatı sisteminde olup Marsilya tipi kiremit ile örtülmektedir. Ancak farklı bir örnek olarak Alsancak 1456 Sokak, 11 numarada bulunan eski Tekel depolarından birinin 2013 yılında çıkan bir yangın sonucu ortaya çıkan çatı karkası betonarmedir (Şekil 4.51).

Şekil 4.51 Alsancak'ta bulunan eski Tekel depolarından 1456 Sokak 11 numaradaki yapının çatısı (2013).

4.2.3.3 Eğrisel Çatılar

Eğrisel çatılar tonoz ve kubbe gibi yapı elemanlarıdır. Betonarme yapılarda bulunan bu tip çatılar ahşap karkaslı olarak üretilmektedir. Borsa binası köşe kubbeleri buna örnektir (Şekil 4.52 ve 4.53).

Şekil 4.52 Borsa Sarayı köşe kubbe detayı (Pakben Mimarlık Arşivi, 2004).

Şekil 4. 53 Borsa Sarayı köşe kubbe detayı (2010).

4.5 Karma Sistem

Tarihi yapılarda kullanılan sistemleri bir arada bulundurmaktadır. Zemin ve üst katlarda ya da yapının diğer bölümlerinde farklı sistemlerin bir arada kullanıldığı sistemdir. Zemin katta yığma, üst katta ya da katlarda ahşap karkas sisteme sahip yapılara konut yapılarında sıklıkla rastlanmakla birlikte dini yapılarda aynı sistemi ender de olsa görmek mümkündür. Aya Voukla Kilisesi zemin katı yığma taş - tuğla almaşık sistemde olup, üst katı ise dışta daha ince bir yığma duvar ve içte ahşap karkas iskelet bulunmakta, çatısı ise tümüyle ahşap karkastır (Şekil 4.54). Torbalı'nın Bülbüldere Mahallesi'nde bulunan Abdülhamit Mektebi de bu yapılara örnektir. Zemin kat duvarları yığma taş, 1. katın üç yöndeki dış duvarları yine yığma taş duvar olup, 1. kat ara bölme ve güneydoğu cephesi duvarı ahşap karkas sistemdedir. Güneydoğu cephesindeki duvar hımış, iç duvarlar bağdadidir (Şekil 4.55).

Şekil 4.54 Aya Voukla Kilisesi (Pakben Mimarlık Arşivi, 2009).

Şekil 4.55 Bülbüldere Abdülhamit Mektebi güney cephesi (2016).

4.5.1 Duvarlar

4.5.1.1 Örgü Sistemi

Karma sistemde kullanılan duvarlar hem yığma hem de karkas sistemlerde olabildiğinden, bütün sistemlerdeki duvar ve örgü sistemlerini kapsamaktadır. Genellikle zemin kat yığma olup, üst katların sistemi hafifletmek amacıyla ahşap karkas sistemde yapımı yaygındır. Yığma yapımda anlatılan taş, tuğla ve taş - tuğla almaşık duvar örgüleri karma sistemde de kullanılmıştır. Aynı şekilde ahşap karkas duvarlarda hem hımış hem de bağdadi kullanımı görülmektedir. Bülbüldere Abdülhamit Mektebi'nde zemin kat duvarları yığma taş, üst kat ön cephesindeki duvar ahşap karkas sistemde hımış, iç duvarlar ise bağdadidir (Şekil 4.56).

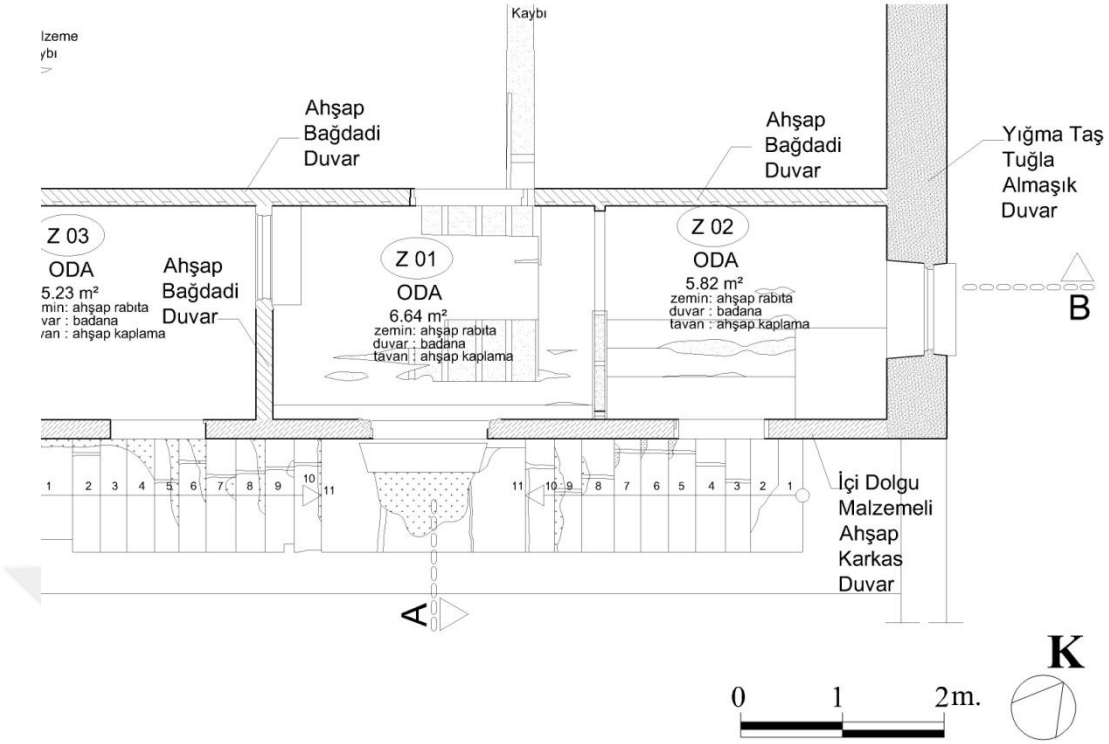

Şekil 4.56 Torbalı Bülbüldere Mektebi üst kat rölövesi kısmi planı (Pakben Mimarlık Arşivi, 2016).

4.5.1.2 Harç ve Sıvalar

Karma sistemle inşa edilmiş yapılarda kullanılan harç ve sıvalar diğer sistemlerde ve 5.7 Harç ve Sıvalar bölümünde ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

4.5.2 Döşemeler

Karma sistemde kullanılan döşemeler farklılık göstermektedir. Ahşap kirişli döşeme olabildiği gibi volta döşemeye de rastlanmaktadır. Örneğin Bülbüldere Abdülhamit Mektebi'nde ahşap kirişli döşeme (Şekil 4.7) Aya Voukla Kilisesi'nin galeri katında ise volta döşeme kullanılmıştır (Şekil 4.57).

Şekil 4.57 Aya Voukla Kilisesi volta döşeme detayı (Pakben Mimarlık Arşivi, 2008).

4.5.3 Çatılar

Bu sistemde kullanılan çatılar genellikle yapıların üst katında kullanılan sistemle ilintili olarak farklılık göstermektedir. Düz çatılar, eğimli çatılar (ahşap oturtma ya da asma, çelik), eğrisel çatılar olarak kendini göstermektedir. Bülbüldere Abdülhamit Mektebi'nin çatısı ahşap oturtma çatıdır. Marsilya tipi kiremit ile kaplanmıştır. Aya Voukla Kilisesi çatısı yine ahşaptır, ancak eğrisel üst örtülere sahip parçalı bir çatıdır. Basık tonozlar ve ortada günümüzde yerinde olmayan ahşap karkas bir kubbesi bulunmaktadır. Kubbe kasnağı yerinde olup kasnak üzerinde dökülen sıvaların arasında ahşap karkas elemanlar ve bağdadi çıtalar tespit edilmiştir (Şekil 4.58). Marsilya tipi kiremit örtüsü bulunmaktadır.

Şekil 4.58 Aya Voukla Kilisesi kubbe kasnağı detayı (2010).

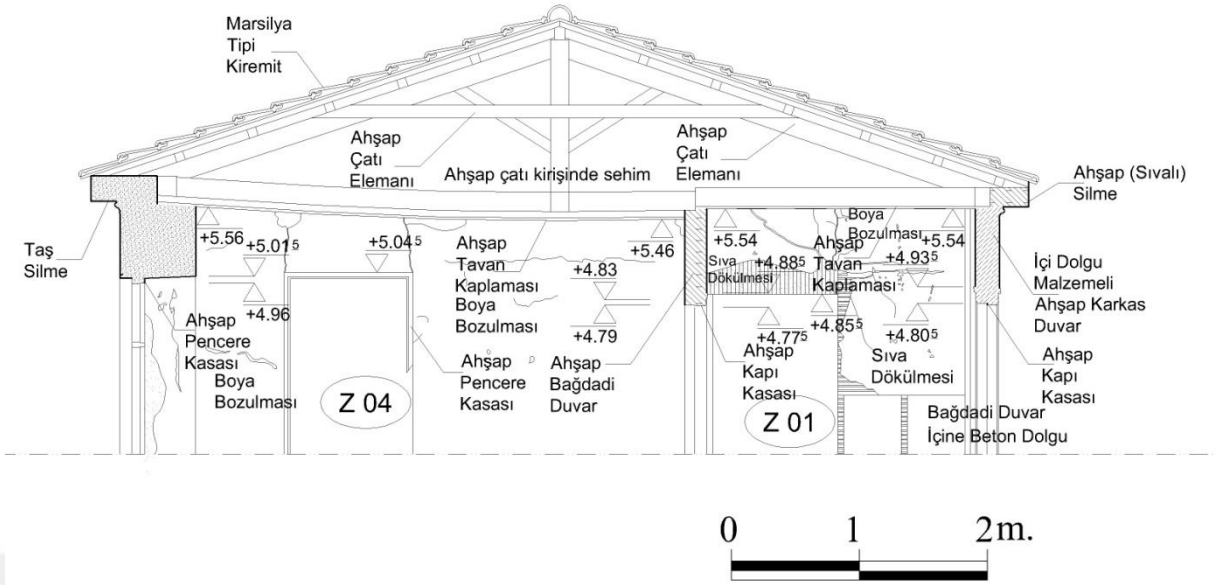

Şekil 4.59 Torbalı Bülbüldere Abdülhamit Mektebi kısmi kesiti (Pakben Mimarlık Arşivi, 2016).

BÖLÜM BEŞ
YAPI MALZEMELERİ, BOZULMALAR VE MÜDAHALE YÖNTEMLERİ

5.1 Taş

Taşlar çeşitli minerallerin bir araya gelmesiyle ya da tek bir mineralin birikmesiyle oluşmaktadır. Tarihi yapılarda oldukça fazla tercih edilen taşın oluşumuna göre sınıflandırılması mümkündür. Oluşum koşullarına göre taşlar magmatik, tortul ve metamorfik olmak üzere üç grupta incelenmektedir (Küçükkaya, 2004).

Magma tabakası çeşitli gazları içeren bir silikat karışımıdır. Bileşiminde; oksijen, potasyum, silisyum, magnezyum, alüminyum, kalsiyum, demir ve karbon dioksit, kükürt dioksit, su buharı gazları bulunmaktadır (Küçükkaya, 2004). Magmatik taşlar, sıcak, hareketli ve akışkan durumda olan magmanın soğumasıyla meydana gelmektedirler. Magma yer kabuğunun derinliklerinde soğuduğunda derinlik kayaçları, yer kabuğu çatlaklarından, zayıf kısımlardan yükselerek çıktığında damar kayaçlarını oluşturmaktadır. Ayrıca yer kabuğunun bir noktasından dışarıya çıktığında volkanizmayı meydana getirmektedir. Lav denilen bu akışkan volkanlardan çıkıp bir süre aktıktan sonra soğuyarak katılaşmaktadır. Lavlar yavaş soğuduğunda iri kristalli taşlar, hızlı soğuduğunda ufak kristalli veya camsı taşlar oluşmaktadır (Erguvanlı, 1982). Granit, bazalt, andezit, serpantin, tüf, aglomeralar, porfir başlıca magmatik taşlardandır.

Organik veya mineral maddelerin, su, rüzgar, dalga ve buzullarla taşınıp, deniz, göl, akarsu içinde veya karalarda üst üste birikmesi tortul taşları oluşturmaktadır. Tortul kayaçların içinde bulunan hayvan ya da bitki fosilleri oluş ortamlarına göre deniz, göl veya karalar için karakteristik özellikler göstermektedir. Böylece kayaçların oluş zamanları ve ortamları anlaşılabilmektedir (Küçükkaya, 2004).

Tortul taşlar klastik (kırıntılı), organik ve kimyasal olmak üzere üç grupta incelenmektedir. Klastik tortul taşlar karalarda ve denizlerde tortullaşma

havzalarında taş ve mineral parçalarının çökelmeleriyle meydana gelmektedir. Farklı boyutta tanelerin bir çimento maddesiyle birleşmesiyle çimentolu, taneleri birbirine bağlayıcı maddelerin bulunmadığı durumlarda ise çimentosuz tortul kayaçlar oluşmaktadır (Ketin, 1977). Konglomera, breş, puding, kumtaşı (gre) klastik tortul taşlardandır.

Organik tortul taşlar, doğada bulunan taş yapan organizmalardan ya da bunların irili ufaklı parçalarından oluşan kayaçlardır. Organizmaların katı kısımları taşlaşmış ve fosil durumunda bulunmaktadır (Küçükkaya, 2004). Kalkerler (kireçtaşı) ve küfeki bu taşlara örnektir.

Kimyasal tortul taşlar doygun eriyiklerin çökelmesi ve tuzlu suların buharlaşması sonucu oluşmaktadırlar (Küçükkaya, 2004). İçeriklerinde karbonat, silis ve sülfat birleşmiş olarak bulunmaktadır (Eriç, 2002). Traverten, albatr, alçıtaşı bu taşlara örnektir.

Metamorfizma şekil değiştirme, başkalaşma demektir. Metamorfik taşlar tortul ya da magmatik diğer kayaçların sıcaklık, basınç, gerilme ve kimyasal etkinliği olan sıvıların etkisiyle başkalaşmaları sonucu oluşmaktadır. Başkalaşma sonucu taşların karakteri, yapısı, dokusu ve kristal şekli değişmektedir. Ancak taşların toplam kimyasal yapısı değişmemektedir (Küçükkaya, 2004). Mermer ve arduvaz bu taşlardandır.

5.1.1 Malzeme Özellikleri

Taşların yapılarda kullanılabilmesi için belli özelliklere sahip olması gereklidir. Taşıyıcı veya bölücü duvar olarak kullanılacak taşların ocaktan çıkarılan taşlardan olmasına önem verilmelidir. Taşlar homojen olmalı, bünyesinde çatlak ve dış etkenlerle ayrışmış kısımlar olmamalıdır (Türkçü, 2010). Hava koşullarına dayanıklı olmalıdırlar. Temellerde kullanılan taşların da sudan etkilenmeyen malzemelerden seçilmesi gerekmektedir.

Yapılarda kullanılan taşların özgül ağırlığı 2.55 gr/cm^3'ten küçük olmamalı, ağırlıkça su emme değeri %1.8'den büyük olmalıdır. Basınç dayanımı magmatik taşlarda 120-140 N/mm^2'den, tortul ve metamorfik taşlarda 35-50 N/mm^2'den küçük, darbe deneyi sonucu 0.6 – 1.2 N/mm^2'den küçük, eğilmede çekme dayanımı magmatik taşlarda 7.5 – 8 N/mm^2'den, tortul ve metamorfik taşlarda 3 - 5 N/mm^2'den küçük olmalıdır. Dona dayanıklılık deneyi sonucu bulunacak ağırlık azalması %5'ten fazla, aşınma deneyi uygulandığında bulunacak sonuç 10 - 15 cm^3/50 cm^2'den fazla olmamalıdır (Eriç, 2002).

5.1.2 Kullanım Yerleri

Taş yapı malzemesinin tarihi yapılarda taşıyıcı ve yapı öğesi olarak kullanılması söz konusudur.

5.1.2.1 Taş Malzemenin Taşıyıcı Olarak Kullanılması

Taş malzemenin tarihi yapılarda taşıyıcı olarak kullanımı, temellerde, taşıyıcı duvarlarda, kolonlar ve sütunlarda, kemerlerde, üst örtü olarak kubbe ve tonozlarda görülmektedir.

Taş malzemenin temellerde kullanımı oldukça yaygındır. Beton ve yalıtım malzemeleri kullanılmaya başlanmadan önceki dönemlerde yer altı sularına ve neme dayanıklı taşlar temellerde kullanılmaktaydı (Bayraktar, 2011).

İzmir'in kırsal kesimlerinde yığma sistemde kullanılan taşlar çeşitlilik göstermektedir. Bergama Aşağıcuma, Yukarıbey, Kıranlı ve Demircidere köylerindeki yapılarda granit kullanmıştır Bergama Hamzalısüleymaniye, Kınık'ın Örtülü ve Çeşme'nin Ildırı köylerinde andezit taşı kullanımı saptanmıştır. Ödemiş'in Kemer ve Hacıhasan, Tire'nin Kürdüllü, Çukurköy ve Akyurt köylerinde kayrak taşı ve Urla'nın Uzunkuyu ve Nohutalan köylerinde kireç taşı kullanımı görülmektedir (Akış ve diğer., 2013).

İzmir Saat Kulesi'nde taşıyıcı olarak Denizli'nin Sarayköy taş ocağından çıkarılan kumtaşı kullanılmıştır. Taşıyıcı mermer sütunları yeşil ve vişne çürüğü renginde Marsilya Mermeri'dir (Pakben Mimarlık Arşivi, 2007) (Şekil 5.1).

Şekil 5.1 İzmir Saat Kulesi iç mekânı kumtaşı (solda), güneybatı cephesi Marsilya Mermeri sütunlar (2016).

5.1.2.2 Taş Malzemenin Yapı Öğelerinde Kullanılması

Kapı - pencere söveleri, cephe silmeleri, saçak silmeleri, pencere kapı başlık elemanları köşe taşları, pilastrlar, merdivenler gibi mimari ögelerde kullanılmaktadır. Şömine, mutfak tezgahı gibi iç mekân sabit tefrişlerinde de taş malzeme oldukça sık kullanılmaktadır. Ayrıca döşeme (Şekil 5.2) ve duvar kaplaması olarak kaplama işlerinde kullanılmaktadır. Yığma veya karkas duvarlarda cephe kaplama malzemesi olarak görülmektedir.

Salepçioğlu Camii cepheleri yeşil andezit kaplıdır, plastrlar mermerdir (Şekil 5.3). Konak Cumhuriyet Bulvarı 68 numarada bulunan Afyon Han'ın cephesi zemin kat seviyesinde Afyon Mermeri kaplıdır (Şekil 5.4).

Şekil 5.2 Sinyora Giveret Sinagogu bahçesindeki taş döşeme kaplaması (2012).

Şekil 5.3 Salepçioğlu Camii (Umart Mimarlık Arşivi, 2012).

Şekil 5.4 Afyon Han (Konak, Cumhuriyet Bulvarı, no: 68) (2009).

Torbalı Abdülhamit Köşkü'nde kullanılan köşe taşları, plastrlar (Şekil 5.5), Turan Bayraklı'da bulunan Bragiotti Levanten Köşkü giriş kapısı söve taşları (Şekil 5.6) kırmızı andezittir. Tayla (2007), Kızılçullu yolu üzerinde Kançeşme mevkiindeki taş ocağından yeşil renkli andezit çıkarıldığını belirtmiştir. Ayrıca Efes'te kullanılan beyaz renkli ve kristalize mermerlerin Selçuk yakınlarındaki Bülbüldağı ve Madendağı 'ndan çıkarıldığını söylemektedir.

Şekil 5.5 Torbalı Abdülhamit Köşkü köşe plastr detayı, kırmızı andezit taşı(Pakben Mimarlık Arşivi, 2006).

Şekil 5.6 Bayraklı Turan'da bulunan Bragiotti Levanten Köşkü giriş kapısı söveleri kırmızı andezit taşı (2013).

5.1.3 Taş Malzemede Görülen Bozulmalar

Taşın bünyesindeki kalsiyum klorür, sodyum klorür, potasyum klorür gibi kimyasalların su ile tepkimeye girmeleri sonucunda, boşluklar meydana getirmekte ya da hacimleri genişleyerek taşı patlatmaktadırlar (Küçükkaya, 2004). Taş ocaklarından çıkarılan taşlar katmanlar şeklindedir ve taşın bu katmanlar dikkate alınmadan kullanılması tabakalar halinde ayrılmasına yol açmaktadır.

Suda eriyik durumda bulunan tuz kristallerinin, suyun buharlaşmasıyla taş yüzeylerinde veya iç boşluklarında birikmesi olan çiçeklenme taşın çürümesine neden olan etkenlerdendir (Zakar ve Eyüpgiller, 2015). Taşlarda hava kirliliğine bağlı bozulmalar görülmektedir. Atmosfer hareketleri, yağmur, rüzgar, kar taşların dış yüzeyini aşındırmaktadır. Yağmur suyu ile yapıların dış yüzeylerine taşınan gaz ve iyonların taşlar üzerinde kabuk oluşumu çözünme gibi kimyasal bozulmalara yol açmaktadır (Küçükkaya, 2004).

Şekil 5.7 Torbalı Bülbüldere Abdülhamit Mektebi, giriş merdiveni taş duvar örgüsünde görülen bitkilenme (2016).

Bitkiler (Şekil 5.7), ağaçlar, bakteriler, mantarlar, yosunlar ve likenler taşların üzerine yerleşerek bozulmalara yol açmaktadırlar. Ağaç kökleri taşların arasına girerek örgünün bozulmasına, köklerinin salgıladığı asitler taşların ayrışmasına

neden olmaktadırlar. Mantar, liken ve bakteriler taşlarda yaşayarak zarar vermektedirler. Mantar ve likenler lekelenmeler şeklinde tespit edilmektedir. Karayosunları taşların gözeneklerinde bozulmaya neden olmaktadırlar (Zakar ve Eyüpgiller, 2015). Bu canlıların dışında kuşların atıkları asidik özellikte olduğundan taşlara zarar vermektedirler.

Taşların yüzeysel bozulmaları ve kimyasal etkiler dışında deprem, yangın gibi etkiler de taşlarda yapısal ve yüzeysel bozulmalara yol açmaktadır. Deprem ve zemin hareketleri yapılarda kısmi çökmelere ya da yıkılmalara neden olmaktadır. Zemin hareketleri (oturma vb.), duvar örgüsünde ve taşlarda çatlaklar meydana getirerek konstrüksiyona zarar vermektedir.

5.1.4 Taş Malzemeye Uygulanan Müdahale Yöntemleri

5.1.4.1 Taşıyıcı Sisteme Yönelik Müdahaleler

Yapıların taşıyıcılık durumları statik analizler sonucu ortaya çıkmaktadır. Taş duvar, sütun, kemer, kubbe, tonoz gibi taşıyıcıların güçlendirilmesi farklı yöntemlerle olmaktadır.

Yığma duvarlarda, çelik çubuklar tek tek ya da hasır bir ağ şeklinde uygulanarak, çelik hasır ya da çubuklar beton harçla birlikte uygulanarak, perde beton ya da betonarme kolonlarla, çelik profil elemanlarla ve daha yeni bir teknik olarak karbon fiber elyaf esaslı iplerle örülmüş özel bantlar kullanılarak güçlendirme yapılmaktadır (Bayraktar, 2011).

Yapılarda ek güçlendirmeye gereksinim duyulmadığı durumlarda, taş duvarlarda bulunan çatlaklar epoksi, çeşitli yapıştırıcı özellikli harçlarla doldurularak duvarın ayrılması önlenmektedir. Daha derin ve geniş çatlaklar ya da ayrılmalarda dikiş ve kenet yöntemleri bu yapıştırıcı maddelerle birlikte kullanılarak ayrılma engellenmektedir. Aya Voukla Kilisesi müştemilatlarından İzmir Basın Tarihi

Müzesi'ne dönüştürülen yapının yığma taş dış duvarında dikiş atma işlemi gerçekleştirilmiştir (Şekil 5.8).

Şekil 5.8 Aya Voukla Kilisesi müştemilatı taş duvarında enjeksiyonla doldurma ve metal dikiş atma yöntemleriyle duvar onarımı (Umart Mimarlık Arşivi, 2009).

Ahunbay (2007), çemberleme tekniğini, dağılma tehlikesi gösteren düşey taşıyıcıların metal çemberlerle sarılarak sıkıştırılması olarak tanımlamaktadır. Sütun, kolon gibi taşıyıcılarda kullanılmaktadır.

5.1.4.2 Konservasyon Yöntemleri

Taş, yüzeyinde oluşan kirlenme durumuna göre mekanik ve kimyasal yollarla temizlenmektedir. Su ile yıkama (basınçlı ya da basınçsız), kumlama, fırçalama, lazer ile temizleme mekanik yöntemlerdir. Asit ya da alkali temizleyiciler ile özel kimyasal lapalar (kağıt hamuru) yüzeye uygulanarak kimyasal tepkime oluşturularak temizleme kimyasal yöntemleri oluşturmaktadır.

Taşlardan kopan parçalar uygun harçlar ve yapıştırıcılar (epoksi vb.) kullanılarak birleştirilmektedir. Taşların sağlamlaştırılmasında çeşitli kimyasallar kullanılmaktadır. Yüzey koruma için de aynı durum geçerlidir ancak araştırmalar

sonucu sağlamlaştırma ve yüzey koruma işlemlerinin ayrı ayrı ve ardışık bir biçimde yapılması daha iyi sonuçlar vermektedir. Etil silikat sürülen bir yüzeye iki hafta sonra su itici sürülmesi uygun olmaktadır (Ersen, 2011).

5.2 Pişmiş Toprak

İnce taneli killer su ile yoğurularak istenilen şekli almaktadır. Malzeme pişirilerek su geçirimsizliği ve mukavemet kazanmaktadır (Eriç, 2002). Pişmiş toprak malzeme gözenekli ve gözeneksiz olmak üzere iki grupta incelenmektedir. Gözenekli pişmiş toprak malzemeler kendi içinde sırlanmamış ve sırlanmış malzemeler olarak irdelenmektedir. Sırlanmamış pişmiş toprak malzemeler; tuğla, kiremit, künk gibi tarihi yapılarda sıkça rastlanan malzemelerdir. Sırlanmış olanlar ise seramik ve çinidir. Gözeneksiz pişmiş toprak malzemeleri Eriç (2002) gre ve porselen olmak üzere iki kısımda incelemiştir. Gre sınıfında; gre karolar, künk ve sıhhi tesisat elemanları, porselen sınıfında; sıhhi tesisat elemanları, elektrik izolatörleri ve özel üretim birtakım malzemeler bulunmaktadır.

Tuğla; kilin şekillendirilerek pişirilmesi ile elde edilmektedir. Tarihi yapılarda çok çeşitli tuğlalar kullanılmıştır. Dolu tuğla en çok kullanılan çeşididir. Kiremit; pişmiş toprak malzemenin çatı örtüsünde kullanılan biçimidir. Tarihi yapılarda alaturka kiremit ve Marsilya tipi kiremit en sık rastlanan çeşitleridir. Hasol (2014) künkü, pissu veya drenaj borusu olarak tanımlamaktadır. Seramik karo; toprak malzemenin kalıba dökülerek preslendikten sonra sırlanarak çeşitli boyutlarda kaplama malzemesi olarak kullanılmasıdır. Çini; bir yüzü sırlı diğer yüzü gözenekli pişmiş toprak karolardır, genellikle sırlı yüzleri desenlidir. Kütahya ve İznik çinileri desenleriyle ünlü çinilerdir. Hasol (2014) gre karoyu, gre seramik olarak tanımlamış, özel karışımlı killerin yüksek sıcaklıkta pişirilerek kısmen camsı duruma getirilmesiyle meydana geldiğini anlatmıştır. Gözeneksiz, çok sert ve çizilmeyen, dondan zarar görmeyen bir malzemedir. Vitrifiye; camsı seramiktir. Lavabo, klozet, küvet gibi elemanlara vitrifiye elemanları denilmektedir, yüzeyleri sert ve gözeneksizdir.

5.2.1 Malzeme Özellikleri

Pişmiş toprak malzemelerin pişirilme derecesine bağlı olarak bünyelerinin homojen, sert ve geçirimsiz olmaları gerekmektedir. Donmaya karşı dayanıklı olmalıdır. Pişmiş toprak malzemenin mekanik mukavemeti oldukça yüksektir. Gre seramiklerde 200 N/mm^2'dir. Kiremitlere uygulanan eğilme deneyinin sonucu 1 kiremitte 10 N/mm^2'den az olmamalıdır (Eriç, 2002). İçeriklerinde kullanılan malzemelerin özelliklerine ve üretim yöntemlerine bağlı olarak tuğlaların basınç dayanımları, 300 - 1200 kgf/cm^2 arasında değişmektedir (Erdoğan, 2007).

5.2.2 Kullanım Yerleri

5.2.2.1 Pişmiş Toprak Malzemenin Taşıyıcı Olarak Kullanılması

Tuğla taşıyıcı olarak çeşitli dönemlerde, farklı boyutlarda ve şekillerde üretilerek kullanılmıştır. Tuğlanın taşıyıcı olarak kullanılması, yığma tuğla duvar yanı sıra tuğla kolon oluşturularak çubuk sistemlere geçişte de kullanıldığı görülmüştür. Tuğla volta döşeme yapımında da, çelik putreller arasında basık tonoz oluşturularak kullanılmaktadır.

Şekil 5.9 Tekel Deposu Alsancak 2. ve 3. kat tuğla duvarları (2011).

Alsancak'ta bulunan Eski Tekel Deposu'nun 2. katında dolu tuğla ile örülen yığma duvar 3. katında yatay delikli tuğla ile devam ettirilmiştir. Bunun iki nedeni bulunmaktadır. Birincisi 3. katın dönem eki olması nedeniyle malzemede

farklılaşma, ikincisi dönem eki olan kat eklenirken yapıya fazladan yük bindirmemek amacıyla delkli tuğla tercih edilmesidir (Şekil 5.9).

Tuğla malzeme; kemer, tonoz ve kubbelerde taşıyıcı olarak kullanılmıştır. Kemeraltı'nda bulunan Kızlarağası Hanı tonozları dolu tuğla malzemedendir (Şekil 5.10). Selçuk'ta bulunan Bizans Su Kemerleri'nin su yolunu taşıyan kemerleri de dolu tuğladır (Şekil 5.11).

Şekil 5.10 Kızlarağası Hanı tuğla kemer ve tonozları (2012).

Şekil 5.11 Selçuk Bizans Su Kemeri, tuğla malzemeli kemer (2011).

5.2.2.2 Pişmiş Toprak Malzemenin Yapı Öğelerinde Kullanılması

Pişmiş toprak malzemeler karkas sistemlerde dolgu elemanı olarak kullanılmaktadır. Kiremit, çatı örtü malzemesi; seramik karolar genellikle duvar ve döşeme kaplama malzemesi olarak, çiniler de genellikle duvar kaplamada kullanılmaktadır. Çini malzeme dış cephelerde hoş görünüm amacıyla da kullanılmaktadır. Konak'ta bulunan Yalı Camii cephesinde (Şekil 5.12), Milli Sinema ve Kütüphane (Şekil 5.13) cephesinde çiniler bulunmaktadır. Vitrifiye elemanlarında, sıhhi tesisat elemanlarında da pişmiş toprak malzemenin kullanıldığı görülmektedir.

Şekil 5.12 Konak Yalı Camii çinili cephesi (2010).

Şekil 5.13 Konak, Milli Sinema (İzmir Devlet Opera ve Balesi) cephesindeki çiniler (2010).

5.2.3 Pişmiş Toprak Malzemede Görülen Bozulmalar

Yığma tuğla duvarlarda zemin oturması, yapının deprem yükleriyle hareket ederek duvarların açılmaya çalışması gibi farklı strüktürel etkilerle yapısal çatlaklar oluşmaktadır. Yine tuğla malzemeyle yapılmış kubbe tonoz gibi üst örtülerde su ve nem etkisiyle bozulmalar, derzlerde boşalmalar ve buna bağlı olarak yapısal bozulmalar görülmektedir.

Şekil 5.14 Torbalı Bülbüldere'de bulunan Abdülhamit Mektebi tuğla bacasında görülen bozulma (2016).

Tuğla malzemenin bünyesine su alması, neme doyduktan sonra tuğlada çözülmelere yol açmaktadır. Tuğla duvar örülürken yapılan hatalı derzler suyun tuğlanın içine girmesine ve kılcallıkla yükselmesi sonucunda bozulmalara yol açmaktadır (Şekil 5.14).

Pişmiş toprak malzemeler çiçeklenmeden çok fazla etkilenirler. Topraktan ve harçtaki kireçten yoğuşma ve kılcallıkla tuğlaya geçen birtakım tuzların erimeleri ve yüzeyde birikmeleri ile çiçeklenme meydana gelmektedir. Bu çiçeklenmeler, sodyum sülfat, potasyum nitrat, kalsiyum karbonat, alçı taşı kökenli olmaktadır (Eriç, 2002).

Yangın tuğla malzemenin bozulmasına yol açmaktadır. Yangının büyüklüğü, duvarların kalınlığı ve tuğla türü bozulmanın boyutunu etkileyen faktörlerdir. Genellikle yüksek sıcaklıklarda üretilen tuğlaların yangına karşı dayanıklı olduğu görülmüştür. Çok şiddetli yangınlarda tuğlalarda, çatlama, şişme, yüzeyde pullanma gibi bozulmalar olmaktadır. Yangın söndürülürken tuğlaya aniden gelen su pullanmaya neden olmaktadır; ancak tuğlanın dayanımını çok fazla etkilememektedir (Zakar ve Eyüpgiller, 2015).

5.2.4 Pişmiş Toprak Malzemeye Uygulanan Müdahale Yöntemleri

5.2.4.1 Taşıyıcı Sisteme Yönelik Müdahaleler

Yığma tuğla duvarlarda görülen strüktürel çatlaklar epoksi enjeksiyonu ya da tuğla ve derzlerine uygun yapıştırıcılığı güçlü harçlarla doldurulması işlemiyle yapılabilmektedir. Çatlakların çok daha derin ve geniş olduğu durumlarda harç doldurma işleminden sonra çatlaklara çelik dikiş atılarak açılma engellenmektedir. Derz boşalmasına bağlı bozulmalarda eksilen tuğlaların uygun tuğlalarla tamamlanması ve derzlerin özgün harç analiz edilerek içeriğinin kullanılarak oluşturulan yeni harç ile derz tamiri yapılmaktadır. Bunun yanı sıra zarar görmüş tuğla kemerlerde eksik kısımlar uygun tuğla ve harçla tamamlanmaktadır. Selçuk Bizans Su Kemeri'nde bu tür örnekler uygulanmıştır (Şekil 5.15).

Şekil 5.15 Selçuk Bizans Su Kemeri tamamlanan tuğla kemer (2011).

5.2.4.2 Konservasyon Yöntemleri

Pişmiş toprak malzemelerin yüzey temizliği mekanik ve kimyasal yöntemlerle yapılmaktadır. Mekanik yöntemlerde su ile yıkanması, fırça ile temizlenmesi mümkündür. Kimyasal yöntem ise bozulma türüne göre farklı kimyasallar kullanılarak yapılmaktadır.

Tuğla malzemede görülen çiçeklenmeler (sodyum sülfat, potasyum nitrat, kalsiyum karbonat, alçı taşı kökenli) su veya asitle yıkanarak giderilmektedir. Ancak alçı taşı çiçeklenmesi tuğlanın iç yapısını tahrip ederek mukavemetin azalmasına neden olmaktadır. Bunun önlenmesi amacıyla tuğla duvarın toprak ve su ile ilişkisinin kesilmesi gerekmektedir (Eriç, 2002).

Pişmiş toprak malzemelerin temizleme işlemlerinden sonra koruyucular sürülerek ya da püskürtülerek üzerleri kaplanmaktadır. Selçuk Bizans Su Kemeri uygulamasında tuğla kemerlerin üzerine koruyucu olarak silan silikosan esaslı şeffaf su itici bir malzeme püskürtülerek uygulanmıştır (Pakben Mimarlık Arşivi, 2010) (Şekil 5.16).

Şekil 5.16 Selçuk Bizans Su Kemeri tuğla üzerine koruyucu kimyasal uygulanması (Pakben Mimarlık Arşivi, 2010).

5.3 Kerpiç

Toprak malzemenin su ve çeşitli katkı malzemelerinin birleştirilmesiyle kerpiç malzeme meydana gelmektedir. Kerpiç harcı belirli boyutlardaki kalıplara yerleştirilmekte ve daha sonra kalıplardan çıkartılıp güneşte kurutularak kerpiç blokları oluşturulmaktadır (Erdoğan, 2007).

Kerpiç yapımı, kerpiç harcının hazırlanması, kurutma, koruma ve taşıma evrelerini içermektedir. Kerpiç harcı hazırlanırken killi toprak iri taşlardan ayrılarak, saman ve su ile karıştırılmaktadır. Kilin durumuna göre kum da eklenebilmektedir. Hazırlanan harç kalıplanarak bloklar oluşturulmaktadır. Kalıplar genellikle ahşaptan üretilmektedir. Harç kalıp üzerine dökülmekte, kerpiççi çamuru kalıp içinde bastırarak iyice yerleştirmekte ve kalıp düzeyinde silmektedir. Çamur kalıp içinde iyice sıkıştırıldıktan sonra kalıp düzgün bir biçimde çıkarılmaktadır. Hava sıcaklığına göre bir - iki gün yerde bırakılan bloklar, yan kenarları üzerine kaldırılarak diğer yüzlerinin de kurutulması sağlanmaktadır (Şekil 5.17). Hava koşullarına karşı tente altında korunmalıdır. Genellikle kerpiç bloklar yapı alanında üretildiğinden taşıma konusu sorun yaratmamaktadır (Çelebi, 2014).

Şekil 5.17 Klazomenai Zeytinyağı İşliği kerpiç blokların kurutulması (Pakben Mimarlık Arşivi, 2005).

5.3.1 Malzeme Özellikleri

Kerpiç harcının ana maddesi topraktır. Kerpiç toprakları çok ince taneli kum ile taşımsı mineral agreganın kille karışımından oluşan topraklardır. Kilin içindeki başlıca özellik yapıştırıcılıktır ve bu özellik içindeki kum oranına bağlı olarak değişmektedir (Çelebi, 2014). Kil su aldığında şişen ve su kaybettiğinde büzüşen bir madde olduğundan kerpiç harcı içine çeşitli katkı maddeleri konulmaktadır. Katkı maddelerinin amacı genleşme ve büzüşmede çatlamaları önlemektir.

Kerpiç harcına bitkisel artıklar ve taş cinsinden katkılar eklenmektedir. Bitkisel artıklar, lifli katkılar ve ağaç cinsinden katkılar olarak iki grupta incelenmektedir. Saman, ot, kamış artığı, bitki sapları lifli katkıları oluştururken, iğne çam yaprakları, ağaç dalları, kuru fundalar da ağaç cinsinden katkıları meydana getirmektedir. Bitkisel katkılardan en çok tercih edilen, harca karıştırılmasının kolaylığı nedeniyle

samandır. Bitkisel artıklar aynı zamanda bağlayıcı özelliktedirler. Kum ve çakıl taş cinsinden katkıları oluşturmaktadır. Çok killi topraklarda işleme kolaylığı sağlanması amacıyla kum katılmasında yarar vardır ve kumlu kerpiçler su etkisine dayanıklıdırlar (Çelebi, 2014).

5.3.2 Kullanım Yerleri

İzmir'in merkezi bölgelerinde fazla görülmemekle birlikte, küçük yerleşimlerde ve köylerde kerpiç de yapı malzemesi olarak tercih edilmektedir (Tayla, 2007).

5.3.2.1 Kerpiç Malzemenin Taşıyıcı Olarak Kullanılması

Kerpiç bloklar üst üste konarak ve aralarında kerpiç harcı kullanılarak yığma kerpiç yapıları oluşturmaktadır (Şekil 5.18).

Şekil 5.18 Klazomenai Zeytinyağı İşliği deposunda kullanılan kerpiç bloklar (Pakben Mimarlık Arşivi, 2005).

Ege bölgesinde yapılan, iki tahta kalıp arasına dökülen kerpiç duvara tokaç ya da kalıp denilmektedir (Çelebi, 2014). Bu tarz yığma duvarlar kerpiç harcının doğrudan kullanımıyla oluştuğundan taşıyıcılığı yüksek değildir ve genellikle bahçe duvarı olarak kullanılmaktadır.

5.3.2.2 Kerpiç Malzemenin Yapı Öğelerinde Kullanılması

Kerpiç, sıva olarak duvar yüzeylerinde kullanılmaktadır. Kerpiç blokları da birer yapı ögesidir. Kerpiç bloklarını birleştirmede kullanılan örgü harcı yine kerpiç malzemedir. Ahşap karkas yapılarda dolgu malzemesi olarak da kullanılan kerpiç, zaman zaman bloklar olarak bazen de dökme kerpiç olarak tercih edilmektedir (Bkz Bölüm 3.2.1.1) . Çelebi (2014), çatı örtüsünü oluşturan özel harç, çatılarda ısı yalıtımı ve doğa etkilerine karşı koruyucu olarak yapılan toprak katmanı olarak anlatmaktadır. Bu harca çorak adı da verilmektedir (Şekil 5.19).

Şekil 5.19 Klazomenai Zeytinyağı İşliği Depo yapısında kerpiç çatının yapım aşaması (Pakben Mimarlık Arşivi, 2005).

5.3.3 Kerpiç Malzemede Görülen Bozulmalar

Kerpiç malzeme genellikle su ve nem etkisiyle bozulmaktadır. Yağmur suyu ve zeminden yükselen su kerpiç duvarlardaki sıva yüzeyine zarar vermektedir. Sıcaklık değişimleri de yine kerpici etkileyen faktörlerdendir. Bitkilenme toprak esaslı olan kerpiç malzemede çatlak oluşumuna yol açmaktadır. Bu etmenler kerpicin

aşınmasına, malzemenin dağılmasına, çatlak oluşumuna ve sıvanın yüzeyden ayrılmasına neden olmaktadır.

5.3.4 Kerpiç Malzemeye Uygulanan Müdahale Yöntemleri

5.3.4.1 Taşıyıcı Sisteme Yönelik Müdahaleler

Kerpiç yapıların sağlamlaştırılması eski uygulamalarda çimentolu harçla sıvanarak ya da arkeolojik kalıntıların üzerine zift sürülerek yapılmaktaydı. Kerpiç malzemeye renk ve doku açısından uygunluk sağlamayan bu uygulamalar artık kullanılmamakta, bunun yerine çamur harcı ile sıvanarak korunmakta ve sağlamlaştırılmaktadır (Ahunbay, 2007).

5.3.4.2 Konservasyon Yöntemleri

Kerpiç yapılarda bulunan kabartma ve süslemeli yüzeylerin üzerleri sıvanarak korunması mümkün değildir. Çatlak, ayrılmak üzere olan sıva tabakaları miller ya da mikro enjeksiyon yardımıyla taşıyıcıya tutturularak koruma sağlanmaktadır (Ahunbay, 2007).

5.4 Ahşap

Ahşap yapı malzemesi olarak geçmişte İzmir ve çevresinde oldukça fazla tercih edilmiştir. Sürekli elde edilebilen, işlenmesi kolay ve esnek bir malzeme oluşu yapılarda kullanılma nedenlerindendir.

Ahşap gövdeli, dallı, köklü bitkilerden ve dikey ağaçlardan elde edilmektedir. Hücresel yapılıdır. Her ağaç türünde hücrelerin ana kimyasal yapıları benzer özellik göstermektedir. Bulundukları bölgelere göre değişik özellikler kazanmaktadır. Su emici ve yanıcı bir maddedir ve organizmaların saldırılarına açıktır. Çap kesitinde gövde merkezden kenara doğru incelendiğinde, merkezde küçük ve koyu renkli olan öz bulunmaktadır. Özün çevresinde bulunan koyu renkli, daire biçiminde, dokuların

odunlaşarak sertleştiği ve büyümenin durduğu kısma iç odun denilmektedir. Dış odun iç odunun çevresinde yer alan canlı kısımdır. Kambiyum dış odunu çevreleyerek ağacın büyümesini sağlamaktadır. En dışta kabuk bulunmaktadır. Ayrıca özü çevreleyen ve bir yıl içinde biri açık, biri koyu renkte oluşan koyu renkli dokular büyüme halkalarıdır (Günay, 2002).

5.4.1 Malzeme Özellikleri

Ahşabın kimyasal bileşiminde selüloz, hemiselüloz, lignin ve az miktarda protein ile reçine bulunmaktadır (Eriç, 2002), (Günay, 2002). Bunların yanı sıra pektin ve azot da bulunabilir (Günay, 2002).

Ahşabın odun dokusu oldukça dayanıklıdır, kuru yerde saklanan ahşap, hayvansal zararlıların bulunmadığı ortamlarda su içinde uzun yıllar dayanmaktadır. Dış odun salgıları organizmaları kendine çekerken, iç odun salgıları genellikle zehirlidir ve organizmaları öldürmektedir. Karbonhidrat içermeyen ahşaplar dayanıklıdır. İç odun dış odundan daha dayanıklıdır ve dayanıklılık ağaç cinsine göre değişiklik göstermektedir (Günay, 2002).

Ahşabın en önemli fiziksel ve mekanik özellikleri; rutubet karşısında fazla deforme olması ve mukavemet kaybetmesi, mikroorganizma etkisi ile bozulması, ısı ve ses tutuculuğunun yüksek olması, iklim koşulları ve kimyasal etkilere karşı dayanımıdır (Eriç, 2002).

Ahşap organik bir malzemedir ve boşluklu bir yapıya sahiptir. Lifli yapısı merkezden dışa ışınsal şekildedir. Öz, iç odun, dış odun ve kabuk kısımlarındaki lif yönü farklılıkları, ahşabın çalışmasında, zaman içinde uğradığı deformasyonda etkili olmaktadır. Hafif, taşınması ve birleşimi kolay bir malzemedir. Özellikle esnek ve buna bağlı olarak deprem yüklerini karşılayan bir malzeme oluşu yapılarda kullanımı açısından önemlidir.

5.4.2 Kullanım Yerleri

5.4.2.1 Ahşap Malzemenin Taşıyıcı Olarak Kullanılması

Temellerde ahşap kazık olarak kullanılan ahşap yapılarda taşıyıcı karkas elemanı olarak kullanılmaktadır. İzmir ve çevresinde sık rastlanan bu sistemde ahşap dikmeler, kirişler, başlıklar, payandalar, lentolar ve rabıtalar kullanılmaktadır (Şekil 5.20). Ahşap malzeme aynı zamanda yığma duvarlarda düşey ya da yatay hatıl olarak kullanılmakta, farklı sistemlerde pencere ve kapı üstlerinde lento olarak yer almaktadır. Ahşap çıkmalarda konsol olarak yapıldığında da taşıyıcılık görevi üstlenmektedir. Çatı örtüsünün taşındığı ahşap çatı sistemleri de oldukça sık görülmektedir. Sundurma, beşik, kırma çatının yanı sıra ahşap tonoz ve kubbe çatılar da mevcuttur (Şekil 5.21).

Şekil 5.20 Bayraklı Turan'da 1649 Sokak 54/13 numarada bulunan Giraud Ailesi yazlık evinin raspa sonrası ortaya çıkan ahşap karkas taşıyıcıları (2015).

Şekil 5.21 Aya Voukla Kilisesi ahşap taşıyıcılı tonozlar ve kubbe kasnağı (2011).

5.4.2.2 Ahşap Malzemenin Yapı Öğelerinde Kullanılması

Ahşap; kapı, pencere, merdiven (Şekil 5.22) ve korkulukları, cihannüma, ışıklık (Şekil 5.23) gibi yapı ögelerinde, ahşap döşeme, tavan, iç ve dış duvar kaplaması olarak kullanılmaktadır. Karkas sistemde hafif duvar oluşturmak amacıyla bağdadi çıtalar yapılarak üzerleri sıvanmaktadır. Ayrıca Levanten konutlarında iç mekânlarda kullanılan süsleme elemanları, plastrlar (Şekil 5.24), başlıklar çoğunlukla ahşap malzemeden üretilmiştir. Türk evlerinde ahşap tavan kaplaması ve tavan göbekleri görülmektedir. Bölgedeki yapılarda görülen cumbalar genellikle ahşaptır ve süslemelidir. Ahşap çatı örtüsünde kiremit altı tahtası olarak yer almaktadır. Camilerde minber, kürsü ve müezzinlik gibi bölümler ve kafes bölücüler (Şekil 5.25), tavan kaplamaları ve süsleri (Şekil 5.26) de ahşap malzemeden yapılabilmektedir.

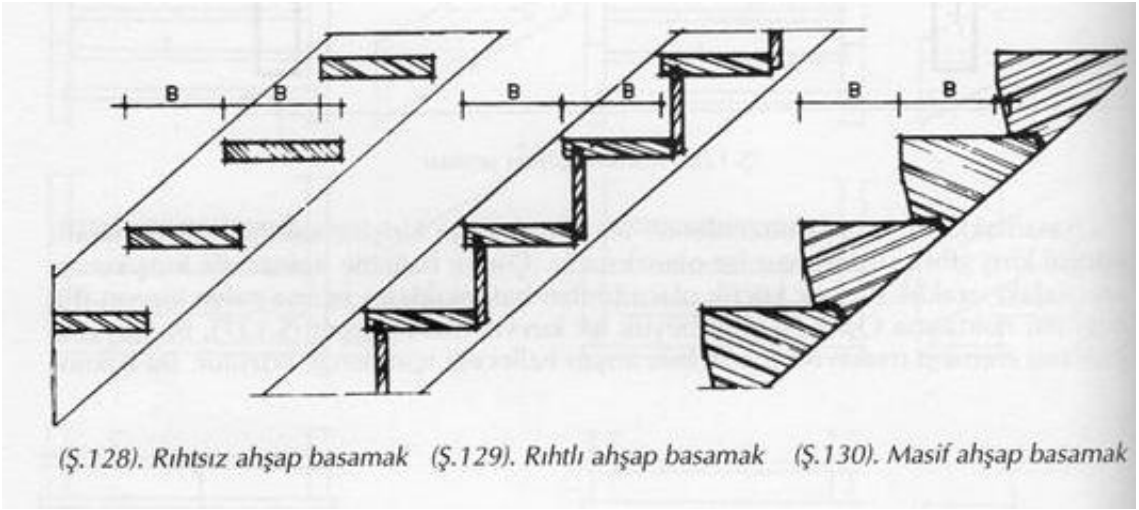

(Ş.128). Rıhtsız ahşap basamak (Ş.129). Rıhtlı ahşap basamak (Ş.130). Masif ahşap basamak

Şekil 5.22 Ahşap basamak profilleri çizimi (Sarı, 2000).

Şekil 5.23 1. Kordon'da bulunan Hrisostomos Evi ahşap ışıklığı (2013).

Şekil 5.24 Hrisostomos Evi (1. Kordon, no: 264) ahşap plastr süsleme detayı (solda), Alsancak, Muzaffer İzgü Sokak, no:12'deki yapıda ahşap plastr süsleme detayı (sağda) (2013, 2009).

Şekil 5.25 Torbalı Özbey Camii'nin ahşap kafes bölme elemanı (2016).

Şekil 5.26 Torbalı Yeniköy Yukarı Camii ahşap tavan kaplaması ve tavan göbeği detayı (2014).

5.4.3 Ahşap Malzemede Görülen Bozulmalar

Ahşabın bozulmasına, hava koşulları, güneş, su, birtakım kimyasallar ve yangın etkileri (Şekil 5.27), bunların yanı sıra böcek ve mantarlar gibi biyolojik etmenler neden olmaktadır.

Yağmur, kar, sıcaklık değişimleri, havanın oksijen seviyesi, güneş ışınları, UV., rüzgar gibi iklimsel etkilere açık olan ahşap malzemenin görünümü değişmekte, birleşim yerleri açılmakta, çatlama, çukurlaşma, burulma ve aşınma görülmektedir (Günay, 2002). 1. Kordon'da bulunan Hrisostomos Evi ahşap cumba, pencere ve kepenklerinde güneş, rüzgar, deniz tuzu ve nemi, yukarıda sayılan diğer etkenler nedeniyle bozulmalar gerçekleşmiştir (Şekil 5.28).

Bakteriler, mantarlar, böcekler, deniz canlıları, kuşlar ve memeliler ahşabın bozulmasına neden olan biyolojik varlıklardır. Bakteriler çok ıslak veya yeraltı suyunun etkisinde kalmış ahşaplara saldırmakta, hücre duvarı üzerinde yer alan kapaklara zarar vererek su geçirimliliğini arttırmaktadırlar. Mantarlara karşı direnci düşürmektedirler. Mantarlar rutubetli ortamda ahşaba saldırmaktadırlar. Bazı mantarlar ahşabı çürüten etkiye sahiptir. Bu çürümeler çoğunlukla bodrumlarda,

duvara gömülü kiriş başlıklarında, süpürgelik arkalarında, pencere çerçevelerinde görülmektedir. Ahşabı enine ve boyuna çatlatarak kutucuklara bölmektedirler. Bu çürümeye bağlı olarak ahşabın rengi daha kahverengi olmakta, ahşap özgün kokusunu kaybetmekte, kırılganlaşarak çarpılmaktadır (Günay, 2002).

Şekil 5.27 Bayraklı Turan'da (1649 Sokak) bulunan Bragiotti Levanten Köşkü yangın etkisiyle ortaya çıkan bozulmalar (2013).

Şekil 5.28 Hrisostomos Evi (1. Kordon, no: 264) ahşap cumbada bozulma ortaya çıkan bozulmalar (2013).

Malzemenin sayılan etmenler ile bozulmasının yanı sıra deprem, zemin oturması gibi yük etkileri ile bozulması daha çok sisteme etki etmektedir. İzmir 1. derece deprem kuşağında olup tarihsel süreçte farklı şiddette birçok deprem geçirmiş ve günümüzde de geçirmeyi sürdürmektedir. Deprem hareketiyle ahşap karkas yapıların birleşim noktalarında açılma, zeminde oturma ve buna bağlı olarak yapıda oturma meydana gelmektedir. Ancak 1. Kordon'da bulunan Hrisostomos Evi'nde farklı bir oturma türü bulunmaktadır. Ahşap karkas sistemde inşa edilmiş olan yapı, bitişik parsele yapılan çok katlı betonarme yapının temel seviyesinde yarattığı oturma ile kısmi oturmaya maruz kalmıştır. Eğilme fazla olduğundan sağlıklı kullanım olmamakla birlikte yapı hala kendini taşır durumdadır. Bu da ahşap karkasın esnekliğini göstermektedir (Şekil 5.29).

Şekil 5.29 Hrisostomos Evi (1. Kordon, no: 264) bitişik parseldeki yapının yarattığı oturma etkisi (2013).

5.4.4 Ahşap Malzemeye Uygulanan Müdahale Yöntemleri

5.4.4.1 Taşıyıcı Sisteme Yönelik Müdahaleler

Ahşap karkas yapılarda taşıyıcı sistemde görülen bozulmalar, ahşabın taşıyıcılığını farklı nedenlerle kaybetmiş olmasıdır. Taşıyıcılığını kaybetmiş ahşap elemanların özgün kesitte ve nitelikte malzemeyle yenilenmesi en çok kullanılan müdahale yöntemidir. Bu malzemeler emprenye edilmiş olmalıdır (Şekil 5.30). Ahşap taşıyıcıların bir kısmı kullanılamaz duruma geldiğinde bu kısım kesilerek alınmakta ve yerine emprenye edilmiş eleman monte edilmektedir (Şekil 5.31).

Ancak daha iyi durumdaki ahşap elemanların bulunduğu sisteme ek malzemelerle güçlendirme yapılması da söz konusudur. Bu malzemeler yine ahşap olabileceği gibi, çelik de oldukça sık kullanılmaktadır.

Şekil 5.30 Bayraklı Turan'da 1649 Sokak 54/13 numarada bulunan Giraud Ailesi yazlık evinde bozulan ahşap karkas taşıyıcıların emprenye edilmiş ahşap elemanlarla değiştirilmesi (2015).

Şekil 5.31 Bayraklı Turan'da 1649 Sokak 54/13 numarada bulunan Giraud Ailesi yazlık evinde bozulan ahşap karkas taşıyıcının bir parçasının alınarak emprenye edilmiş ahşap elemanlarla değiştirilmesi ve çelik lamayla birbirine tutturulması (2015).

5.4.4.2 Konservasyon Yöntemleri

Ahşap malzemenin konservasyonu için öncelikle ahşabın üzerindeki kir, toz ve boya tabakasının mekanik ya da kimyasal yöntemlerle temizlenmesi söz konusudur (Şekil 5.32). Özgün boya rengine ulaşıldıktan sonra bu renkten numune alınmalı, gerekliyse zımpara işlemi yapılmalı, biyolojik bozulmalara karşı fırça emprenye edilmeli ve özgün renklerinde boyanmalıdır. Ancak özgün boya tabakasının korunmasında bir sakınca yoksa, özgün boya mümkün olduğunca korunmalıdır.

Şekil 5.32 Torbalı Merkez Orhaniye Camii ahşap kapısındaki niteliksiz boyanın sökülmesi (Pakben Mimarlık Arşivi, 2015).

Aya Voukla Kilisesi'nde yerinde korunan ahşap taşıyıcıların hasarlı ve hastalıklı bölümleri kesilerek temizlenmiş ve yüzeyde olan mantarlaşmalar kazınmıştır. Hastalıklı kısımlarından ayrılan ahşabın yüzeylerine 250 ml Folidol M EC 360 (Böcek ilacı), 250 ml Dursdan 4 (Böcek ilacı), 50 gr Derosal 50 WP (Mantar ilacı), 7.5 lt Mazot, 2.5 lt yat verniği içeren karışım fırça ile sürülmüştür (Umart Mimarlık Arşivi, 2009).

5.5 Metal

Metaller, topraktan bileşimler halinde çıkartılarak ergitilen ve arı duruma getirildikten sonra kalıba dökülerek veya ısıtılıp dövülerek biçimlendirilen madenlerdir (Hasol, 2014).

Bakır, bronz, pirinç, kurşun, demir, çelik, çinko, alüminyum yapılarda kullanılan başlıca metallerdir.

5.5.1 Malzeme Özellikleri

Kimyasal karakterlerinin aynı olmasına karşın erime noktası gibi fiziksel özelliklerinde farklılık göstermesine, o metallerin allotropik halleri denilmektedir. Metallerin erime ve donma ısıları aynı olduğundan döküm ve kaynak işleri yapılabilmektedir. Her metalin ısı iletkenliği farklıdır. Metaller elektriği iyi iletmektedirler (Uluengin, 2006).

Metal malzemelerin çekmeye, basınca ve kesmeye dayanıklılıkları bulunmaktadır. Darbe altında çatlayana kadar eğilme, kuvvet uygulama ile şekil değiştirme görülmektedir (Uluengin, 2006). Metallerin yangın dayanımı zayıftır. Isı karşısında sünme eğilimi göstermektedirler.

5.5.2 Kullanım Yerleri

5.5.2.1 Metal Malzemenin Taşıyıcı Olarak Kullanılması

Yapılarda çelik karkas sistemde taşıyıcılık görevi üstlenmektedirler. Çelik dikme (kolon), kiriş, çatı makası olarak kullanılmaktadır. Dökme demir kolonlara büyük ölçekli Levanten köşklerinde rastlanmaktadır. Aynı zamanda orta ölçekli sayılabilecek Bragiotti Levanten Köşkü'nde 1. kat balkonunu taşıyan dökme demir kolonlar bulunmaktadır. Metal döşeme kirişleri olarak kullanılan putreller genellikle volta döşeme yapımında kullanılmaktadır (Şekil 5.33).

Şekil 5.33 Bayraklı Turan 1649 Sokak'ta bulunan Braggiotti Levanten Köşkü'ndeki balkon volta döşemesi ve onu taşıyan dökme demir kolonlar (2013).

5.5.2.2 Metal Malzemenin Yapı Öğelerinde Kullanılması

Kepenk elemanları, kapılar (Şekil 5.36), ferforjeler, korkuluklar, menteşe ve kapı kolları, sıhhi ve elektrik tesisat elemanları, oluklar, alemler gibi yapı ögelerinde kullanılmaktadır. Kaplama malzemesi olarak genellikle cami kubbe ve diğer üst örtülerinde, çörtenlerin iç kaplamasında kurşun kullanılmaktadır. Bragiotti Levanten köşkünde dövme demir kepenkler bulunmaktadır (Şekil 5.34). Bronz metali İzmir Saat Kulesi kubbesinde ve şadırvan alemlerinde kullanılmıştır. Bakır alaşımı olan bronzun bu yapıda oksitlendiği ve renk değiştirdiği görülmektedir (Şekil 5.35).

Şekil 5.34 Bayraklı Turan 1649 Sokak'ta bulunan Braggiotti Levanten Köşkü'nün dövme demir kepenkleri (2013).

Şekil 5.35 İzmir Saat Kulesi'nin bronz kubbe ve alemi (2016).

Şekil 5.36 Buca Caddesi, 78 numarada bulunan yapının demir kapısı (2010).

5.5.3 Metal Malzemede Görülen Bozulmalar

Metal malzemede en sık görülen bozluma türü korozyondur. Bulundukları ortamlarda elektron alışverişi yapan metaller zamanla yıpranmakta ve müdahale edilmezse yok olmaktadırlar. Korozyon metalde yüzeysel tabakalar (pas) (Şekil 5.37), lekeler ve çukurcuklar (karıncalanma - çillenme) ve derinlemesine olmak üzere üç şekilde görülmektedir. Hava etkisiyle meydana gelen oksidasyona demir dayanıksızken, bakır, alüminyum ve çinko dayanıklıdır (Eriç, 2002). Bu yüzden yapıların kaplama, oluk gibi dış ortam koşullarında bulunan malzemeleri genellikle bu metallerden seçilmektedir.

Şekil 5.37 Hrisostomos Evi (1. Kordon, no: 264) deniz cephesinde bulunan paslı demir giriş kapısında gözlenen korozyon (paslanma) etkisine ilişkin detay (2013).

Metal malzemede aşınma, akma, yangın etkisiyle çökme, aşırı yükleme nedeniyle çatlama ya da kırılma gibi fiziksel bozulmalar görülmektedir. Kurşun, çinko gibi malzemelerde yer çekimi nedeniyle akma meydana gelmektedir. Salepçioğlu Camii'nin kurşun kaplamalı kubbesinde bu durum ortaya çıkmıştır. Bakır alemleri oksitlenerek yeşil rengini almış ve korozyona karşı bir patina oluşturmuştur (Şekil 5.38).

Şekil 5.38 Salepçioğlu Camii'nin kurşun kaplamalı kubbesi ve bakır alemi (Umart Mimarlık Arşivi, 2012).

5.5.4 Metal Malzemeye Uygulanan Müdahale Yöntemleri

5.5.4.1 Taşıyıcı Sisteme Yönelik Müdahaleler

Taşıyıcı sistemde bulunan ve taşıyıcılık özelliklerini neredeyse tamamen yitirmiş elemanlarda yenileme yöntemine gidilmektedir. Kısmi boşluklarda ve bozulmuş yüzeylerde uygun malzemeyle yama yapma, bozulan kısmın çıkarılarak yerine uygun kesit ve malzeme özelliklerinde parçaların eklenmesi, güçlendirme yöntemiyle taşıyıcı elemanın yanına yeni eleman yerleştirilmesi kullanılan diğer yöntemlerdir.

5.5.4.2 Konservasyon Yöntemleri

Korozyona uğramış metaller mekanik ve kimyasal yöntemlerle paslardan arındırılmaktadır. Kumlama yöntemiyle boya ve pasın sökülmesi mümkündür. Aynı zamanda kimyasal pas sökücülerle de pas tabakası çıkarılabilir. Bu durumda pasın derinliği önemlidir, çünkü çok derin korozyon malzemede kesit küçülmesine yol açmaktadır. Temizleme işlemlerinden sonra boyanacaksa boya yapılmakta, yeniden oluşabilecek korozyonu önlemek amacıyla üzerine koruyucu kimyasallar sürülmektedir. Kemer Tren İstasyonu peron taşıyıcılarına kumlama işlemi uygulanmış, ardından boyanarak koruyucu epoksi sürülmüştür (Bkz. Bölüm 5.6.6).

5.6 Kompozit Malzemeler

5.6.1 Alçı

5.6.1.1 Katkısız Alçı

Alçı, alçıtaşının çeşitli derecelerde pişirilmesi sonucu elde edilen, su ile karıştırıldığında kısa sürede katılaşma özelliği gösteren, beyaz renkli, inorganik esaslı bir bağlayıcı türüdür (Eriç, 2002). Alçının sertleşmesiyle kaybettiği sudan dolayı içinde boşluklar oluşmaktadır. Boşluklar fazla olduğunda alçının dayanımı azalmaktadır.

5.6.1.2 Katkılı Alçı

Alçının içine priz geciktirici madde (sodyum kazeinat vb.) katılarak işlenme özellikleri daha elverişli duruma getirilmektedir. Bu tür alçılara katkılı alçı denilmektedir (Hasol, 2014). İnce sıva, tavan silmesi, kalıp yapma ve süslemelerde kullanılmaktadır. Kalem işi yapılacak yüzeye genellikle alçıyla ince sıva yapılmaktadır. Sudan etkilenen bir malzeme olduğundan genellikle iç mekân süsleme elemanlarında kullanılmaktadır.

Anıtsal yapılardan sivil mimari örneklerine kadar pek çok yapıda alçı süslemelere rastlanmaktadır. Aya Voukla Kilisesi ve Salepçioğlu Camii'nde oldukça fazla alçı silme, pilastr, süsleme bulunmaktadır (Bkz. Bölüm 6.7 ve 6.9). Sivil mimari örneklerinden Muzaffer İzgü Sokak'ta 12 numarada bulunan Levanten konutunda alçı tavan silmesi, tavan göbeği ve niş süslemesi vardır (Şekil 5.39). 1. Kordon 264 numaradaki Hrisostomos Evi'nde de alçı tavan silmeleri, tavan göbekleri ve süslemeler yer almaktadır (Şekil 5.40).

Şekil 5.39 Muzaffer İzgü Sokak, no:12'deki yapının alçı tavan göbeği (sol üst), alçı tavan silmesi ve köşe motifi (sol alt), alçı niş süslemesi (sağda) (2009).

Şekil 5.40 Hrisostomos Evi'nin (1. Kordon, no: 264) alçı tavan silmesi ve köşe motif detayı (2013).

5.6.2 Yerinde Dökme Mozaik

Çeşitli renkte ve dane büyüklüğünde taş parçaları, mermer tozu ve gerektiğinde boyanın çimento bağlayıcı kullanılarak harç durumuna getirilmesi ve çimento altlığın üzerine serilmesiyle yapılmaktadır (Toydemir ve diğerleri, 2000). Bu harç zeminde sertleştikten sonra mekanik silim yapılarak taneler ortaya çıkarılmaktadır.

Banyo, WC. gibi ıslak hacimlerde, koridorlarda, kamu yapılarında döşeme kaplamasında, merdiven basamaklarında (Şekil 5.41) ve denizliklerde kullanılmaktadır. Fazla kullanılan mekânlarda mozaikte aşınma görülmektedir. Torbalı Vali Kazımpaşa Okulu merdiven basamaklarında kullanılan yerinde dökme mozaikte aşınma meydana gelmiştir (Şekil 5.42).

Şekil 5.41 Ziraat Bankası İzmir Merkez Şube Binası, Konak, yerinde dökme mozaik merdiven (2011).

Şekil 5.42 **Torbalı** Kazımpaşa Okulu'nun merdiveninin (yerinde dökme mozaik) yoğun kullanılan kısımlarında gözlenen aşınma (2010).

5.6.3 Karo siman

Üst tabakasında 2 mm'den küçük plak agregası ve normal ya da beyaz çimento kullanılarak üretilen, gerektiğinde renklendirilen, üst yüzü düz veya yivli döşeme kaplamasıdır (Türkçü, 2010). Karo siman yapımında malzemeler kare bir kalıba dökülerek karo olarak üretilmektedir. Karo boyutları genellikle 20 x 20 cm'dir.

İçerisinde kum ve çimento bulunmaktadır. Üzerleri genellikle desenli ve renkli, cilalıdır (Şekil 5.43). Ancak bazı yapılarda düz desensiz karo simanlara da rastlamak mümkündür.

Şekil 5.43 Hrisostomos Evi (1. Kordon, no: 264) teras (solda) WC (sağda) mekânındaki karo simanlar (2013).

Karo siman döşeme kaplaması genellikle ıslak hacimlerde, teras ve bahçe gibi açık mekânlarda kullanılmaktadır. Üzerindeki cilanın zamanla aşınması, darbeler nedeniyle kırılması görülen bozulmalardır. Yapılarda yerinden sökülerek alınan karo simanlar mekânda bütünlüğü bozmaktadır. Genellikler kırılan parçalar çıkarılarak karo simanda tamamlama yapılmakta, eksik olan karolar özgününe uygun biçimde ancak yeni olduğu belli olacak şekilde yenilenmekte, son olarak da desen ve renklerin korunması amacıyla makineli silim ve cilalama işlemi yapılmaktadır (Bkz. Bölüm altı, Torbalı Vali Kazımpaşa Okulu Restorasyon Süreci) .

5.6.4 Kartonpiyer

Kartonpiyer; kağıt parçaları ve halat ipi liflerinin, özel bir toz (Bolonya'ya ait) ve tutkal karıştırılarak kalıba dökülmesi, arkasının da kartonla güçlendirilmesi ile oluşturulan mukavvadır (19. yy.'ın sonu, 20. yy.'ın başına tarihlenmektedir) (İşler, 2015). Tavan silmesi olarak kullanılan kartonpiyerler, belli uzunlukta ölçülerde modüler olarak üretilmektedir. Çivi ile tutturularak monte edilmektedir. Üstleri çeşitli renklerde boyalıdır. 1. Kordon'da bulunan Hrisostomos Evi'nde bu tür kartonpiyerler bulunmaktadır (Şekil 5.44).

Şekil 5.44 Hrisostomos Evi'nde (1. Kordon, no: 264) kartonpiyer detayı (2013).

Kartonpiyer de birçok yapı malzemesi gibi su, nem, rutubetten etkilenmektedir. Boyalı olanlarda boya dökülmesi (Şekil 5.44), suyu bünyesine alan malzemede şişme ve deforme olma gibi durumlar gözlenmektedir. Bunun yanı sıra yapıda hareket olması, kartonpiyerlerin burulması, kopması ve parçalanması gibi sonuçlara yol açmaktadır (Şekil 5.45). Kartonpiyer konservasyonunda boya dökülmesi gibi yerinde yapılabilecek işlemler bulunduğu gibi, yerinden çıkarılıp atölyede onarılması da söz konusudur. Bu durumda özenle söküm yapılması, numaralandırılması önemlidir. İşler (2015), sökülen ve atölyeye alınan kartonpiyerlerin, arkalarındaki karton yüzeylerinin sağlamlaştırılması, yerlerine yerleştirildikten sonra birleşim yerlerinde boşluk kalması durumunda özgün malzeme harcından hazırlanarak bu kısma uygulanması gerektiğini söylemektedir. Bu doldurulan kısımlar uygun renkte boyanmalıdır.

Şekil 5.45 Hrisostomos Evi'nde (1. Kordon, no: 264) kartonpiyerlerde yapının hareketinden kaynaklanan bozulmalar (2013).

5.7 Harç ve Sıvalar

5.7.1 Harçlar

Harçlar; taş, tuğla, kerpiç bloklarını birbirine bağlamakta kullanılmaktadır. Yığma duvarlar, ya da dolgu duvarlar bu şekilde oluşmaktadır. Harçların içeriği bağladıkları malzeme özelliğine ve yapım sistemine göre değişmektedir.

5.7.1.1 Harç Çeşitleri

5.7.1.1.1 Çamur Harcı. Kerpiç yapılarda kerpiç bloklarla duvar oluşturmada kullanılmaktadır. Çelebi (2014), çamur harcını örgü harcı olarak tanımlamakta, harcın içeriğinde kerpiç için seçilen toprağın yalnızca su ile yoğurularak harcın oluşturulduğunu anlatmaktadır. Çamur harcı İzmir kırsal konutlarında taş ve tuğla duvar örgülerinin oluşturulmasında kullanılmaktadır (Akış ve diğer., 2013).

5.7.1.1.2 Alçı Harcı. Alçı, kum ve su karışımıyla hazırlanan harçtır (Erdoğan, 2007). Taş ve tuğla duvarların yapımında kullanılmaktadır.

5.7.1.1.3 Kireç Harcı. Sönmüş kireç, kum ve su uygun oranlarda karıştırılarak oluşturulan harçtır (Tayla, 2007). Taş ve tuğla duvarlarda duvar örgüsünü oluşturmak amacıyla kullanılmaktadır.

5.7.1.1.4 Horasan Harcı. Kırılmış, öğütülmüş, kiremit, tuğla çömlek gibi malzemeler horasan olarak adlandırılmaktadır. Horasan kilin pişirilmesiyle de elde edilmektedir. Horasan harcının içeriğinde horasan, kireç, kum ya da kum büyüklüğünde tuğla ve kiremit parçaları, su bulunmaktadır (Erdoğan, 2007). Pişmiş toprak ve kirecin suyla birlikte reaksiyona girmesi horasan harcında bağlayıcılık oluşturmaktadır. Taş, tuğla malzemelerle oluşturulan duvar, kemer, tonoz, kubbe gibi yapı elemanlarında kullanılmaktadır. Mirkelamoğlu Hanı sıvasız duvarında horasan harcı bulunmaktadır (Şekil 5.46).

Şekil 5.46 Mirkelamoğlu Hanı duvarında taş ve tuğla örgü arasında görülen Horasan harcı (2011).

5.7.1.2 Harçlarda Görülen Bozulmalar

Horasan harcı hidrolik yapılı bir harç olduğundan suya dayanıklıdır. Su ve nem etkisinde harcın yapısında bulunan kalkerleşmiş kireç gözeneklerin içinde bulunan suda yeniden çözünerek çökelmektedir. Bu da harcın dağılmasını engellemektedir (Böke ve diğer., 2004). Kerpiç duvarlarda, bazı taş ve tuğla duvarlarda kullanılan çamur harcı zeminden gelen sudan, nemden etkilenmekte ve bozulmaya uğramaktadır. Sıvasız taş ve tuğla duvarlarda kullanılmış olan çamur harcında zamanla bitkilenme görülmektedir. Tayla (2007), kireç harç, içinde sönmemiş kireç bulunan bir karışımla hazırlanmışsa, su aldığında harçta kırılma ve çatlamalar meydana geldiğini anlatmaktadır.

Yapılarda kullanılan harçlarda, deprem ve diğer yıkıcı etkilerle duvarların yıkılması ve üst örtülerin çökmesi, sıvasız duvarlarda zamanla derz boşalması, yangın etkisiyle derz boşalması gibi bozulmalar görülmektedir.

5.7.1.3 Uygulanan Müdahale Yöntemleri

Harçlarla ilgili onarımlarda, yapıda kullanılan harçların analiz edilmesi, karışımın analiz sonuçlarına göre oluşturulması gerekmektedir. Ancak her uygulamada bu işlemlerin yapılmasını sağlamak pek mümkün olmamaktadır. Daha çok anıtsal yapılarda harç analizleri titizlikle yapılmakta, sivil mimari örneklerinin çoğunda analizler doğru yapılmadığından ya da hiç yapılmadığından yapı taşlarına zarar veren yöntemler uygulanmaktadır.

Horasan harcı onarımlarında harcın içindeki tuğla parçalarının puzolonik özellikleri önemlidir. Bu parçaların iyi pişirilmiş ve yeni olması gerekmektedir. Tuğlanın iyi pişmesi içeriğindeki killerin tamamının amorf duruma gelmesidir (Böke ve diğer., 2004).

Tarihi yapıların onarımında portland çimentosu bağlayıcılı harçların kullanımı sakıncalıdır. Bu tip harçlar hızlı su emmeleri, zor kurumaları ve yüksek su

tutuculukları nedeniyle rutubete sebep olmaktadırlar. Kimyasal yapılarında bulunan maddeler havadaki oksijenle tepkimeye girerek birtakım tuzları oluşturmaktadır. Bu tuzlar taşlarda erozyona, harçlarda ayrışmaya neden olmaktadır. Genleşme ve büzüşme hareketlerinin geleneksel harçlardan farklı olması nedeniyle uyumlu çalışmamaktadırlar (KUDEB Raporu, 2013).

5.7.2 Sıvalar

Yapılarda duvar ve tavan yüzeylerini düzleştirmek ve dış etkenlerden korumak amacıyla kullanılan karışımlardır. Sıvaların içerikleri kullanılan yüzeyin malzeme özelliklerine göre farklılık göstermektedir.

5.7.2.1 Sıva Çeşitleri

5.7.2.1.1 Kerpiç Sıva. Bütünüyle taşlardan temizlenmiş toprak, saman ve su karışımından oluşmaktadır (Çelebi, 2014). Kerpiç duvarların sıvanmasında kullanılmaktadır.

5.7.2.1.2 Alçı Sıva. Alçı ve suyun karıştırılmasıyla elde edilmektedir. Alçı, kum ve su karışımından oluşan kumlu alçı sıva ve alçı, kireç, kum ve su karışımından oluşan alçı sıvalar vardır (Hasol, 2014). Tarihi yapılarda kalem işi, boyama yapılan yüzeylerde genellikle ince alçı sıva çekilerek yapılmaktadır. Bu tür sıvalarda katkılı alçı kullanılmaktadır.

5.7.2.1.3 Kireç Sıva. Kireç, kum ve su karışımından oluşmaktadır. Tayla (2007), kaba sıvada iri kum, ince sıvada ince kum kullanıldığını, perdah sıva adını aldığını söylemektedir.

İzmir ve çevresinde rastlanan kireç harçlı sıvalar genellikle saman kıtıklıdır. Bağdadi sıva da denilen (Hasol, 2014) bu sıva içinde saman kıtıkları, kireç, kum ve su bulunmaktadır. Yalnızca bağdadi duvarlarda değil, taş, tuğla ya da almaşık örgülü

duvarlarda, tavanlarda da kullanılmaktadır. Aya Voukla Kilisesi batı cephesinde saman kıtıklı kireç harçlı sıva bulunmaktadır (Şekil 5.47).

Şekil 5.47 Aya Voukla Kilisesi, saman kıtıklı sıva örneği (Pakben Mimarlık Arşivi, 2008).

5.7.2.1.3 Horasan Sıvası. Horasan harcı karışımıyla yapılan sıvadır. İçeriğinde öğütülmüş tuğla ve kiremit parçaları, kum, kireç ve su bulunmaktadır (Erdoğan, 2007). Horasan harcı özelliklerini taşımaktadır (Bkz. Bölüm 5.7.1.1.4).

5.7.2.1.4 Çimento Sıva. Betonarme yapılarda kullanılan çimento, su ve kum karışımından oluşan sıvadır. Hasol (2014), çimento sıvaya az miktarda kireç ya da kireç suyu katılabileceğini belirtmiştir. Çimento sıva, tarihi betonarme yapılarda, duvar, kolon, kiriş ve tavanların sıvanmasında kullanılmıştır. Alsancak Tekel Deposu (Bkz. Bölüm 5.2), Osmanlı Bankası (Bkz. Bölüm 5.1), Konak Ziraat Bankası (Şekil 5.48), Borsa Sarayı (Şekil 5.49) bu yapılara örnektir.

Şekil 5.48 Ziraat Bankası, Konak (2011).

Şekil 5.49 Borsa Sarayı, Konak (2010).

5.7.2.1.5 Taraklı Sıva. Mozaik sıva olarak da adlandırılmaktadır. Doğal taş pirinci ile yapılmaktadır. Doğal taş pirinci, mermer tozu ve renk vermek için madensel boya katılmaktadır (Hasol, 2014).

5.7.2.2 Sıvalarda Görülen Bozulmalar

Su, nem ve rutubet iç mekânda bulunan sıva bozulmalarının başlıca nedenleridir. Zeminden gelen suyun rutubet etkisi yaratması, çatıdan gelen suyun yine aynı etkiyle sıvaları kabartması ve bir süre sonra dökmeye başlaması en çok görülen bozulmalardandır. Alsancak Tekel Deposu binasının zemin katında görülen sıva bozulmalarının temel nedeni budur (Şekil 5.50).

Şekil 5. 50 Alsancak Tekel Deposu yapısında zeminden gelen suyun sıvaya etksi (2011).

Yapıların deprem, zemin oturması gibi durumlardan dolayı hareket etmeleri ile sıvalar çatlamakta ve dökülmektedir. Bu gibi durumlarda duvarların yapıdan ayrılmaya çalışması da görülmektedir. Öyle ki zemin oturma ve duvarın ayrılmaya çalışması hareketlerinin sıvalarda oluşan çatlaklardan saptanması söz konusudur (Şekil 5.51).

Şekil 5.51 Bayraklı Turan'da 1649 Sokak 54/13 numarada bulunan Giraud Ailesi yazlık evi 1. katı duvarlarının hareketi (çatlak yönleri aynı mekânda bulunan karşılıklı duvarlarda okla gösterilmiştir) (2013).

5.7.2.3 Uygulanan Müdahale Yöntemleri

Sıva dökülmelerinde müdahale edilecek duvardaki sıva kalıntıları analiz edilerek içeriği araştırılmaktadır. Bu araştırmalardan sonra uygun karışım hazırlanarak sıva onarımı yapılmaktadır. Bu işlem sırasında özgün sıvaların korunmasına özen gösterilmelidir (Şekil 5.52). Ancak sıvasının tamamını kaybetmiş duvarlarda yine yapının benzer nitelikli sıvalı duvarlarından alınacak örnekler ışığında yenileme yapılmalıdır. Strüktürel kaygı ve yapının durumu göz önünde bulundurularak sıva raspasının yapılması durumunda, yine sıva incelenerek yeni sıva uygun karışımda hazırlanmalıdır. Zemin suyu nedeniyle meydana gelen bozulmalarda zemin suyunun engellenmesi gerekmektedir. Bu işlemden sonra sıva onarımı yapılmalıdır.

Şekil 5.52 Torbalı Abdülhamit Köşkü cephe sıvasında onarılan ve özgün kısımların ayrışmasını yansıtan ton farklılığı yapılması (Pakben Mimarlık Arşivi, 2009).

5.7.3 Özellikli (Bezemeli) Sıvalar

Tarihi yapılarda kullanılan özellikli sıvalar, sıva üzerine yapılan duvar resimleri, çeşitli süsleme sanatları (kalem işi vb.), fresk gibi boya ile, çeşitli kabartmalar oluşturularak alçı ile bezenen sıvalardır. Hasol (2014), freski; duvar sıvası yaşken üzerine toprak boyalarla yapılan duvar resmi olarak tanımlamaktadır. Özellikli sıvalar, genellikle kaba sıva üzerine ince sıva atıldıktan sonra tekrar ince alçı sıva atılarak oluşturulmaktadır.

Aya Voukla Kilisesi iç duvarlarında boya tabakası altında duvar resimleri olduğu tespit edilmiş, resimler ortaya çıkartılmıştır. Özgün boya tabakasının dökülen kısımlarındaki tamamlamalar kirli su yöntemi ile rötuşlanarak yakından ayırt edilebilecek uzaktan bütünlük sağlayacak şekilde yapılmıştır (İşler, 2009) (Ayrıca Bkz. Bölüm 6.7.6) (Şekil 5.53). Kabarmış boyalı sıva tabakalarında sıvayı duvara

yapıştırmak için; E 330 ethanolde %15-20 hazırlanarak sıvanın arkasına enjekte edilmiştir. 1-2 gün yüzeyden baskılı tutularak sıvanın taşıyıcıya yapışması sağlanmıştır (İşler, 2009) (Bkz. Bölüm 6.7.6) (Şekil 5.54).

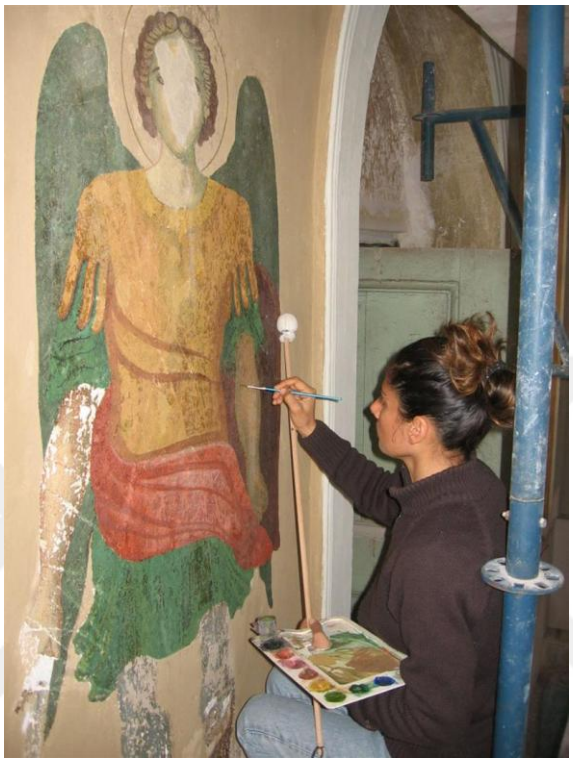

Şekil 5.53 Aya Voukla Kilisesi'nde duvar resmi tamamlanması (Umart Mimarlık Arşivi, 2010).

Şekil 5.54 Aya Voukla Kilisesi'nde boyalı sıvanın sağlamlaştırılması (Umart Mimarlık Arşivi, 2010).

BÖLÜM ALTI
İZMİR KENTİ'NDEKİ TARİHİ YAPILARDAN RESTORASYON ÖRNEKLERİ

6.1 Osmanlı Bankası (Garanti Bankası Kurumsal Şube Binası)

6.1.1 Yapının Tarihçesi ve Konumu

İzmir'deki Cumhuriyet Dönemi yapıları, Mimar Kemalettin Caddesi, Fevzi Paşa Bulvarı ve Gazi Bulvarı'nda yoğunluk gösterir. İzmir Osmanlı Bankası yapısı da bir Cumhuriyet Dönemi yapısıdır. Çok önemli ticari konumu, kent merkezine yakınlığı, çevresindeki yapılarla oluşturduğu doku ve özgün işlevini koruması günümüze kadar gelebilmesini sağlayan etmenlerdir.

İzmir'deki ilk şubesini 1856 yılında açan Osmanlı Bankası'nın günümüzdeki tarihi binası, 1926 yılında yapılmıştır. Mimarı konusunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır; ancak İtalyan asıllı mimar, Giulio Mongeri tarafından yapıldığı düşünülmektedir (Şekil 6.1).

Şekil 6.1 Osmanlı Bankası'nın eski fotoğrafı (1940'lı yıllar).

Şekil 6.2 Garanti Bankası uydu görüntüsü (Yandex Haritalar).

Osmanlı Bankası'nın, İzmir'in kentsel kimliğinde önemli bir yeri vardır. Cumhuriyet Bulvarı ile Fevzi Paşa Bulvarı'nın köşesinde konumlanan yapı üç katlı olup köşe yapı olarak çarpıcı bir niteliğe sahiptir (Şek 6.3). Bu bölgede yer alan diğer Cumhuriyet Dönemi yapılarıyla dokusal bir bütünlük oluşturmaktadır (Şekil 6.2). Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Türkiye Ekonomi Bankası, Borsa Sarayı, Kardiçalı Han, Ziraat Bankası bu yapılara örnektir. Banka yapısı olarak inşa edilen yapı günümüzde de Garanti Bankası İzmir Kurumsal Şubesi olarak kullanılmaktadır.

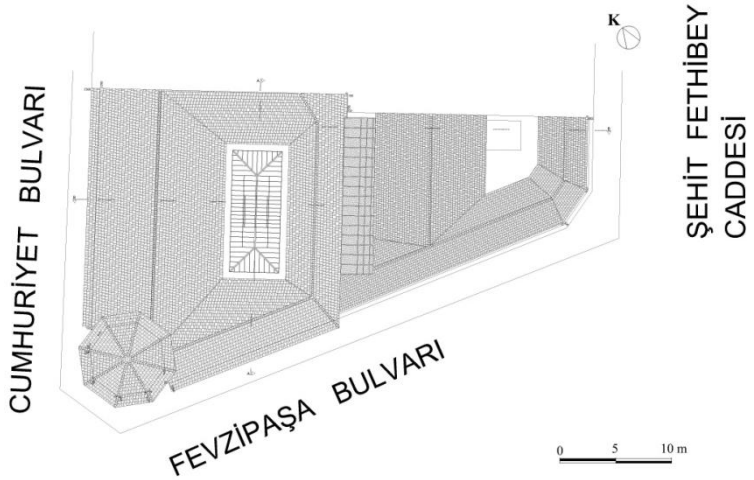

Şekil 6.3 Garanti Bankası vaziyet planı (Pakben Mimarlık arşivi, 2007).

6.1.2 Mekân Organizasyonu

Yapı, bulunduğu adanın güneybatı kesimine inşa edilmiştir. Parselin köşeleri belirli bir oranda kırılmıştır. Yapının mimari biçimlenişinde parselin olanaklarının yanı sıra dönemin mimari özelliklerinin yansımaları da algılanmaktadır.

Binanın, güney cephesindeki, asıl girişin yanı sıra, bodrum kat seviyesinde, batı cephesinde ve doğu cephesinde müştemilat girişleri, güney cephesinde lojman girişleri bulunur.

Yapı bodrum ve üç kattan oluşmaktadır. Bodrum bölümünde, arşiv ve kasa dairesi bulunmakta, zemin kat müşteri holü ve yönetim birimlerine ayrılmakta, üst katlar ise banka personelinin ve diğer birimlerin kullanım mekânlarını kapsamaktadır.

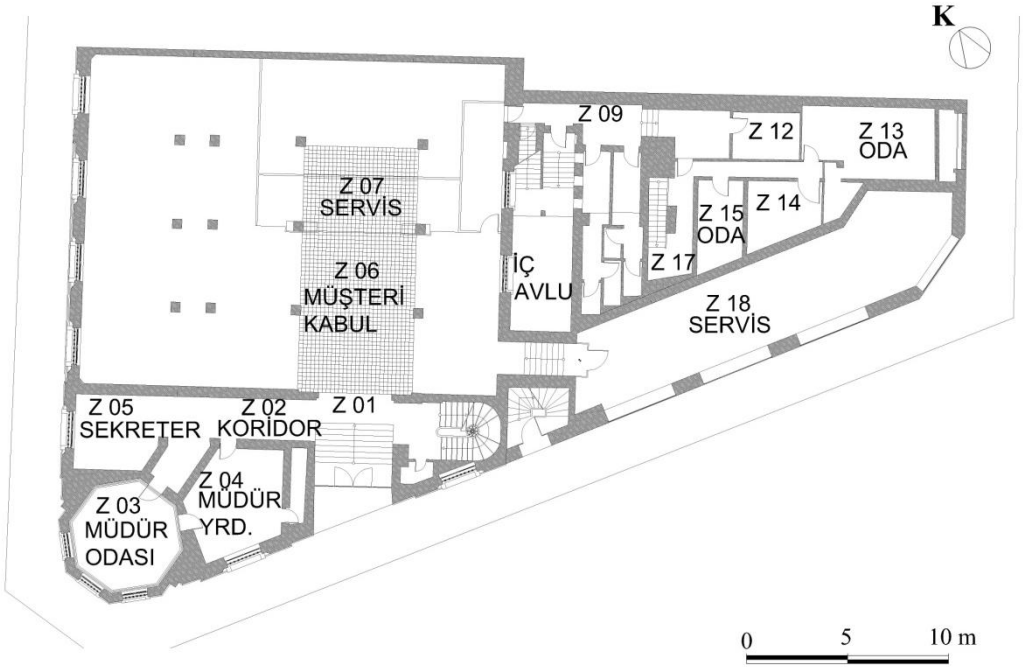

Şekil 6.4 Garanti Bankası zemin kat planı rölövesi (Pakben Mimarlık arşivi, 2007).

Fevzi Paşa Bulvarı'ndan ulaşılan giriş holünden, birkaç basamakla müşteri holü ve çevresindeki çalışma mekânlarına geçilmektedir (Şekil 6.4). Hol galeri şeklinde oluşturulmuş olup, mekânın üstten aydınlatması yapılmaktadır. Birinci katta çalışma

odaları, galeri boşluğunu çevreleyen koridora ve yola bakmaktadır (Şekil 6.5). İç mekânda hol ve galeri boşluğundaki bezemeler çarpıcı öğeler durumundadır. Dikey taşıyıcılar arası zemin katta Bursa kemeri, üst katta sivri kemerlerle bağlanmıştır. Bezemelerde yoğun olarak bitkisel motifli kabartma panolar kullanılmıştır. Korkuluklarının yan yüzlerindeki geometrik şekillerin, Selçuklu dönemi taş işçiliğinde çokça uygulanan geometrik süsleme formundan alındığı fark edilmektedir. İki kat boyunca yükselen dörtgen biçimindeki galeri, üst kat döşeme seviyesinde vitray cam örtüyle tamamlanmaktadır (vitrayların, özgün olmayıp, daha sonra eklendiği düşünülmektedir).

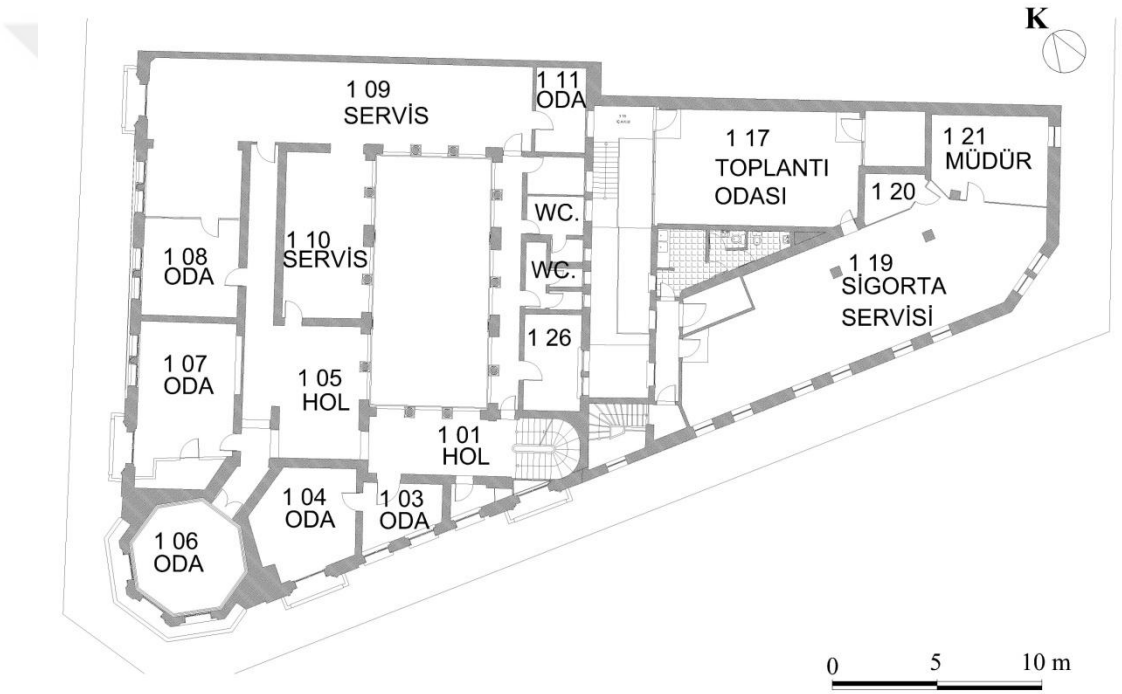

Şekil 6.5 Garanti Bankası 1. kat planı rölövesi (Pakben Mimarlık arşivi, 2007).

Yapının üst katında üç ayrı lojman bulunmakla beraber, özgün olmayıp, zaman içerisinde gereksinime göre şekillenmiştir. Ayrıca kullanılmayan ya da arşiv olarak kullanılan bölümler bulunmaktadır.

Cephe Düzeni

Bitişik düzendeki köşe yapı, iki yönde yan binalarla sınırlanmış olup, giriş cephesi Fevzi Paşa Bulvarı'na, yan cephe ise (batı cephesi) Cumhuriyet Bulvarı'na bakmaktadır. Giriş cephesinde (güney cephe) poligonal köşe kulesi dışında, cephenin orta kısmında giriş kapısı, yanlarda birer pencere algılanmaktadır (Şekil 6.6). Üst kat döşeme hizasında, giriş saçağı ve yanlarında da açık balkonlar yer almaktadır. Giriş aksında üst katlarda üçer pencere, yan bölümlerde ise aynı hizalarda devam eden birer pencere bulunmaktadır. Pencereler alt katlarda basık, birinci katta sivri, üst katın orta bölümlerinde ise Bursa kemeri düzenindedir.

Şekil 6.6 Garanti Bankası güney cephesi (Pakben Mimarlık arşivi, 2007).

Şekil 6.7 Garanti Bankası restorasyon projesi kesiti (Pakben mimarlık Arşivi, 2007).

Cephede dairesel ve kare formlu rozetler dikkat çekmektedir. Giriş saçağı ile açık çıkmalar altında aynı profili yansıtan konsol elemanları, balkonlarda oyma düzeninde Selçuk motifli taş korkuluklar görülmektedir. Pencere alınlıklarında da bitkisel motifli süslemeler göze çarpmaktadır.

Poligonal köşe kule sekizgen olarak yükselip, çatı hizasını geçmekte, geniş saçaklı piramidal bir üst örtü ile sonlanmaktadır. Cephe düzeni prizmatik kütleye uyarlanarak sürmekte, birinci kat hizasında çepeçevre dönen açık bir çıkma oluşturmaktadır. Üst katta ise, köşelerinde sütunların yer aldığı sivri kemerli bir düzen oluşturmakta, bunun üst kısmında bitkisel ve geometrik bezemelerle yapı bütününü vurgulayacak biçimde sonlanmaktadır.

Şekil 6.8 Garanti Bankası batı cephesi (Pakben Mimarlık arşivi, 2007).

Diğer cephede de aynı pencere düzeni sürmektedir (Şekil 6.8). Kule dışında iki yanda açık çıkma, alt katta beş pencere yer almaktadır. Pencereler aynı düzende alt katta basık, birinci katta sivri, üst katta ise Bursa kemeri biçimindedir. Pencere aralarında düşey bantlar yer almaktadır. Orta akstaki pencereler, birinci katta iki bölüm, en üst katta ise düşey bantlar arasını kapsayan geniş pencereler niteliğindedir. Köşe kule yanlarında bacalar ve altta dekoratif bezemeli plastik bir öğe niteliğinde çörtenler dikkati çekmektedir.

Yapıya bitişik durumda olan müştemilat iki katlı olup cephe yüzeyi sıvalıdır. Zemin katta geniş açıklıklar şeffaf cam kaplıdır, üst katta ise düz atkılı kanatlı pencereler yer almaktadır. Ancak restorasyon projesinde önerilen sıva raspası sonucunda bu cephede yapısal bazı izlere rastlanmıştır. Bu doğrultuda restitüsyon ve restorasyon projeleri yeniden oluşturulmuştur.

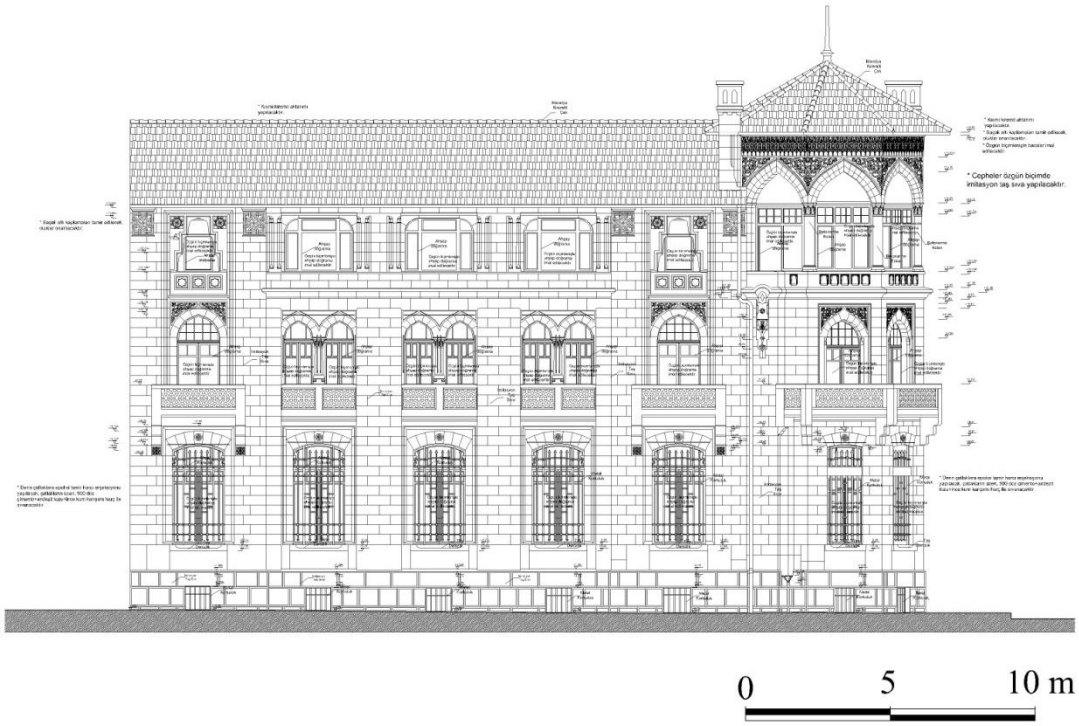

Şekil 6.9 Garanti Bankası restorasyon projesi batı cephesi (Pakben Mimarlık Arşivi, 2007).

6.1.3 Yapım Tekniği

Yapı bodrumlu ve üç katlı olup, betonarme karkastır. Dış duvarlar, betonarme kolonların arasına, moloz taş işlenerek yapılmış, dışı ise taş taklidi imitasyon sıva ile kaplanmıştır. Katlar arası, düşey sirkülasyon, betonarme merdivenlerle olmaktadır. Bölücü duvarlar, yerine göre dolu ve delikli tuğlalarla imal edilmiştir. Dış cephelerdeki kemerler tamamen dolu tuğladan inşa edilmiştir.

Alt kat dış duvarları, yaklaşık 45 cm kalınlığında olup, dış cephesi taş taklidi imitasyon sıva ile kaplanmıştır. Taşıyıcı sistemin bir bölümünü oluşturan kolonlar;

40/40 cm ebadındaki kare kesitli kolonlar, dairesel kesitli kolonlar olmak üzere iki çeşittir. Kolon aksları yaklaşık, dört metre kadardır.

Betonarme döşemeleri taşıyan kirişler mesnet yerlerinde guselidir. Guseli kiriş; bu tip yüksek yapılarda kolon kiriş birleşim yerlerinde mukavemeti artırmak amacıyla yapılmaktadır. Tüm yapının duvar kaplamaları ve asma tavanları, alçıpandır. Yapının restorasyon öncesi kullanımında, tavanlardan hava kanalları ve tesisat kabloları geçtiği için asma tavanlarla bu görüntü gizlenmeye çalışılmıştır.

Yapının özgün ara bölme duvarları 6/12/21 cm ebadında delikli tuğlayla örülmüştür. Duvarlar içten kireç harcı ile sıvanmıştır.

6.1.4 Malzeme kullanımı

Yapıda taş, dövme demir, tuğla, beton ve ahşap; taşıyıcı, koruyucu ve dolgu malzemesi olarak oldukça fazla kullanılmıştır.

Üst örtüde kullanılan kiremit Marsilya kiremididir.

6.1.4.1 Düşey Kaplama Malzemesi

Yapının dış duvarları, özel bir taş taklidi imitasyon sıva ile kaplanmıştır. Dış yüzeyleri sonradan, akrilik boya ile boyanmıştır. Zemin kat pencere açıklıkları dolu tuğla ile sınırlandırılmış olup, üstü sivri kemerlidir. Üzerleri kireç harçlı sıvalıdır.

Pencerelerin üzerinde yer alan tahfif kemerlerinde ve taş duvar örgüsünde tuğla kullanılmıştır. İç mekân taşıyıcı ve bölme duvarları kireç harçlı saman kıtıklı sıva ile örtülmüş olup, badana ile boyanmıştır.

Çeşitli deformasyonlar sonucu yapıda oluşan duvar çatlaklarının bir kısmı, tekrar sıvanarak kapatılırken, bir kısım duvarlarda, alçıpan levhalar duvarlara dıştan monte edilerek, üzerleri mineral sıva ile kapatılmıştır.

Geniş hacimli salon mekânlarının içerisinde bulunan kolonların hepsi, ahşap ya da plastik malzeme ile dekoratif amaçlı kaplanmıştır.

6.1.4.2 Yatay Kaplama Malzemesi

Betonarme yapının yaklaşık 12 cm kalınlığındaki döşemelerinin üzeri mermer levhalarla kaplanmıştır. Özgün döşeme kaplamalarına, sadece birinci ve ikinci kat döşemelerinin bazı kesimlerinde rastlanılmaktadır. Bu özgün kaplamalar 20/20 karo siman plaklardır. Diğer kat döşemelerinin üzerleri ise, yeniden mermer, seramik, plastik ve ahşap malzeme ile kaplanmıştır.

6.1.4.3 Örtü Malzemesi

Ahşap oturtma çatı, Marsilya tipi kiremit ile örtülüdür. Kiremit altında, ısı ve su izolasyonu ile birlikte 2 cm'lik kaplama tahtası bulunur. Çatı derelerinde ve kubbe örtüsü olarak çinko levhalar kullanılmıştır.

6.1.4.4 Süslemeler

Dış cephe duvar süslemelerinin büyük bir kısmı, mevcut kaplamalarda kullanılan kumtaşından üretilmiştir. Diğer bir kısmı ise, "stuko" dur. Dış cephede taş taklidi imitasyon sıva kullanılmıştır. İç mekânlardaki tavan eteği mukarnas, sütun başlıkları ile kaideleri alçıdır.

Merdiven korkulukları ve dış cephe kapı ve pencere ferforjeleri dövme demirden imal edilmiştir.

6.1.5 Restorasyon Öncesi Durum

Yapı yapıldığı dönemden günümüze kadar, gerek malzemenin ömrüyle ilgili problemlerden gerekse işlevin getirdiği mekân gereksinimlerinden dolayı çeşitli müdahaleler görmüştür.

Bodrum katta ana binanın kuzey ve doğu bölümlerine tuğla malzemeden duvarlar örülerek birbiri ardına tekrar eden odalar oluşturulmuştur. Kaldırılan karo siman döşeme yerine seramik kaplanmıştır. Özgün karo simanlar yalnızca kasa dairelerinde bulunmaktadır.

Zemin katta ana bina Z06 müşteri kabul holü karo siman kaplamaları kaldırılmış mermer kaplanmıştır. Yalnızca ana giriş kapısını karşılayan kolon akslarının sınırladığı galeri bölümünün karo siman kaplamaları kaldırılmayarak üzerine mermer kaplanmıştır. Müştemilat iç mekân organizasyonu mutfak, wc gibi ıslak mekânların eklenmesiyle farklılaşmıştır. Döşeme kaplamaları seramik ve karo plaka olarak değiştirilmiştir. Ana bina ve müştemilat arasında konumlanan iç avlunun bodrumdan zemin kata çıkan merdiveni devam ettirilerek müştemilatın 1. katına bağlantı sağlanmıştır. Z17 mekânından bodruma merdiven yapılmıştır. Ana giriş kapısı kaldırılmış, yerine alüminyum doğrama kapı yapılmış ve saçak oluşturmak için içeri alınmıştır. Özgün kapının çevresel verilerden yararlanılarak metal olduğu düşünülmektedir.

Birinci katta müştemilat lojman bölümünün koridorları kaldırılarak mekân genişletilmiş ve sigorta servisine dönüştürülmüştür. İşlevin getirdiği mekân düzenlemesi yapılmıştır. Döşeme kaplaması olarak seramik kullanılmıştır. Ana binada karo siman döşeme kaplamalarının üzeri yer yer seramik, yer yer mermer malzeme ile kaplanmıştır.

Ana binanın ikinci katında batı ve güney yönünde tuğla duvarlar eklenerek gereksinim duyulan mekânlar oluşturulmuştur. Mekânları rüzgâr, yağmur gibi etkenlerden korumak amacıyla batı, güney cephelerine ve köşe kule mekânına ahşap doğramalar yapılmıştır. Yapıya ait eski fotoğraflardan burada doğramaların olmadığı görülmektedir.

Tüm dış cephe doğramaları ahşap olarak özgün biçimlenişte yeniden imal edilmiştir. Dış cephe imitasyon kesme taş biçimlenişli sıva derzlerinde zamanla boya katmanları nedeniyle bölgesel silinmeler görülmüştür.

Müştemilat dış cephe süslemeleri sıvanarak kapatılmıştır. Boşlukları tuğlayla kapatılmıştır.

6.1.5.1 Yapısal Bozulma ve Deformasyonlar

Plan şeması incelendiğinde, statik açıdan, kendi içinde dengeli bir yapıdan söz etmek mümkündür. Ancak yapının deniz kıyısında olması, zemin suyunun yaz aylarında da, yaklaşık 30 cm aşağıda olması, denizden esen hakim rüzgârın yol açtığı su ve nem, aşırı sıcaklık, rüzgâr, fiziksel tahribat, malzemenin özelliği, bitişik yapılar ve ahşap zararlılarının yol açtığı konstrüktif deformasyonların yapıda sorunlara yol açtığı bir gerçektir. Temellerde su problemi bulunmaktadır. Zemin emniyet gerilmesi oldukça düşük olan bu bölgede, taş duvarlı bir yapının oturma yapacağı düşünülmektedir.

Şehrin, yol yapımı ve asfaltlama gibi sürekli müdahalelerle yükselmesi sonucu, özgün zemin kotu yol kotunun altında kalmıştır. Bu da nem ve rutubet sorununun ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

Yapının dış cephelerinde görülmekte olan düşey çatlaklar (Şekil 6.10) statikerler tarafından incelenmiş olup, şu sonuçlara ulaşılmıştır: Yapının bodrum kat kolon yükseklikleri yaklaşık 205 cm, zemin katında 537 cm, birinci katta 403 cm, ikinci katta 275 cm olarak ölçülmüştür. Düşey çatlaklar, zemin kat hizasında görülmektedir. Kolon kalınlıkları ortalama her katta aynı olduğu için, zemin kat kolonlarındaki deplasman daha fazla olmaktadır.

Şekil 6.10 Garanti Bankası dış cephesindeki düşey çatlaklar (Pakben Mimarlık arşivi, 2007).

6.1.5.2 Malzemeye Yönelik Bozulmalar

Yapıda kullanılan malzemenin önemli bir bölümünü taş, ahşap, tuğla, beton ve demir oluşturur. Söz konusu malzemenin çeşitli nedenlerden kaynaklanan bozulmaları tespit edilmiştir.

Yapının deniz kıyısında olması, zemin suyunun yaz aylarında da yüksek olması gibi faktörlere bağlı olarak, yoğun bir su ve rutubet sorunu vardır. Betonarme temeller devamlı su ile temas etmektedir. Kapilariteyle yükselen su, temel hatıllarının ve zemin kat duvarları arasındaki, taşıyıcı kolonların içerisinde bulunan demir donatının çürüyerek dağılmasına sebep olmaktadır.

Nem ve rutubetten dolayı bodrum kat kolonlarında, donatı demirlerinin genleşmesi sonucu, belirgin ve çok fazla düşey çatlak oluşmuştur.

Daha önceden onarılmadığı için, çatı örtüsünden inen yağmur suyu, bütün duvarları tamamen su ve neme maruz bırakmıştır.

Zemin suyunun taşıyıcı duvarlarda sebep olduğu aşırı tuzlanma taşların kimyasal yapısını bozmuş ve ufalanmalarına yol açmıştır. Özellikle alt katta bu bozulma daha

belirgindir. Duvar sıvaları yer yer çatlamakta ve dökülmektedir. Alt kat denizlik ve sövelerinde söz konusu bozulma çok net izlenebilmektedir.

Zeminden doğrudan ve kapilariteyle yükselen su, duvarlarda genleşmelere ve sıvaların çatlamasına yol açmaktadır.

Yörede oldukça sık kullanılan kumtaşı, su emme değeri oldukça yüksek bir taş olup, bünyesinde uzun müddet nemi korur ve iletir. Genellikle yumuşak ve kolay şekillendirilebilen bu taş pencere ve kapı sövelerinde sık kullanılmakla birlikte, bu olumsuz özelliğinden dolayı kaplama olarak ender kullanılır. Özellikle deniz kıyısı gibi tuzların etkisinin bol olduğu yerlerde çabuk bozulur (Pakben Mimarlık Arşivi, 2007). Deniz cephesinde kullanılan süsleme öğeleri daha çok kumtaşı olduğundan, bu taşın problemleri süslemeler için de geçerlidir.

6.1.6 Restorasyon Süreci

Özgün işlevi banka olan yapının işlevini sürdürmesi söz konusudur.

1926 yılında inşa edildiği düşünülen yapıyı iki bölümde incelemek mümkündür. A Blok olarak ele alınan, dört katlı kısım (ana bina) ve Fevzipaşa Bulvarı'na paralel uzanan B Blok olarak adlandırılan, iki katlı kısım (müştemilat).

A Blok, 1960'lı yıllarda esaslı bir onarım geçirmiştir, diğer kısmın ise özgün cephesi değiştirilmiş olup, yapı özgündür.

Taşıyıcı Sistem:

Banka yapısının yapısal sorunlarının araştırılması için İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi Yapı ve Deprem Uygulama Araştırma Merkezi tarafından zemin sondaj çalışması ve araştırmalar yapılmıştır. Bu uygulamalardan ulaşılan sonuca göre yapının zemin güçlendirmesi, zemin kat kagir duvar

güçlendirmesi ve zemin kat kolon kiriş güçlendirmesi yapılmasına karar verilmiş ve projeleri hazırlanmıştır (Şekil 6.11).

Zemin sondajları sonucu, ortaya çıktığı görülen, zemin emniyet gerilmesinin yetersizliği ve sıvılaşmayı önlemek amacıyla, bodrum katta zemin enjeksiyonu yapılmıştır. Zemin güçlendirme projesinde görülen noktalardan, duvar üzerlerine gelen birkaç nokta yerinde, aplikasyon yapılırken kaydırılmıştır.

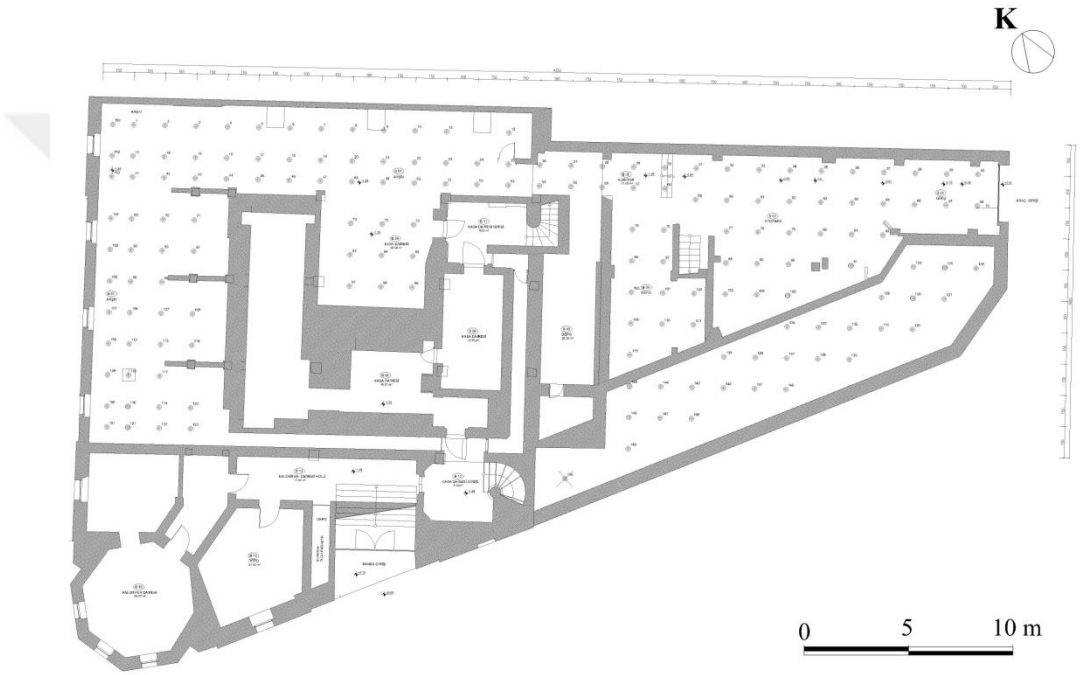

Şekil 6.11 Garanti Bankası'nın bodrum katında uygulanan zemin enjeksiyonu sondaj noktaları. Temel altı enjeksiyonu ile zemin iyileştirme projesi (SRC Mühendislik arşivi, 2007).

Öncelikle bodrum katta yer alan döşeme kaplamaları kaldırılmıştır. Özellikle kasa bölümünde yer alan özgün karo simanların hasar görmemesine özen gösterilmiştir (Güçlendirme sonunda kaplamalar yerine monte edilmiştir). Hazırlanan zemin güçlendirme projesinde belirtilen sondaj noktalarının yerleri tespit edilmiş ve işaretlenmiştir (Şekil 6.12).

Şekil 6.12 Garanti Bankası A blok bodrum kat zemin döşeme kaplamasının kaldırılması ve B blok zemin sondaj noktalarının işaretlenmesi (Umart Mimarlık arşivi, 2010).

Projeye uygun olarak işaretlenen yerlere 76 mm. çapında, min. 1.20 m. aralıklı 15.00 m. derinlikte 464 adet kuyu açılmıştır. Kuyular açılırken duvar üzerine gelen birkaç noktanın yeri kaydırılmıştır. Son olarak projeye göre hazırlanan beton harcı bu kuyulara beton enjeksiyon makineleri ile enjekte edilmiştir. Sondaj kuyularının zemine ulaştığı en üst noktalara kadar özel beton harcı doldurulmuştur. Böylelikle zeminde yer alan boşlukların doldurulması, zemin mukavemetinin artırılması ve zemin suyunun azaltılması sağlanmıştır (Şekil 6.13).

Şekil 6.13 Garanti Bankası'nda zemine beton enjeksiyonu yapılması (Umart Mimarlık arşivi, 2010).

Yapının, 5.40 m. yüksekliğindeki zemin katında, dış cephelerde görülen düşey çatlakların sebep olduğu zayıflığı önlemek amacıyla, 2007 yılında yürürlüğe giren Deprem Yönetmeliği esasları çerçevesinde yapının deprem hesabı yapılmıştır.

Yalnızca zemin katta güçlendirme gerekmiş; diğer katlardaki kesitler emniyetli çıkmıştır.

Duvarların güçlendirilmesinde seçilen yöntem, zemin kat duvarlarının çelik donatı döşenerek, içten hazır beton püskürtülerek veya polimer bazlı tamir harcı ile sıva uygulanarak yapılan bir işlemdir. Toplam kalınlık planda 8 cm kadardır.

Güçlendirme işlemi için öncelikli olarak yığma duvarların sıva raspası yapılmıştır. Yığma duvar güçlendirme projesinde yer alan ankraj noktalarının koordinatları ve kurulan aletler yardımı ile duvar üzerinde yerleri tek tek tespit edilerek işaretlenmiştir (Şekil 6.14). Duvarda işaretlenen yerlere 1 m^2 lik alanda beş adet olacak biçimde Ø10 BÇIII ankraj donatısı, çelik hasır donatıya bağlantı noktası oluşturması amacıyla yerleştirilmişlerdir. Yaklaşık 50 cm. uzunluğundaki bu donatılar 20 cm. lik kısmı duvara gömülecek, 5 cm lik kısmı kıvrım payı olması, kalan 20 cm. lik kısmı ise hasır donatıyı sarması için dışarıda bırakılacak şekilde duvara monte edilmiştir.

Şekil 6.14 Garanti Bankası'nda güçlendirilecek yığma duvar üzerine ankraj noktalarının işaretlenerek donatıların ankrajlanması (Umart Mimarlık arşivi, 2010).

Ayrı bir yerde hazırlanan ve yığma duvarın dayanımını artıracak olan 5.40 m.'lik duvar boyunca uzanacak olan çelik donatılar ise birbirlerine bağlanarak yaklaşık 75x75 mm. lik karelerden oluşan hasır şekline getirilmiştir. Oluşturulan çelik hasır donatılar duvarda ankrajlanan çelik donatılar ile duvara bağlanmıştır. Böylelikle güçlendirme işleminin ana taşıyıcı sistemi tamamlanmıştır (Şekil 6.15).

Şekil 6.15 Garanti Bankası güçlendirilecek yığma duvar çelik taşıyıcısının oluşturulması (Umart Mimarlık arşivi, 2010).

Son olarak, yığma duvar üzerinde oluşturulan çelik donatı sisteminin üzerine hazırlanan beton harç püskürtme aleti yardımı ile püskürtülmüştür (Şekil 6.16). Bu uygulamada betonun donatıların üzerini kapatmasına özen gösterilmiştir. Bu işlemin sonunda projede belirtildiği gibi polimer bazlı tamir harcı ile de düzeltme yapılarak duvar şakülüne getirilmiştir.

Şekil 6.16 Garanti Bankası püskürtme beton ve tamir harcı ile güçlendirilen duvarların kapatılması (Umart Mimarlık Arşivi, 2010).

Yapının zemin kat kolon ve kirişlerinde karbon fiber kaplama yapılarak güçlendirme yapılmıştır. Karbon fiber uygulaması öncesinde kolon ve kiriş yüzeyleri temizlenerek yüzey bozuklukları düzeltilmiştir (Şekil 6.17). Epoksi yapıştırıcı sürüldükten sonra karbon elyaf kumaş parçaları gerilerek yapıştırılmıştır (Şekil 6.18 ve 6.19). Karbon elyaf üzerine son kat epoksi sürülmüş ve daha sonra üzerleri sıvanmıştır (Şekil 6.20).

Şekil 6.17 Garanti Bankası'nda kirişlerin karbon fiber ile güçlendirilmesi öncesinde yüzeylerinin düzeltilmesi (Umart Mimarlık Arşivi).

Şekil 6.18 Garanti Bankası'nda karbon elyaf kumaşların yapıştırılması için kirişlere epoksi sürülmesi (Umart Mimarlık arşivi).

Şekil 6.19 Garanti Bankası'nda kirişlere karbon elyafların yapıştırılması. (Umart Mimarlık Arşivi).

Şekil 6.20 Garanti Bankası'nda karbon elyafların üzerine son kat epoksi sürülmesi. (Umart Mimarlık Arşivi).

Güçlendirme esnasında, zemin katın iç kısmında ve tavan eteklerinde yer alan, 1960 yılındaki onarımda konulduğu düşünülen, kartonpiyer silmelerin, kalıpları çıkarılıp, güçlendirme sonrası aynı kısımlara, yeniden imalatı yapılıp yerleştirilmiştir.

Zemin katın dış cephesindeki düşey çatlaklar 15 cm kadar genişletilerek sıva kaplaması açılmıştır (Şekil 6.21). Ana taşıyıcı duvarın içerisine kadar nüfuz etmiş ve 3 mm den geniş olan çatlaklar epoksi enjeksiyonu ile doldurularak, daha sonra açılan yerler, özgün sıva (500 doz çimento, kireç ve andezit tozundan) ile kapatılmıştır.

Şekil 6.21 Garanti Bankası'nda dış cephe çatlaklarının etrafının açılması (2010).

Mekân Organizasyonu

Bodrum katın kuzey ve batı bölümünde konumlanan birbirinin ardı sıralanmış, yeni imalat delikli tuğlalar kaldırılmıştır.

Zemin kat B Blok Z12, Z13, Z14, Z15 mekânlarını oluşturan yeni imalat delikli tuğlalarla yapılmış duvarlar kaldırılmıştır.

1. kat A Blok doğu duvarına konumlanmış ıslak hacim mekânlarının yeni imalat delikli tuğla olan iç mekânları kaldırılmıştır.

İç mekân organizasyonunda bankanın gereksinimleri doğrultusunda çeşitli müdahaleler yapılmıştır. Bütün katların iç mekânlarında yeni imalat çift yüzlü alçıpanların oluşturduğu mekânlara genel olarak alüminyum çerçeveli laminat kapı yapılmıştır. Ayrıca bazı mekânları birbirinden ayırmak için güvenli cam kapılar imal edilmiştir.

Bodrum katta, bozulan çimento harçlı, sıvaların onarımı yapılmıştır. B02 Otopark mekânının zeminine epoksi kaplanmıştır. Özgün olmayan B03 Bekçi odası kaldırılmıştır. Mevcut karo simanlar korunmuştur. Zarar görmüş karo simanlar yeniden imal edilmiştir. Kasa emniyet boşluklarına telora kapak imalatı yapılmıştır.

Şekil 6.22 Garanti Bankası zemin kat müşteri holünün restorasyon öncesi durumu (Pakben Mimarlık arşivi, 2007).

Zemin katta müşteri salonunda yer alan, sonradan yapılmış bölücüler kaldırılarak, eski özgün durumuna getirilmiştir (Şekil 6.22). Zemin kat müşteri holünün kolon akslarının arasında kalan bölümün mermer kaplamasının altından özgün karo siman kaplamalar çıkmıştır (Şekil 6.23). Karo simanlar silinerek, zarar görmüş olanlar yeniden imal edilmiştir. Z03, Z04 mekânları mermer kaplanmıştır. Islak hacim gereksinimi nedeniyle B blok zemin katın iç mekân organizasyonu çift yüzlü alçıpan duvarlarla yeniden yapılmıştır. Zemin kaplamalarında seramik kullanılmıştır (Şekil 6.24).

Şekil 6.23 Garanti Bankası zemin kaplamasının sökümü sırasında açığa çıkan özgün karo siman döşeme kaplaması (Pakben Mimarlık arşivi).

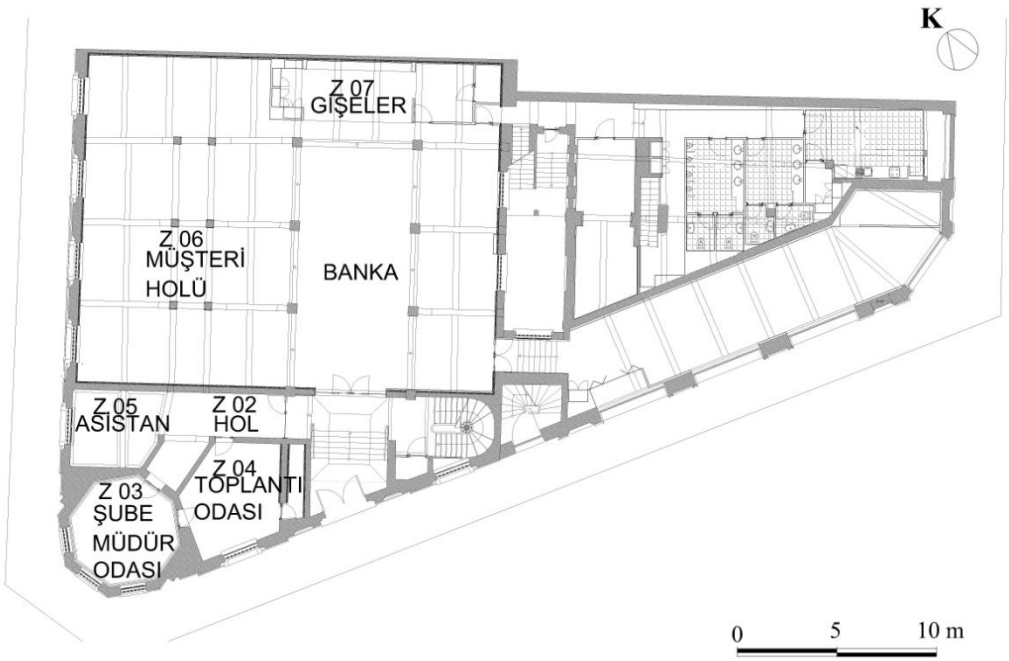

Şekil 6.24 Garanti Bankası restorasyon projesi - zemin kat planı (Pakben Mimarlık arşivi, 2007).

1. katta ıslak hacim gereksinimi nedeniyle A bloğun doğu bölümünde çift yüzlü alçıpan duvarlar kullanılarak yeniden kurgulanmıştır. Zemin seramik kaplanmıştır. 104 ve 105 (müdür odası) numaralı mekânların zemini mermer üzeri halı kaplanmıştır. A Blok ve B Bloğun birleşiminde konumlanan iç avlunun güney bölümünün çatısı Marsilya kiremit kaplanmıştır. Zemin ve 1. katlarda tesisat sirkülasyonu fazla olduğu için asma tavan yapılmıştır.

2. katta sonradan yapılmış bölücüler kaldırılarak, özgün durumuna getirilmiştir. Mevcut karo simanlar korunmuştur. Zarar görmüş karo simanlar ise yeniden imal edilmiştir. 202 numaralı koridor mekânı karo siman ile kaplanmıştır. A bloğun ışıklığa bakan kolonlarının arasında kullanılmak üzere ahşap doğrama imal edilmiştir. A bloğun doğu duvarında konumlanan boşluklar için ahşap doğramalar imal edilmiştir. 206 numaralı hol mekânında yer alan mevcut karo simanların üstüne döşenmiş karo simanlar özenle kaldırılarak alttaki karo simanların bozulmuş olanları yeniden imal edilmiştir.

Cepheler

Cephelerde; sıva raspası, çatlaklara epoksi enjeksiyonu, sıva yenilemesi yapılmıştır. Bozulan dış cephe doğramaları yenilenmiştir (özgün biçimlenişte). Saçaklarda boya, motifler üzerinden sıva temizlemesi yapılmıştır. Müştemilat cephesinde ise yapılan sıva raspasıyla ortaya cephe hareketleri çıkmıştır.

Dış cephe doğramaları geçmişte yapılan tadilatlarda yenilenmiştir. Takılan doğramalar özgün biçimlenişte ahşap ve çift camlıdır. Bu doğramalar zaman içinde bozulmuştur. Bu nedenle dış cephe doğramaları özgün biçimlenişte, ahşap malzemeyle yeniden imal edilmiştir. Kısmi kiremit aktarımı yapılmıştır. Saçak altı kaplamaları tamir edilerek, oluklar onarılmıştır. Dış cephede gözlenen çatlakların araştırılması için sıva raspası önerilmiştir. Sıva raspası için dış cepheye çalışma iskelesi kurulmuştur. A Blok cephesinde çatlakların sıvası çevresi 15 cm kadar kazınarak kaldırılmıştır. Bu işlem sonrasında çatlaklara şırınga yardımı ile epoksi enjeksiyonu yapılmıştır. Batı cephesinde düşey çatlaklar etrafında başlayan sıva raspası, tüm cepheye uygulanmıştır. Cephenin farklı bölümlerinde yer alan elemanların hassasiyetine göre raspa uygulama şekli farklılık göstermiştir. Cephe yüzeyindeki sıva spatula yardımı ile kazınmış ve yüzey basınçlı su ile temizlenmiştir. Cephede yer alan bitkisel motiflerin de spatula yardımı ile özenle sıva sökümü yapılmıştır.

Şekil 6.25 Garanti Bankası'nda dış cephe sıva raspası işlemi (Umart Mimarlık arşivi, 2010).

Cephedeki bezemeler üzerindeki sıvaların kazınması için ise, ısı tabancası kullanılmıştır. Yüzeydeki sıva yumuşatıldıktan sonra kabaran sıva yüzeyden spatula yardımı ile temizlenmiştir (Şekil 6.25 ve 6.26).

Şekil 6.26 Garanti Bankası'nda cephe bezemelerine uygulanan sıva raspası işlemi (Umart Mimarlık arşivi, 2010).

Ahşap saçağın altındaki boyanın kazınması için ise ısı tabancası kullanılmıştır. Yüzeydeki boya yumuşatıldıktan sonra kabaran boya yüzeyden spatula yardımı ile temizlenmiştir (Şekil 6.27).

Şekil 6.27 Garanti Bankası'nda saçak altı boya raspası (Umart Mimarlık Arşivi).

Cephelere özgününe uygun şekilde imitasyon taş sıva yapılmıştır. Raspa sonucunda ortaya çıkan özgün cephe renkleri kullanılmıştır (Şekil 6.28).

Şekil 6.28 Garanti Bankası cephelerinde imitasyon sıva yapımı (Umart Mimarık Arşivi).

Şekil 6.29 Garanti Bankası müştemilat (B blok) cephesinin restorasyon öncesi durumu (Pakben Mimarlık Arşivi, 2007).

B Blokta (Şekil 6.29, 6.31) sıva raspası sonucunda açığa çıkarılan izler İzmir 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'na bildirilmiştir. Yapısal izlerin belgelenmesi, rölövenin düzenlenmesi, restitüsyon projesinin yeniden oluşturulması ve restorasyon projesinin yapılmasına karar verilmiştir. Bunun üzerine banka yapısında devam eden işlemler durdurulmuş ve projelendirme çalışmalarına başlanmıştır (Şekil 6.28).

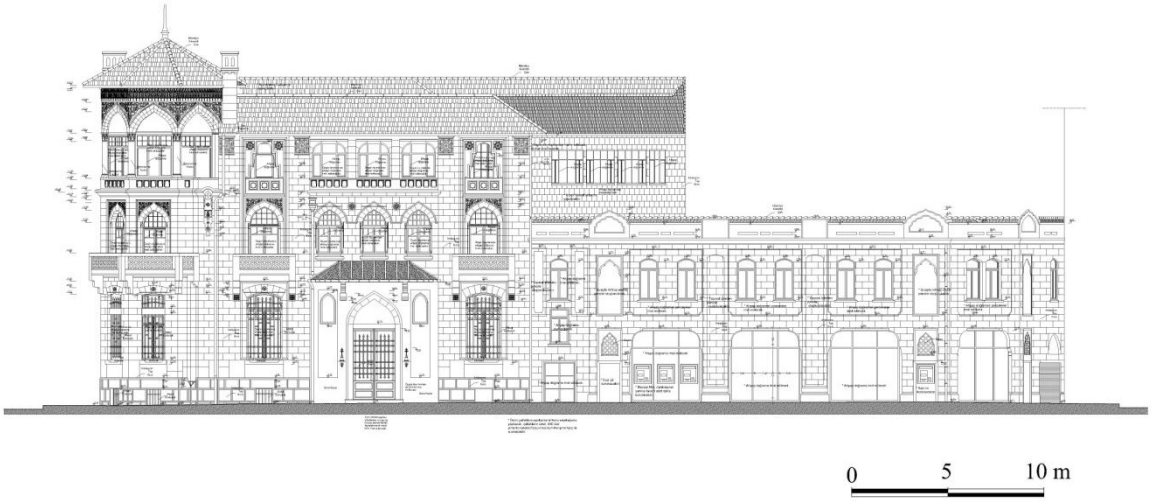

Şekil 6.30 Garanti Bankası restorasyon projesi - güney cephesi (Pakben Mimarlık Arşivi, 2011).

Şekil 6.31 Garanti Bankası B blok dış cephe sıva raspası işlemi (2011).

B blokta yer alan panoların biçimlenişleri sıva raspası sonucu elde edilen yapısal izlerden ve eski fotoğraflardan yararlanılarak restitüsyon etüdü yardımıyla restorasyon projesi çizilmiştir (Şekil 6.32). Bu doğrultuda panolar, panoları oluşturan tuğla dişlerinin sıvanarak boyanmasıyla oluşturulmuştur.

Şekil 6.32 Garanti Bankası B blok dış cephe sıva raspası işlemi sonrasında açığa çıkan yapısal izler (2011).

B blokta yer alan dış cepheye bakan açıklıkların doğramaları ahşap olarak imal edilmiştir. Özgün biçimlenişte dönemsel yapılar baz alınarak metal ana giriş kapısı imal edilmiştir. Duvar güçlendirmeleri ve alçıpan sökümlerinin neden olduğu sıva kayıpları nedeniyle bu bölgelerde sıva yenilemeleri yapılmıştır (Şekil 6.33).

B blok cepheleri sıvandığı için karşılaştırma yapılarak cephelerin imitasyon taş sıvalı olduğu söylenebilir. Fakat eski fotoğrafların yeterince net olmaması nedeni ile malzeme tam olarak okunamamaktadır.

Şekil 6.33 Garanti Bankası müştemilat cephesinin imitasyon sıvası bitmiş aşamadaki görünümü (2011).

6.1.7 Restorasyon Sonrası Durum ve Değerlendirme

Eski Osmanlı Bankası binası İzmir'in merkezinde yer almakta olup, Cumhuriyet Dönemi yapılarının önemli bir örneğidir (Şekil 6.34). Günümüzde de banka işlevini sürdürmektedir.

Şekil 6.34 Garanti Bankası'nın restorasyon sonrası durumu (2012).

Yapının güçlendirilmesi yapının kullanımı açısından zorunlu olmuştur ve zemin kat duvarları kalınlaşmıştır. Ancak yapılan statik incelemeler sonucunda yapının deprem yüklerini karşılayabilmesi için güçlendirmenin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Zemin sondajı ile de zemin sıvılaşmasına karşın önlem alınmış yapının oturma süreci durdurulmuştur. Burra Tüzüğü'nde (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr); korumada olabildiğince "az" ve "faydalı" değişikliklerin yapılmasının gerekliliği vurgulanmaktadır. Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu için İlkeler'in 3.15'inci maddesinde de harap strüktürlerin yenilenmesi yerine onarımının tercih edilmesinin gerekliliği belirtilmektedir (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr). Bu iki koruma tüzüğü maddesi incelendiğinde anlaşılmaktadır ki; yapılara gerektiği kadar ve yapının yararına olacak müdahaleler yapılmalıdır. Bu yapıda da güçlendirme gerekliliği yalnızca zemin ve zemin kat duvar, kolon ve kirişlerinde ortaya çıkmış, proje ve uygulama bu yönde olmuştur. Ayrıca Venedik Tüzüğü'nün 10. maddesinde; geleneksel teknikler yetersiz kaldığında çağdaş tekniklerden yararlanılabileceği ifade edilmektedir (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr). Yapının zemin kat kolon ve kirişlerinin karbon fiber elyaf kumaşlarla kaplanarak güçlendirilmesi günümüzde kullanılmaya başlanmış çağdaş bir tekniktir.

Garanti Bankası İzmir Kurumsal Şube Binası olarak kullanılan yapının projelendirilmesi 2007 yılında bitmiş, restorasyon uygulaması ancak 2011 yılında sonlanabilmiştir. Restorasyon sürecinin uzaması yapının bir müddet kullanılamamasına yol açarken yapının da bir dönem üzeri sıvanmış cephesinin yeniden gün yüzüne çıkmasını sağlamıştır. Yapının müştemilat cephesinde 1950'li yıllarda yapıldığı düşünülen çimento sıva bulunmaktaydı. Konstrüktif endişelerle ve yapıya ait eski fotoğrafların incelenmesiyle bu cephede sıva raspası yapılması kararı alınmıştır. Raspa sonucu yapının özgün cephe hareketleri ortaya çıkmıştır. 660 nolu İlke Kararı'nda olanaklıysa restitüsyon projesinin hazırlanması aşamasında, yoksa uygulama sürecinde sıva raspası, söküm, sondaj gibi araştırmaların yapılmasının gerekliliği vurgulanmaktadır.

Şekil 6.35 Garanti Bankası müştemilat cephesinin restorasyon öncesi ve sonrasındaki durumu (Pakben Mimarlık Arşivi, 2007 ve 2012).

Osmanlı Bankası örneğinde sıva raspası uygulama sürecinde yapılmış ve bu doğrultuda proje tadilatı gerçekleşmiştir. Yapıda özgün cephe biçimlenişi ortaya çıkartılmıştır (Şekil 6.35). Burada yapıdan sökülen bir dönem eki değil niteliksiz bir sıvadır.

Yapıda ortaya çıkarılan diğer bölüm ise, zemin kat müşteri holünde bulunan karo siman döşeme kaplamasıdır. Bu kaplamalar üzerlerindeki niteliksiz kaplama kaldırılarak karo simanlar ortaya çıkarılmış ve uygulama sırasında da özenle korunmuştur (Şekil 6.36). Karo siman döşeme kaplaması da 660 nolu İlke Kararı'nın Esaslı Onarım İlkeleri bölümünün d maddesi gereğince restorasyon tadilat projelerine eklenmiştir.

Şekil 6.36 Garanti Bankası zemin kat müşteri holünün restorasyon sonrası durumu (Pakben Mimarlık arşivi, 2012).

Yapının merkezi bir konumda bulunması yakın geçmişte ortaya çıkan birtakım eylemlerde de hasar görmesine neden olmuştur. Bu tür eylemlerde yapı zemin kat cephelerinin yer yer boyanarak veya yazı yazılarak tahrip edilmesi söz konusudur. Bu tahribatlar sonrasında Garanti Bankası basit onarım izni alarak zemin kat cephelerini yer yer uygun renklerde boyamak zorunda kalmıştır. Bu da yapının cephesindeki görsel bütünlüğü bozmuştur.

6.2 Tekel Deposu Alsancak (Mali Müşavirler Odası)

6.2.1 Yapının Tarihçesi ve Konumu

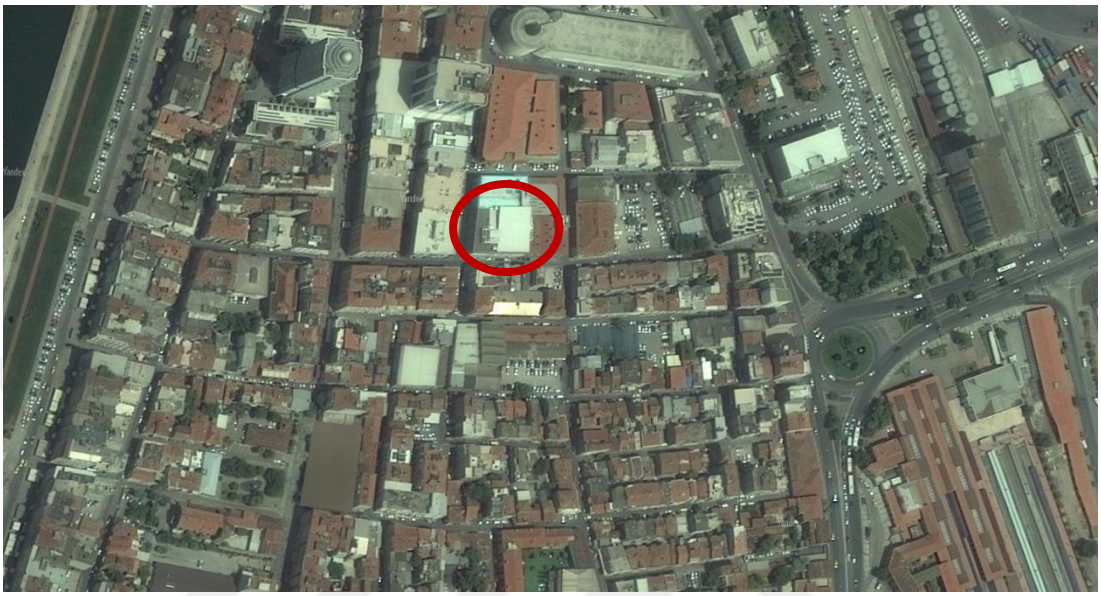

Şekil 6.37 Tekel Deposu uydu görüntüsü (Yandex haritalar, 2015).

1870'lerde yapımı tamamlanan Alsancak Garı ve Liman İskelesi, bölgede ve çevresinde tarım ürünlerine dayalı ilk sanayi gelişmelerinin oluşmasını da desteklemiştir. 20. yüzyıl başlarında Gümrük Limanı ile Alsancak Limanı ve Garı arasında Kordon'da özellikle geceleri yük katarlarının çalıştığı bilinmektedir (Gürsoy, 1993).

Bölgenin en önemli tarım ve ihraç ürünleri üzüm, incir, tütün, yağ, pamuk ve meyan balından oluşmaktadır. Ayrıca geleneksel üretimden kısmen makineli üretime geçilmiş olması dokumacılık ve halıcılık işletmelerinde önemli ihraç ürünlerinin elde edilmesini sağlamıştır (Gürsoy, 1993).

19. yüzyılın sonunda İzmir Osmanlı İmparatorluğu'nun en büyük ihracat ve aynı zamanda gümrük gelirlerinin en yüksek olduğu limanıdır. İç savaş sonrası pamuk tekelinin ABD'nin eline geçmesi ile pamuk üretim ve ihracatı azalmış, bu gelişme Ege bölgesinde tütün üretiminin ve ihracatının artmasına neden olmuştur (Gürsoy, 1993).

Şekil 6.38 Alsancak Tekel Deposu vaziyet planı (Pakben Mimarlık Arşvi, 2012)

Alsancak Tekel depoları kullanıldıkları süre boyunca Alsancak Sigara Fabrikası'na ihracata dönük tütün depolama işlevi görmüş; kentin bu bölgesinde kentsel işlev bağlamında önemli bir nokta olmuştur (Şekil 6.39).

Şekil 6.39 Alsancak Tekel Deposu (2011).

İzmir İli, Konak İlçesi, Alsancak Mahallesi, tapunun 1252 ada, 2. parselinde kayıtlıdır. Taşınmaz kültür varlığının, kuzeyinde ve doğusunda diğer parsellerdeki Tekel depoları bulunmaktadır. Yapı 932 m^2 alana oturmakta, toplam 3728 m^2 dir.

Alsancak'ta Punta Bölgesi 1456, 1460, 1472 ve 1474 Sokakların oluşturduğu imar adasının doğusunda yer alan parsel ve yapının, yakın çevresinde Alsancak Garı, İzmir Limanı, Alsancak Vapur İskelesi gibi önemli kentsel referans noktaları bulunmaktadır. Yapı ve parseli Kordon'a ve Alsancak'ın en önemli yaya aksı olan Kıbrıs Şehitleri Caddesi'ne yakın bir konumdadır (Şekil 6.37 ve 6.38). Yürürlükte bulunan uygulama imar planında arazi kullanım türü Ticaret Seçenekli Konut Alanı olarak tanımlanmıştır. Yapı; İzmir 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 19.09.2003 tarih, 10790 sayılı ve 19.07.2007 tarih, 2520 sayılı kararları ile 2. Grup Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlığı olarak tescillenmiştir.

Tescilli yapıya giriş, parselin batısına ve güneyine konumlandırılmıştır. Ana giriş kapısı yapının güney cephesinin ortasında yer almaktadır.

Tapu kaydından elde edilen bilgilere göre yapı 1905 yılında inşa edilmiştir. İlk inşasından bu yana depo binası olarak hizmet vermiştir. Restorasyon aşamasından sonra Serbest Muhasebeciler ve Mali Müşavirler Odası olarak kullanılmaktadır.

6.2.2 Mekân Organizasyonu

Yapıya giriş, güney ve batı cephelerinden olmak üzere toplam üç girişle sağlanabilmektedir. 1456 Sokaktan cephenin ortasından ve kuzeyinden olmak üzere iki kapıdan yapıya girilebilmektedir. Bu giriş kapıları metaldir. 1472 Sokak (güney cephesi) girişinden yapıya cephenin ortasından ahşap kapıyla girilmekte, üç basamakla zemin kotuna inilmektedir. Girişin doğusunda tüm katlara hizmet eden betonarme merdiven bulunmaktadır. Bu merdiven metal korkuluklu ve ahşap

küpeştelidir. Batı duvarına bitişik tuğla duvarlarla örülmüş özgün olmayan Z02 ve Z03 mekânları bulunur (Şekil 6.41).

Zemin kat pencere doğramaları çift kanatlı ve ahşaptır. Bu pencerelerin önünde sürgülü ahşap kepenkler ve metal korkuluklar bulunmaktadır.

1. kata gelindiğinde yapının bu katta tek mekândan oluştuğu görülmektedir. 1. kat pencere doğramaları çift kanatlı ve ahşaptır. Bu pencerelerin önünde sürgülü ahşap kepenkler ve metal korkuluklar vardır. Yalnızca güney duvarının ortasındaki pencere iki kanatlı ve dört parçalıdır. Bu pencere diğer pencerelerden farklı olarak daha geniştir (Şekil 6.42).

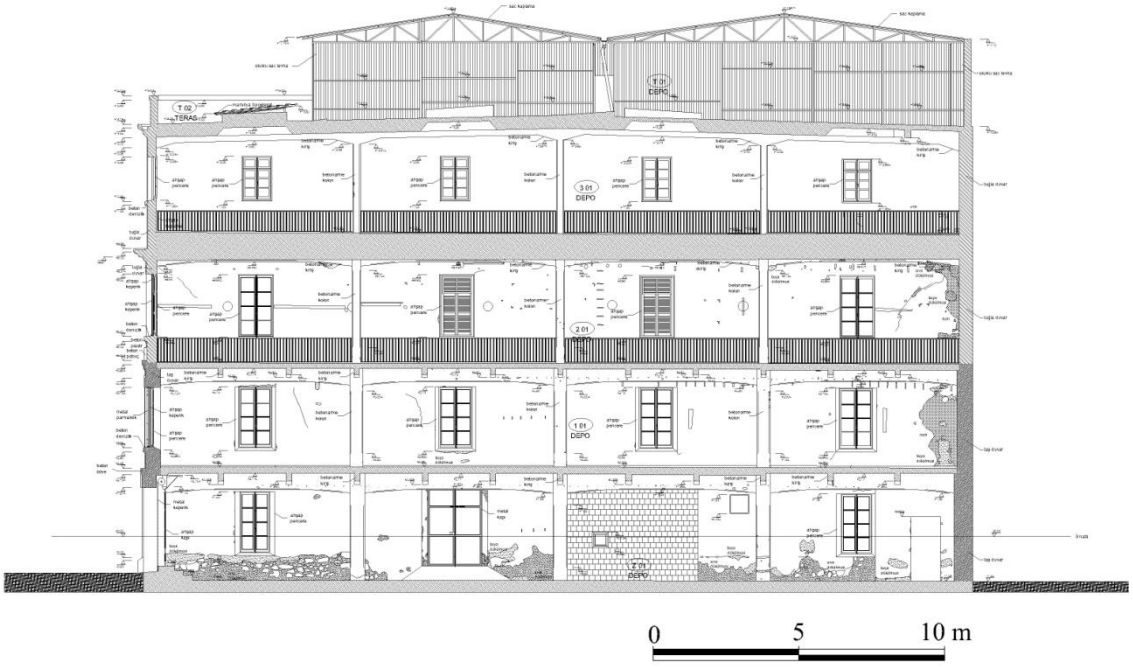

Şekil 6.40 Alsancak Tekel Deposu b-b kesiti rölövesi (Pakben Mimarlık Arşivi, 2012)

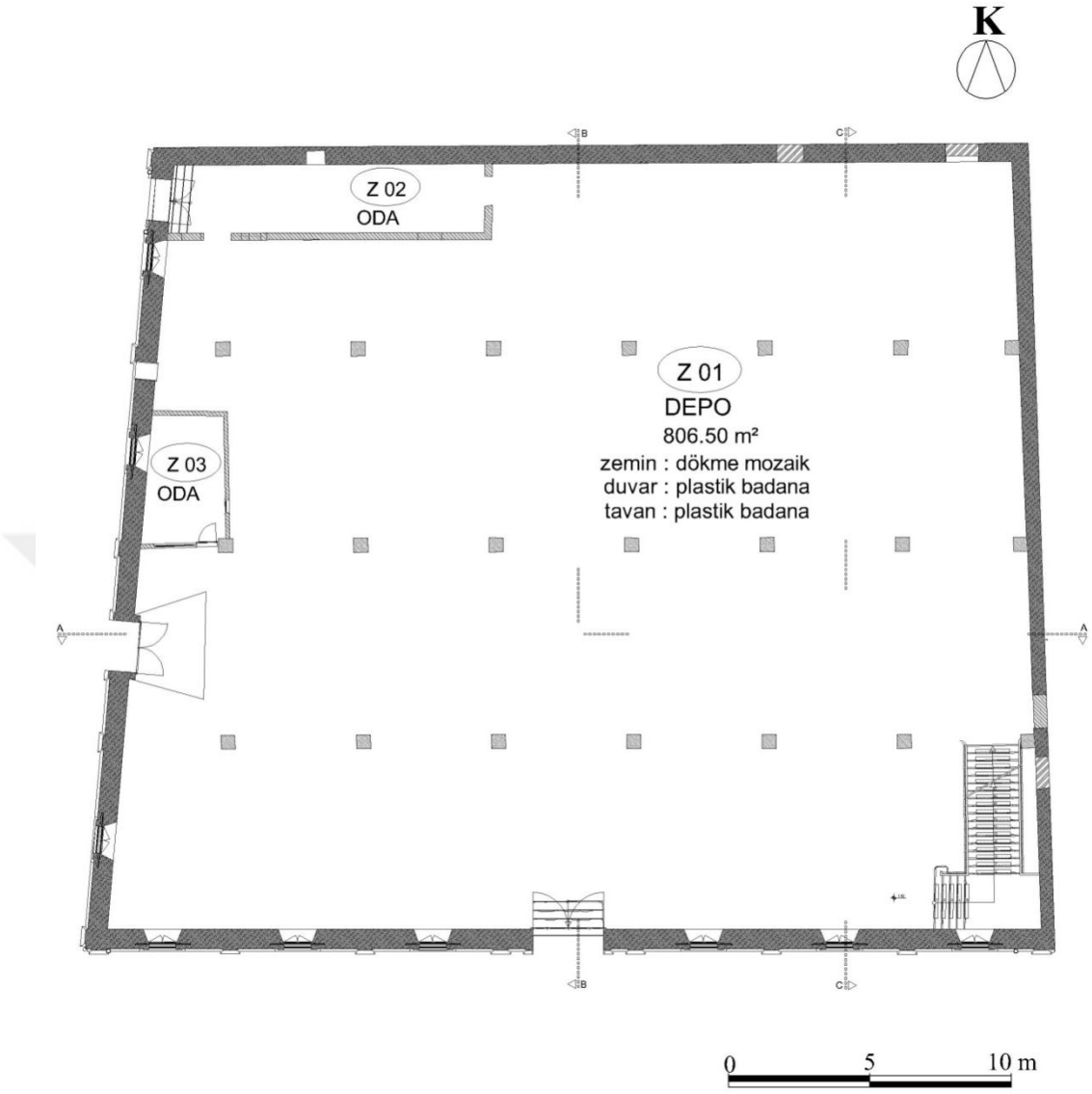

Şekil 6.41 Alsancak Tekel Deposu zemin kat planı rölövesi (Pakben Mimarlık Arşivi, 2012).

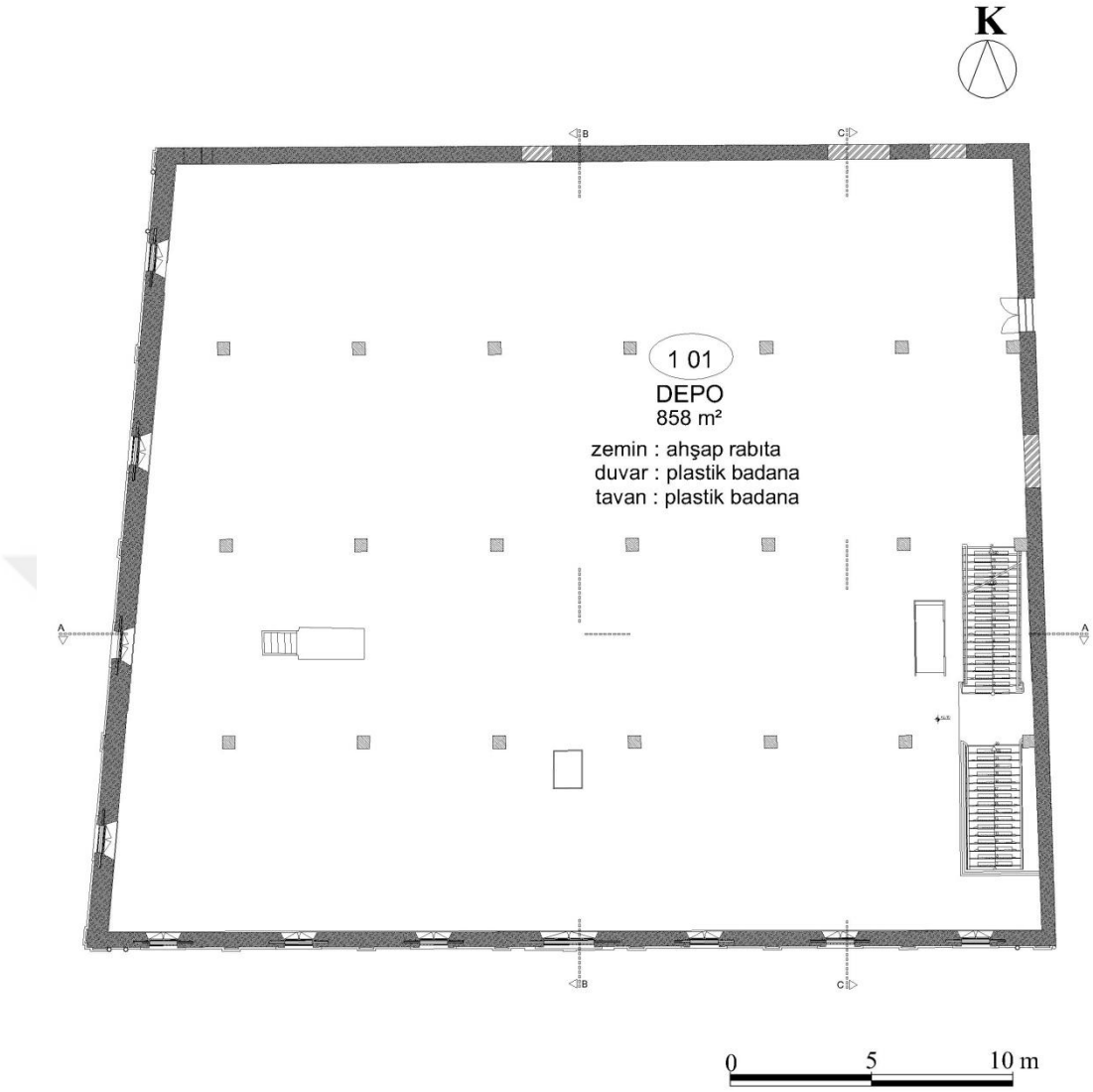

Şekil 6.42 Alsancak Tekel Deposu 1. kat planı rölövesi (Pakben Mimarlık Arşivi, 2012).

Kuzey ve doğu duvarında diğer parsellere geçiş için boşluklar bulunmaktadır. Bu boşlukların bir bölümü kapatılmıştır. Yalnızca doğu duvarından metal kapıyla diğer parsele geçilmektedir.

2. kat mekânlara bölünmemiştir. Pencere doğramaları çift kanatlı ve ahşaptır. Bu pencerelerin önünde hem sürgülü hem de çift kanatlı ahşap kepenkler bulunmaktadır. Güney duvarının ortasındaki pencere iki kanatlı ve dört parçalı olup bu pencere kattaki diğer pencerelerden daha geniştir.

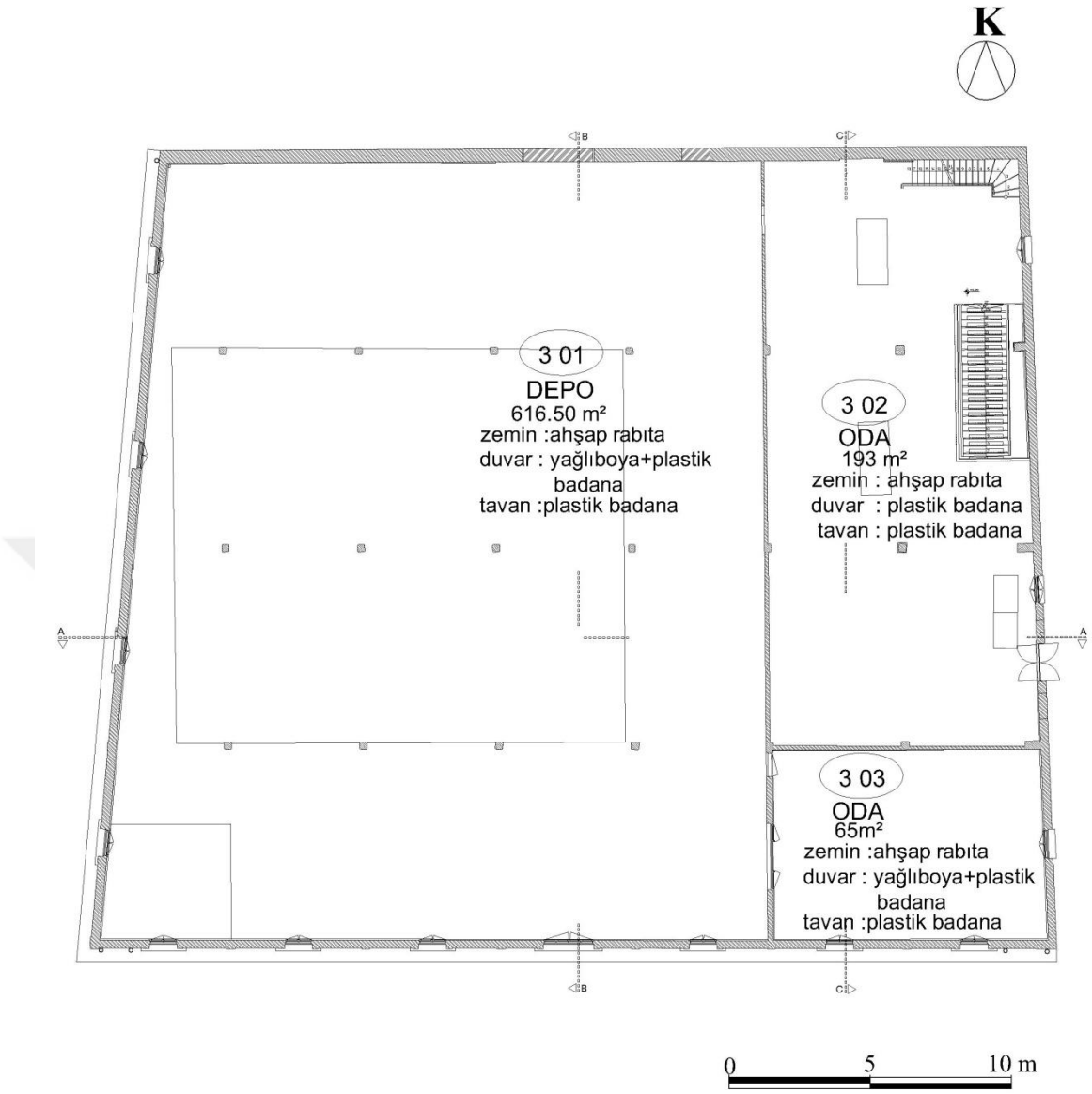

Şekil 6.43 Alsancak Tekel Deposu 3. kat planı rölövesi (Pakben Mimarlık Arşivi, 2012).

Merdivenlerden 3. kata ulaşıldığında niteliksiz tuğla duvarlarla oluşturulan 302 numaralı mekâna ulaşılmaktadır. Bu mekân depo olarak kullanılmaktadır. Mekânın doğu duvarındaki ahşap kapıyla diğer mekâna geçiş sağlanmaktadır. Bu kat son dönemde güreş salonu olarak kullanılmıştır. Buna bağlı olarak özgün olmayan tuğla duvarlarla 303 mekânı oluşturulmuştur. Güreş salonunun duşları ve giyinme soyunma odaları 1 numaralı parselde aynı katta bulunmaktaydı. Parseller arası sirkülasyon katın kuzeyindeki kapatılmış duvarlardan sağlanmaktaydı (Şekil 6.43).

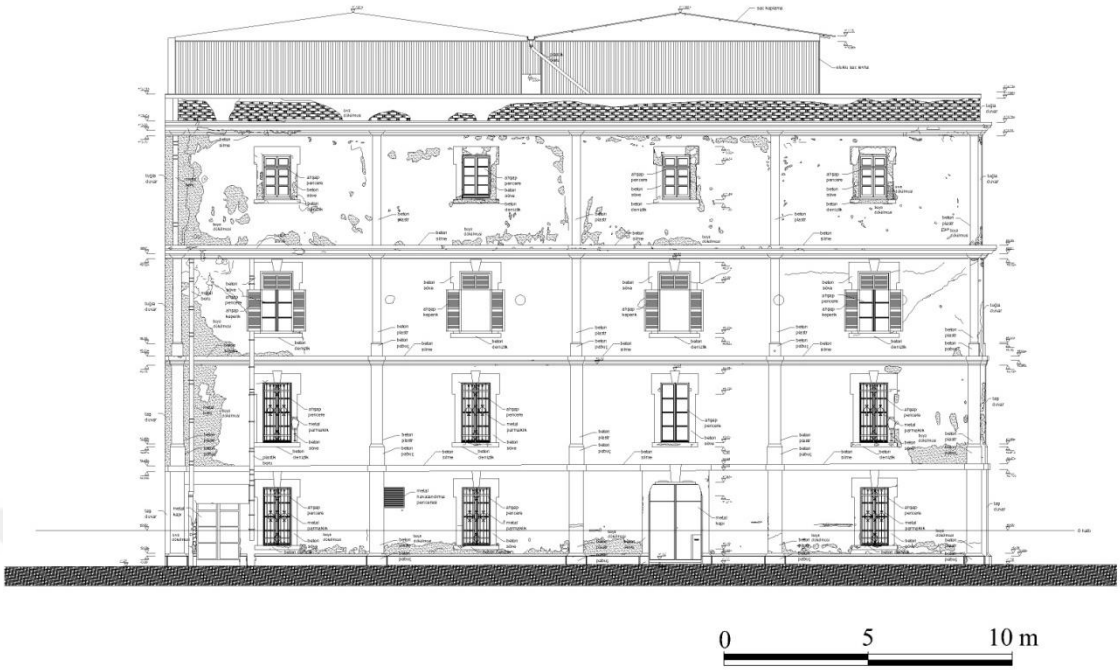

Şekil 6.44 Alsancak Tekel Deposu batı cephesi rölövesi (Pakben Mimarlık Arşivi, 2012).

Şekil 6.45 Alsancak Tekel Deposu güney cephesi rölövesi (Pakben Mimarlık Arşivi, 2012).

3. kat ahşap rabıtayla kaplıdır. Geçmişte burasının çatı arası katı olduğu düşünülmektedir. Mevcut ahşap rabıtalar kaldırıldığında mevcut betonarme döşemenin üzerine çatı elemanlarını oturtmak için oluşturulan ters kirişler görülmektedir. Bu ters kirişlerin üzerine ahşap kadronlar yerleştirilerek üzerine ahşap rabıta kaplanmıştır.

3. kat pencere doğramaları çift kanatlı ve ahşaptır. Korkuluk ve kepenkleri bulunmamaktadır. Yalnızca güney duvarının ortasındaki pencere iki kanatlı dört parçalı ve diğer pencerelere oranla daha geniştir. 3. katın tavanında ışıklıklar oluşturulmuş daha sonra bunlar kapatılmıştır.

6.2.3 Yapım Tekniği

Yapı zemin ve üç kat ile bir teras katından oluşmaktadır. Betonarme karkas yapının zemin ve birinci katının dış duvarları yığma taş, ikinci katı dolu tuğla ve üçüncü katın dış duvarları ise delikli tuğla ile inşa edilmiştir. Zemin kat döşeme kaplaması dökme mozaiktir. Bir, iki ve üçüncü katların döşeme kaplaması ahşap rabıtadır. Üçüncü katın ahşap döşeme kaplaması sonradan yapılmıştır.

Yapının zemin kat duvarları yaklaşık 70 cm, 1. kat yaklaşık 60 cm, 2. kat duvarları 35 cm, 3. kat duvarları 29 cm dir. İç duvarlar tuğladır. Yapının betonarme kare kesitli kolonları zemin katta yaklaşık 50 cm, birinci katta yaklaşık 45 cm, ikinci katta yaklaşık 31 cm, üçüncü katta ise yaklaşık 26 cm ayrıtlıdır. Bu kolonlar köşelerinden pahlanmıştır. Duvarların tamamı ve kolonlar sıvayla kaplı ve badanalıdır.

Yapının betonarme plak döşemeleri, betonarme kirişlerle betonarme kolonlara oturtulmuştur. Kirişler guseli ve köşeleri pahlanmıştır (Şekil 6.46).

Şekil 6.46 Alsancak Tekel Deposu zemin katındaki düşey taşıyıcı elemanlar (2011).

Yapının zemin ve birinci kat yığma taş duvar örgüsünde bağlayıcı olarak kireç harcı, ikinci ve üçüncü katlardaki tuğla duvar örgüsünde ise çimento harcı kullanılmıştır. İç mekânlarda bölücü duvarlar tuğladır.

6.2.4 Malzeme kullanımı

Yapıda kullanılan malzemenin önemli bir bölümünü taş, ahşap, metal, beton ve tuğla oluşturmaktadır.

6.2.4.1 Düşey Kaplama Malzemesi

Yapının dış duvarlarında, yaklaşık 2.5 cm kalınlığında sıva bulunmaktadır. Dış cephelerdeki pencerelerin altlarında beton denizlikler vardır.

İç mekân taşıyıcı ve bölücü duvarları harçlı ve sıvalı olup, badana ile boyanmıştır.

6.2.4.2 Yatay Kaplama Malzemesi

Zemin kat döşeme kaplaması dökme mozaiktir. Üst katlara çıkan merdiven kaplama malzemesi dökme mozaiktir. 1., 2. ve 3. kat döşeme kaplaması ahşap rabıtadır. Bütün mekânların tavanları sıvalı ve badanalıdır.

6.2.4.3 Örtü Malzemesi

Yapının teras katı bulunmaktadır. Teras bitümlü karton yalıtım malzemesiyle kaplanmıştır. Kapatılmış ışıklıklar üzerinde ise Marsilya tipi kiremitler bulunmaktadır.

6.2.4.4 Süslemeler

Yapının ana girişi güney cephesinden sağlanmaktadır. Bu giriş diğerine oranla daha gösterişlidir. Ana giriş kapısı ahşaptır. Giriş açıklıkları pahlarla hareketlendirilmiştir. Diğer giriş kapılarında metal malzeme kullanılmıştır. Tüm dış cephe pencereleri ahşaptır. Zemin ve birinci kat pencerelerinde metal korkuluklar, 2. kat pencerelerinde ise ahşap kepenkler yer almaktadır. Dış cephelerde beton denizlikler ve beton söveler vardır. Cephede kat ayrımlarını vurgulayan çepeçevre dönen beton silmeler bulunmaktadır. Pencereler arasında dikey olarak konumlandırılmış beton pilastrlar ve pabuçlar vardır (Şekil 6.47).

Şekil 6.47 Alsancak Tekel Deposu güney cephesindeki süsleme detayı (2011).

Yapının iç mekânında üst katlara çıkan merdivenlerinde ahşap küpeşteli metal korkuluklar bulunmaktadır.

6.2.5 Restorasyon Öncesi Durum

Yapının yakın zamana kadar ayakta kalmasının en önemli unsurlarından biri, yapıldığı amaç doğrultusunda, aynı işlevde kullanılmasıdır. Yapıdaki bazı izlerden yapının geçirmiş olduğu müdahaleler anlaşılmaktadır. Yapının yapıldığı tarihten başlayarak gördüğü en büyük müdahale 3. katın eklenmesidir. Bu katın ne zaman eklendiği bilinmemektedir. Yapının ikinci katında yer alan geniş saçak silmesi ve 3. kat dış duvarlarının delikli tuğlalarının 2. katın dış duvarlarında bulunan dolu tuğlalardan farklı olması yapının üçüncü katının dönem eki olduğunu düşündürmektedir. Ayrıca 3. katın ahşap rabıta döşeme kaplamalarının altında betonarme ters kirişlerin olması, ters kirişlerin üzerine oturan, çatı konstrüksiyonuna ait ahşap dikmeleri düşündürmektedir. Bu kat yapıya uygun plan şemasında ve malzeme ile inşa edilmiştir. Cephe düzeni mevcut yapıya benzetilmiştir. Fakat pencere yükseklikleri ve oranları farklıdır. Ayrıca tüm katlarda bulunan sürgü kepenkleri ve pencere söveleri üzerinde bulunan başlık alınlıkları 3. katta bulunmamaktadır (Şekil 6.48).

Şekil 6.48 Alsancak Tekel Deposu batı cephesi (2011).

3. kat diğer katlardan farklı olarak iç mekânda sonradan örülen fabrika tuğla duvarlar ile üç bölüme ayrılarak güreş salonu olarak kullanılmıştır. 3. katın dönem eki olması nedeniyle teras katı da bu katla birlikte sonradan yapıya eklenmiştir. Teras

katının 3. katla beraber yapıldığı teras parapetinin tuğla örgüsünden anlaşılmaktadır. Teras katına ulaşım, niteliksiz betonarme merdiven ile sağlanmaktadır. 3. katın betonarme konstrüksiyonunda bulunan pahlar diğer katlardan farklılık göstermektedir.

3. katın tavanına açılan ışıklıklar sonraları kapatılmış, teras katındakilerin üzerleri kiremitle örtülmüştür. Terasın bir bölümüne depo amaçlı kullanılmak üzere metal konstrüksiyonlu, üzeri oluklu sac levha kaplı niteliksiz mekân eklenmiştir.

Yapının batı cephesinin kuzeyine bir giriş kapısı eklenmiştir. Batı cephesinin ortasında konumlanan, özgün ahşap giriş kapısı değiştirilip metal olarak imal edilmiştir. Yapı içi karşılaştırmalı çalışma yapılarak, özgün kapının yapının güney cephesindeki ahşap kapıya benzediği düşünülmektedir.

Yapıda çeşitli bozulmalar meydana gelmiştir. Su, nem, rüzgâr, fiziksel tahribat, malzemenin özelliği ve ahşap zararlılarının yol açtığı deformasyon ve malzeme bozulmaları oluşmuştur.

6.2.5.1 Yapısal Bozulma ve Deformasyonlar

Plan şeması incelendiğinde, statik açıdan, kendi içinde dengeli bir yapıdan sözetmek mümkündür. Yapıda çökmenin olmamasından stabil temellere oturduğu anlaşılmaktadır.

Betonarme elemanlardan karotlar alınarak ve betonarme elemanların içerdikleri donatılar incelenerek betonarme inceleme yapılmıştır. Yapılan hesaplar sonucu yapının kendini ve deprem yüklerini karşılayabilmesi için güçlendirmeler yapılması gerektiği ortaya çıkmıştır.

6.2.5.2 Malzemeye Yönelik Bozulmalar

Yapıda kullanılan malzemenin önemli bir bölümü taş, ahşap, metal, beton ve tuğladır. Söz konusu malzemenin çeşitli nedenlerden kaynaklanan bozulmaları tespit edilmiştir.

İç mekânlardaki ahşap ve metal kapılarda çeşitli bozulmalar görülmektedir. Metal malzemelerde korozyon algılanmaktadır. Ahşap malzemelerde de çürüme ve malzeme kaybı bulunmaktadır.

Yapıda iki çeşit su problemi görülmektedir. Birincisi ve daha önemlisi zemin suyunun yükselip taş - tuğla duvarlar boyunca ilerleyerek buharlaşmaya çalışması, diğeri ise çatıdan kaynaklanan su problemidir. Zemin kat duvarlarında buna bağlı olarak çeşitli sıva dökülmeleri gözlenmektedir (Şekil 6.49).

Şekil 6.49 Alsancak Tekel Deposu Z02 mekânı duvarında görülen zemin suyu yükselmesinden kaynaklanan sıva dökülmesi (2011).

Zemin katın dökme mozaik kaplamalarında kirlenmeler ve aşınmalar görülmektedir. 1. 2. ve 3. katlardaki ahşap döşeme kaplamalarında fiziksel bozulmalar, nem kaynaklı bozulmalar ve biyolojik bozulmalar gözlenmektedir.

Zemin kat duvarlarında sıva ve boya dökülmeleri bulunmaktadır.

1. ve 2. kat tavanlarında su ve nemin etkisiyle sıva dökülmeleri ve boya bozulmaları görülmektedir. 3. kat tavanlarında yoğun miktarda nemlenme, sıva dökülmesi, boya bozulması vardır.

3. kattaki yapının ışıklıklarından giren su ve kuzey duvarında düşey tesisat borularının korozyonu sonucu yapının tavanlarında neme bağlı çeşitli bozulmalar gözlenmektedir.

Dış cephelerde sıva, boya dökülmeleri ve çeşitli kılcal çatlaklar görülmektedir. Yapının dış cephe doğramalarının metal korkuluklarında ve özgün merdivenine ait metal korkuluklarda korozyon vardır. Ahşap pencere doğramalarında bozulmalar ve malzeme kayıpları dikkat çekmektedir.

6.2.6 Restorasyon Süreci

Özgün işlevi Tekel Tütün Deposu olan yapı Serbest Muhasebeciler ve Mali Müşavirler Odası (ofis yapısı) olarak işlevlendirilmiştir. Yapının 3. katı bir dönem güreş salonu olarak kullanılmış ve bu işleve yönelik niteliksiz bölüntüler oluşturulmuştur.

Yapıda uygulamaya başlanmadan önce binanın temizliği yapılmıştır. Zemin katta bulunan niteliksiz malzemeyle bölünmüş odalar, 2. katta özgün merdivenin sağlıklı algılanabilmesi için çevresindeki ahşap elemanlar, 3. katta bulunan niteliksiz malzemeyle bölünmüş duvarlar, çatı katına çıkan niteliksiz merdiven ve terasta bulunan metal elemanlar kaldırılmıştır.

Taşıyıcı Sistem

Yapının zemin kat iç duvarlarından başlamak üzere bütün iç duvarlarına ve kolonlarına sıva raspası yapılmıştır (Şekil 6.50). Yapının 1., 2. ve 3. katında bulunan

çeşitli etkenlerden zarar gören ve kullanılamayacak duruma gelen ahşap rabıta ve ahşap döşeme kaplamaları sökülmüştür. Yapının 2. katında ahşap kaplama seviyesinde bulunan niteliksiz dökme mozaik kaplamalar sökülmüştür. Yapının bütün iç duvarlarına sıva raspası yapılarak ortaya çıkan konstrüktüf çatlaklara epoksi enjeksiyon yapılmıştır.

Şekil 6.50 Alsancak Tekel Deposu'nun sıva raspası yapılmış duvarı (2012)

Mevcut yapının taşıyıcı sistemi, düşey ve yatay (deprem) kuvvetleri altında test edilip performans analizi adı altında değerlendirilmiştir. Yapılan performans analizi ile kolonların, kirişlerin mevcut donatı ve beton kapasitesinin güncel deprem yönetmelikleri, şartnameler için yetersiz kaldığı görülmüştür.

Yapının güncel standartlar, yönetmeliklerin isteklerine ve yeni kullanım nedeniyle 50 yılda aşılma olasılığı %10 olan deprem yükleri altında, her iki yönde ve her iki doğrultuda can güvenliği performans düzeyine cevap verir duruma gelmesinin ancak yapının onarım ve güçlendirmesi ile mümkün olduğu ortaya çıkmıştır.

Önerilecek sistemlerden lifli polimer (LP) sargı (Karbon Fiber) ve çelik sargı ile yalnızca kolonlarda kesme kapasitesi artışı sağlanabileceği görülmüştür ki, bu güçlendirme sistemleri mevcut binanın ihtiyacını karşılayamamaktadır. Eksensel

kuvvet, eğilme ve kesme kapasite artışının ancak kolonların kesitleri büyütülerek sağlanabileceği ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, mevcut kolonların beton sargı sistemi (mantolama) ile güçlendirilmesi gerekmektedir.

Betonarme müdahaleler Elit Mühendislik İnş. Şirketi tarafından analizleri yapılarak projeye dahil edilmiştir. Güçlendirme çözümünde dış duvarlar sisteme dahil edilmiş, kendilerini taşıyan duvarların deprem yüklerine karşı dayanımı arttırılmıştır. Güçlendirme projesinde yapının dış duvarlarıyla betonarme sistem beraber çalıştırılmıştır.

Yapının temel güçlendirmesi için 55 cm kalınlığında radye jeneral temel yapılmıştır. Yapının zemin kotunun yol kotundan aşağıda kalması nedeniyle zemin kat mekânlarının olası su baskınlarından zarar görmemesi için radye temel, mevcut zemin kotunun üzerinde yapılmıştır. Kolonların etrafına yapılacak mantolama için filizler bırakılmıştır (Şekil 6.51, 6.52, 6.53).

Şekil 6.51 Alsancak Tekel Deposu'nda radye temel yapımı için donatı ve tesisat borularının döşenmesi (2012).

Şekil 6.52 Alsancak Tekel Deposu'nda radye temel beton döküm işlemi (2012).

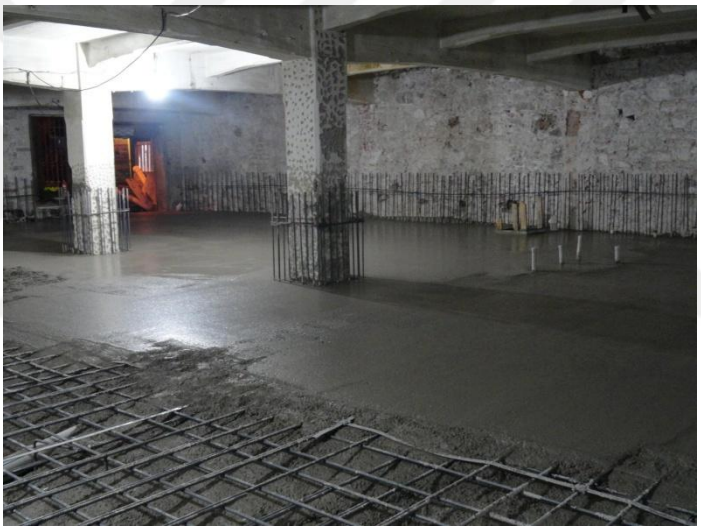

Şekil 6.53 Alsancak Tekel Deposu'nda radye temel dökülürken kolonların etrafına yapılacak mantolama için filizler bırakılması (2012).

Yeni kullanım amacı doğrultusunda tüm katlarda mevcut kolon kesitleri 80x80 cm olacak şekilde mantolama yapılmıştır. Dış duvarların iç yüzeylerine zemin ve 1. katta 25 - 30 cm perde duvarlarla güçlendirme yapılmıştır. Perde duvarlara, kapı ve pencere yerlerinde boşluklar açılmıştır. 2. ve 3. katlarda dış duvarlara bitişik, kolon akslarında 50 x 150 cm kolonlar imal edilmiştir. Bu kolonlar zemin ve 1.kattaki rijit perdeler tarafından taşıtılmıştır. Böylece yığma sistemle betonarme sistem beraber çalıştırılmaktadır. Sistem dış duvarların iç yüzeylerinde bir bütün oluşturarak iç

betonarme konstrüksiyon ve yığma taş duvarların deprem dayanımının artmasını sağlamıştır.

1., 2. kat döşemeleri 7 cm kalınlığında, 3. kat döşemesi 10 cm kalınlığında donatılı beton dökülerek güçlendirme yapılmıştır.

Mevcut kolonlarının köşelerine yapılmış pahlar mantolanan kolonlarda tekrar ettirilmiştir (Şekil 6.54). Böylece yapının konstrüksiyonunun, iç mekânda oluşturduğu kompozisyon bozulmamıştır. Mevcut kolonların bir bölümünü özgün konstrüksiyonunu ve kesitini göstermek amacıyla mantolamadan bırakmak, farklı çalışmalar doğurduğundan mümkün olamamıştır.

Şekil 6.54 Alsancak Tekel Deposu'nda mantolama işlemi tamamlanmış bir kolon (2013).

Mekân Organizasyonu

İşlevin gerektirdiği ihtiyaçlar doğrultusunda katlar, koridor ve odalardan oluşan alt mekânlara ayrılmıştır. Depo algısını hissettirmek için her katta merdivenlerin önü açılmış, merdiven sahanlıklarının doğrultularında lineer boşluklar bırakılarak döşeme

ve tavanlarda özgün malzemeler kullanılmıştır. Yapının özgün merdiveninin sağlıklı algılanabilmesi için sahanlıkları bütün katlarda hollere açılmaktadır. Mevcut konstrüksiyonu göstermek amacıyla koridorlarda asma tavan yapılmamıştır. Katlarda mümkün olduğunca iç mekânlarda konstrüksiyon gösterilmeye çalışılmıştır. Tavanlardaki sıva bozulmalarının özgününe uygun olarak onarımı yapılmıştır.

İç mekân organizasyonu gazbeton duvarlar ve çift cam arası jaluzili bölme elemanlarıyla sağlanmaktadır. Yapının iki sağır cephesinin bulunması ve bina derinliğinin fazla olması nedeniyle yapı doğal ışık alamamaktadır. Bu nedenle koridora bakan mekânlarda çift cam arası jaluzili bölme elemanları seçilmiştir (Şekil 6.56). Böylece koridorların doğal ışıktan yararlanması sağlanmıştır. Ayrıca jaluziler açıldığında bütüncül mekân algısı elde edilmektedir. Mekânlar arasındaki sirkülasyon noktalarındaki kapı seçimi olarak alüminyum çerçeveli ahşap kaplamalı kapılar düşünülmüştür.

İşlevin gereği olarak toplantı salonu tasarlanmıştır. Bütün katların mekân organizasyonu da bu toplantı salonunun konumu göz önünde bulundurularak şekillendirilmiştir. Toplantı salonunun geniş açıklık gereksinimi nedeniyle ve ihtiyaç duyulan toplantı salonunun kapasitesi doğrultusunda sağlıklı olarak çözülebilmesi için yapının dönem eki olarak belirlenen 3. katında çelik sistemde, döşemesi kademeli olarak yapılmıştır. Bu çözümün gereği olarak 3. katın tavan döşemesinin bir bölümü yırtılmıştır. Bu toplantı salonu yapı içerisinde konumlandırılırken, toplantı salonunun kademeli olarak çözüleceği düşünülerek cephenin kompozisyon algısını bozmaması açısından toplantı salonunun çatısının eğimi sokaktan algılanmayacak şekilde yerleştirilmiştir. Ayrıca bu konum toplantı salonunun taşıtılmasında, sağır olan doğu duvarının iç yüzeyine bitişik olarak duvar boyunca devam eden bir betonarme perde yapmaya da izin vermektedir. Böylece iç mekânda perde duvarlar olmamıştır.

Toplantı salonunun çatısı çelik makas sistemle çözülerek betonarme kolonlara oturtulmuştur. Böylece rijitlik çatı sisteminde de sürdürülmüş olacaktır. Konferans

salonunun üstü sandviç çatı kaplama elemanlarıyla kaplanmış, su ve ses yalıtımı yapılmıştır.

Yapının düşey sirkülasyonunun sağlıklı gerçekleştirilebilmesi ve yangın yönetmeliğini sağlaması açısından ek betonarme merdiven yapılmıştır. Bu merdiven korunumlu duruma getirilerek bununla ilişkili olarak asansörler yerleştirilmiştir. Çekirdeğin konumu seçilirken toplantı salonunun çıkış kapıları ve asansör kulesinin sokak seviyesinden algısı göz önünde bulundurularak cephede seçilmeyip iç mekânlar tercih edilmiştir.

Zemin kat döşemesi güney girişi karo siman, diğer mekânlar mermer, ıslak hacimler seramik kaplanmıştır. Yapının özgün merdiveninin metal aksamı boya sökücü ve pas sökücülerle temizlenmiş ve yeniden boyanmıştır. Zemin katta bulunan teknik mekânların yangın kaçışı uzaklığını sağlamak için teknik mekânların bağlandığı koridoru karşılayan pencerenin önüne acil durumlarda kullanılmak üzere basamak eklenmiştir. Pencere ve korkuluğu dışa açılacak şekilde menteşe takılmıştır.

1. katta yapının doğu duvarında bulunan, diğer parsele geçişi sağlayan açıklıklar duvar örülerek kapatılmıştır. 1. ve 2. kat döşeme kaplaması olan ahşap rabıtalar fiziksel etkiler, nem kaynaklı etkiler ve biyolojik etkiler altında bozulmuştur. Bu nedenle ıslak hacimler dışında tüm mekânlara özgün biçimde ahşap rabıta döşeme kaplaması yeniden imal edilmiştir. Islak hacimler seramik kaplanmıştır (Şekil 6.55).

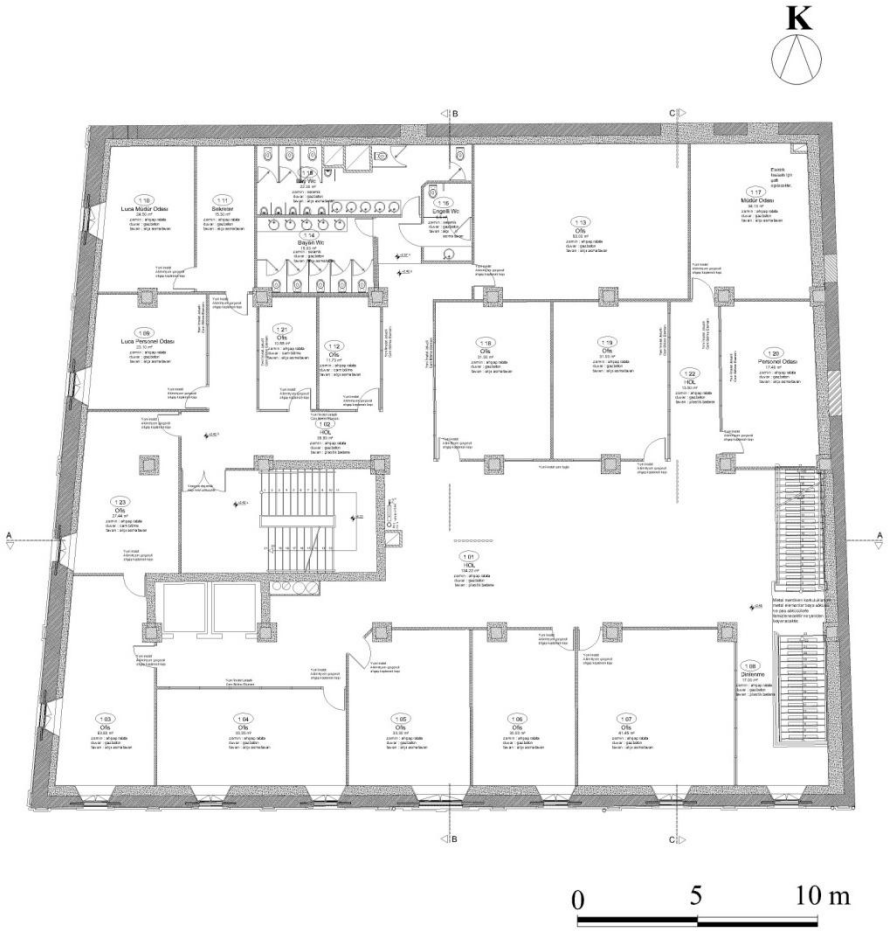

Şekil 6.55 Alsancak Tekel Deposu restorasyon projesi - 1. kat planı (Pakben Mimarlık arşivi, 2012).

Mevcut konstrüksiyonu göstermek amacıyla 1. ve 2. katlarda koridorlarda asma tavan yapılmamıştır. Elektrik, makine, internet ağı gibi tesisatların yoğunluğu, ısıl konfor ve ses yalıtımının sağlıklı sağlanabilmesi için iç mekânlarda asma tavan yapılmıştır. Yapılan asma tavanlar mümkün olduğunca kirişleri göstermektedir. Tavanlardaki sıva bozulmalarının özgün biçimde onarımı yapılmıştır. Döşemelerdeki boşluklar kapatılmıştır.

2. katta yapının doğu duvarında bulunan, diğer parsele geçişi sağlayan açıklıklar duvar örülerek kapatılmıştır.

Şekil 6.56 Alsancak Tekel Deposu katlarda mekân organizasyonunu sağlama amacıyla yapılan jaluzili bölme elemanlar (2013).

3. katta yapının doğu duvarında bulunan, diğer parsele geçişi sağlayan açıklıklar duvar örülerek kapatılmıştır. Özgün merdivenin sağlıklı algılanabilmesi için çevresindeki ahşap rüzgârlıklar kaldırılmıştır.

3. kattaki mevcut ahşap rabıtalar (dönem eki) zamanla fiziksel etkiler, nem kaynaklı etkiler ve biyolojik etkiler altında bozulmuştur. Mevcut rabıtalar betonarme ters kirişlerin üzerine imal edilmiştir. Betonarme ters kiriş yükseklikleri aynı olmadığından ahşap rabıtalarının kadronajı sağlıklı döşenememiş, zamanla ahşap rabıtalarda kırılmalar olmuştur. Bu sebeple döşeme kaplaması yeni imalat seramik ile kaplanmıştır. Toplantı salonu halı, ıslak hacimler seramik kaplanmıştır.

Elektrik, makine, internet ağı gibi tesisatların yoğunluğu, ısıl konfor ve ses yalıtımının sağlıklı sağlanabilmesi için 3. katta tüm iç mekânlarda asma tavan yapılmıştır. Yapının iklimlendirme çözümü olarak VRF sistem tercih edilmiştir.

Şekil 6.57 Alsancak Tekel Deposu'nun uygulaması sırasında toplantı salonunun döşeme ve çatı konstrüksiyonu (2013).

Toplantı salonu sahnenin sağlıklı görülebilmesi için kademeli olarak tasarlanmıştır. Toplantı salonunun basamakları çelik konstrüksiyon olarak imal edilmiştir (Şekil 6.57). Güney cephesindeki pencerelerin önüne ışık geçişini engellemek için ahşap açılır kapanır panolar imal edilmiştir. Ses yalıtımı için duvarlara akustik özellikli kumaşlar kaplanmıştır (Şekil 6.58). Toplantı salonundan fuayeye üç çıkış ile geçilmektedir. Toplantı salonunun sağlıklı boşaltılabilmesi için mekân iki adet merdivenle ilişkilendirilerek fuayeye bağlanmıştır.

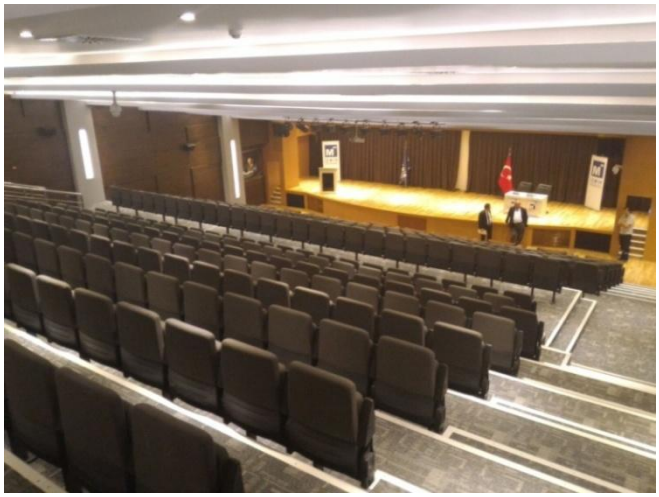

Şekil 6.58 Alsancak Tekel Deposu toplantı salonunun restorasyon sonrası durumu (2015).

3. katta tavanlardaki sıva bozulmalarının özgün biçimde onarımı yapılmıştır. Döşemelerdeki boşluklar kapatılmıştır.

Terasta konumlanan niteliksiz depo mekânını oluşturan oluklu levhalar ve çelik taşıyıcılar kaldırılmıştır. Döşemedeki boşluklar kapatılarak gereksinim kalmadığından ışıklıkların üzerindeki Marsilya kiremitler kaldırılmıştır.

Cepheler

Batı cephesindeki kapı açıklıklarına yapı içindeki benzer elemanlardan yararlanarak yapılan ahşap kapılar takılmıştır. Yapının batı cephesi 2. katındaki yok olan ahşap doğramalar özgün biçimde ve malzemeyle yeniden imal edilmiştir. Özgün durumda yapının batı cephesinin 1. katında konumlanan ancak var olmayan metal korkuluk özgününe uygun olarak üretilmiştir.

Güney cephesinin 2. katındaki yok olan ahşap doğramalar özgün biçimde ve malzemeyle yeniden üretilmiştir. Var olmayan ahşap kepenkler özgününe uygun olarak yeniden yapılmıştır. Ahşap doğramaların bakım ve onarımı gerçekleştirilmiştir. Zarar görmüş beton söve ve denizlik beton malzemeyle onarılmıştır.

Tüm metal aksam uygulama sırasında yeniden gözden geçirilerek, demir elemanlar, boya sökücülerle temizlenip yeniden boyanmıştır. Yağmur suyu indirme boruları değiştirilmiştir. Cephelerdeki niteliksiz metal elemanlar kaldırılarak boşluklar kapatılmıştır.

Tüm cephelerde sıva raspası uygulanarak, olası konstrüktif çatlaklara epoksi enjeksiyon yapılmıştır. Cepheler tekrar özgün biçimde sıvanarak boyanmıştır.

6.2.7 Restorasyon Sonrası Durum ve Değerlendirme

Şekil 6.59 Alsancak Tekel Deposu'nun restorasyon sonrası durumu (2015).

Alsancak'ta bulunan Tekel Tütün Deposu olarak inşa edilen yapı restorasyon sonrasında ofis yapısı (Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası) olarak kullanılmaktadır (Şekil 6.59). Amsterdam Bildirgesi'nin k maddesinde; yapıların karakterlerine saygı göstererek, çağdaş yaşamın gereklerine uygun işlevler verildiğinde, yaşamlarını sürdürmelerinin garanti altına alınacağı ifade edilmektedir (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr). Yapının özgün işlevi, bulunduğu bölgenin endüstri işlevini kaybetmesiyle değişmek durumunda kalmıştır. Uzun süre boş durumda kalan yapı, bölgede ofis iş merkezinin yoğunlaşması nedeniyle ofis yapısı olarak işlevlendirilmiştir.

Yapının özgün işlevinin depo olması özgün mekân kurgusunda her katta tek mekân bulunmasını öngörmüştür. Yapıya yüklenen yeni işlevin ofis yapısı olması mekân bölüntülerini de beraberinde getirmiştir. İşlevin gereksinim duyduğu ofisler,

sınıflar, ıslak hacimler ve toplantı salonu yapıda yeni bir mekân kurgusu tasarımına gidilmesini zorunlu kılmıştır. Mali Müşavirler Odası kullanımı için mekân organizasyonunda özgün merdivenin algısı kapatılmamış, depo algısı sağlanması amacıyla koridor mekânları geniş tutulmuş ve bu mekânlarda asma tavan yapılmamıştır. Mekân organizasyonunu oluşturan bölüntülerin istenildiği zaman kaldırılarak geri dönüşebilir durumda olmasına dikkat edilmiştir. Aynı zamanda bu bölüntülerin koridorlara bakan kısımları camlı jaluzilidir. Jaluziler açıldığında gün ışığından yararlanma ve mekânın bütüncül olarak algılanması sağlanmaktadır. Yapının dönem eki olan son katına bir konferans salonu eklenmiştir. Bu konferans salonu cephe düzenini bozmamak amacıyla bitişik parsel taraflarına yaslanarak tasarlanmıştır. Salonun eğimli döşemesi de çelik malzemeden yapılarak geri dönüşüme uygun olması sağlanmıştır. ICOMOS Türkiye Mimari Miras Koruma Bildirgesi'nin Mimari Mirasa Müdahale İlkeleri bölümünün 4. maddesinde; müdahalelerin, daha sonra yapıda olası araştırmaları yanıltıcı nitelikte olmaması, özgün yapıya verilecek en az zararla kaldırılabilir ya da yenilenebilir tekniklerle yapılması gerekliliği vurgulanmaktadır. Belirtildiği gibi yapılan mekân bölüntüleri ve oluşturulan toplantı salonu, yapıda daha sonra yapılabilecek farklı uygulamalarda kaldırılabilir malzemelerdendir. Bu malzemeler kaldırılarak yapı özgün durumuna döndürülebilir ya da yeniden bir işlev değişikliği söz konusu olduğunda bölüntülerin yerleri değiştirilir. Yukarıdaki maddede de belirtildiği gibi bu işlemler yapıya zarar vermeden yapılabilmektedir.

Yapı betonarme karkastır. Dış duvarları yığma sistemde olup içte betonarme kolonlardan oluşan bir sisteme sahiptir. Beton mukavemetini kaybetmiş olan yapı güçlendirilerek olası deprem yüklerine karşı dayanımlı duruma gelmiştir. Atina Tüzüğü'nün 9. maddesinde; anıtların taşıyıcı sistemlerinin güçlendirilmesi ya da bütünleme uygulamalarında geleneksel yöntemlerin yetersiz kalması durumunda, çağdaş tekniklerin kullanılmasının uygun olduğu ve yıpranmış strüktürlerin ayakta tutulabilmesi amacıyla çeşitli bilimsel yöntemlerin kullanılması gerektiği ifade edilmektedir (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr).

Yapının güçlendirme çalışmaları için gerekli performans analizleri yapılmış, yapının yeni kullanım ve deprem yükleri karşısında ayakta kalabilmesi için alınması gereken önlemler saptanmıştır. Bilimsel verilerle belirlenen, betonarme ile yapılan yapıdaki güçlendirmeler; kolonların etrafına mantolama, döşemelerde kesit artırımı, yığma olan dış duvarlarda zemin ve 1. katta duvarların tamamını kaplayan perde, üst katlarda akslara oturan perde kolonlar şeklindedir. Yapıdaki güçlendirme oldukça yoğun çıkmıştır. Bunda betonun yüz yılı aşkın bir sürede mukavemetinin düşmesinin yanı sıra yapıya bir dönem eklenen 3. kat da etkili olmuştur. Yapıda yüklerin üst kata çıktıkça hafiflemesi düşünülerek dış duvarlar zemin ve 1. katta yığma taş, 2. katta dolu tuğla olarak yapılmış ve duvar kalınlığı azalmıştır. Aynı şekilde kolon kesiti de üst katlara çıkıldıkça düşmektedir. Dönem eki olan 3. kat yine bu ilkelere sadık kalarak yapılmış olsa da ilk yapım aşamasında hesaplanmayan bir yük olduğundan yapının yorulmasına yol açmıştır. Böylece yapının güvenle kullanılabilmesi için yoğun bir güçlendirme ortaya çıkmıştır.

Yapının dönem eki olan 3. katı korunmuştur. Atina Tüzüğü'nün 5. maddesinde; sonraki dönemlere ait sanat değeri ve tarihi anısı olan ögelerin korunması, yapının ilk tasarımına döndürülmemesi gerektiğini anlatılmaktadır (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr). Yine Venedik Tüzüğü'nün 11. maddesinde; farklı dönemlerin geçerli katkılarının korunması, alttaki dönemin açığa çıkarılması amacıyla sonraki dönem izlerinin yok edilmemesi gerekliliğini vurgulamaktadır (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr). Nara Özgünlük Belgesi'nin 9. maddesinde; kültür mirasının tüm tarihsel dönemleriyle korunabilmesinin kültür varlığına verilen değerle kolaylaşacağı anlatılmaktadır (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr). ICOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü'nde; dönem eklerinin saygı görmesi ve geleneksel mimarinin özelliğini yansıtan belge niteliğinde olmaları, yapının inşa edildiği dönemdeki durumuna döndürülmemesi gerektiği vurgulamaktadır (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr). Yapının dönem eki uluslararası tüzükler ve belgelere dayanılarak korunmuştur. 2. katın bitimindeki saçak detayı, 3. katta kullanılan tuğlanın daha sonraki döneme ait oluşu, iç mekânda yapılan kolonların alt kata bağlanmamış olması 3. katın sonradan yapıldığını kanıtlamaktadır. Ancak yapının bu katı yapının cephe düzenini devam ettirmektedir.

Pencere oranları ve süslemeleriyle farklılığını ortaya koyan bir üslupta tasarlanan bu katın yapıya katkı sağlayan bir ek olduğunu ortaya koymaktadır. Üslup birliğine dönme çabalarının geçmişte yapılara verdiği zarardan sonra dönem eklerinin korunması birçok tüzük ve ilke kararında belirtilen önemli bir husus olmuştur.

Şekil 6.60 Tekel Deposu zemin katının restorasyon sonrası durumu (Yasa, 2016).

6.3 Torbalı Abdülhamit Köşkü

6.3.1 Yapının Tarihçesi ve Konumu

Şekil 6.61 Torbalı Abdülhamit Köşkü'nün uydu görüntüsü (Yandex haritalar, 2016).

II. Abdülhamit Dönemi'nde inşa edilen yapı yörede 'Abdülhamit Köşkü' adıyla anılmaktadır. Büyük bir yangın geçiren yapı yangın öncesi Askerlik Şubesi olarak kullanılmaktaydı. Günümüz tapu kayıtlarında Maliye Hazinesi'ne ait bir gayrimenkuldür (Şekil 6.62).

Şekil 6.62 Torbalı Abdülhamit Köşkü doğu cephesi (Pakben Mimarlık arşivi, 2006).

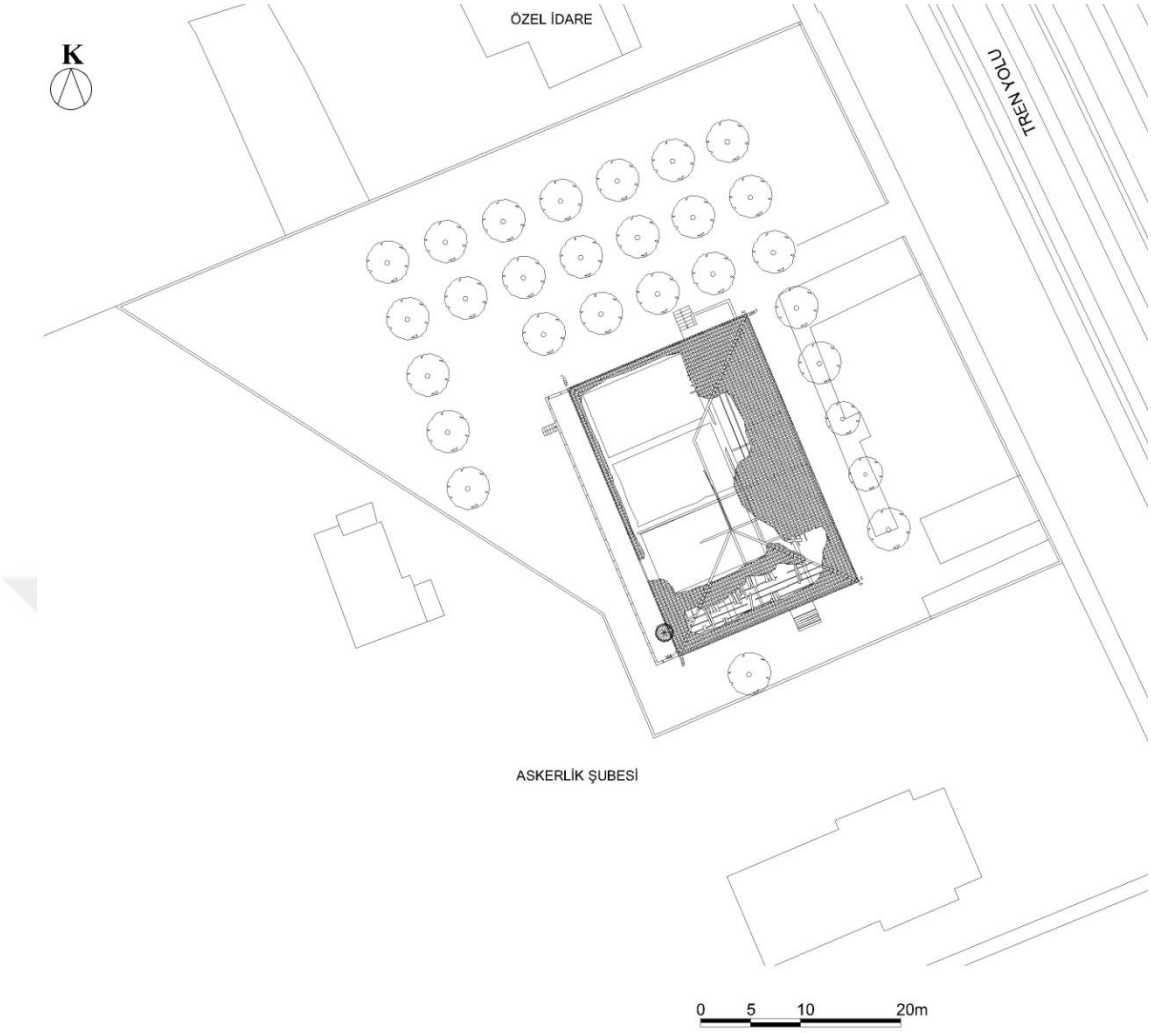

Şekil 6.63 Torbalı Abdülhamit Köşkü vaziyet planı (Pakben Mimarlık Arşivi, 2006)

Yapı; İzmir İli, Torbalı İlçesi, Muratbey Mahallesi, Eski İzmir Caddesi, tapunun 28-N-II-a pafta, 194 ada 34 parsel numarasında kayıtlıdır. Eski eser tescilli taşınmazın, kuzeyinde küçük bir koruluk ve Özel İdare yapısı, doğusunda Eski İzmir Caddesi ve İzmir Aydın demiryolu, batısında ve güneyinde, Askerlik Şubesi bulunmaktadır. Yapı büyük bir parsel içerisinde yer alır (Şekil 6.61 ve 6.63).

6.3.2 Mekân Organizasyonu

Tahıl deposu olarak yapıldığı sanılan yapı, daha sonraları askerlik şubesi olarak kullanılmıştır. Bu kullanım sırasında yapıda önemli değişiklikler yapılmıştır.

Yaklaşık bir metre genişliğinde kalın taş duvarlara sahip yapının yan yana üç büyük deposu bulunmaktadır. Bu depoların duvarları ahşap lambrilerle kaplıdır. Dikdörtgen depo mekânlarının doğu ve batı yönlerinde birer girişi vardır.

Tescilli yapının, doğu kısmında, kuzey güney doğrultusunda uzanan bir kademe bulunmaktadır. Bu kademe yaklaşık 160 cm kadar, özgün döşeme kotunun altındadır. Bu kısım, ana yapının içerisinde yer almakta ve kuzey güney yönünde günümüzde kapatılmış birer kemerli kapısı bulunmaktadır. Yağışlı havalarda yükleme boşaltma yapılırken, ürünün ıslanmaması amacıyla üzerinin örtüldüğü düşünülmektedir. Daha sonraki dönemlerde de bu kısım duvarlarla bölünerek kullanılmıştır (Şekil 6.65).

Yapının depo bölümleri yerden yaklaşık 150 cm kadar yükseltilerek taş temeller arasında rutubet bodrumu oluşturulmuştur. Yapının içerisinden, çatı arasına çıkılan ahşap bir merdivene ait izlere rastlanmaktadır.

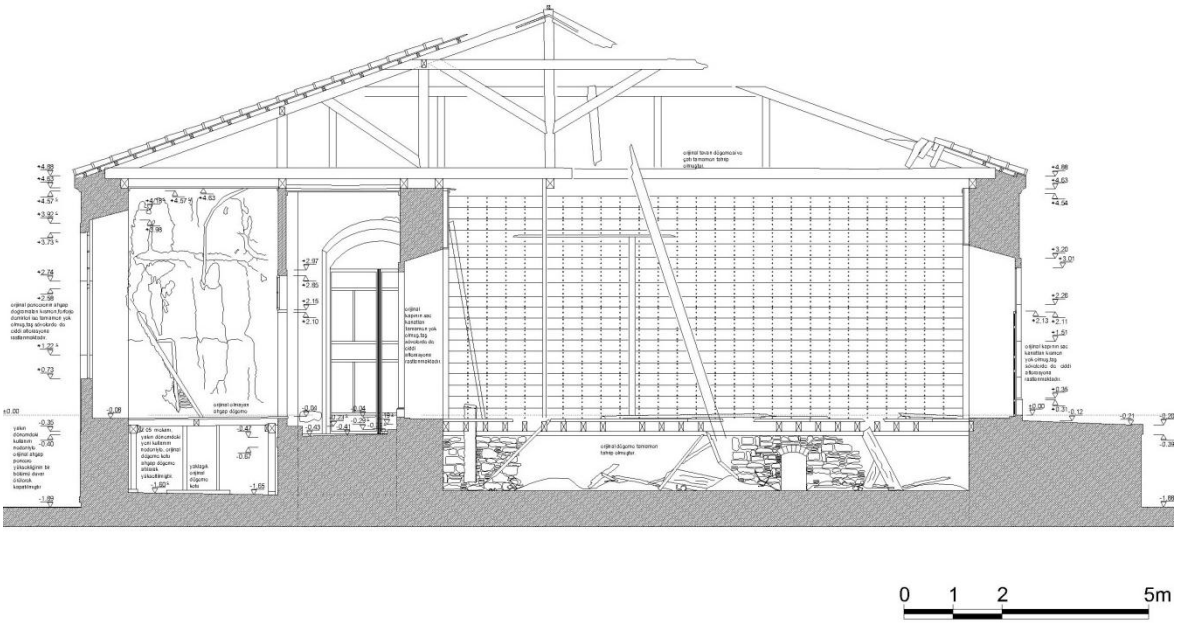

Şekil 6.64 Torbalı Abdülhamit Köşkü kesit rölövesi (Pakben Mimarlık Arşivi, 2006).

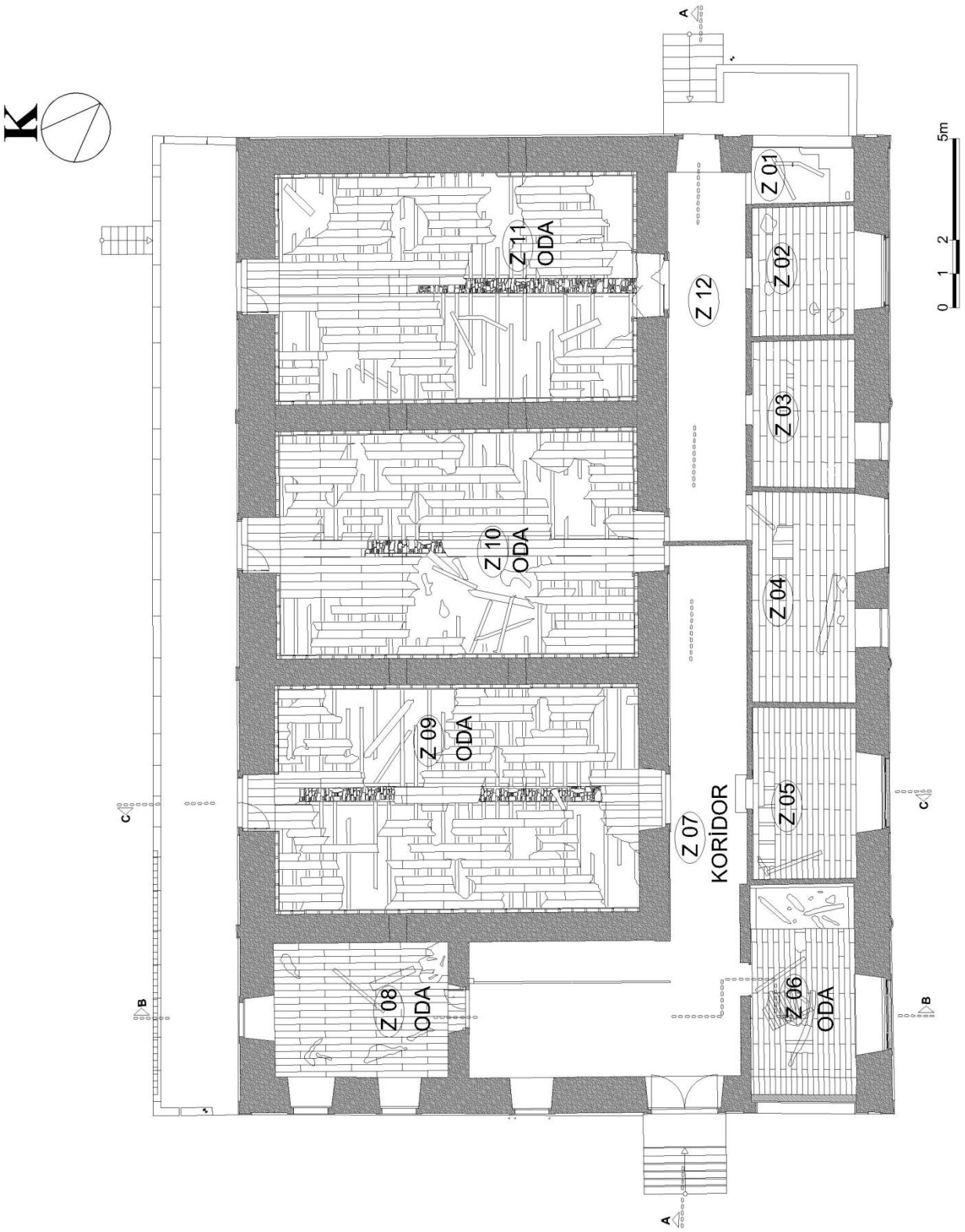

Şekil 6.65 Torbalı Abdülhamit Köşkü zemin kat planı rölövesi (Pakben Mimarlık arşivi, 2006).

6.3.3 Yapım Tekniği

Yapı tek katlı olup bir rutubet bodrumu bulunmaktadır. Yığma kâgir, dış duvarlara sahiptir. Dış ve iç duvarlar yığma moloz taştır. Sonradan eklenen iç duvarlar, bağdadidir.

Yapının dış duvarları yaklaşık 100 cm kalınlığında olup, yatayda çekme kuvvetlerini karşılamak amacıyla ahşap hatıllarla desteklenmiştir. Ara duvarlar yine, çatıyı taşımaktadırlar. Bütün cephelerde, özellikle pencere açıklıklarında, taş duvar yükünü hafifletmek amacıyla tuğla hafifletme kemerleri kullanılmıştır.

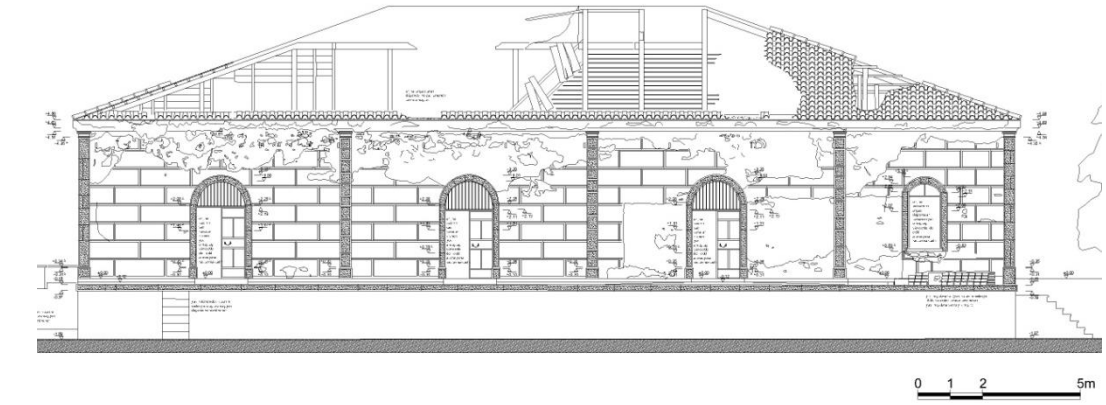

Şekil 6.66 Torbalı Abdülhamit Köşkü batı cephesi rölövesi (Pakben Mimarlık Arşivi, 2006).

Tavan döşemeleri ahşap kirişlemelerle taşınmakta, kirişler dış duvarda ahşap hatıllara basmaktaydılar. Yangın sonucu neredeyse tümüyle yok olan çatı ahşap olup, asma sistemdedir.

Yapının dönem eki niteliğindeki dış duvarları yığma olup, dolgu malzemesi taş ve yer yer tuğladır. Duvarlar belli aralıklarla iki sıra dolu tuğla hatıl ile desteklenmiştir. Bağlayıcı olarak kireç harcı kullanılmıştır. Bağdadi iç duvarlar çıtalar ve kireç harçlı sıva ile kaplanmış olup içleri boştur.

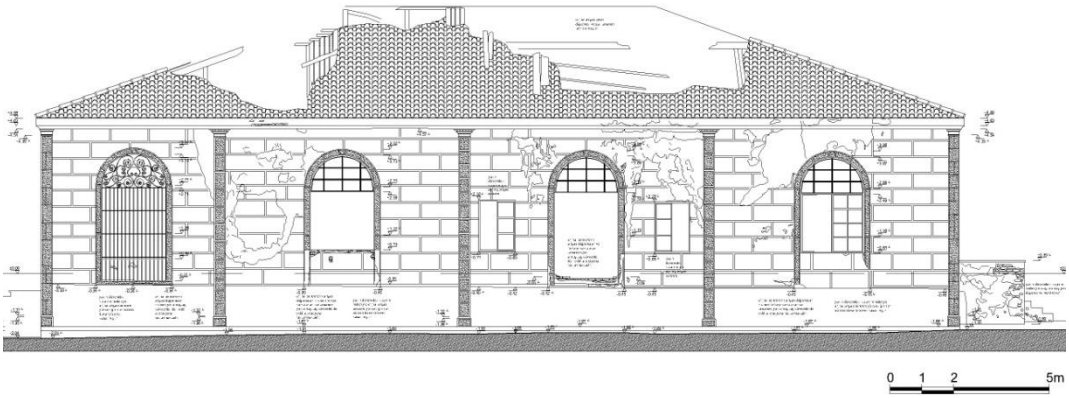

Şekil 6.67 Torbalı Abdülhamit Köşkü doğu cephesi rölövesi (Pakben Mimarlık Arşivi, 2006).

6.3.4 Malzeme kullanımı

Yapıda taş, tuğla ve ahşap; taşıyıcı, koruyucu ve dolgu malzemesi olarak oldukça fazla kullanılmıştır. Çatı alaturka kiremit kaplıdır.

6.3.4.1 Düşey Kaplama Malzemesi

Yapının dış duvar köşelerinde, yaklaşık 15 cm kalınlığında kaplama taşları bulunmaktadır. Pencere ve kapı etraflarında söve taşları ile mukavemet arttırılmıştır. Bunların dışında dış duvarlarda sıva üzeri taş taklidi derz yapılmıştır. Yer yer sıva dökülmeleri görülmektedir. Z 09, Z 10, Z 11 mekânlarında iç duvarlar ahşap kaplanmıştır (Şekil 6.68).

Yapıdaki pencere ve kapı sövelerinin genişliği 20,5 cm'dir. Söveler birbirlerine metal kenet, zıvanalar ve kurşun dolguyla birleştirilmişlerdir. Söz konusu bu imalat sırasında kurşun, kenet ve taşın aderansını sağlayan kükürt kullanılmıştır.

Şekil 6.68 Torbalı Abdülhamit Köşkü'nün Z 10 mekânı (Pakben Mimarlık arşivi, 2006).

Pencere üzerinde yer alan hafifletme kemerlerinde ve taş duvar örgüsünde tuğla kullanılmıştır. Sonradan yapılan, iç mekân taşıyıcı ve bölme duvarları kireç harçlı saman kıtıklı sıva ile örtülmüş olup, badana ile boyanmıştır.

6.3.4.2 Yatay Kaplama Malzemesi

Zemin kat döşeme kaplama malzemesi, yapının içi tümü ile moloz kaplı olduğu için anlaşılamamaktadır. Depo döşemeleri ahşap kirişlemelerden oluşmuş olup üzerinin rabıta olduğu düşünülmektedir. Tavan kaplama ögeleri tamamen bağdadi çıtalı ve saman sıvalıdır. Yapının emniyeti amacıyla kapı alt kat kepenkleri ve parmaklıkları dövme demir ve ahşaptan imal edilmiş olup, yine metal menteşelerle sövelere tespit edilmiştir.

6.3.4.3 Örtü Malzemesi

Ahşap asma çatı, alaturka kiremidi ile örtülüdür ve kiremit altında kaplama tahtası bulunmaktadır. Yapıdaki büyük deformasyonlar ve yangın sonucu büyük ölçüde yıpranmıştır.

6.3.4.4 Süslemeler

Yapının ana giriş cephesi güneyden olup, parseli sonradan ayrılan askerlik şubesine bakmaktadır. Bu giriş diğerlerine oranla daha gösterişlidir. Tüm kapı ve pencereler, üstte kemerli, 20.5 cm genişliğindeki sövelere sahiptir. Mekânların giriş kapısındaki kemerlerin kilit taşlarında ay yıldız motifleri görülmektedir. Pencereler ferforje dövme demir parmaklıklara sahiptir.

Yapının köşelerinde, kırmızı andezit taşından, köşe motifleri yapılmıştır. Tüm cephelerde, kat arası döşeme hizasını vurgulayan andezit silme görülmektedir. Dış cephe, silme hizasından sonra dikdörtgen formunda, taş taklidi sıva süslemeler yapılmıştır. Üst kısımda ise yine taş taklidi sıva örgüsü bulunmaktadır. Saçaklarda stuko profilli silmeler vardır. Yapının tüm cephelerinde, pencere aralarını ortalayan oval plastırlar mevcuttur.

6.3.5 Restorasyon Öncesi Durum

Yapının dış cephesinde, taş duvar kaplamasının ayrışması karşısında zemin kat tamamen sıva ile kapatılmıştır. Askerlik şubesine dönüştürülen yapının, düşük kademedeki kesimi ahşap döşemeler ile yükseltilerek, araları bölünüp odalar yapılmıştır. Bu odaları depo bölümünde ayıran bir koridor oluşturulmuştur (Şekil 6.69).

Yapının geçirdiği yangın sonucu tümüyle terk edilmesiyle başlayan yok olma süreci devam etmektedir. Yapının zemin katında sıva ve duvar içlerinde kısmen kalan izlerden plan şeması hakkında sınırlı ölçüde fikir edinebilmek mümkün olmuştur. Geçirdiği büyük yangın sonrası tamamen yanan yapı günümüzde kullanılmamaktadır.

Şekil 6.69 Torbalı Abdülhamit Köşkü'nün Z 07 koridor mekânı (Pakben Mimarlık arşivi, 2006).

Su ve nem, aşırı sıcaklık, rüzgâr, fiziksel tahribat, malzemenin özelliği ve ahşap zararlılarının yol açtığı konstrüktif deformasyonlar ve malzeme bozulmaları yangından sonra elde kalan dış cephe için tehlikeli boyutlara ulaşmıştır.

6.3.5.1 Yapısal Bozulma ve Deformasyonlar

Yapı, plan olarak kendi içinde dengeleri olan bir şemaya sahiptir. Dış duvarları 100 cm'ye varan kalınlıkta stabil temellere oturmaktadır. Yağmur suyu, bütün duvarı tamamen su ve neme maruz bırakmakta ve duvarlar içinde bulunan hatılların çürüyerek dağılmasına sebep olmaktadır. Zemin suyunun taşıyıcı duvarlarda sebep olduğu aşırı tuzlanma taşların kimyasal yapısını bozmuş ve ufalanmalarına yol açmıştır. Duvar sıvalarının büyük bir kısmı dökülmüş ve dökülmektedir. Bağdadi çıtalar çürümüştür.

6.3.5.2 Malzemeye Yönelik Bozulmalar

Zeminden doğrudan ve kapilariteyle yükselen su, duvarlarda genleşmelere ve sıvaların çatlamasına yol açmaktadır. Kireç harçlı saman sıvalarda çiçeklenmeler oldukça fazladır.

Çatıdan kaynaklanan su ve nem problemi yığma duvarın taş, tuğla ve harcında ayrışmalar meydana getirmektedir. Tamamen ortadan kalkan örtü yüzünden, yağmur suyunun sebep olduğu küflenme ve çürümeler alttaki taşıyıcı sisteme zarar vermektedir.

Bütün cephelerdeki söveler ve kaplama taşlarının dış yüzlerinde önemli alterasyon olduğu gözlenmiştir. Menteşeler, kapı veya pencere kanadı gibi hareketli elemanların duvara tespiti amacıyla kullanıldıklarından zaman içerisinde devinimden dolayı bağlı oldukları taşları çatlatmışlardır.

Dış cephelerde kullanılan süsleme öğeleri daha çok kireçtaşı olduğundan, bu taşın problemleri süslemeler için de geçerlidir. Özellikle alt kat duvarlarında nemden dolayı kristal yapıda bozulmalar, renk değişimi, mantar ve algler görülmektedir. Saçak stuko silmelerde, aşırı yıpranma oldukça fazladır.

6.3.6 Restorasyon Süreci

Depo olarak inşa edilip kullanılan yapı, onarımdan sonra kültür merkezi olarak işlevlendirilmişti. Günümüzde Torbalı Belediyesi Kent Arşivi ve Tanıtım Merkezi olarak kullanılmaktadır.

Taşıyıcı Sistem

Yapının iç duvarlarına sıva raspası yapılıp konstrüktif çatlakların olup olmadığı araştırılmıştır. Yapıdaki çatlak ve ayrılan duvarlara metal çubuklarla dışarıdan ve içeriden dikiş atılmıştır.

Yangın sonucu, zararlıların ve suyun yol açtığı yıpranma sebebiyle yok olan ahşap çatının yerine, yine ahşap konstrüksiyon çatı yapılmış ve üst örtüde, alaturka kiremit kullanılmıştır (Şekil 6.70).

Şekil 6.70 Torbalı Abdülhamit Köşkü'nde çatı konstrüksiyonunun yenilenmesi (Umart Mimarlık arşivi, 2008).

Çatı konstrüksiyonu ahşap karkas olup, duvarlar üzerine yastık olarak içten betonarme bir hatıl dönülmüştür. Sistem çatı yüklerini taşırken, aynı zamanda açılma eğilimi gösteren dış duvarlara da destek olmaktadır. Bu durumda dış duvarlar yalnızca kendilerini taşımaktadırlar. Ahşap döşeme üzeri ahşap rabıta ile kaplanırken, bodrum kata alçı asma tavan yapılmıştır.

Mekân Organizasyonu

Zemin katta, niteliksiz ek duvarlar sökülmüştür. Bodrum kata iki adet wc eklenmiştir. Üç büyük deponun çeşitli kültürel etkinliklere sahne olacak salonlar şeklinde kullanılması söz konusu olduğundan koridorlar fuaye olarak düzenlenmiştir. Yapının güneybatısında kalan oda yönetim birimi olarak planlanmıştır. Yapıdaki tüm ahşap doğramalar, özgününe uygun olarak yeniden üretilip değiştirilmiştir (Şekil 6.71).

Isıtma için mevcut baca kullanılarak, yeterli olmadığı anlarda elektrikle ısınma söz konusu olmaktadır. Mevcut aydınlatmada kullanılan özgün olmayan borular sökülüp, yeni tesisat döşeme ve duvar içlerine alınarak gizlenmiştir. Temiz ve pis su tesisatı tümü ile değiştirilmiştir.

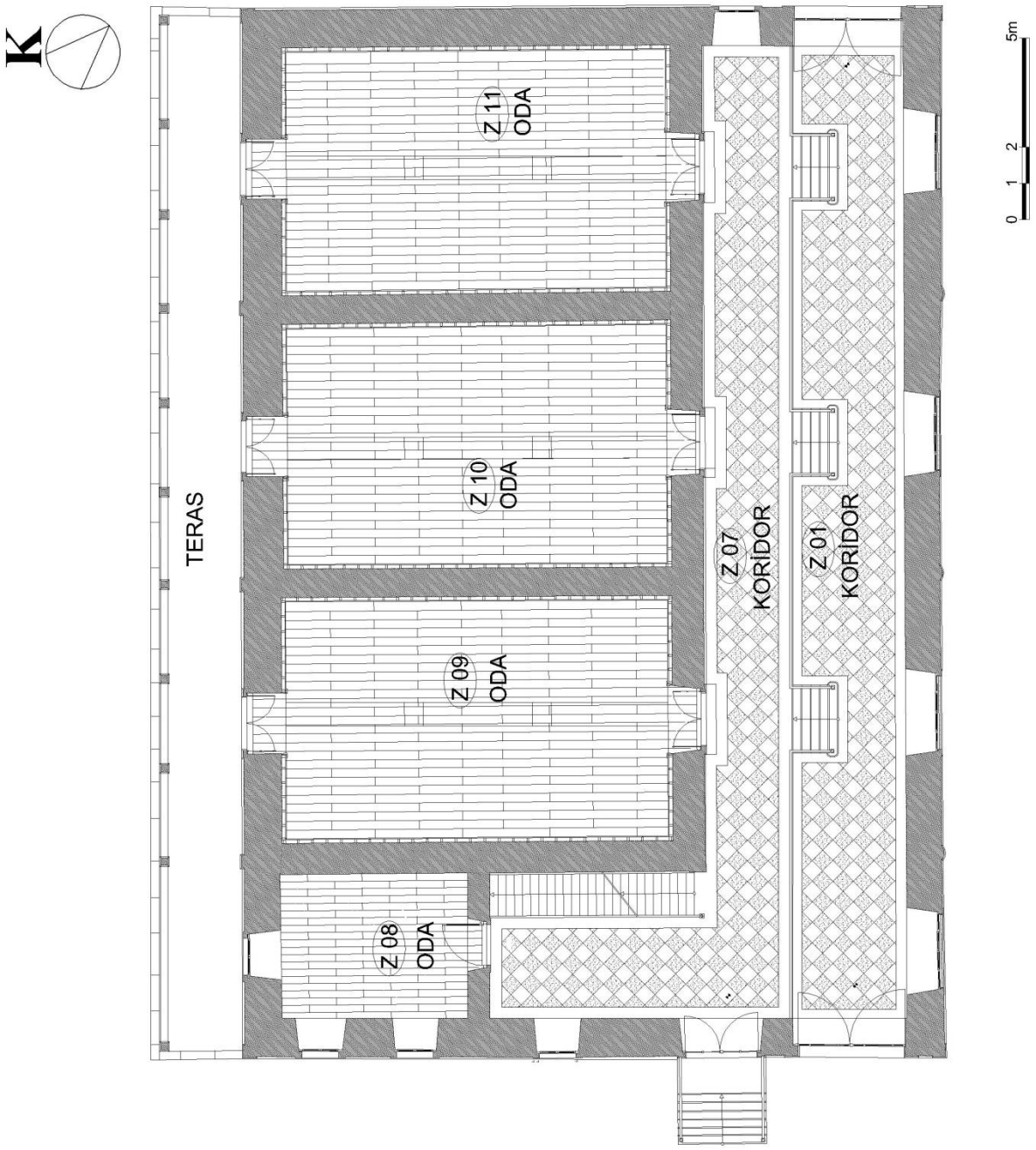

Şekil 6.71 Torbalı Abdülhamit Köşkü restorasyon projesi - zemin kat planı (Pakben Mimarlık arşivi, 2006).

Cepheler

Yapının pencere ve kapı sövelerinde kireç taşı, köşe pilastrlarında da andezit tercih edilmiştir. Yapının cephelerinde onarımın sağlıklı yapılabilmesi için tüm yapı üstten başlayarak tuzlarından arındırılmış su ile basınçsız olarak yıkanmıştır. Bu işlemi 100 cm^3 H_2O'ya 10 gram arap sabunu, 1cm^3 amonyak ilave edilip, aşağıdan yukarıya doğru temizlenerek saf su ile durulanıp, sünger ile kurulama işlemi izlemiştir.

Kalsiyum sülfat oluşumu sonucu ortaya çıkan kabuklanmaların üzerine magnezyum trisilikat hamuru damıtık su ile uygulanmış, magnezyumun sülfat ile birleşerek magnezyum sülfatı oluşturması sağlanmış magnezyum sülfatın damıtık su ile yüzeyden alınması sağlanmıştır. Zift lekeleri, etil klorür ile kağıt hamuru yapılarak ve temizlik sonrası kalan leke %20'lik hidrojen peroksit ve kaolin karışımı uygulanarak alınmıştır. Bitki lekeleri, metil klorür ile temizlenip, %20'lik hidrojen peroksit ile ağartılmıştır. Yüzeysel yağ lekelerinin çıkarılması için trikloretilen talk pudrası karıştırılıp pamukla ıslatmak suretiyle temizlik yapılmıştır. Demir lekeleri, Titriplex III-E.D.T.A. (etilendiyamintetraasetikasit) %5 yine kağıt hamuru içerisinde uygulanmıştır. Yağın ve kirin bir arada bulunduğu durumlarda ise, altı ölçü su, bir ölçü Byprox (non iyonik deterjan), üç ölçü tiner, iki ölçü trikloretilen karışımından oluşan sıvı ile temizlenerek durulanmıştır (Pakben Mimarlık Arşivi, 2008).

Yapının dış cephelerine derz dolgusu yapılıp kireç harcıyla onarılmıştır. Sövelerin bozulanları çürütülüp yenilenmiştir. İç duvarlarda ince sıva raspası yapılıp tekrar sıvanmış ve boyanmıştır. Dış duvarlarda taş taklidi harç ile süslemeler tamamlanmıştır. Cephelerde dökülen sıvalar özgününe uygun biçimde taş taklidi sıva ile onarılmıştır. Sıva renginde farklılık oluşturularak sonradan yapıldığı algılatılmıştır (Şekil 6.72).

Şekil 6.72 Torbalı Abdülhamit Köşkü'nün doğu cephesinde sıva onarımının algılatılması (Pakben Mimarlık arşivi, 2009).

Dış cephe söve, kilit taşları, üzengiler gibi elemanların bozulmuş olanları çürütülerek çıkartılıp, yerlerine aynı malzemeden yenileri konulmuştur. Kenet ve menteşe gibi metal aksam sökülerek yerine genleşme değeri düşük ve korozyona dayanıklı krom çubuklar kullanılmıştır. Dövme demir kapı, parmaklıklar ve saç aksam boya ve pas sökücülerle temizlenip yeniden boyanmıştır. Eksik kısımlar özgün şekliyle imal edilip, yerine konulmuştur.

6.3.7 Restorasyon Sonrası Durum ve Değerlendirme

Yapı restorasyon öncesinde atıl durumdadır. Restorasyon sonrasında bir süre kültür merkezi olarak kullanılan yapı, 2013 yılında Torbalı Belediyesi Kent Arşivi ve Tanıtım Merkezi yapılmıştır. Yapının işlevi Torbalı Belediyesi'nce kültür merkezi olarak belirlenerek iç mekânı düzenlenmiştir. 2013 yılında yapılan işlev değişikliğinde yapıya bir müdahalede bulunulmamış, yapının olduğu gibi kullanılması sağlanmıştır (Şekil 6.73 ve 6.74). Venedik Tüzüğü'nün 5. maddesinde; anıtların yararlı bir toplumsal amaç ile kullanımının korumayı kolaylaşacağı vurgulanmaktadır (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr). Abdülhamit

Köşkü'nün kültür merkezi ve daha sonra Torbalı Belediyesi Kent Arşivi ve Tanıtım Merkezi işlevlerini alması toplum için yararlı bir amaçta kullanılmasını kapsamaktadır. Bu amaçla yapının bodrum katında WC mekânları tasarlanmıştır.

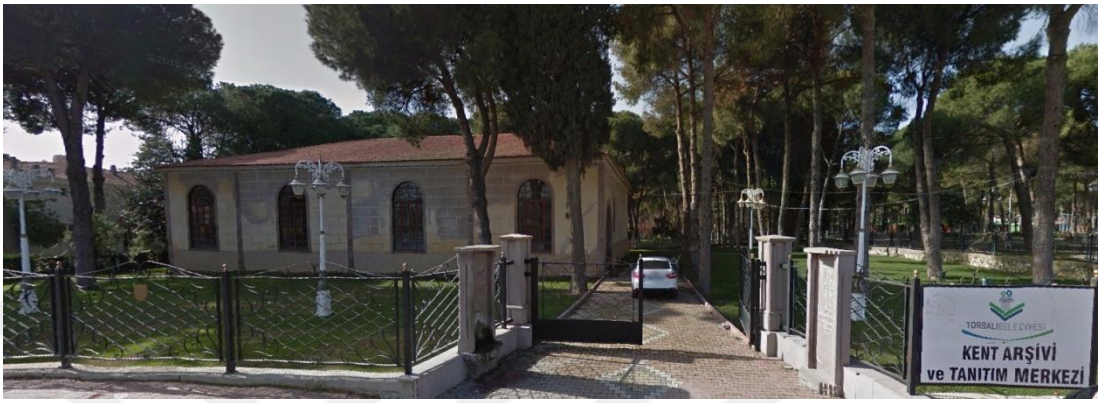

Şekil 6.73 Torbalı Abdülhamit Köşkü doğu cephesi (2015).

Yapının restorasyon kararları, yapıyı niteliksiz eklerinden arındırmak ve kullanılabilir duruma getirebilmek amacıyla yapılan onarım ve yenilemelerden oluşmaktadır. Uygulama sırasında bu kararlara uyulmuş, yeni onarımlar algılatılmıştır. İç mekânda yapılan ince sıva raspaları dikkatli bir şekilde uygulanmış, yapıya zarar verilmemiştir. Ancak doğramalar ve çatı kullanılamaz durumda olduğundan özgününe uygun yenilenmiştir. ICOMOS Türkiye Mimari Miras Koruma Bildirgesi'nin Müdahale Biçimleri bölümünde; sağlamlaştırmanın, yapının bozulmasının yavaşlatılması ya da engellenmesi amacıyla, malzeme veya taşıyıcı sistemin dayanımının arttırılması, özelliklerinin iyileştirilmesi olduğu ifade edilmektedir (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr). Yapılan onarım uygulamaları ile bu tanım paralellik göstermektedir. Yapının raspa sonrası konstrüktif çatlak onarımı taşıyıcı sistemin dayanımını artırmak amacıyla yapılmıştır.

Venedik Tüzüğü'nün 12 maddesinde; yapıların eksik kısımlarının tamamlanmasında yeni yapılan kısımların, bütünle uyumlu ve özgün malzemeden ayırt edilebilir olması gerekliliği vurgulanmaktadır (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr). Atina Tüzüğü'nün 8. maddesinde; eklerin kesin ve açık olması, özgününden farklı malzemeyle yapılması, incelendiğinde yanıltıcı özelliklere

sahip olmaması gerektiği ifade edilmektedir (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr). Yapının cephelerinde bulunan taş taklidi sıvanın dökülen kısımları, özgününe uygun sıva karışımı ile onarılmıştır. Onarılan kısımlar Venedik Tüzüğü'nün 12. maddesinde ve Atina Tüzüğü'nün 8. maddesinde de aktarıldığı gibi özgünden ayırt edilecek şekilde, yeni sıvada farklı renk tonu kullanılarak yapılmıştır (Şekil 6.72). Yapıda bir sorun oluştuğunda yeni yapılan sıvada müdahale daha kolaylaşacaktır. Böylece onarım yeni yapılan kısmı ortaya koyarak daha sonra yapılacak inceleme ve çalışmalara ışık tutacak nitelikte olmuştur.

Şekil 6.74 Torbalı Abdülhamit Köşkü restorasyon sonrası, kent arşivi (Şehir Alem, b.t).

6.4 Bayraklı Turan Braggiotti Levanten Köşkü

6.4.1 Yapının Tarihçesi ve Konumu

Braggiotti Ailesi Evi

Turan mahallesinde konumlanan söz konusu yapının Braggiotti Ailesi'ne ait ev olduğu tespit edilmiştir (Levantine Heritage, 2013, http://www.levantineheritage.com/turan.htm). Evin sahibi Rolando Braggiotti'dir. Oğlu Raimondo Braggiotti bu evde doğmuştur. 1940'larda bölgenin sanayi alanı olarak ilan edilmesinden sonra kullanıcıları bölgeyi terk etmek zorunda kalmışlardır. Yapı daha sonra Petro Ofisi misafirhanesi olarak kullanılmıştır (Pakben Mimarlık arşivi, 2013). 1994 yılında yapıda "Yalancı" filmi çekilmiştir. Filmden elde edilen karelerden restitüsyon etüdüne ait veriler elde edilmiştir. Haziran 2011'de yapı yangın geçirerek kule katı yanmıştır. Yapı restorasyon çalışmaları başlatılmadan önce, 2012 yılında terk edilmiş durumdaydı.

Braggiotti Ailesi

1893 yılında İzmir'de en büyük un değirmenlerine sahip olan ve un / tarım ürünleri konusunda çalışan Braggiotti Ailesi fertlerinin 1930'lu yıllarda un fabrikalarını Süleyman Filibeli'ye kiraladıkları ve sonra satarak yavaş yavaş değirmencilik konusundan koptukları anlaşılmaktadır.

Son yıllarda Braggiotti Ailesi'nden Fernon Braggiotti'nin bir müddet Giraud'larla çalıştıktan sonra Hakkı Türegün'le ortak olarak Kordon'da Cumhuriyet Meydanı'na yakın bir binada bir otomobil acentası açtığı görülmektedir. Daha sonra Massey - Ferguson traktörlerinin İzmir acentalığını alarak Massey-Ferguson satış ve bakım işleriyle ilgilenmişlerdir. Bilinene göre Fernon Braggiotti'nin yedi çocuğu vardı. Bunlardan Edo Amerika'da ölmüştür, Rolen ise Mersin'deydi. İzmir'de işin başında Moris ve Marsel bulunmaktaydı ve daha sonra da bir tek Marsel kalmıştır. İşyerleri Alsancak'ta limana yakın bir binada bulunmaktaydı. Fernon Braggiotti'nin ikiz

çocukları da 1990'lı yıllarda Bornova'da Twins Club'ın sahipleriydiler (Gürsoy, 1993).

Yapının Konumu

Şekil 6.75 Bayraklı Turan'daki Braggiotti Levanten Köşkü'nün uydu görüntüsü (Google haritalar,2016).

İzmir İli, Bayraklı İlçesi, Turan Mahallesi, tapunun 25 M II c 25 N I d pafta, 40035 ada, 6 parsel numarasında kayıtlıdır.

Taşınmaz kültür varlığı Bayraklı İlçesi'nin Turan Mahallesi'nde bulunmaktadır. Yapı geniş bir parsel içinde bulunmaktadır ve parsel girişi 1649 Sokak'tan sağlanmaktadır (Şekil 6.75 ve 6.76).

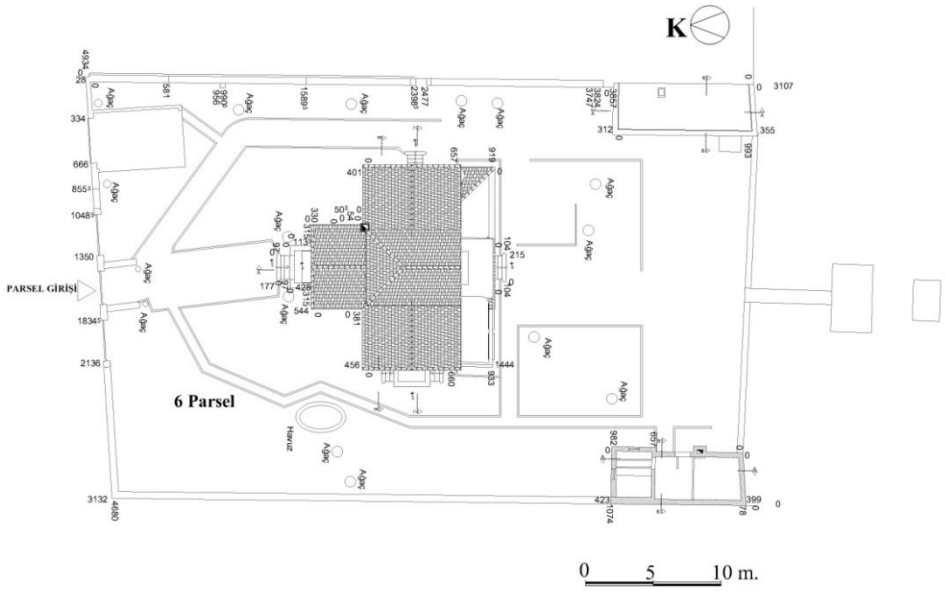

Şekil 6.76 Bayraklı Turan Braggiotti Levanten Köşkü vaziyet planı (Pakben Mimarlık Arşivi, 2013).

6.4.2 Mekân Organizasyonu

Yapının ana girişi kuzey cephesinde yer almaktadır. Yapı zemin kat, ara kat, 1. kat, kule katı ve bodrum kattan oluşmaktadır.

Şekil 6.77 Braggiotti Köşkü kuzey cephesinin restorasyon öncesi durumu (2013).

Yapının giriş cephesinde bir giriş sahanlığı bulunmaktadır. Yapının kuzey cephesi simetrik bir düzene sahiptir (Şekil 6.77). Ortada giriş kapısının olduğu kitle ve iki yanda daha geride konumlanan kitleler bulunmaktadır. Giriş kapısının üstünde metal konsolların taşıdığı küçük bir balkon vardır. Bu öndeki kitlenin dik bir beşik çatısı bulunmaktadır. İki yanda geride bulunan kitlelerde birer bodrum kat penceresi, zemin kat penceresi ve 1. katta birer pencere yer almaktadır. Kule katında kuzey cephesine açılan iki adet pencere bulunmaktadır. Güney cephesinde zemin katta özgününde geniş bir teras olan açık mekân bir dönemde kapatılarak kapatılarak olarak kullanılmıştır. Güney cephesi de kuzey cephesi gibi simetrik bir düzene sahiptir (Şekil 6.78).

Zemin katta özgününde teras olan bölüme çıkış kapıları vardır. Ortada bulunan kapının üstünde iki adet dairesel metal kolonun taşıdığı bir balkon ve bu balkona çıkış kapısı bulunmaktadır. Aynı aksta kule katında ahşap konsolların taşıdığı bir balkon ve bu balkona çıkış kapısı yer almaktadır. Bu orta aksın iki yanında 1. katta birer pencere vardır. Doğu ve batı cepheleri simetrik düzene sahip değillerdir. Doğu

cephesinin geride kalan kitlesinde kapatılmış bir bodrum kat penceresi, zemin katta bir pencere ve 1. katta bir pencere bulunmaktadır. Önde konumlanan kitlede zemin katta mutfak (Z 06 Rölöve) mekânına giriş birkaç mermer basamakla sağlanmakta ve giriş sahanlığı bulunmamaktadır. Kapının aksında küçük bir ara kat penceresi ve onun üstünde de 1. katta bir pencere bulunmaktadır. Batı cephesinde geride kalan kitlede yine doğu cephesinde olduğu gibi bodrum, zemin kat ve 1. katta birer pencere bulunmaktadır. Önde konumlanan kitlede doğu cephesinden farklı olarak bir giriş sahanlığı ve iki yanında mermer basamaklar yer almaktadır. Sahanlığa açılan kapıdan Z 03 (Rölöve) mekânına ulaşılmaktadır. Kapının aksında 1. katta bir pencere vardır.

Şekil 6.78 Braggiotti Köşkü güney cephesinin restorasyon öncesi durumu (2013).

Yapıya giriş kuzey cephesinden Z 01 mekânından sağlanmaktadır (Şekil 6.80). Bu odanın tam karşısında geniş bir doğramayla Z 02 mekânına geçiş bulunmaktadır. Z 02 mekânından Z 07 mekânına (özgününde teras olan mekâna) çıkış bulunmaktadır. Aynı aksta Z 07 mekânından bahçeye çıkış mermer basamaklarla sağlanmaktadır. Z 01 mekânından Z 03 ve Z 04 mekânlarına ulaşılmaktadır. Z 03 mekânından yine Z 07 mekânına açılan bir kapı bulunmaktadır. Z 04 mekânından ahşap bir merdivenle üst katlara ulaşılmakta ve aynı zamanda Z 05 WC ve Z 06 mutfak mekânlarına geçilmektedir. Z 06 mekânından Z 08 (özgününde teras olan mekâna) mekânına ulaşılmaktadır. Z 06 mutfak mekânından doğu cephesine açılan bir servis kapısı bulunmaktadır (Şekil 6.79).

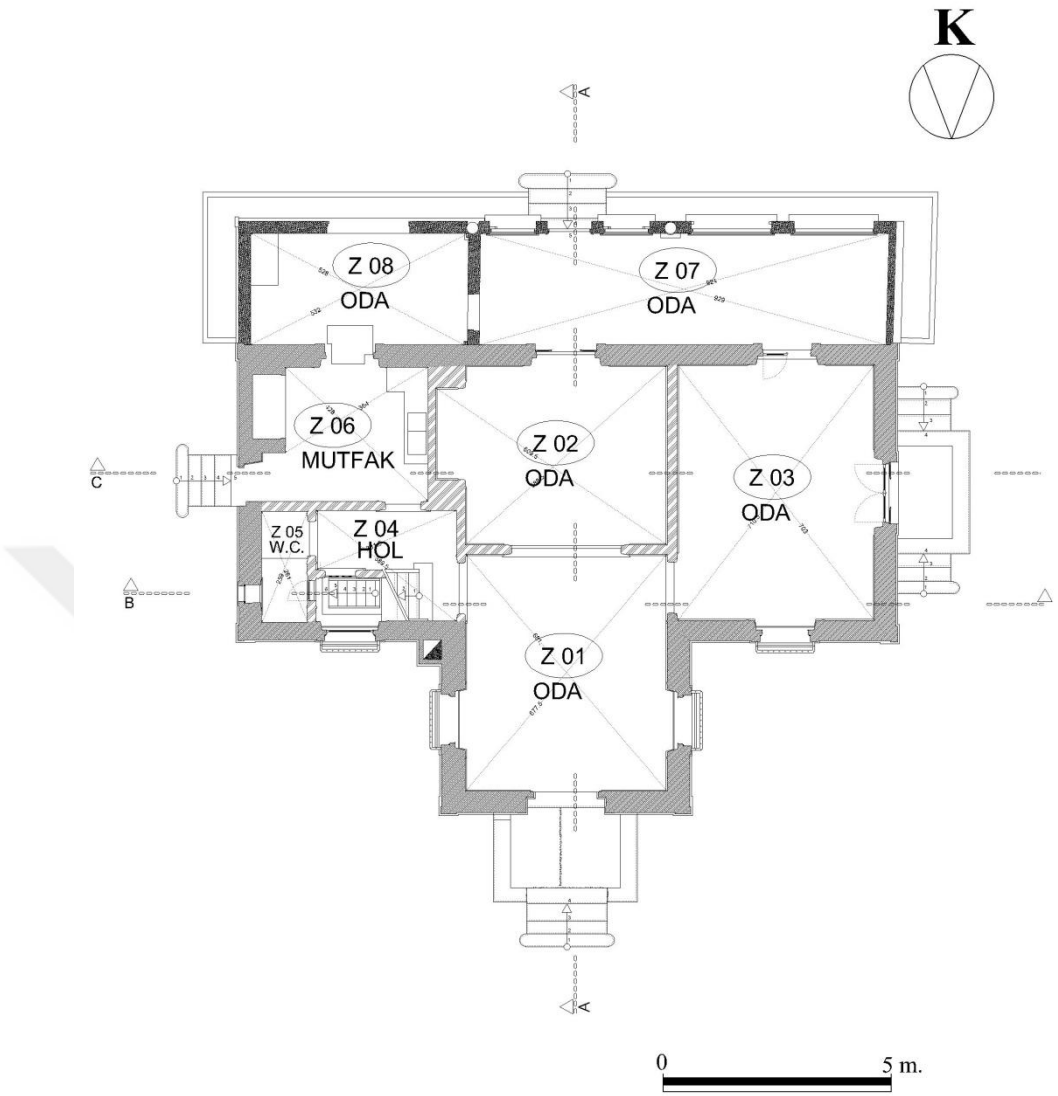

Şekil 6.79 Braggiotti Köşkü zemin kat planı rölövesi (Pakben Mimarlık arşivi, 2013).

Z 04 mekânında bulunan ahşap merdivenin altından bodrum kata ulaşılmaktadır. Merdiven B 01 mekânına ulaşmakta ve buradan B 02 mekânına bir geçiş bulunmaktadır. Z 01 mekânının altında bulunan mekân toprak dolgu ile doldurulmuştur. B 03 mekânına ise B 02 mekânından açılan bir pencere bulunmaktadır.

Şekil 6.80 Braggiotti Köşkü'nün zemin kat giriş mekânı Z01(2013).

Z 04 mekânından ahşap merdivenle üst kata çıkıldığında merdivenin sahanlığından ara kata geçilmektedir. Merdivenle 1. kata çıkıldığında 1 01 (hol) mekânına buradan da diğer mekânlara ulaşılmaktadır. 1 02 mekânının kuzey cephesine açılan bir balkonu bulunmaktadır. Mekândan aynı zamanda doğu ve batı cephelerine pencereler açılmaktadır. 1 03 mekânının dış cepheye bakan üç duvarında da pencere bulunmaktadır. 1 04 mekânı 1 02 mekânıyla aynı aksta olup güney cephesine açılan geniş bir balkona sahiptir. 1 05 mekânında ise güney cephesine açılan bir pencere ile doğu cephesine açılan kapatılmış bir pencere vardır. Pencere cepheden algılanmakta mekânın içinde izine rastlanamamaktadır (Şekil 6.81).

1 01 holünden ana merdiven aksının üstünde bulunan kule katına çıkan ahşap bir merdiven vardır. Kule katında biri güney cephesine bakan ve küçük bir balkonu olan, diğeri kuzey cephesine bakan ve bu cephesinde iki penceresi olan iki mekân bulunmaktadır.

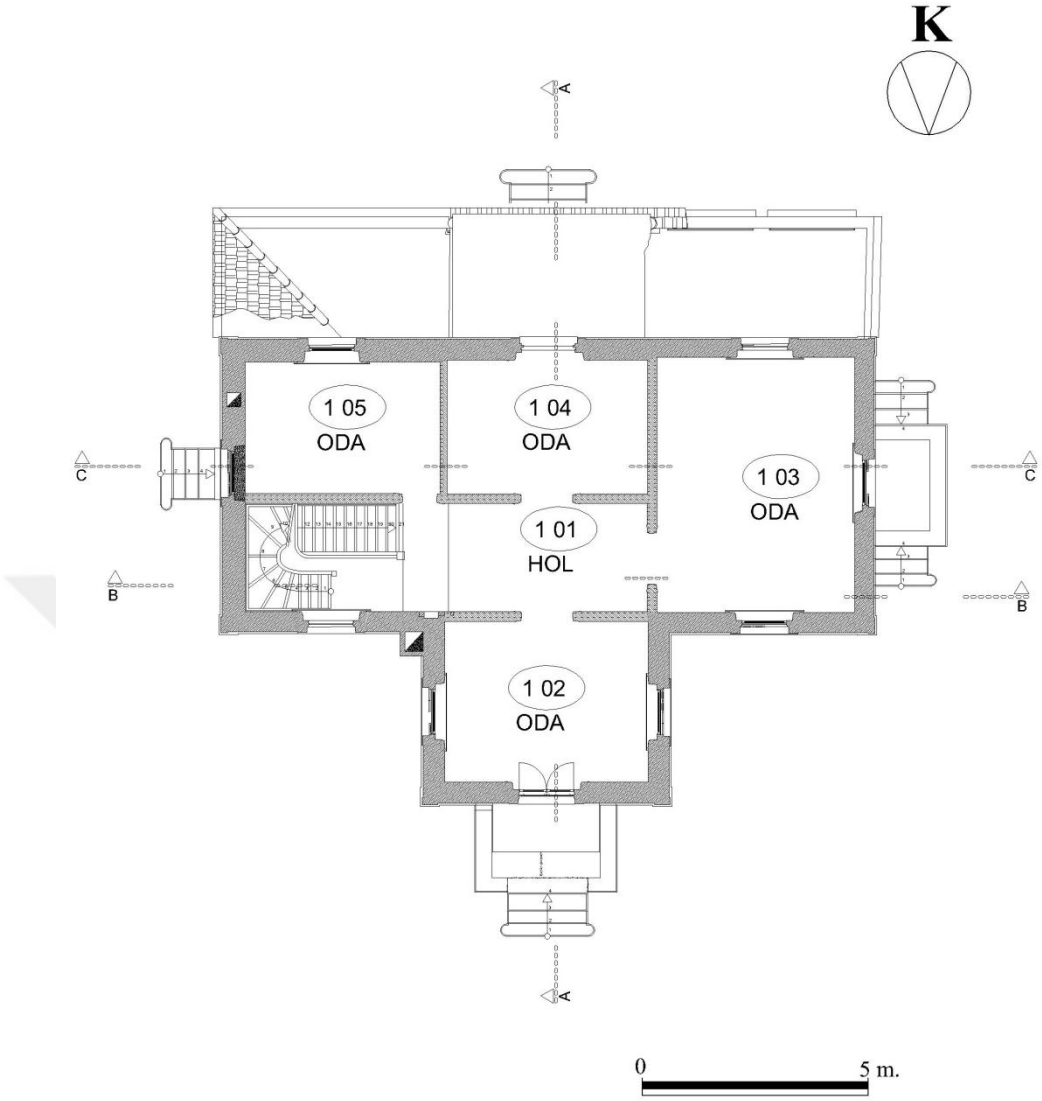

Şekil 6.81 Braggiotti Levanten 1. kat planı rölövesi (Pakben Mimarlık arşivi, 2013).

6.4.3 Yapım Tekniği

Yapı zemin kat, ara kat, 1. kat, kule katı ve bodrum kattan oluşmaktadır. Yapı dış duvarları yığma sistemde taş tuğla almaşık duvardır ve iç çeperinde ahşap karkas elemanlar bulunmaktadır. İç duvarlar ahşap karkas sistemdedir. Bodrum kat duvarları yığma sistemdedir. Zemin katta iç duvarlar içi dolgu malzemeli ahşap karkas duvarlardan oluşmaktadır. 1. katta ise iç duvarlar ahşap bağdadidir. Kule katının dış duvarları yığma taş tuğla almaşık duvarken (iç çeperde ahşap karkas elemanlar) iç duvarı ahşap bağdadi duvardır (Şekil 6.82).

Şekil 6.82 Braggiotti Köşkü birinci kat ana holünde iç ve dış duvar yapım tekniği ayrımı (2013).

Yapının bodrum kat dış duvarları yığma taş tuğla almaşık duvar olup yaklaşık 71 - 78 cm'dir. İç duvarları ise yine yığma taş tuğla almaşık duvar olup yaklaşık 72 cm'dir. Yapının zemin kat dış duvarları iç çeperinde ahşap karkas elemanlı yığma taş tuğla almaşık duvar olup, kalınlığı 43 - 49 cm'dir. İç duvarları içi dolgu malzemeli ahşap karkas duvar olup, 21 - 22 cm'dir. 1. kat dış duvarlar yine iç çeperinde ahşap karkas elemanlı yığma taş tuğla almaşık duvar olup, 40 - 47.5 cm'dir. 1. kat iç duvarlar ahşap bağdadi duvar olup 21 - 22 cm'dir. Kule katının dış duvarları iç çeperinde ahşap karkas elemanlı yığma taş tuğla almaşık duvar olup, 22 - 46 cm'dir. İç duvarı (iki mekânı birbirinden ayıran duvar) ahşap bağdadi olup, 21 cm'dir. Bu mekânları çatı arasından ayıran duvar ise delikli tuğla duvar (Günümüzde kullanılan fabrika tuğla duvar değildir.) olup, 16 cm'dir.

Yapının bodrum katında toprak üzerine beton atılmıştır. Zemin kat döşemesi ise Z 04, Z 05 ve Z 06 mekânlarında volta döşemedir. Z 01 mekânında da mekânın mermer kaplama olmasından dolayı volta döşeme olduğu düşünülmektedir. Diğer mekânlarda ahşap döşemedir. Ara kat, 1. kat ve kule katı döşemeleri yine ahşaptır.

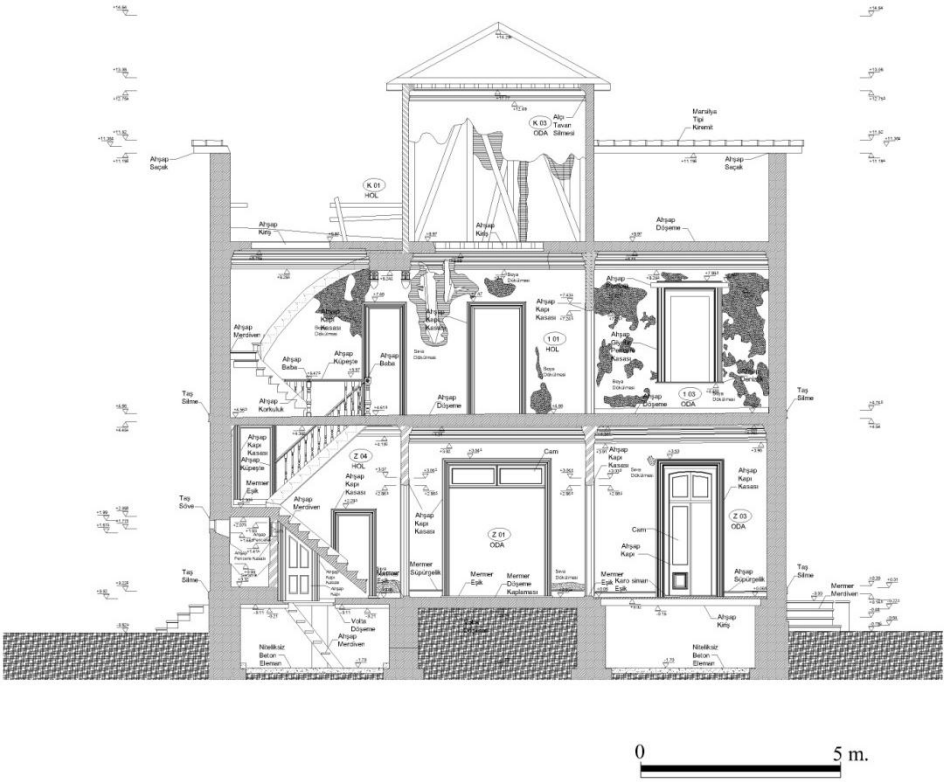

Şekil 6.83 Braggiotti Köşkü b-b kesiti rölövesi (Pakben Mimarlık Arşivi, 2013).

Şekil 6.84 Braggiotti Köşkü batı cephesi rölövesi (Pakben Mimarlık Arşivi, 2013).

6.4.4 Malzeme kullanımı

Yapıda kullanılan malzeme yerel olup, Batı Anadolu'da mimaride sıkça rastlanılan çeşitliliktedir. Yapıda taş, tuğla, metal ve ahşap; taşıyıcı, koruyucu ve dolgu malzemesi olarak oldukça fazla kullanılmıştır.

6.4.4.1 Düşey Kaplama Malzemesi

Yapının bütün duvarları sıvalıdır. Yapıda kireç harçlı saman kıtıklı sıva kullanılmıştır.

6.4.4.2 Yatay Kaplama Malzemesi

Bodrum kat döşemesi betondur. Zaman içinde üzerinde toprak birikmesi olmuştur. Aynı zamanda zemin suyu yükselmesi görülmektedir. Zemin kat döşeme kaplama malzemesi, Z 01 ve Z 04 mekânlarında mermer kaplamadır. Z 02 ve Z 03 mekânlarında ise ahşap rabıtadır. Z 05 mekânının bir kısmı seramik, diğer kısmı ise karo siman kaplanmıştır. Z 06 ve Z 08 mekânlarında karo siman döşeme kaplaması bulunmaktadır. Z 07 mekânı beton atılarak döşeme kotu yükseltilmiştir. Ancak özgününde karo siman döşeme kaplaması olduğu düşünülmektedir. 1. kat ve ara kat döşeme kaplamaları ahşap rabıtadır.

6.4.4.3 Örtü Malzemesi

Yapının çatısı ahşap konstrüksiyonlu üç kütle üzerinde ayrı ayrı beşik çatılardan oluşmaktadır. Ancak kule katında çatının güney cephesine bakan kısmı beşik çatıyken kuzey cephesine bakan kısmında kırma çatı görülmektedir. Marsilya tipi kiremit ile kaplanmıştır. Yapının sonradan kapatılan güney cephesinde bulunan mekânların üzeri kırma çatılı ve Marsilya tipi kiremit örtülüdür.

6.4.4.4 Süslemeler

Yapının bütün cephelerinde köşe taşları vardır. Z 01, Z 02 ve Z 03 mekânlarında alçı tavan silmesi ve alçı tavan göbeği yer almaktadır. Ayrıca merdiven altında alçı süsleme bulunmaktadır. Z 04 mekânında da alçı tavan silmesi yer almaktadır. 1 01 mekânında alçı tavan silmesi ve alçı tavan süslemeleri vardır. 1 03 mekânında alçı tavan göbeği ve alçı tavan silmesi bulunmaktadır. Diğer mekânlarda da alçı tavan silmesi mevcuttur.

6.4.5 Restorasyon Öncesi Durum

Yapı konut olarak inşa edilmiştir. Yapının bodrum katında B 01 mekânında bodrum duvarlarının zeminine güçlendirme amacıyla beton hatıl atılmıştır.

Yapının zemin katına bakıldığında plan şemasının büyük bir değişikliğe uğramamış olduğu görülmektedir. Z 05 mekânının döşeme kotu bir bölümde yükseltilerek WC olarak kullanılmıştır. Yapının güney cephesine bakan özgününde cephe boyunca uzanan bir teras olan bölüm dönem içinde kapatılarak iki ayrı mekân olarak kullanılmıştır. Bu mekânlardan Z 07 (Rölöve) mekânının zeminine beton atılarak döşeme kotu yükseltilmiştir. Bu kısmın özgününde karo siman döşeme kaplanmış olduğu düşünülmektedir (Z 08 mekânında bulunan karo siman döşeme kaplaması göz önünde bulundurularak).

Yapının 1. katında plan şeması genel olarak korunmuştur. Ancak 1 05 mekânında bulunan ve doğu cephesine açılan pencere iç duvardan kapatılmıştır. Cephede pencere mevcuttur.

Yapının restitüsyon etüdü oluşturulurken yapıya ait eski fotoğraflar ve videolar yapının yok olan doğramaları ve elemanları açısından göz önünde bulundurulmuştur. Yapının 2011 yılının Haziran ayında geçirdiği yangında kule katı döşemeleri ve çatı büyük ölçüde zarar görmüş ve bu katın ahşap karkas taşıyıcı elemanları taşıyıcılıklarını yitirmiştir. Yapının bir süre atıl durumda kalması nedeniyle yapı

öğelerinde önemli ölçüde kayıplar meydana gelmiştir. Yapının yangından önceki fotoğrafları ve başrollerinde "Mehmet Aslantuğ" ve "Fikret Hakan'ın" oynadığı 1994 yapımı "Yalancı" isimli yerli film bu öğelerin belirlenmesinde yardımcı olmuştur. Yapının metal giriş kapısı 1994 yapımı "Yalancı" isimli yerli film ve eski fotoğraflar göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur (Şekil 6.85 ve 6.86).

Şekil 6.85 Braggiotti Köşkü'nün 2011 yılı öncesine ait fotoğrafta metal giriş kapısı (Levantine Heritage, 2013).

Şekil 6.86 Braggiotti Köşkü'nde çekilen 1994 yapımı *Yalancı* isimli filmden alıntı, metal giriş kapısı

Z 01 mekânından diğer mekânlara geçişte oluşturulan doğrama detayları ve Z 06 mekânından doğu cephesine açılan metal kapı da yine "Yalancı " filmi ve eski fotoğraflar göz önünde bulundurularak şekillenmiştir (Şekil 6.87 ve 6.88).

Şekil 6.87 Braggiotti Köşkü'nün 2011 yılı öncesine ait fotoğrafta Z 06 mekânında bulunan metal kapı (Levantine Heritage, 2013).

Şekil 6.88 Braggiotti Köşkü'nde çekilen 1994 yapımı *Yalancı* isimli filmden alıntı, Z 06 mekânındaki metal giriş kapısı

Yapının balkonlarında günümüzde bir örneği kalmayan metal korkuluklar 1994 yapımı "Yalancı " isimli yerli film göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur (Şekil 6.89 ve 6.90).

Şekil 6.89 Braggiotti Köşkü'nde çekilen 1994 yapımı *Yalancı* isimli filmden alıntı, kuzey cephesindeki metal korkuluklar.

Şekil 6.90 Braggiotti Köşkü'nde çekilen 1994 yapımı *Yalancı* isimli filmden alıntı, güney cephesindeki metal korkuluklar.

Kule katında bulunan ahşap kapılar 1994 yapımı "Yalancı" isimli yerli film ve eski fotoğraflar göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur (Şekil 6.91 ve 6.92).

Şekil 6.91 Braggiotti Köşkü'nün 2011 yılı öncesine ait fotoğrafta kule katındaki ahşap kapılar. (Levantine Heritage, 2013)

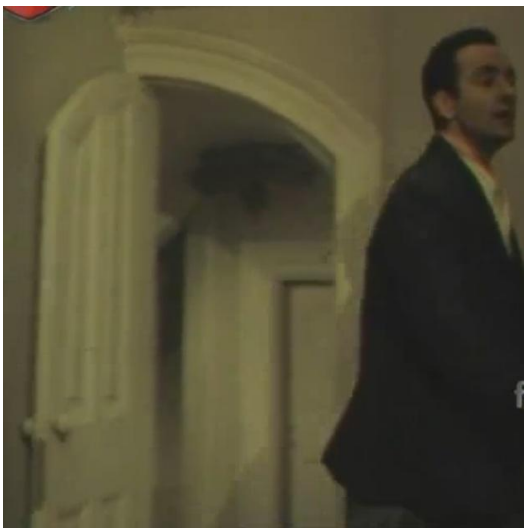

Şekil 6.92 Braggiotti Köşkü'nde çekilen 1994 yapımı *Yalancı* isimli filmden alıntı, kule katındaki ahşap doğrama.

Z 04 mekânında bulunan yapının ana merdiveninin korkulukları günümüze ulaşmamıştır. Ancak yangından önceki fotoğraflarda görülmektedir (Şekil 6.93).

Şekil 6.93 Braggiotti Köşkü'nün 2011 yılı öncesine ait fotoğrafta kule katındaki ahşap baba ve korkuluklar.

6.4.5.1 Yapısal Bozulma ve Deformasyonlar

Yapı 2011 yılının Haziran ayında bir yangın geçirmiştir. Yapının üst katlarında çıkan yangında kule katı döşemeleri ve çatı büyük ölçüde zarar görmüş ve bu katın ahşap karkas taşıyıcı elemanları taşıyıcılıklarını yitirmiştir. 1 01, 1 04 ve 1 05 mekânlarının tavan döşemesi büyük ölçüde kayba uğramıştır. Ahşap çatı konstrüksiyonunda yangından dolayı kayıplar meydana gelmiştir. 1 01 ve 1 05 mekânlarının üzerini örten çatı çökmüş, kule katının çatı örtüsü yanmıştır (Şekil 6.94).

Şekil 6.94 Braggiotti Köşkü'nün birinci kat hol mekânından, mekânın tavanına ve kule katına bakış (2013).

6.4.5.2 Malzemeye Yönelik Bozulmalar

Yapının cephelerinde sıva dökülmeleri ve boya bozulmaları görülmektedir. Z 01, Z 02, Z 03, Z 04 ve Z 06 mekânlarının tavanlarında sıva dökülmeleri ve boya

bozulmaları vardır. A 01 mekânının tavanında sıva dökülmesi bulunmaktadır. 1 02 mekânının tavan ve duvarında, 1 03 mekânının tavanında sıva dökülmesi algılanmaktadır.

6.4.6 Restorasyon Süreci

Konut olarak inşa edilen yapı işlev değişikliğine uğrayarak iş yeri (restoran) olarak kullanılmak üzere restore edilmiştir.

Taşıyıcı Sistem

Yapı kendi kendini taşıyabilir durumdadır. Ancak yangından zarar görmüş bölümlerindeki ahşap karkas taşıyıcı elemanlar taşıyıcılıklarını yitirmiştir. Bodrum kat zemin kotunun -1.70'ten - 2.65'e getirilmesi öngörülmüştür. Ancak zeminden gelen suyun - 2.65 kotunda engellenememesi nedeniyle bodrum kotunun -1.70'ten (Rölöve kotu - 1.70'tir) - 2.32'ye indirilmesi gerçekleşmiştir (Şekil 6.95). Bu durum nedeniyle restorasyon uygulaması sırasında restorasyon proje tadilatı yapılmıştır. Bodrum kat taşıyıcı duvarlarının iç kısımlarında zemin suyunu engellemesi amacıyla 10 cm perde duvar imal edilmiştir (Şekil 6.96).

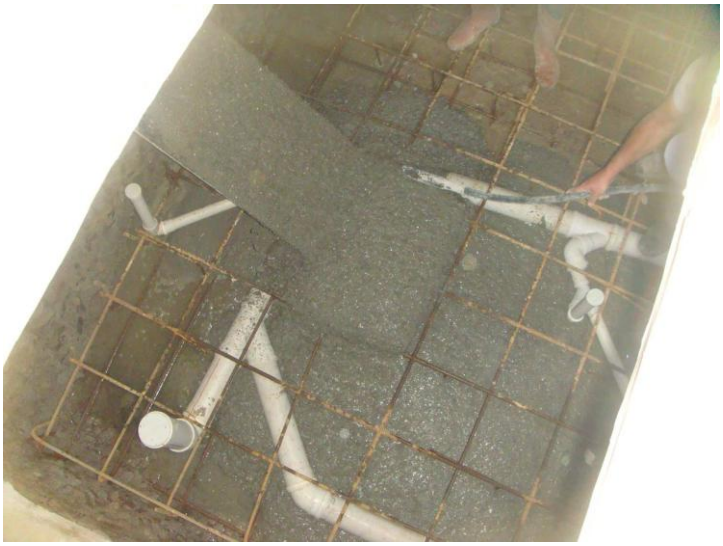

Şekil 6.95 Braggiotti Köşkü'nün bodrum zeminine çelik hasırlı beton dökümü (Umart Mimarlık arşivi, 2014).

Şekil 6.96 Braggiotti Köşkü'nün bodrum kat duvarlarına 10 cmlik perde duvar yapımı (Umart Mimarlık arşivi, 2014).

Z 06 mekânının volta döşeme kirişleri korozyona uğramış, bu nedenle bir kısmı kırılmıştı. Döşeme sehim yapmaktaydı. Bu mekânın döşemesi özgün biçimlenişte yeniden imal edilmiştir (Şekil 6.97 ve 6.98).

Şekil 6.97 Braggiotti Köşkü'nün Z06 mekânında volta döşeme kirişleri yapımı (Umart mimarlık arşivi, 2014).

Şekil 6. 98 Braggiotti Köşkü'nün Z06 mekânında volta döşeme yapımı (Umart Mimarlık arşivi, 2014)

Şekil 6.99 Braggiotti Köşkü'nün kule katında yangından zarar görmüş ahşap elemanların yerinden çıkartılmış durumu (Umart Mimarlık arşivi, 2014).

Kule katında yangından zarar görmüş ahşap karkas taşıyıcı elemanlar yerinden çıkartılarak aynı kesitte emprenye edilmiş ahşap elemanlarla değiştirilmiştir (Şekil

6.99). Kule katında yok olan ahşap döşemeler ve rabıtalar özgün biçimde yeniden imal edilmiştir.

Şekil 6.100 Braggiotti Köşkü'nde ahşap çatı kirişlerinin değiştirilmesi (Umart Mimarlık arşivi, 2014).

Yangından zarar görmüş ahşap çatılar özgününe uygun olarak yeniden yapılmıştır. Marsilya tipi kiremit ile kaplanmıştır. Yangından zarar görmemiş ahşap çatılar onarılmıştır. Bozulan ahşap elemanlar yeniden imal edilmiştir. Gerekli kısımlarda kiremit aktarımı yapılmıştır (Şekil 6.100).

Mekân Organizasyonu

Bodrum katta kullanıcı gereksinimi nedeniyle B 01 mekânı WC ve geçiş koridoru olarak düzenlenmiştir. B 03 mekânı ikiye bölünerek teknik oda olarak kullanılmaktadır. Z01 mekânının altındaki toprak dolgu boşaltılarak mekân mutfak olarak işlevlendirilmiştir. B 02 mekânından bu mekâna ve B 03 mekânına geçiş oluşturulmuştur.

Bodrum katta ferforjeleri yok olmuş pencerelere özgün biçimlenişte ferforje yapılarak takılmıştır. Bodrum kat pencereleri için ahşap doğrama imal edilmiştir. Bodrum kat zeminine seramik kaplanmıştır.

Geniş mekân gereksinimi nedeniyle çeşitli açıklıklar oluşturulmuştur. Açıklıklar, mekân algısının bozulmaması amacıyla birleşme noktalarından 50 cm bırakılarak kapı yüksekliğinde oluşturulmuştur. Böylece mekân, oluşturulan açıklıklardaki kirişlerden ve tavan silmelerinden algılanmaktadır. Zemin döşeme kaplamasında farklılık oluşturularak izler belli edilmiştir. Bu doğrultuda Z 02 ve Z 03 mekânlarının arası açılmıştır.

Şekil 6.101 Braggiotti Köşkü kuzey cephesi giriş sahanlığında mermer basamak onarımı (Umart Mimarlık arşivi, 2014).

Z 01 mekânına girişte bulunan giriş sahanlığındaki zarar görmüş karo siman döşeme kaplaması onarılmış, yok olan mermer kaplama özgün biçimlenişte tamamlanmış, zarar görmüş mermer basamaklar ve mermer kaplamanın onarımı yapılmıştır (Şekil 6.101). Z 01 mekânına girişte özgün biçimlenişte metal kapı imal edilmiştir. Z 01 - Z 03, Z 01 - Z 04, Z 04 - Z 05 ve Z 04 - Z 06 mekânları arası geçişlerde özgününe uygun olarak ahşap kapı yapılmıştır. WC olarak kullanılan Z 05 mekânı bu işlevle kullanılmayıp, WC'ye dönüştürüldüğünde yükseltilen döşeme kaldırılarak buradan merdiven altına bodrum kata sağlıklı ulaşım sağlanması amacıyla geçiş açılmıştır. Z 02 ve Z06 mekânı arasında sonradan örülmüş duvar kaldırılarak mekânsal bütünlük sağlanmıştır. Zemin kat mekânlarının kotları + 0.05 kotuna getirilmiştir. Mekânsal geçişlerin sağlıklı yapılabilmesi amacıyla 5 - 6 cm'lik kot farkı ortadan kaldırılmıştır (Şekil 6.103).

Yapıda bulunan ahşap pencere doğramalarında giyotin izine rastlanmıştır. Yapıda giyotin pencere detayı mevcuttur. Yok olan giyotin pencerelerin yerine yine özgün biçimlenişte ahşap giyotin pencere yapılmıştır. Zemin kat pencereleri için metal kepenk imal edilmiştir.

Z 02 mekânından Z 07 (Restorasyon) balkona çıkışta özgün biçimlenişte ahşap kapı ve yok olan metal kepenk parçaları üretilmiştir. Z 03 mekânından Z 07 (Restorasyon) balkona çıkışta yok olan ahşap kapı kanadı özgününe uygun olarak yapılmıştır. Z 03 mekânından batı cephesine çıkışta yok olan metal kepenk parçaları özgün biçimlenişte oluşturulmuştur. Zarar görmüş karo siman döşeme kaplamasının, mermer basamaklar ve mermer kaplamanın onarımı yapılmıştır. Z 06 mekânından Z 07 (Restorasyon) balkona çıkışta özgün biçimlenişte ahşap kapı imal edilmiştir. Z 06 mekânında bulunan ocak kaldırılmıştır. Z 06 mekânı servis mutfağı olarak kullanılmaktadır. Z 06 mekânından doğu cephesine açılan kapı var olmadığından özgün biçimlenişte mermer eşik ve metal kapı üretilmiştir. Zarar görmüş mermer basamakların onarımı yapılmıştır.

Şekil 6.102 Braggiotti Köşkü'nün güney terasında bulunan niteliksiz elemanların söküm ve yıkımı (Umart Mimarlık arşivi, 2014).

Z 07 ve Z 08 mekânlarında, ek duvarlar ve doğramalar kaldırılarak balkon açılmıştır (Şekil 6.102). Balkona şap atılarak kotu yükseltilmiştir. Restorasyon uygulaması sırasında beton parçalanarak altı araştırılmış ve özgün döşeme kotuna getirilmiştir. Güney cephesine bakan Z 07 balkon mekânında balkon duvarları metal

kolonların hizasına kadar geri çekilmiştir. Balkon mekânından bahçeye iniş merdiveni sirkülasyonda tehlike yaratmaması için metal kolonlara kadar genişletilmiştir.

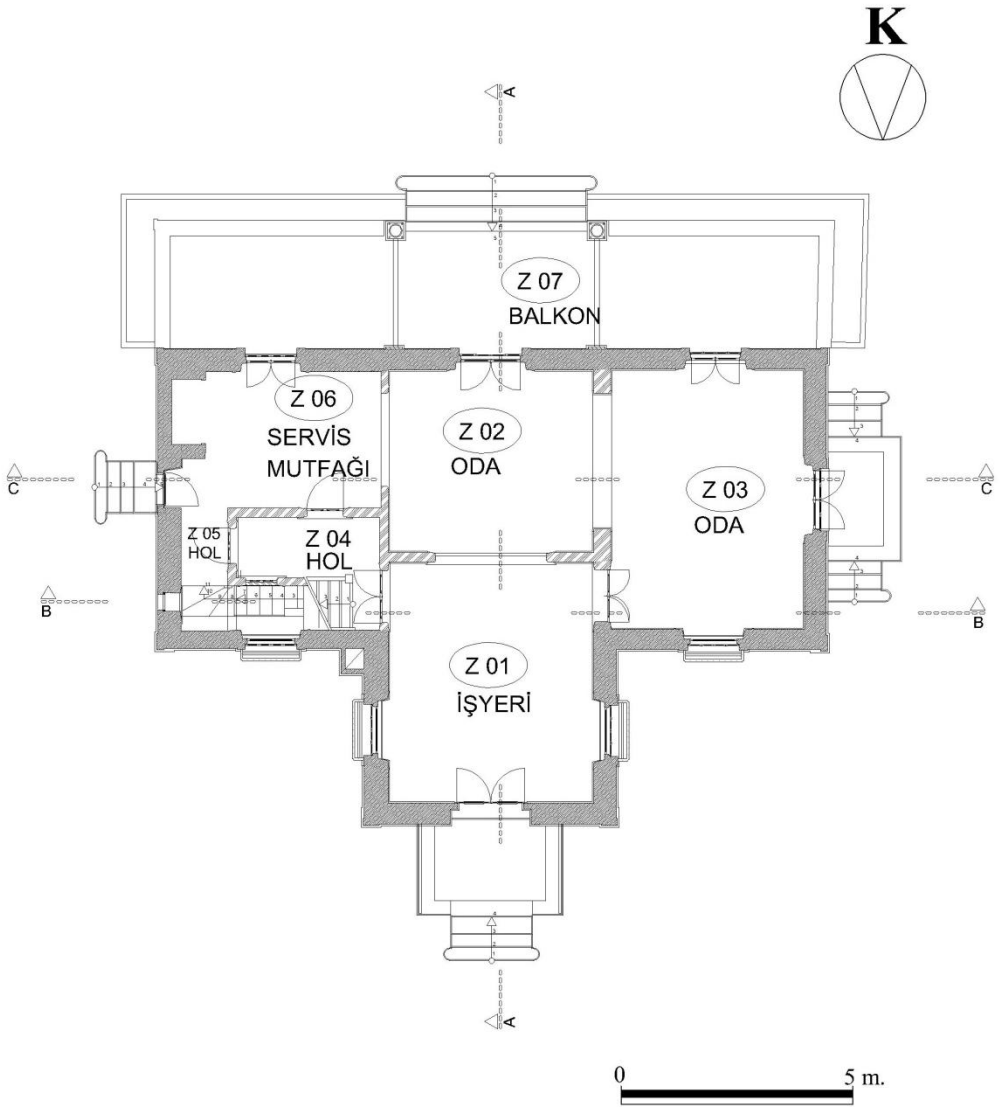

Şekil 6.103 Braggiotti Köşkü restorasyon projesi - zemin kat planı (Pakben Mimarlık arşivi, 2013).

Ara kat döşemesinin Z 06 mutfak mekânının tamamının üstünü kapatmadığı Z 06 mekânından güney cephesine çıkış kapısının yüksekliğinden anlaşılmaktadır. Bu nedenle ara kat döşemesi kaldırılıp yerine 123 cm genişliğinde balkon yapılmıştır. Ahşap korkuluklar imal edilmiştir. Özgün biçimlenişte ahşap kapı ve pencere yapılmıştır.

Z 02 mekânı ve 1 04 mekânlarında tavan kotu aşağı çekilerek havalandırma ve iklimlendirme sağlanmak amacıyla bir asma tavan oluşturulmuştur. Bu mekânlarda bulunan tavan silmeleri sökülüp kullanılabilecek olanlar yerinde kullanılmıştır. Zarar görmüş kısımlar özgün biçimlenişte yeniden imal edilmiştir.

Geniş mekân gereksinimi nedeniyle oluşturulan açıklıklar, iki mekânın tek hacim şeklinde kullanılmasıy1a mekân algısının bozulmaması amacıyla birleşme noktalarından 50 cm bırakılarak kapı yüksekliğinde yapılmıştır. Özgün mekân kurgusu açıklıklardaki kirişlerden ve tavan silmelerinden algılanmaktadır. 1 01 - 1 02, 1 01 - 1 04, 1 04 - 1 03 mekânları arası açıklıklar bu kıstaslar göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur. 1 01 - 1 03 ve 1 01 ve 1 05 mekânları arası geçişlerde özgün biçimlenişte ahşap kapı imal edilmiştir. 1 05 mekânında bulunan kapatılmış pencere açılarak bakım ve onarımı yapılmıştır. 1 02 mekânının kuzey cephesine açılan balkon döşemesi onarılarak özgün biçimlenişte metal korkuluk üretilmiştir. 1 04 mekânının güney cephesine açılan balkon döşemesi onarılarak özgününe uygun metal korkuluk yapılmıştır (Şekil 6.104). Zarar görmüş karo siman döşeme kaplamasının onarımı yapılmıştır. Yok olan balkon kapısı yerine özgün biçimlenişte ahşap kapı yapılarak takılmıştır. Yangın güvenliği açısından ahşap merdivene yanmayı geciktirici yangın cilası sürülmüştür.

Şekil 6.104 Braggiotti Köşkü'nün güney cephesinde 1. kat balkon korkuluklarının takılması (2014).

K 02 ve K 03 mekânlarına özgün biçimlenişte ahşap kapı imal edilmiştir. K 02 mekânının güney cephesine açılan balkon döşemesi onarılarak özgününe uygun olarak metal korkuluk üretilmiştir. K 03 mekânının kuzey cephesine açılan pencerelerine özgün biçimlenişte ahşap giyotin pencere ve ahşap kepenk yapılarak takılmıştır. Kule katına çıkan merdiven kovasına özgününe uygun ahşap korkuluk ve duvar yapılmıştır.

Şekil 6.105 Braggiotti Köşkü birinci katında yenilenen tavanların ahşap bağdadi çıtalarının çakılması (Umart Mimarlık arşivi, 2014).

Şekil 6.106 Braggiotti Köşkü'nün iç duvarlarında sıva raspası işlemi (2014).

İç duvarların tavan silmelerine kadar sıva raspası yapılarak ortaya çıkan konstrüktif çatlaklar epoksi enjeksiyon ile doldurulup kireç harçlı sıvayla sıvanmış, su bazlı akrilik yüzey kaplamasıyla mevcut renklerine boyanmıştır (Şekil 6.106).

Dış duvarlarda sıva raspası yapılarak ortaya çıkan konstrüktif çatlaklar epoksi enjeksiyon ile doldurulmuştur. Daha sonra kireç harçlı sıvayla sıvanmış, su bazlı akrilik yüzey kaplamasıyla mevcut renklerinde boyanmıştır (Şekil 6.107 ve 6.108).

Şekil 6.107 Braggiotti Köşkü'nün kuzey cephesinde sıva raspası işlemi (2014).

Şekil 6.108 Braggiotti Köşkü'nde dış cephenin sıvanması (2014).

Güney cephesinde bulunan zemin kat, 1. kat ve kule katı balkon kapılarına özgün biçimlenişte metal kepenk imal edilmiştir. Kuzey cephesinde bulunan 1. kat balkon kapısına özgününe uygun metal kepenk yapılmıştır. Metal korkuluk yapılarak kuzey cephesi giriş sahanlığının iki yanına takılmıştır.

Tüm metal aksam yeniden gözden geçirilmiş, demir elemanlar, boya ve pas sökücülerle temizlenip boyanmıştır. Mevcut ahşap doğramalar zımparalandıktan sonra fırça yardımıyla emprenye edilmiş ve boyanmıştır. Tüm ahşap aksama yangın geciktirici yangın cilası sürülmüştür. Mevcut ahşap rabıtalar zımparalandıktan sonra fırça yardımıyla emprenye edilerek cilalanmıştır. Tüm mekânlarda, alçı tavan silmelerinin özgün biçimlenişte onarımı yapılmıştır.

Bahçe düzenlemesi kullanıcı gereksinimi nedeniyle değiştirilmiştir. Bahçe kapısı yukarı kaldırılmıştır. Yapının bahçe kotu yol kotunun yükselmesi nedeniyle aşağıda kalmıştır. Bahçe kapısı da aynı nedenle kısmen alt kotta kalmıştır. Bu nedenle bahçe kapısı ve iki yanında dolu tuğla duvarla örülmüş duvarlar olduğu yerde yukarı kaldırılarak algı arttırılmıştır. 1649 Sokak'tan girilmek üzere bahçe duvarının batısına servis amaçlı metal bahçe kapısı imal edilmiştir.

6.4.7 Restorasyon Sonrası Durum ve Değerlendirme

Yapı Bayraklı'nın Turan mahallesinde yer almaktadır. Yapı restorasyon çalışmaları öncesinde atıl durumdaydı. 2011 yılında geçirdiği yangından sonra kule katı döşemeleri, ahşap taşıyıcı elemanlarını ve çatısının bir bölümünü kaybetmişti. Projelendirme aşamasında yapının plan şemasına sadık kalınmış; ancak işlev değişikliğinin getirdiği birtakım düzenlemeler yapılmıştır (Şekil 6.109, 6.111). Amsterdam Bildirgesi'nin k maddesinde; yapıların mimari karakterleri değiştirilmeden, çağdaş yaşama uygun yeni işlevler verilerek, boş durumda kalmalarının önlenmesi gerekliliği vurgulanmaktadır (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr). Özgün işlevi konut olan yapının restoran olarak kullanımı söz konusudur. Günümüzde konut alanlarının yer değiştirmiş olması, artık konutlarda bu kadar büyük m^2'lerin tercih edilmemesi gibi nedenlerden dolayı atıl durumda olan

yapı işlev değiştirmek durumunda kalmıştır. Bu doğrultuda bazı mekânların aralarında bulunan duvarlar açılmış, gerekli konstrüktif önlemler alınmıştır. Bu mekân genişletme çalışmalarında restorasyon projesinde de öngörüldüğü gibi duvar izleri zemin, tavan ve açılan duvarın iki yanında belli edilmiştir (Şekil 6.110). Yeni işlevin gerektirdiği ıslak hacimler (WC ve mutfak), ve teknik mekânlar bodrum katta çözülmüştür.

Şekil 6.109 Braggiotti Köşkü kuzey cephesinin restorasyon sonrası durumu (2015).

Yapı deniz kıyısında konumlanmaktadır. Yapı atıl durumdayken bodrum katında deniz suyu problemi bulunmaktaydı. Bodrum kat yaklaşık 50 cm su ile doluydu. Bodrum kattaki su tahliye edilerek gerekli izolasyon sağlanmıştır. Oldukça güç bir işlem olan zemin suyu tahliyesi ve izolasyonu tamamlanmış bodrum kat kotu kat yüksekliğinin az olması sebebiyle temel pabucu seviyesine kadar indirilmiştir. Venedik Tüzüğü'nün 10. maddesinde; geleneksel tekniklerle koruma sağlanamadığında, deneyimlemelerle geçerlilik bulan çağdaş tekniklerin anıtların sağlamlaştırılmasında kullanılabileceği ifade edilmektedir (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr). Bu yapıda bodrum katın su tahliyesi ve yalıtımı için çağdaş tekniklerden yararlanılmıştır. Yeni teknoloji ürünlerinden suyu engelleyici bir beton karışımıyla perde duvar yapılmıştır.

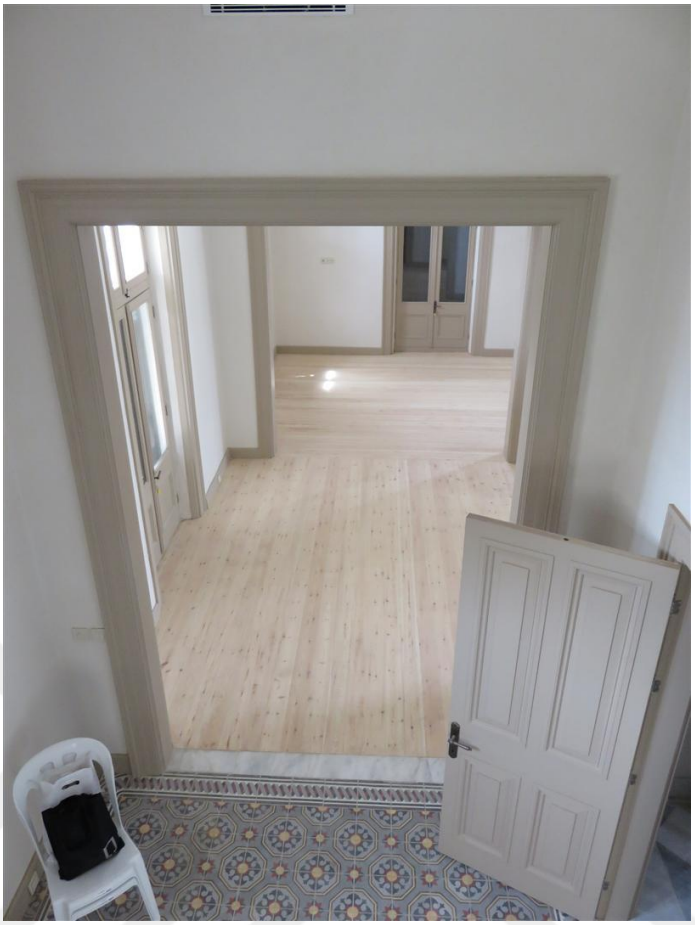

Şekil 6.110 Braggiotti Köşkü'nün zemin katında açılan duvarlar (2015).

Ahşap Tarihi Yapıların Korunması için İlkeler madde 7'de; tarihi yapının bir bütün olarak ele alınması, tüm ögelerin eşit titizlikle onarılması, yenilemelerde özgün malzemenin olabildiğince korunması, yapım tekniklerinin devam ettirilmesi gerekliliği vurgulanmaktadır (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr). Bu maddede anlatıldığı gibi yapılan sıva yenilemeleri, ahşap doğrama onarımları, eksik metal kepenk imalatı özgün malzeme özelliklerine ve biçimlenişine uygundur. Mevcut doğramalar korunmuş ve onarımı sağlanmıştır. Özgün malzeme ve ögelerin korunması sağlanmıştır.

Şekil 6.111 Braggiotti Köşkü'nün güney cephesinin restorasyon sonrası durumu (2015).

Şekil 6.112 Braggiotti Köşkü bahçe kapısının restorasyon öncesindeki ve sonrasındaki durumu (2013-2015).

Bahçe kapısı yol kotunun yükselmesiyle aşağıda kalmıştır. Restorasyon uygulamasında kapı ve iki yanında dolu tuğla ile örülmüş duvarlar tretuvar kotuna göre yukarı kaldırılmıştır. Böylelikle kapı ortaya çıkartılmıştır (Şekil 6.112).

6.5 Aslanlı Köşk (Küçükyalı)

6.5.1 Yapının Tarihçesi ve Konumu

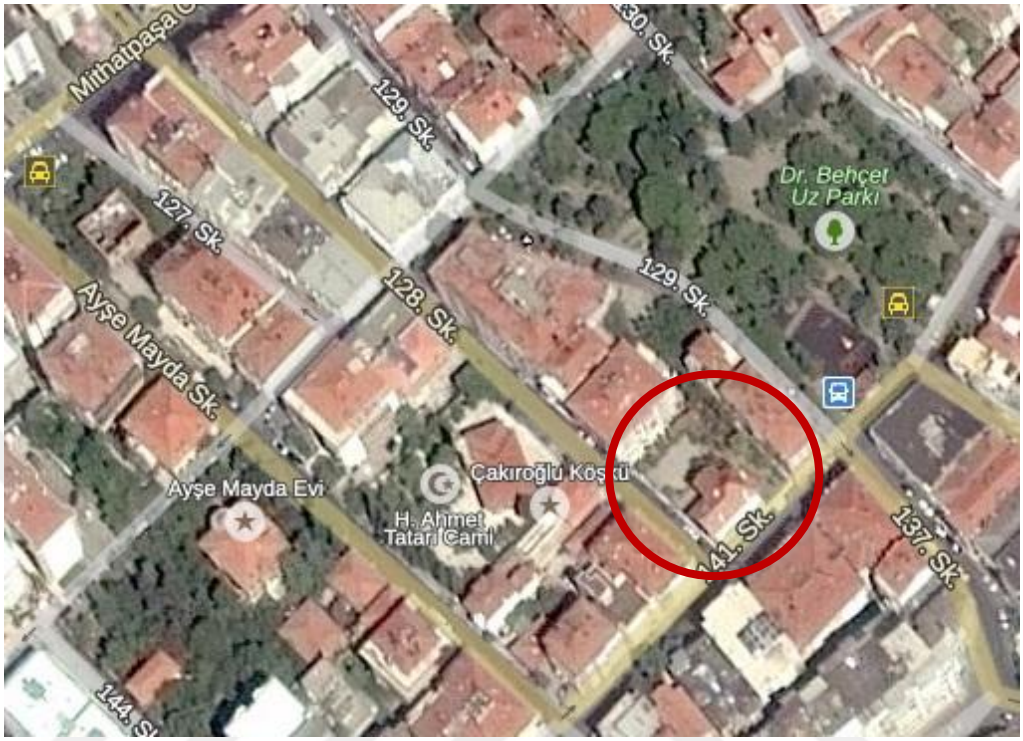

Şekil 6.113 Aslanlı Köşk'ün uydu görüntüsü (Yandex haritalar, 2016).

Yapının kim tarafından yapıldığı / yaptırıldığına ilişkin her hangi bir kayda rastlanmamakla birlikte olasılıkla 1930'lu yıllarda, tütün ticaretiyle ilgili bir Türk aile tarafından kullanıldığı söylenmektedir.

İzmir İli, Konak İlçesi, Köprü Mahallesi, tapunun 130 pafta, 803 ada 12 parsel numarasında kayıtlıdır.

Eski eser taşınmaz, 12 parselin, güney köşesinde konumlanmıştır. Güneydoğusunda 141 Sokak, güneybatısında 128 Sokak yer alır. Kuzeydoğusunda 1 parsel, kuzeybatısında 13 parsel'e bitişiktir (Şekil 6.113 ve 6.114).

Restorasyon süreci başlamadan yaklaşık on beş yıl öncesine kadar konut olarak kullanılan gayrimenkul şu an boş durumdadır.

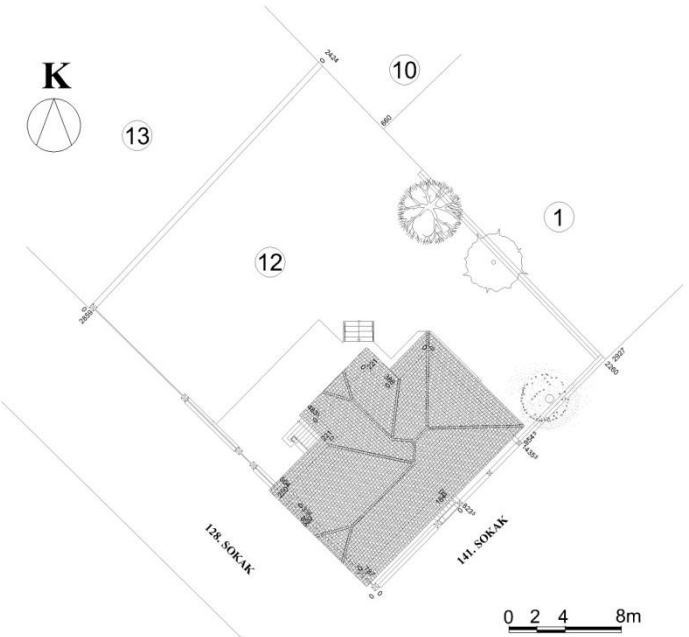

Şekil 6.114 Aslanlı Köşk vaziyet planı (Pakben Mimarlık Arşivi, 2010).

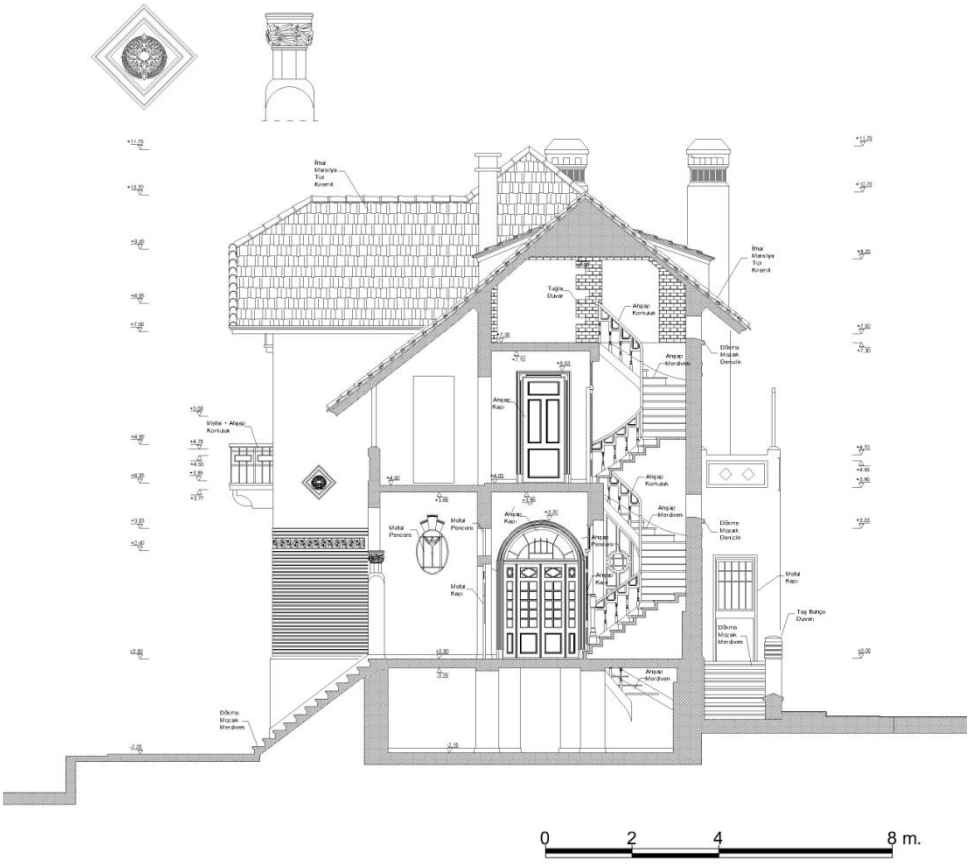

Şekil 6.115 Aslanlı Köşk b-b kesiti rölövesi (Pakben Mimarlık Arşivi, 2010).

6.5.2 Mekân Organizasyonu

Yapının batı cephesinde basamaklarla zemin kata ulaşılmaktadır. Bu cepheden bodrum kata iki giriş bulunmaktadır. Asimetrik bir cephe düzenine sahiptir ve yapının genelinde geniş saçaklar hakimdir. Orta kitlede 1. ve 2. katlarda balkonlar görülmektedir. Doğu cephesi yine asimetrik düzene sahiptir. 1. katta geniş bir terası bulunmaktadır. Güney cephesinden basamaklarla ulaşılan zemin kat mutfak mekânına açılan bir servis kapısı vardır. Kuzey cephesinde de bodrum kata bir giriş yer almaktadır.

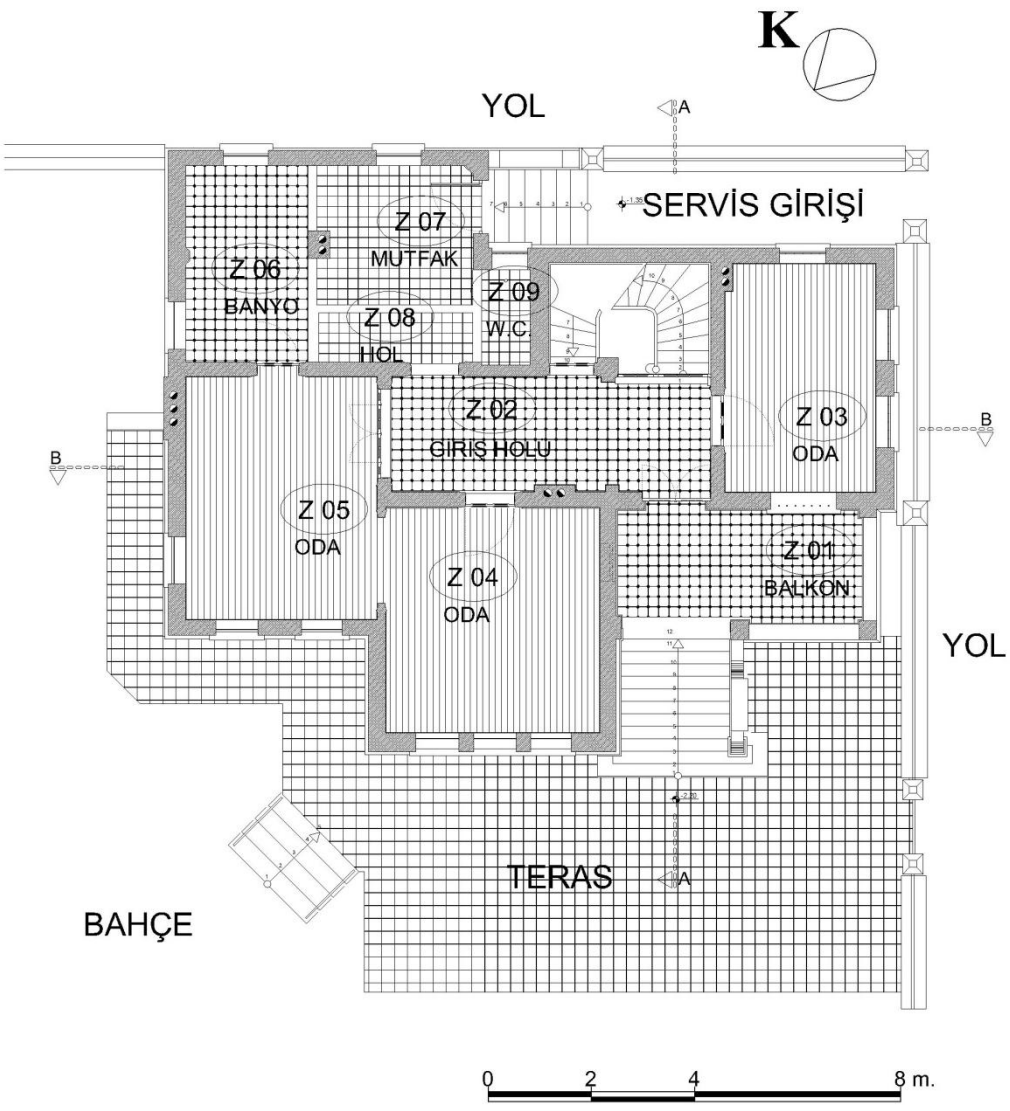

Şekil 6.116 Aslanlı Köşk zemin kat rölövesi (Pakben Mimarlık arşivi, 2010).

Yapıya bodrum katta B 01, B 02 ve B 03 mekânlarından, zemin katta ise Z 02 ve Z 07 mekânlarından giriş bulunmaktadır. Bodrum katta hol etrafında odalar ve bir su sarnıcı bulunmaktadır.

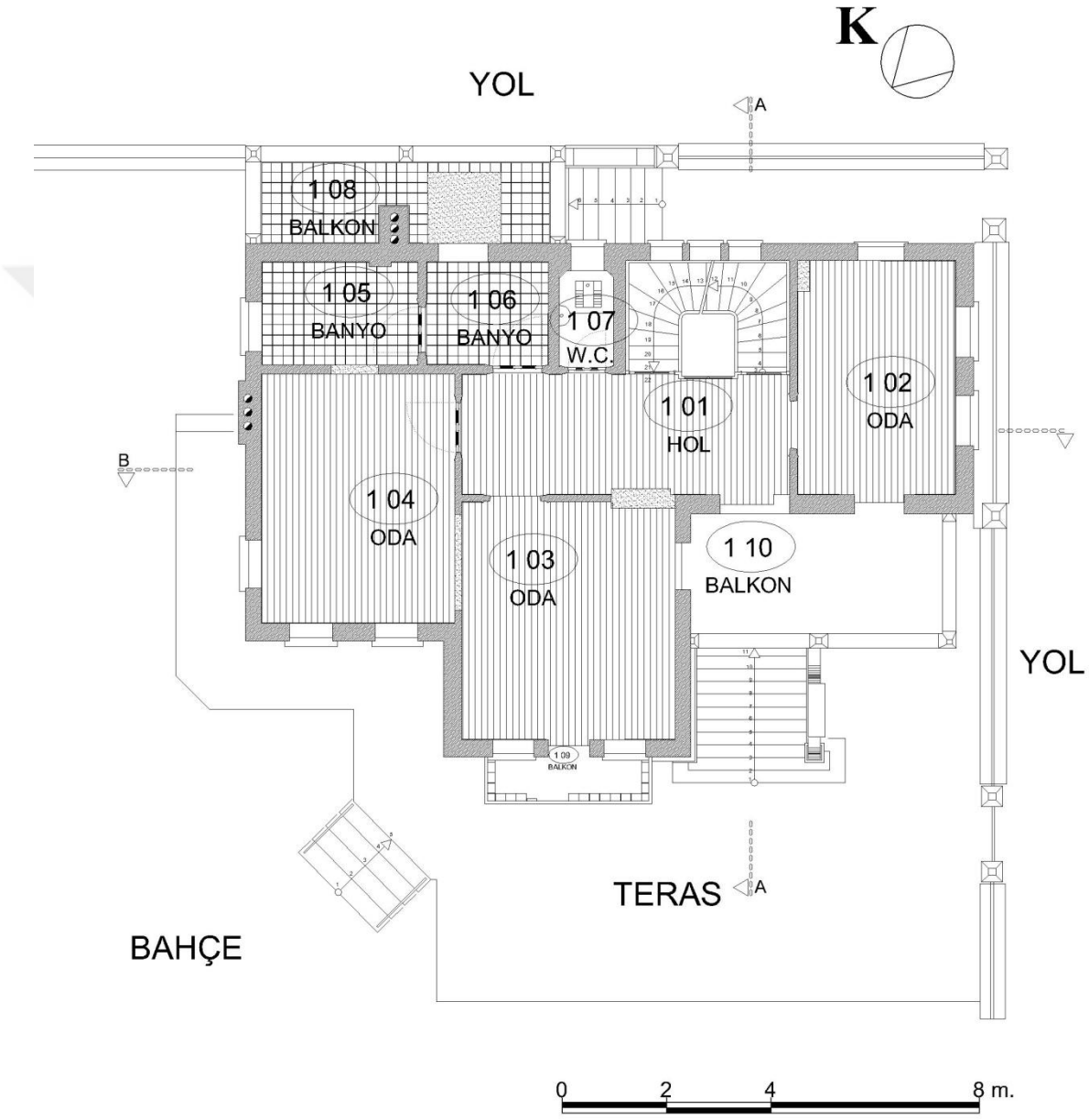

Şekil 6.117 Aslanlı Köşk 1. kat rölövesi (Pakben Mimarlık arşivi, 2010).

Zemin kata yapının batı cephesinden basamaklarla çıkılan terastan girilmektedir. Giriş holünden (Z 02) etrafındaki odalara giriş bulunmaktadır. Bu mekândan Z 08 hol mekânına geçilmekte ve buradan mutfak, banyo, wc ıslak hacimlerine

ulaşılmaktadır. Ancak bu mekânlar arasındaki duvarlar yıkılmış, yalnızca duvar izleri kalmıştır. Giriş holünden bodrum kata inen ve 1. kata çıkan bir merdiven bulunmaktadır (Şekil 6.116). 1. katın plan şeması zemin kata benzemektedir. Holü çevreleyen mekânlardan oluşmaktadır. 2. kata (çatı katına) çıkıldığında benzer plan şeması ile karşılaşılmaktadır. 2 01 ile 2 04 mekânları arasındaki duvar yıkılmıştır (Şekil 6.112).

6.5.3 Yapım Tekniği

Yapı bodrum, zemin, birinci kat ve çatı katından oluşmaktadır. Yığma kagirdir. Bodrum kat iç ve dış duvarları yaklaşık 75 cm olup, dolu tuğladır. Üstten donatılı beton hatıllarla desteklenmiştir. Dış duvarlar üst katta 40 cm kadar incelerek 35 cm' ye düşmektedirler. Ara duvarlar yine 39 cm kadardır. Yapı yığma olup, düşeyde 60 cm'lik kiriş ve 15 cm'lik döşeme plağına sahiptir. Ahşap asma çatı, Marsilya tipi kiremit örtüsüyle kaplanmıştır.

6.5.4 Malzeme kullanımı

6.5.4.1 Düşey Kaplama Malzemesi

Yapının yığma tuğla iç ve dış duvarları çimento ve kireç harçlı sıva ile kaplıdır. Zemin kat dış duvarlarında, çimento esaslı fugalı yatay şeritler yapılmıştır. Dış ve iç duvarlar, su bazlı badana ile ahşap doğramalar yağlı boya ile boyanmıştır.

6.5.4.2 Yatay Kaplama Malzemesi

Bodrum kat ve dış teraslarda kaplama malzemesi, 20 x 20 karo simandır. Diğer katlarda ıslak hacimler ve zemin kat giriş holü yine 20 x 20 karo siman kaplı olup, odalar ahşap rabıtadır. Tavanlar, çimento sıvalı ve kireç badanalıdır.

Şekil 6.118 Aslanlı Köşk batı cephesi rölövesi (Pakben Mimarlık Arşivi, 2010).

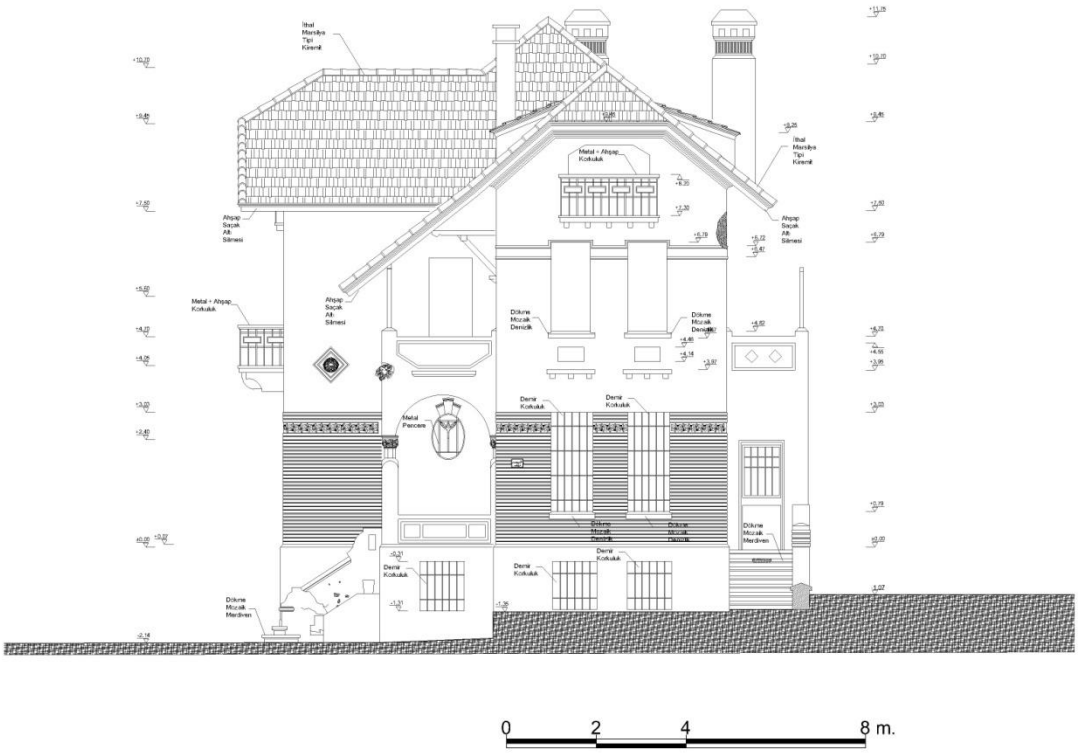

Şekil 6.119 Aslanlı Köşk güney cephesi rölövesi (Pakben Mimarlık Arşivi, 2010).

Şekil 6.120 Aslanlı Köşk batı cephesi (2010).

6.5.4.3 Örtü Malzemesi

Ahşap asma çatı, Marsilya kiremidi ile örtülüdür ve kiremit altında kaplama tahtası, ısı ve su izolasyonları bulunmaktadır.

6.5.4.4 Süslemeler

Yapının ana girişi batı cephesindendir. Bu cepheden yapının iki bodrum girişi bulunmaktadır. Girişlerde dövme demir kapılar vardır. Yapının girişine basamaklarla çıkılan terastan ulaşılmaktadır. Bu kolonatlı teras bitkisel motifli sütun başlıkları ile süslenmiştir. Terasın üstünde bulunan balkonun köşesinde yapıya adını veren aslan başı bulunmaktadır (Şekil 6.120). Zemin kat cephelerinde yapıyı çevreleyen çimento esaslı malzemeyle fugalı şeritler ve bitki motifleri yapılmıştır.

6.5.5 Restorasyon Öncesi Durum

Konut olarak inşa edilen yapıda bazı değişiklikler gözlenmektedir. Yapının dış cephesi akrilik esaslı boya ile kaplanmıştır. Yapı günümüzde kullanılmamaktadır. Ancak yapı kendi yüklerini ve hareketli yükleri taşıyabilir durumdadır.

Bodrum kat ahşap pencere doğramaları sökülmüştür. Pencere parmaklıkları çalınmıştır.

Zemin kattaki Z 06 ve Z 07 mekânları arasındaki banyo kaldırılmıştır (Şekil 6.121). Z 07 ve özgününde WC olan Z 09 mekânı arasındaki duvar kaldırılmıştır. Pencere doğramaları sökülmüştür. Ahşap kapıların bir kısmı yoktur. Z 07 mekânı döşeme kaplamaları sonradan değiştirilmiştir.

Şekil 6.121 Aslanlı Köşk Z 06 ve Z 07 mekânları (2010)

Birinci kattaki 1 04 ve 1 03 mekânlarının arasındaki duvarın bir kısmı kaldırılmıştır. Pencere doğramaları sökülmüştür. 1 04 ve 1 05 mekânları arasındaki duvara sonradan bir kapı ile geçiş sağlanmıştır. Ancak bu kapı doğraması da yerinden sökülerek alınmıştır.

Çatı arasında bulunan 2 01 ve 2 04 mekânları arasındaki duvar tümüyle kaldırılmış tek mekân durumuna getirilmiştir. Çatı tavan lambrileri sökülmüştür.

6.5.5.1 Yapısal Bozulma ve Deformasyonlar

Yapı, plan olarak kendi içinde dengeleri olan bir şemaya sahiptir. Dış duvarları 75 cm'ye varan kalınlıkta stabil temellere oturmaktadır. Herhangi bir şekilde nem sorunu yoktur. Betonarme aksamda tahribat görülmemektedir.

6.5.5.2 Malzemeye Yönelik Bozulmalar

Dış cephe ahşap doğramaları, tamamen sökülmüştür, ancak özgün olanlardan birkaç örnek çatı arasında korunmaktadır. Yağmur suyunun, pencerelerden girmesi sonucu, ahşap rabıtalar ve ahşap merdivende deformasyonlar gözlenmektedir. Bodruma inen ahşap merdiven bilinmeyen bir sebeple yanmıştır.

Kapı doğramaları ve kasalarında, kötü kullanımdan dolayı çatlaklar ve deformasyonlar vardır. Birçoğunun camları kırıktır. Karo siman döşeme kaplamalarının temizlik sonucu yüzeyleri aşınmış olup, bazı mozaik karolarda eksik olanlar ve kırıklar tespit edilmiştir. Pencere doğramaları sökülürken, duvar sıvalarında, çatlaklar oluşmuştur.

6.5.6 Restorasyon Süreci

Özgün işlevi konut olan yapı yaklaşık 30 yıl boş kalmış, restorasyon sonrasında yine özgün işleviyle kullanılmaktadır.

Taşıyıcı Sistem

Yapı yığma sistemde dolu tuğla duvarlar ile yapılmış, duvarlar üzerine betonarme hatıllar dönülmüştür. Döşemeler betonarme plaktır. Yapının taşıyıcı sisteminde herhangi bir deformasyon ya da zayıflık tespit edilmediğinden müdahale edilmemiştir.

Mekân Organizasyonu

Yapı özgün işlevini sürdürmektedir. Bu amaçla yapıyı yaşanabilir kılmak, günümüz konfor koşullarını yerine getirmek gerekmiştir. Yapının onarımı ve ıslak hacim gereksinimleri mevcut mekânlar kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Yapının özgün plan şeması yapıdan okunabildiği gibi 1996 tarihli onaylı rölövesinden de yararlanılarak netlik kazandırılmıştır.

Bodrum katta B 01 mekânı mutfak olarak, B 04 mekânı ise çamaşırlık olarak, eski işlevine uygun olarak yeniden tefriş edilmiş, pis su ve temiz su tesisatları yenilenmiştir. Bodrum katı 1. kata bağlayan, yangın geçirmiş olan ahşap merdiven ve korkulukları, özgününe uygun olarak yeniden imal edilmiştir. B09 mekânına duş kabini takılmıştır.

Zemin katta Z 06 mekânı banyo olarak, Z 07 mekânı mutfak olarak tefriş edilmiş, pis su ve temiz su tesisatları yenilenmiştir (Şekil 6.122). Z 04 mekânına özgün bacasından yararlanılarak şömine konulmuştur. Z 07 - Z 09 mekânları arasına özgün plan şemasındaki gibi kapı takılmıştır. Doğraması özgününe uygun olarak üretilmiştir (Şekil 6.123).

Şekil 6.122 Aslanlı Köşk Z 07 mekânının mutfak olarak tefriş edilmesi (2013).

1. katta 1 03 ve 1 04 mekânları arasındaki yıkılmış duvar, yeniden örülmüştür. 105 mekânı banyo olarak, 1 06 mekânı çamaşırlık ve lavabo mekânı olarak yeniden tefriş edilmiş, pis su ve temiz su tesisatları yenilenmiştir (Şekil 6.126).

1. katta 2 01 ve 2 04 mekânları arasındaki yıkılmış olan duvar özgününe uygun olarak yeniden örülmüştür. 2 06 mekânı banyo - wc olarak tefriş edilmiş, pis su ve temiz su tesisatları yenilenmiştir. 2 04 mekânına özgün bacasından yararlanılarak şömine konulmuştur. Çatı katındaki ahşap tavan lambrileri, özgününe uygun olarak yeniden imal edilip, emprenye edilerek yerine konulmuştur. Yağlı boya ile boyanmıştır.

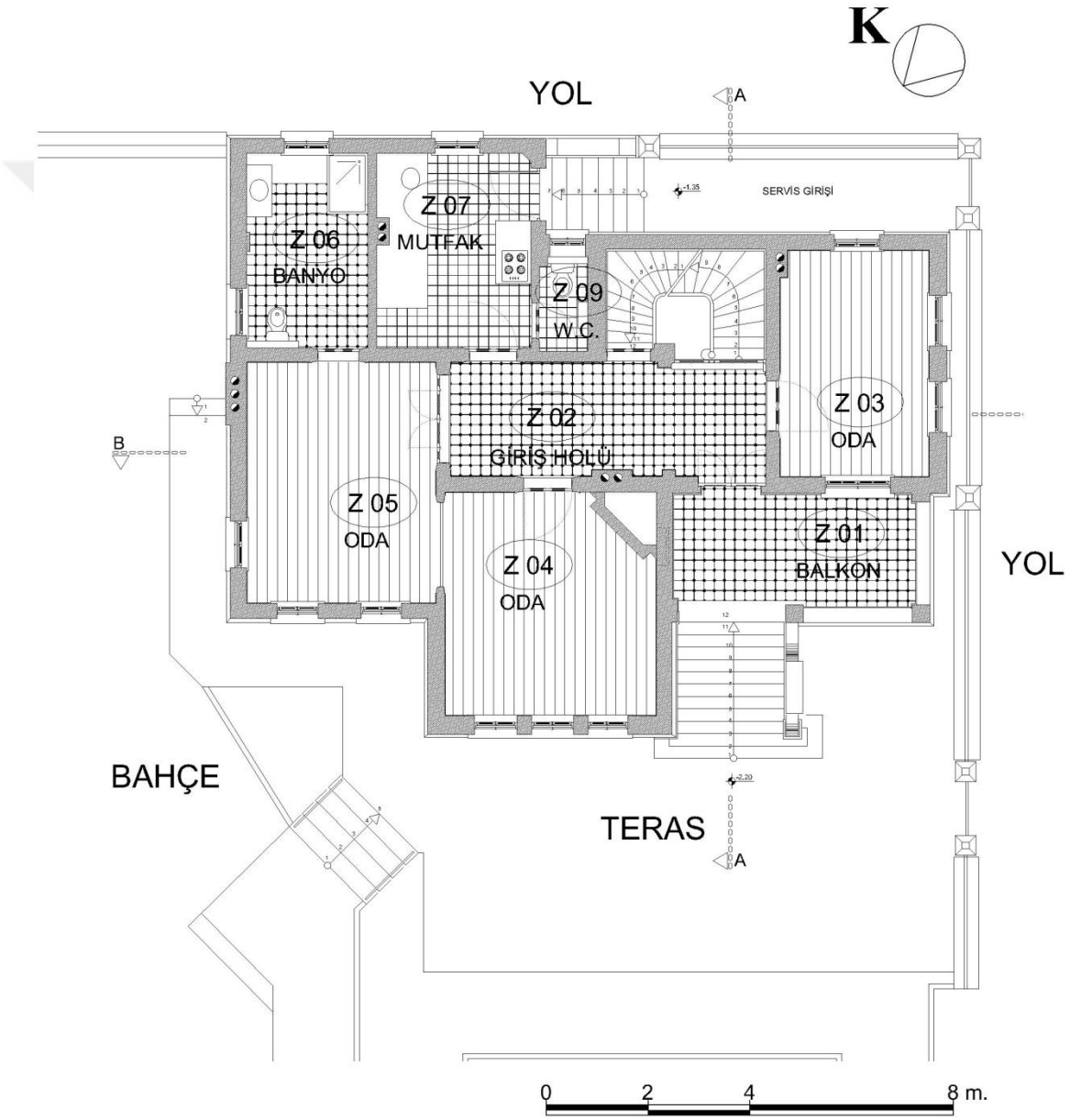

Şekil 6.123 Aslanlı Köşk restorasyon projesi - zemin kat planı (Pakben Mimarlık arşivi, 2013)

Yapıdaki tüm ahşap kapı doğramalarının üzerlerindeki boya ısı tabancası ile sökülerek temizlenmiş, fırça yardımıyla emprenye edilerek özgün şekliyle yağlı boya ile boyanmıştır. Ahşap merdiven, mekânik yöntemlerle temizlenerek emprenye edilmiş ve yağlı boya ile boyanmıştır (Şekil 6.124).

Şekil 6.124 Aslanlı Köşk merdiveninin yüzey uygulaması sonrası durumu (2013).

Karo siman döşeme kaplamalarından zarar görmüş olanları çürütülerek çıkarılıp, yerine özgününe uygun şekilde üretilenler monte edilmiştir (Şekil 6.125). Özgün karo simanlar silinerek temizlenmiştir. Pencerelerden giren su nedeniyle tümü ile yıpranan ahşap rabıtalar sökülerek özgününe uygun biçimde yenilenmiştir. Duvarlardaki sıva çatlakları macunla onarılmış, su bazlı plastik boya ile boyanmıştır.

Şekil 6.125 Aslanlı Köşk'te zarar görmüş karo simanların özgününe uygun olarak yenilenmesi (2013).

Isıtma için mevcut bacalar kullanılmıştır. Yıkılan bacalar özgününe uygun olarak yeniden imal edilmiştir. Yeterli olmadığı durumlarda elektrikle ısınma söz konusu olmaktadır. Mevcut aydınlatmada kullanılan özgün olmayan borular sökülmüş, yeni tesisat döşeme ve duvar içlerine alınarak gizlenmiştir. Temiz ve pis su tesisatı tamamen değiştirilmiştir.

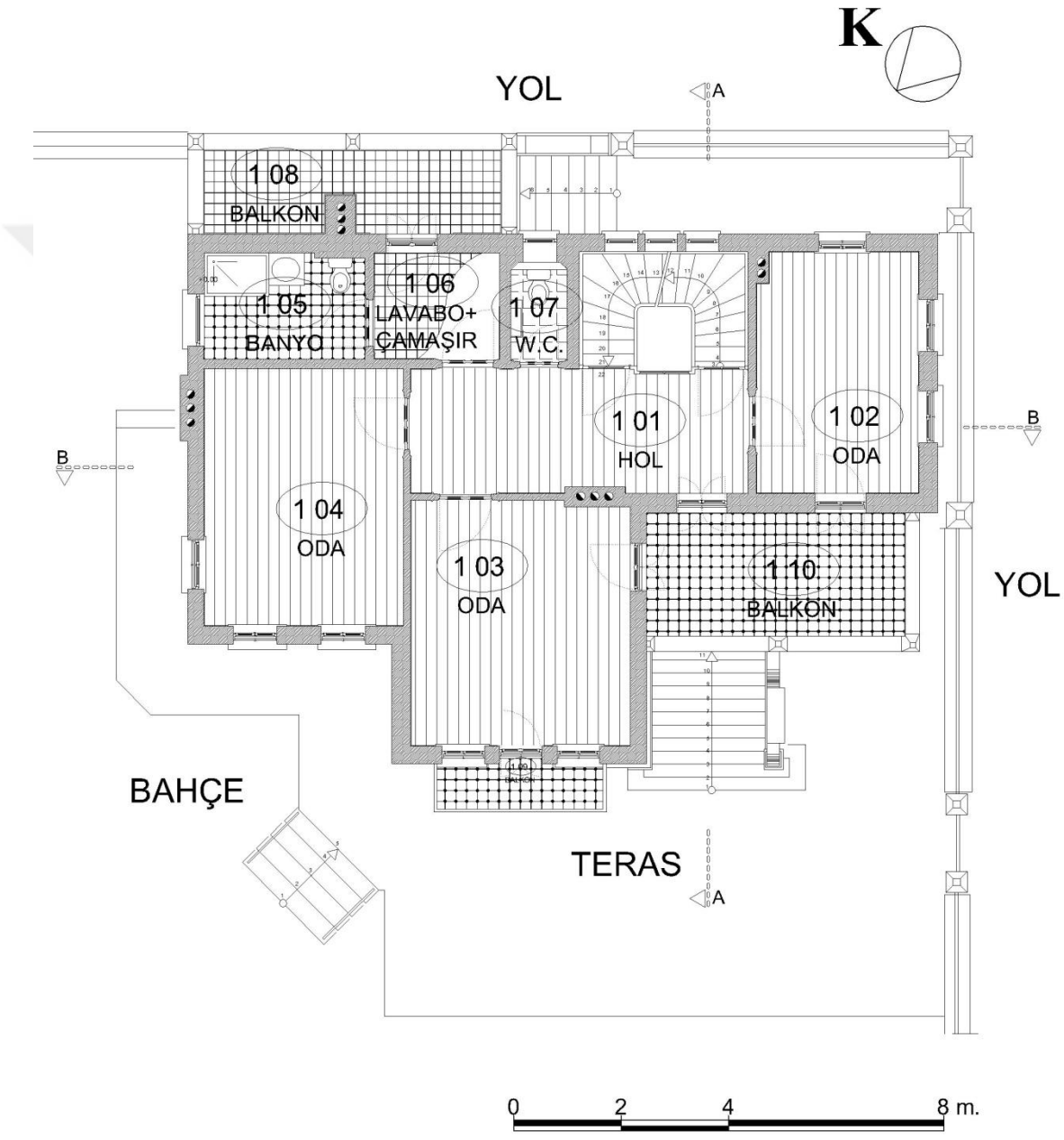

Şekil 6.126 Aslanlı Köşk restorasyon projesi - 1. kat planı (Pakben Mimarlık arşivi, 2013).

Cepheler

Eksik olan tüm pencere doğramaları eldeki özgün numuneye göre, yeniden imal edilmiş ve yerine takılmıştır. Ahşap kepenklerin özgün şekliyle yeniden imalatı yapılmıştır.

Metal balkon korkulukları boya ve pas sökücülerle temizlenerek yeniden boyanmıştır. Ahşap küpeşteler zımparalandıktan sonra fırça yardımıyla emprenye edilmiş ve yağlı boya ile boyanmıştır.

Bodrum kat dış cephe metal korkuluklarının eksik olanları özgününe uygun olarak yeniden imal edilip yerine konulmuş, mevcut olanlar, boya ve pas sökücü ile temizlenip, yeniden boyanmıştır (Şekil 6. 127).

Şekil 6.127 Aslanlı Köşk bodrum kat metal korkuluklarının takılması (2013).

Bodrum kattaki demir giriş kapıları, ana giriş kapısı ve zemin katta dış cepheye açılan demir mutfak kapısı, boya ve pas sökücülerle ile temizlenip yeniden boyanmıştır.

Ahşap saçak altı kaplamalarının boya raspası uygulandıktan sonra bakım ve onarımları yapılmıştır. Dış cephelerde bulunan sıva çatlakları macunla onarılmıştır. Yapının dış cepheleri pastel renklerde boyanmıştır.

6.5.7 Restorasyon Sonrası Durum ve Değerlendirme

Şekil 6.128 Aslanlı Köşk batı cephesinin restorasyon sonrası durumu (2013).

Yapı konut olarak inşa edilmiş ve restorasyon öncesine kadar aynı işlevle kullanılmıştır. Restorasyon sonrasında da işlevini sürdürmektedir (Şekil 6.128). Ancak bir süre atıl durumda kaldığından yapının ahşap cephe doğramaları yağmalanmıştır. Aynı şekilde bodrum kat pencerelerinde bulunan metal korkuluklar da sökülmüştür. Birtakım doğramalar da yağmadan korumak amacıyla saklanmıştır. Restorasyon projelerindeki ahşap doğrama detayları çizilirken bu numuneden ve

1996 tarihli onaylı rölöveden yararlanılmıştır. Yapının yok olan detaylarının oluşturulmasında eldeki net verilerin kullanılması çok önemlidir. Aynı zamanda yıkılan duvarlar yeniden oluşturulurken rölöveden gelen izler ve eski tarihli onaylı rölöveden faydalanılması yapının özgün plan kurgusunun kaybedilmemesi için önemli olmuştur (Şekil 6.129).

Yapıda gerçekleştirilen restorasyon uygulaması yapının kullanılabilmesi için gerekli konfor koşullarının sağlanmasından oluşmaktadır. Yok olan ahşap doğramaların özgününe uygun olarak yeniden imal edilmesi, ıslak hacimlerin tefrişlenmesi, zarar görmüş döşeme kaplamalarının özgününe uygun biçimde üretilmesi, elektrik ve su tesisatının yenilenmesi gerçekleştirilmiştir. Ayrıca yapının yıkılan iç duvarları yeniden örülerek yapının özgün plan kurgusu ortaya çıkarılmıştır. Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü'nde; geleneksel yapıların yeniden kullanımında, konfor koşullarının yükseltilmesinin, yapının bütünlüğü, karakteri ve biçimi saygı gördüğü takdirde gerçekleştirilebileceği ifade edilmektedir (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr). Yapıda yeniden tefrişlenmek durumunda kalan WC., banyo ve mutfak hacimleri günümüz malzemeleriyle ancak yapının mimari karakterine uygun olarak düzenlenmiştir.

Venedik Tüzüğü'nün 12 maddesinde; yapıların eksik kısımları tamamlanırken yeni yapılan kısımların bütünle uyumlu ancak yapıdan ve özgün malzemeden ayırt edilebilir şekilde yapılması gerekliliği vurgulanmaktadır (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr). Atina Tüzüğü'nün 8. maddesinde de; eklerin kesin ve açık olması, özgününden farklı malzemeyle ya da dokuda yapılması, daha sonraki çalışmalarda tarihi yanıltıcı özelliklere sahip olmaması gerektiği anlatılmaktadır (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr). Ülkemizde de bu tüzüklere benzer bir ilke kararı ile bu konu üzerinde durulmuştur. 26 nolu İlke Kararı'nda; taşınmazın korunmasında, eksik kısımların öncelikle özgün öge ve malzemelerle tamamlanması, bu ögeler bulunamadığında, gerekli analizler yapılarak bütünle uyumlu ancak tamamlamanın sonradan yapıldığının anlaşılır olması, bu amaçla bilgi ve belgelerin arşivlenmesi gerekliliği ortaya konmuştur. Yapıda tamamlanan eksik döşeme

kaplamaları, ahşap rabıta ve karo simanlar, özgün malzeme ve biçimlenişe uygun olarak üretilmiştir. Günümüzde yapıldığı anlaşılmaktadır.

Restorasyon uygulaması sonrasında, yapının plan ve cephe özelliklerinin korunması, aynı zamanda yapıldığı işlev doğrultusunda kullanılması proje ve uygulamanın doğru kararlar üzerinden yürütüldüğünün göstergesidir. Projelendirme aşamasında mal sahibiyle kurulan doğru iletişim ve uygulamanın kontrolü alınan kararların gerçekleştirilmesinde etkili olmuştur.

Şekil 6.129 Aslanlı Köşk çatı katının restorasyon sonrası durumu (2013).

6.6 Kemer Tren İstasyonu

6.6.1 Yapının Tarihçesi ve Konumu

Kemer Tren İstasyonu İzmir - Aydın demiryolu hattının üzerinde bulunmaktadır. Aydın demiryolu hattının temeli 22 Eylül 1857 tarihinde bugünkü Alsancak Garı önünde atılmıştır. Demiryolu yapılırken oldukça fazla semte yakın olması özellikle Levanten toplumunun banliyöde bulunan evlerinin bulunması nedeni ile etkili olmuştur. Bu nedenle İzmir'de yapılması düşünülen banliyö seferleri de Buca, Bornova gibi semtlere düzenlenmiştir. 3 Eylül 1870 tarihinde Buca hattı hizmete girmiştir. Punta-Buca arasında günde 6–11 sefer yapılırdı; bu seferler özel günlerde, yaz mevsiminde ve bayramlarda artırılırdı. Alsancak'dan kalkan trenler Kemer ve Şirinyer istasyonlarına uğrayarak Buca'ya varırdı (Atilla, 2002).

İzmir İli, Konak İlçesi sınırları içerisindeki yapı tapunun 328 pafta, 2601 ada, 2 parsel numarasında kayıtlıdır. Kuzeyinde Basmane Meydanı'nı Bornova yönüne bağlayan Gaziler Caddesi, doğusunda 1136 Sokak bulunmaktadır. Garın kuzeyinde yine korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescilli Trafik Şube Müdürlüğü bulunmaktadır. Eski eser tescilli taşınmaz iki tren yolu hattının tanımladığı, kuzey-güney doğrultusunda uzanan üçgen bir parselin kuzey ucunda yer almaktadır (Şekil 6.130 ve 6.131).

Şekil 6.130 Kemer Tren İstasyonu'nun uydu görüntüsü (Yandex haritalar, 2016).

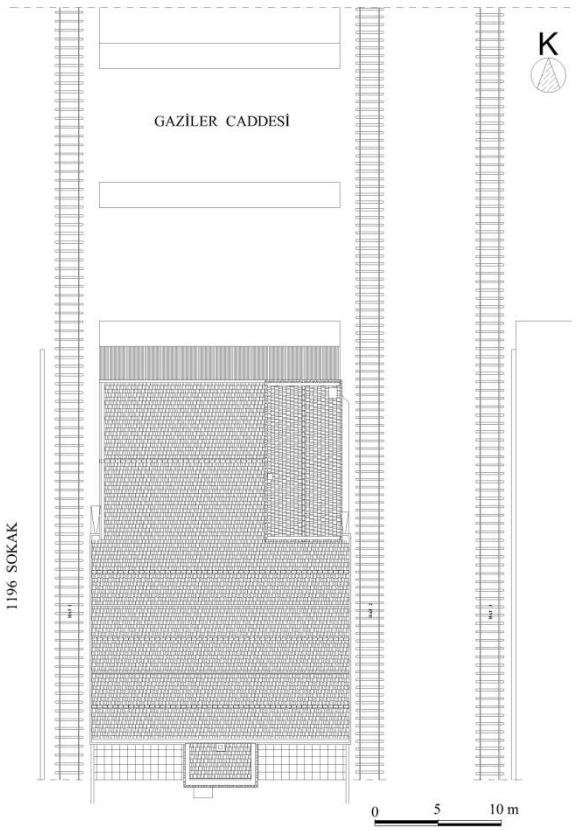

Şekil 6.131 Kemer Tren İstasyonu vaziyet planı (Pakben Mimarlık Arşivi, 2004).

Yapı 19. yüzyılda istasyon binası olarak yapılmış olup, restorasyon öncesinde de aynı işlevle kullanılmaktaydı (Şekil 6.132).

Şekil 6.132 Kemer Tren İstasyonu kuzey cephesi (Pakben Mimarlık arşivi, 2004).

6.6.2 Mekân Organizasyonu

Yapı; bekleme salonunun ve 1. katında lojmanın yer aldığı kısmen iki katlı ana istasyon yapısı, güvenlik görevlisi ve istasyon şefinin odalarının bulunduğu ek bina ve bunları birbirine bağlayarak aynı zamanda yarı açık bekleme alanı işlevini de gören avludan oluşmaktadır.

Yapının bekleme salonuna kuzey ve güney cephelerindeki ikişer kapı ile girilmektedir (Şekil 6.136). Mekânı aydınlatan dört ahşap giyotin pencere bulunmaktadır. Bu mekânın doğusunda Z02 numaralı odaya açılan ahşap pervazlı bir kapı ve yolcuların bilet alabilmesi için yapılmış olan ve Z03 numaralı gişe mekânına açılan iki küçük pencere bulunmaktadır. Pencerelerin önünde ahşaptan yapılmış küçük bankolar vardır. Mekânın üzeri ahşap çatıyla kapatılmıştır. Tavan bağdadidir ve kireç harçlı sıva ile kaplanmıştır.

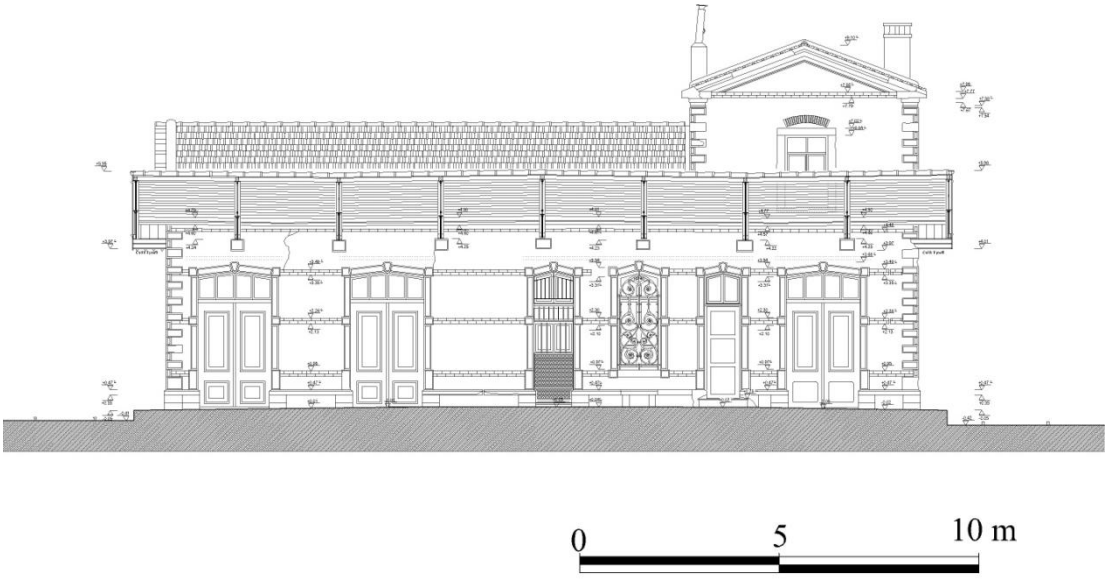

Şekil 6.133 Kemer Tren İstasyonu a-a kesiti rölövesi (Pakben Mimarlık Arşivi, 2004).

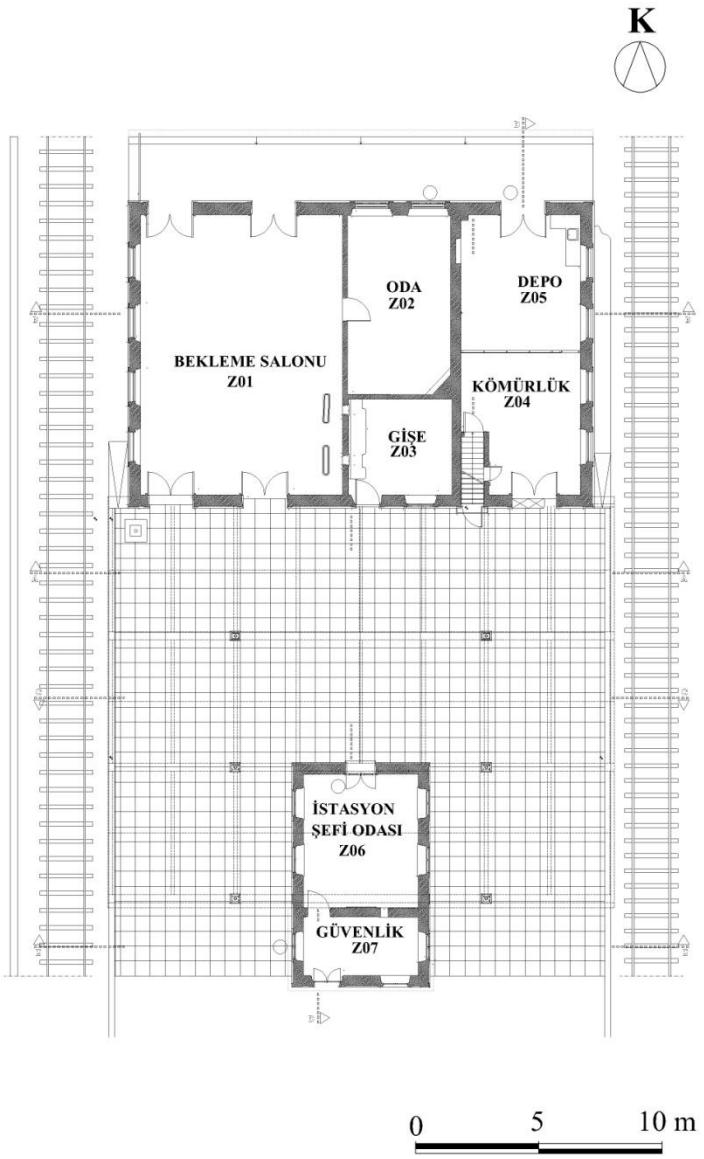

Şekil 6.134 Kemer Tren İstasyonu zemin kat planı rölövesi (Pakben Mimarlık arşivi, 2004).

Z02 numaralı odaya bekleme salonundan 10,5 cm yüksekliğinde bir eşikle çıkılır. Bu mekânın güneydoğu köşesinde bugün yerinde olmayan bir şöminenin izleri bulunmaktadır. Kuzeyinde odayı aydınlatan, önünde döküm ferforjeleri bulunan ahşap giyotin pencereler yer almaktadır (Şekil 6.134).

Z03 numaralı gişe mekânı +0.10 kotunda bulunur. Bu mekânı avluya bağlayan taş söveli kapıdaki ahşap kayıttan kapının özgün şeklinde ve ahşap malzemeden yapıldığı anlaşılmaktadır. Mekânı, avluya bakan çift kanatlı ahşap bir pencere

aydınlatmaktadır. Pencerenin önünde kuzey cephesi pencerelerinde bulunan döküm ferforjeler vardır.

İç avlu ile aynı kotta bulunan Z04 numaralı mekâna binanın karakteristik özelliği olan çift kanatlı tablalı ahşap kapı ile girilir. Yapının özgün durumunda Z04 ve Z05 mekânları tek bir mekân olarak kullanılmaktaydı. Çeşitli nedenlerle mekânı bölmek için yaklaşık olarak alanı eşit parçalara ayıran ahşap bir bölücü duvar yapılmıştır. Mekânın güney batısında merdiven altına açılan ahşap küçük bir kapı ve ahşap, pervazlı bir kapı bulunmaktadır. Z04 ve Z05 mekânı toplam dört adet ahşap giyotinli pencere ile aydınlanmaktadır. Tüm bu alanı ahşap çıtalı tavan kaplaması örtmektedir. Z05 mekânında günümüz eklentisi olan bir tezgâh bulunmaktadır.

Avlu güney cephesinde ahşap tek kanatlı kapı ile merdivene ulaşılarak, üst kat mekânlarına çıkılmaktadır. Birinci katta bulunan lojman kısmına 15 rıhtı bulunan ahşap bir merdivenle ulaşılmaktadır. Merdiven boşluğuna avludan 23 cm yüksekliğinde mermer bir eşikle geçilmektedir. Basamakların sonunda bulunan ahşap kapı ile 101 numaralı hole girilmektedir. Holün doğusunda 102, 103 ve 104 numaralı odalara açılan ahşap kapılar bulunmaktadır. Batısında ise mekânı aydınlatan çift kanatlı ahşap iki pencere yer almaktadır. Hol tavanında yaklaşık 10 cm kartonpiyer bir silme dönmektedir. Holün sonunda 23 cm kot farkı ile mutfak ve tuvalet mekânına kapılarının açıldığı bölüme çıkılmaktadır.

102 numaralı odada özgün ahşap bir döşeme bulunmaktadır. 102 numaralı odanın tavanında da birinci kat odalarının tümünde olduğu gibi kartonpiyer silme dönmektedir. Mekân güney yönündeki çift kanatlı ahşap pencere ile aydınlatılmaktadır.

103 ve 104 numaralı odalar doğu cephesine açılan birer pencere ile aydınlanmaktadır. 103 numaralı odada bulunan pencere çift kasalıdır. Bu mekânların da döşemeleri ahşap olup odalarda döşemeden 79 cm yukarıda sekiz cm kalınlığında ahşap bir silme (sandalyelik) dönmektedir.

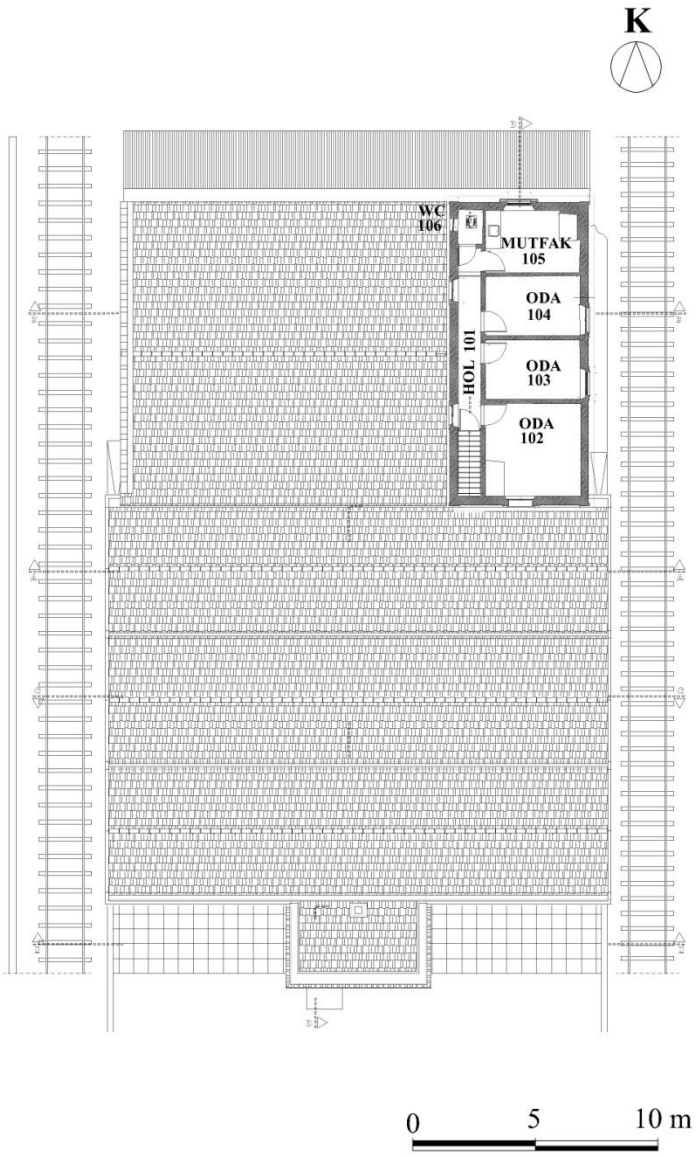

Şekil 6.135 Kemer Tren İstasyonu 1. kat planı rölövesi (Pakben Mimarlık arşivi, 2004).

+4.42 kotunda bulunan mutfağa ahşap bir kapı ile girilmektedir. Diğer birinci kat odalarında olduğu gibi mutfak tavanında da kartonpiyer silme dönmektedir. Mekânın döşemesi dökme mozaiktir. Mekânda iki tezgâh bulunur. Kapının kuzeyinde yer alan tezgâh üzerinde eviye ve üst dolap bulunur. Kapının karşısında yer alan tezgâh üzerinde bulunan bacadan da anlaşılacağı gibi mekân daha çok yemek pişirme alanı olarak kullanılmaktaydı. +4.69 kotunda yer alan tuvaletin zemini ve duvarları seramik ile kaplıdır. Mekân batı cephesine açılan tek kanatlı ahşap bir pencere ile havalandırılmaktadır (Şekil 6.135).

Şekil 6.136 Kemer Tren İstasyonu bekleme salonu (Pakben Mimarlık arşivi, 2004).

Yapının kuzey cephesi asıl giriş cephesi olup Gaziler Caddesi'ne bakmaktadır. Cephenin batı tarafında bekleme salonuna açılan iki, doğu tarafında da depo olarak kullanılan mekâna açılan bir adet olmak üzere toplam üç adet çift kanatlı ahşap kapı bulunmaktadır. Kapıların her birinin simetriği güney avlu cephesinde de mevcuttur. Kapıların üzerinde tek yönde çift açılır pencereler bulunur. Bu kapılar ortasında sarkıtma kilit taşı bulunan sövelerle çevrilidir. Bu cephede Z02 numaralı odayı aydınlatan iki ahşap giyotin pencere yer alır. Pencereler kapılarda olduğu gibi ortasında sarkıtma kilit taşı bulunan sövelerle çevrilidir. Her iki pencerenin önünde döküm ferforjeler bulunur. Yapıyı +47,5 kotunda 12,5 cm kalınlığında taş bir silme çevrelemektedir. Ayrıca yapının tüm cephelerinde ikişer sıra tuğladan oluşan dört sıra silme dönmektedir. Kapı ve pencere sövelerinin tuğla silmelere denk gelen seviyelerine üzengi taşları konulmuştur.

Kuzey cephesi boyunca yapı girişinin daha korunaklı olması için 70 cm uzunluğunda ahşap saçakları olan bir sundurma yapılmıştır. Bu sundurmanın tanımlamış olduğu yapı giriş alanına Gaziler Caddesi'nden iki basamakla çıkılmaktadır. Bu saçak nedeniyle yapı etrafında dönen tuğla silmelerden en üst kottaki silmenin yalnızca küçük bir kısmı görülebilmektedir.

Yapının kuzey cephesinin iki katlı olan kısmının ortasında taş söveli bir pencere yer almaktadır. Önünde özgün olmayan demir parmaklıklar olan bu pencere çift kasalıdır. Pencere üzerinde bir sıra tuğladan hafifletme kemeri vardır. Cephenin bu bölümünde pencerenin üstünde iki sıra tuğladan bir silme dönmektedir. Çatı saçak uçlarında silmeler bulunmaktadır.

İki katlı olan doğu cephesinde; zemin kat seviyesinde dört adet ahşap giyotin pencere, birinci kat seviyesinde ise iki adet ahşap çift kanatlı taş söveli pencere yer almaktadır. Bu iki pencerenin üzerinde tuğladan hafifletme kemeri vardır. Tüm yapıda olduğu gibi bu cephe saçakları altında da saçak silmeleri dönmektedir. Tek katlı olan batı cephesinde de doğu cephesinde olduğu gibi simetrik dört adet giyotin pencere yer almaktadır.

Ana istasyon yapısının güney cephesi avluya bakmaktadır. Avlu cephesi lojman kısmının cephesi hariç tek katlıdır. Cephede bekleme salonuna açılan iki, kömürlük mekânına açılan bir adet çift kanatlı ahşap kapı bulunmaktadır. Kapılar kuzey cephesinde olduğu gibi ortasında sarkıtma kilit taşı bulunan sövelerle çevrilidir.

Avlu güney cephesinde yer alan metal bir kapı ile Z03 numaralı gişe mekânına girilmektedir. Taş söveli olan bu kapıda bulunan ahşap kayıttan kapının özgün durumunda ahşap olduğu anlaşılmaktadır. Kapının üst kısmına güvenlik amacıyla demir parmaklıklar yapılmıştır. Kapının doğusunda gişe mekânını aydınlatan ferforjeli bir pencere yer alır. Taş söveli pencere ahşap çift kanatlıdır. Pencerenin doğusunda bulunan ahşap tek kanatlı kapı ile merdivene ulaşılarak, üst kat mekânlarına çıkılmaktadır. Güney cephesinde de diğer cephelerde olduğu gibi, tuğla silmeler yapıyı çevrelemektedir. Fakat bu cephede en üst kottaki silme tek sıra dönmektedir. Ayrıca avlu çatısının taşıyıcı makaslarının oturabilmesi için üzengi taşları konmuştur.

İdare binasına kuzey ve güney cephelerdeki ahşap kapılardan girilmektedir. Yapının avluya bakan kuzey cephesinde ana giriş kapısı yer almaktadır. Ana istasyon yapısının kapılarında olduğu gibi taş söveli olan bu kapı Z06 mekânına girişi sağlar.

Kapının üzerinde tek yönde çift açılır pencere bulunmaktadır. Kapı, ortasında sarkıtma kilit taşı bulunan sövelerle çevrilidir. Yapı etrafında 12 cm kalınlığında taş silme dönmektedir. Bu silmeye ek olarak iki sıra tuğladan oluşan üç adet silme de yapıyı çevrelemektedir. Yapı köşelerinde 12,5 cm yükseklikte ve 40 cm genişlikte üst üste konulmuş köşe taşları bulunmaktadır. Yapı etrafında 18,5 cm kalınlığında tuğladan bir silme dönmektedir. Kuzey cephesindeki silme, avluyu örten çatının ana kirişini taşıması için üzerine bir sıra tuğla dizilerek yükseltilmiştir. Bu silme suyun sağlıklı akabilmesi için çatı kirişine uygun olarak her iki yöne meyillidir.

Yapının güney cephesinde, Z07 numaralı odaya açılan çift kanatlı ahşap kapı ile kasası özgün olmayan ve özgün halinde ahşap kepenkleri olan çift kanatlı ahşap pencere bulunmaktadır. Bu cephede de saçak silmesi ve onu örten saçak kiremidi vardır. Bu yöndeki çatı tek eğimli olup, parapet yüksekliği 41 cm'dir. Bu parapet köşeleri dört sıra tuğla ile kaplanmıştır.

Z06 ve Z07 mekânlarının zemini dökme mozaik olup birbirlerine tek kanatlı ahşap bir kapı ile bağlanmaktadır. Bu mekânların tavanı bağdadi çıtalı tavan döşemesine sahip olup, Z07 numaralı odada 10 cm'lik tavan bordürü dönmektedir. Bu mekânları birbirine bağlayan iç duvar üzerinde 42,5 x 40 cm'lik restorasyon öncesinde kullanılmayan ahşap bir ara pencere vardır. Ana istasyon yapısı ile idari binayı birbirine bir iç avlu bağlamaktadır. Avlu çatısını çelik dikmelerle ve makaslarla taşıtılmıştır.

Avlunun çatı örtüsü idare binasının yaklaşık olarak 2/3'üne kadar devam etmektedir. Doğu ve batı cephelerinde simetrik olarak yer alan taş başlıklar bulunmaktadır (Şekil 6.137). Avlu çatısının makasları aynı zamanda birer süsleme ögesi olan bu başlıklara oturmaktadır. Bu başlığın kuzeyinde Z06 mekânını aydınlatan, özgün durumunda ahşap kepenkleri olan çift kanatlı ahşap pencereler bulunmaktadır. Güneyinde de Z07 mekânını aydınlatan ahşap kepenkli, çift kanatlı ahşap pencere yer almaktadır. Bu pencereler ortasında sarkıtma kilit taşı bulunan sövelerle çevrilidir. Bu sövelerin tuğla silmelerine denk gelen seviyelerine özel kilit taşları konulmuştur. Çatı silmesinin üstü, saçak kiremidiyle örtülmüştür. Her iki

yapıda da temelin havalanmasını sağlayan demir parmaklıklı havalandırma pencereleri bulunmaktadır. Tüm çatılarda olduğu gibi avlu çatısında da örtü malzemesi olarak özgün Marsilya kiremidi kullanılmıştır. Avlu çatısının etrafında ahşap saçak bordürleri dönmektedir.

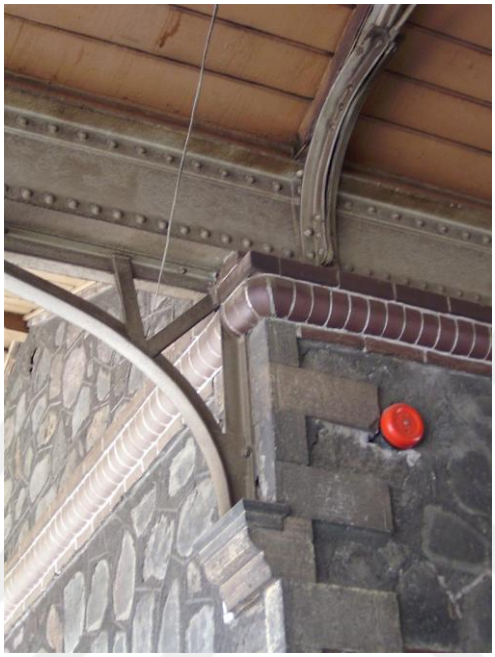

Şekil 6.137 Kemer Tren İstasyonu avlusındaki çatı makasının oturduğu başlık (Pakben Mimarlık arşivi, 2004).

6.6.3 Yapım Tekniği

Yapı genel olarak tek katlı olup yalnızca ana istasyon yapısının doğu kanadı iki katlıdır. Dış duvarlar yığma moloz taştır. Taş duvarlar içerisinde, çekme yüklerini karşılayan, kısmen ahşap, kısmen çelik, dikme ve hatıllar yer almaktadır. Batı Anadolu'da sıkça rastlanılan hımış yapı tekniğine sahiptir. Üst kat iç bölme duvarları bağdadidir.

Ana istasyon yapısının alt kat dış duvarları 45 - 50 cm arasında değişmekte olup yatayda çekme kuvvetlerini karşılamak amacıyla çelik hatıllarla desteklenmiştir. Yapının iki katlı olan doğu kanadı iç duvarı yaklaşık 40 cm'dir. Diğer iç duvarlar yaklaşık 20 cm'dir. Üst kat dış duvarları yaklaşık 34 cm'dir. İç duvarlar ise genel olarak 18 cm'dir.

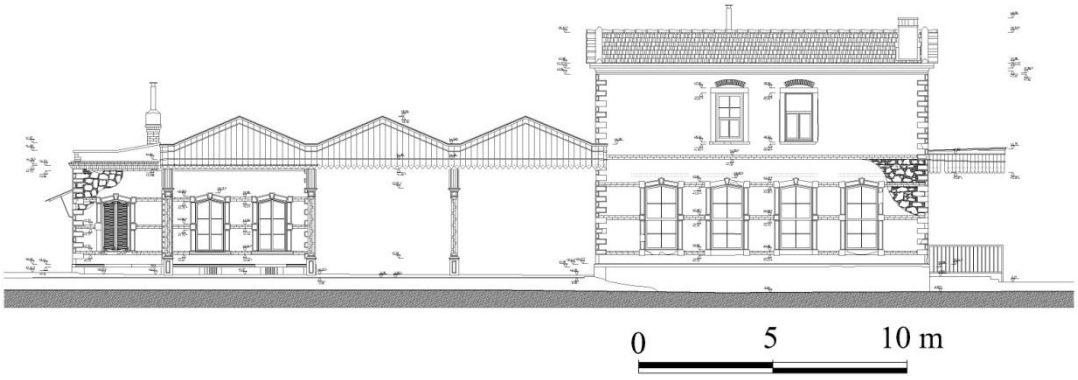

Şekil 6.138 Kemer Tren İstasyonu doğu cephesi rölövesi (Pakben Mimarlık Arşivi, 2004).

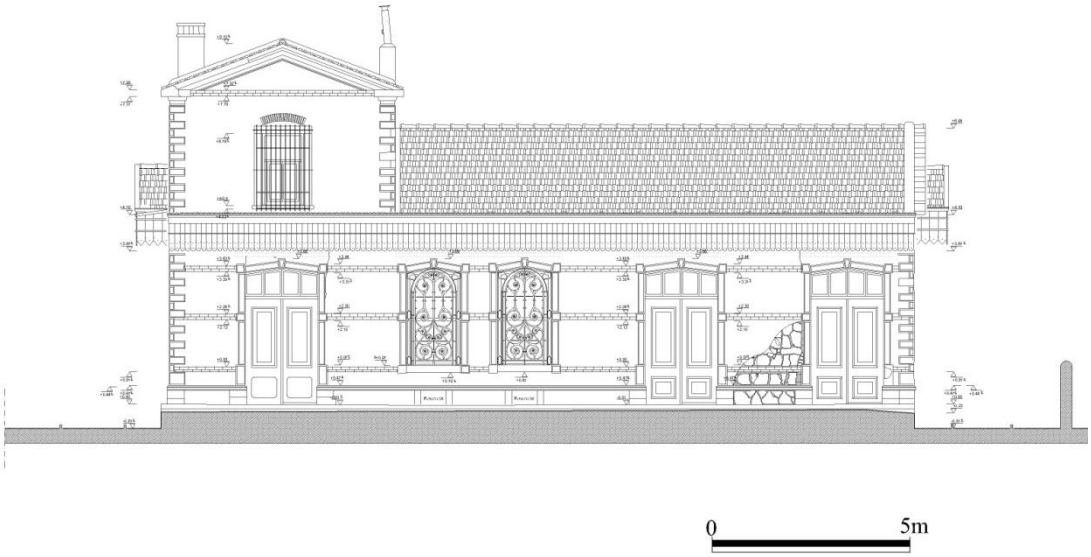

Şekil 6.139 Kemer Tren İstasyonu kuzey cephesi rölövesi (Pakben Mimarlık Arşivi, 2004).

Ana istasyon yapısının üst kat pencereleri üzerine bir sıra tuğladan hafifletme kemeri konularak pencere lentosu üzerine gelen duvar yükleri hafifletilmiştir. İdare yapısının dış duvarları yaklaşık 41 cm'dir. Bu yapının iç duvarı ise yaklaşık 35 cm'dir.

Avlunun üzeri çatı ile örtülmüştür. Çatıyı altı adet 23 x 25,5 cm'lik çelik dikme taşımaktadır. Dikmeler iki U çelik profilin çapraz bağlantı elemanlarıyla

birleştirilmesi ile oluşmuştur. Kolonların bulonlarla tutturulmuş alt ve üst başlıkları vardır. Bu kolonların içinde yer alan ∅ 12'lik borular yağmur suyunu çatıdan zemine aktarmaktadırlar. Dikmeler birbirlerine doğu - batı yönünde 31 cm genişliğindeki çelik kirişlerle bağlanmıştır. Bu çelik kirişler aynı zamanda çatı derelerini oluşturmaktadır. Bu nedenle kirişler dikmelere doğru meyil alarak yağmur suyunu kolonlar içinde yer alan iniş borularına iletmektedirler. Çelik dikmeler kuzey - güney doğrultusunda çelik makaslarla bağlıdırlar (Şekil 6.140).

Şekil 6.140 Kemer Tren İstasyonu'nda çelik konstrüksiyonlu çatı ile örtülmüş avlu (Pakben Mimarlık arşivi, 2004).

Avlu çatısının yükleri güney - kuzey doğrultusunda uzanan makaslarla dikmelere aktarılır. Doğu - batı doğrultusundaki bir dikme aksı üzerinde; dikmeleri birbirine bağlayan iki, saçak uçlarında da birer tane olmak üzere toplam dört adet ana makas ve iki dikme arasında üç, saçak ucu ile dikmeler arasında birer tane olmak üzere toplam beş adet ara makas bulunur. Bu çelik makaslar asma sistem mantığıyla çalışırlar.

Ana makasların alt kısımları, kolonları birbirine bağlayan oldukça basık birbirine bulonla bağlı özel yapım çift L profildir. Makasların üst kısmı iki ana kirişi birbirine bağlayan T profildir. Makasların ortasındaki birbirine kaynakla birleştirilmiş dikme alt ve üst profillere bulonlanarak bu profiller arasında yük aktarımını sağlar.

Makasların tepe noktaları üzerinden mahya aşığı geçmektedir. Mahyaya saplanan çatı mertekleri makaslar üzerine oturur.

Ara makaslar çeyrek daire biçiminde, birbirine bulonla bağlanmış çift L profillerle başlar. Bu makasların da üst kısmı iki ana kirişi birbirine bağlayan T profildir. Karşılıklı iki çeyrek daire biçimli profil birbirlerine çelik halatla bağlanır. Bu halatın ortasında bulunan başka bir halat, dikme görevi görerek sistemin yük aktarımını sağlar.

Lojmanın bulunduğu kısımda döşeme kalınlığı yaklaşık 40 cm'dir. Yapıdaki döşeme malzemeleri tam olarak bilinmemekle beraber, Z01 numaralı bekleme salonu tavan döşemesinin yaptığı sehimden döşemenin ahşap olduğu düşünülmektedir. Bu döşeme bağdadi çıtaları çakılarak sıvanmıştır. Z04 ve Z05 numaralı mekânların döşemesi ise ahşap çıtalı olarak kaplanmıştır. İdare yapısının döşeme kalınlığı yaklaşık olarak 35 cm'dir.

6.6.4 Malzeme kullanımı

Yapıda taş, tuğla, ahşap ve çelik; taşıyıcı, koruyucu, dolgu malzemesi olarak sıkça kullanılmıştır. Yapıda taş, duvar malzemesi, söve ve köşe taşı; tuğla, silme ve hafifletme kemeri; ahşap, kaplama malzemesi, kiremit altı örtüsü; çelik, kiriş, makas ve kolon; örtü malzemesi olarak özgün Marsilya kiremidi kullanılmıştır.

6.6.4.1 Düşey Kaplama Malzemesi

Yapının dış duvar köşelerinde kaplama taşları bulunur. Pencere ve kapı çevrelerinde söve taşları ile mukavemet artırılmıştır. Bunların dışında dış duvarlar sıvasız ve taş kaplamadır. İç duvarların tümü kireç harcı ile sıvanıp plastik boya ile boyanmıştır. Yapıdaki pencere ve kapılar yaklaşık 18 cm'lik sövelerle çevrilmiştir. Söveler birbirlerine metal kenet, zıvanalar ve kurşun dolgu ile birleştirilmişlerdir.

6.6.4.2 Yatay Kaplama Malzemesi

Zemin kat döşeme kaplama malzemeleri yerinde dökme mozaiktir. Avlunun kaplama malzemesi 60/60 cm'lik taş plaklardır. Birinci kat döşemeleri mutfak ve tuvalet dışında ahşaptır. Tavanlar bağdadi çıtalı ve sıvalıdır. Yalnızca Z04 ve Z05 mekânlarının tavanı ahşap çıtalıdır.

6.6.4.3 Örtü Malzemesi

Tüm yapıda örtü malzemesi olarak ithal orijinal Marsilya kiremidi kullanılmış olup, kiremit altında kaplama tahtası bulunmaktadır. Yer yer bozulan kiremitler değiştirilmiş, baca dipleri ve avlu çatısına bitişik duvarda yağmur deresi için çinko levha kullanılmıştır. Yalnızca kuzey cephesinde, giriş üzerini örten sundurma oluklu levha ile kaplanmıştır.

6.6.4.4 Süslemeler

Kuzey cephesi boyunca uzanan sundurmanın 70 cm uzunluğunda ahşap saçakları bulunmaktadır. Yapının saçak silmeleri ana istasyon yapısında ve idare binasında taştır. Yapıyı +47,5 kotunda çevreleyen taş silme 12,5 cm kalınlığındadır. Yapının tüm cephelerinde ikişer sıra tuğladan oluşan dört sıra silme dönmektedir.

6.6.5 Restorasyon Öncesi Durum

Yapı günümüze kadar özgün işlevi ile kullanılmıştır. Yapıda malzeme sorunlarıyla ilgili müdahaleler yapıldığı anlaşılmaktadır. Yapının iç duvarlarında, taş duvar kaplamasının ayrışması karşısında zemin kat tamamen sıva ile kapatılmıştır.

Günümüze kadar gelen yapının ilk yapıldığı tarihteki durumunu bazı arşiv fotoğrafları ve yapıyı kullananlar ile görüşerek tespit etme olanağı sınırlıdır. Fakat yapının cephe ve iç mekânlarındaki bazı izlerden özgün durumuyla ilgili saptamalar yapmak mümkündür. Yapının, ahşap pencere kepenkleri, zamanla çürümüş ve

ortadan kaldırılmıştır. Dış cephelerdeki ithal Malta Tuğlası silmeler, kısmen yağlı boya ile kaplanmıştır.

Zemin katın, doğu kesiminde kalan depo mekânı, ahşap bir bölme ile ayrılmışsa da, bu imalat geriye dönüşümlü bir tadilattır. Zemin kat, Z02 mekânındaki ocak sonradan kapatılmış olup, kullanılmamaktadır. Ancak çatıda bir bacası bulunmaktadır. Olasılıkla istasyona ait büro mekânları olduğu düşünülen üst kat, sonradan, lojman olarak kullanılmıştır. Lojmanın kuzeybatı kesimindeki, 105 ve 106 mekânları tuvalet ve mutfak olarak yeniden tefriş edilmiştir.

Restorasyon öncesinde hala kullanılmakta olan yapıda çeşitli bozulmalar meydana gelmiştir. Su ve nem, aşırı sıcaklık, rüzgâr, fiziksel tahribat, malzemenin özelliği ve ahşap zararlılarının yol açtığı deformasyon ve malzeme bozulmaları oluşmuştur.

6.6.5.1 Yapısal Bozulma ve Deformasyonlar

Plan şeması incelendiğinde, statik açıdan, kendi içinde dengeli bir yapıdan söz etmek mümkündür. Dış duvarları 40 cm ile 50 cm arasında değişkenlik göstermektedir. Yapıda çökmenin olmamasından stabil temellere oturduğu anlaşılmaktadır.

Yapıda taşıyıcı sistem sorunu genellikle döşemelerde görülmektedir. Z01 numaralı bekleme salonu tavan döşemesinde 13 cm'e varan bir sehim oluşmuştur. Yine aynı döşemede yer yer sıva dökülmeleri olmuş bağdadi çıtalar ortaya çıkmıştır (Şekil 6.141). Z02 numaralı oda tavanında da 5 - 6 cm'lik bir sehim görülmektedir.

Şekil 6.141 Kemer Tren İstasyonu bekleme salonunun tavanındaki sıva dökülmesiyle ortaya çıkan bağdadi çıtalar (Pakben Mimarlık arşivi, 2004).

6.6.5.2 Malzemeye Yönelik Bozulmalar

Yapıda kullanılan malzemenin önemli bir bölümünü taş, ahşap, tuğla ve çelik meydana getirmektedir. Yapıyı oluşturan malzemelerin çeşitli nedenlerden kaynaklanan bozulmaları gözlenmiştir.

Dış cephe söve taşlarında çeşitli türde tahribatlar oluşmuş ve günümüzde, bir kısmı özellikle idare yapısındakiler çimento harcıyla sıvanmıştır. İdare yapısının ve ana istasyon yapısının çevresini dönen taş silme birçok yerinden kırılmıştır.

Ana istasyon yapısının söve taşlarının birçoğu kötü durumdadır. Özellikle birinci katta bulunan pencerelerin söveleri parçalanmıştır. Bu pencerelerin ahşap kasalarında da kırılmalar bulunmaktadır. Pencere camları çoğunlukla kırıktır. Restorasyon öncesinde üst kat pencerelerinin ahşap kepenkleri yerlerinde bulunmamaktadır.

İdare yapısının pencere söveleri de ana binada olduğu gibi kırılmalara uğramıştır. Pencere kasalarında kırılma ve çürümeler oluşmuştur. Mevcut pencereler yıllarca üst üste boyamalar nedeniyle açılmamaktadır. Bazı pencereler kullanıcılar tarafından çivilenip açılmaları önlenmiştir. Yapının dört penceresinin özgün durumunda var olan kepenkleri restorasyon öncesinde mevcut değildir. Mevcut iki kepenkte ise çürüme, çökme ve kırılmalar vardır.

Çatıyı örten Marsilya kiremitlerinin bir kısmı kırılmıştır. Zaman içerisindeki, kısmi onarımlarda, farklı tip Marsilya kiremidi kullanıldığından, kiremit damakları birbirlerini tutmamakta, bu yüzden, oluşan aralıklardan yağmur suyu girmektedir.

6.6.6 Restorasyon Süreci

İstasyon olarak inşa edilip kullanılan yapının, onarımdan sonra aynı işlevle, kullanılması öngörülmekteydi. Ancak, zemin kat doğu yönündeki mekânlardan bazıları ile üst kat birleştirilerek, ticari amaçlarla kullanılmak istenmektedir. Buna karşın yapı günümüzde kullanılmamaktadır. Banliyö hattının Kemer durağında farklı durak ve istasyon yapısı inşa edilmiş Kemer Tren İstasyonu durak olarak düzenlenmemiştir. Ticari fonksiyonla kullanılmak istenen bölümü de günümüzde boş durmaktadır.

Taşıyıcı Sistem

Yapının plan şemasında çok önemli bir değişiklik olmamıştır. Öncelikle, yapının dikkatli bir görsel incelemesi yapılmıştır. Daha önceki onarım çalışmaları, temizlemeler, yapım aşamasında kullanılmış olan malzeme hakkında bilgi edinilmiştir. Bu amaçla, tarihsel çalışmalar ve arşiv araştırmaları yapılmış malzemenin özelliği ile ilgili Pakben Mimarlık tarafından İzmir Maden Teknik Araştırma Bölge Müdürlüğü ve İller Bankası jeoloji uzmanlarıyla görüşülmüştür.

Şekil 6.142 Kemer Tren İstasyonu'nun sıva raspası yapılmış duvarı (Pakben Mimarlık arşivi, 2006).

Yapıdaki olası oturmaları ve olabilecek, herhangi bir deprem karşısındaki dayanımını tespit etmek amacıyla zemin sondajları yapılmıştır. Yapının, deniz kıyısından uzakta olması, yoğun bir su ve rutubet sorununun olmasını engellemiştir. Nemli zeminlerde koruyucu önlem alınmadan yapılmış olan yapıların duvar ve döşemesinden aşağıdan yukarıya yükselen rutubetin hem yapı sağlığına hem de insan sağlığına getirdiği sorunlar ve olumsuz etkiler bilinmektedir. Yapı plan olarak kendi içinde dengeleri olan bir şemaya sahiptir. Zemin emniyet gerilmesi oldukça yüksek olan bu bölgede, yapıda herhangi bir deformasyona rastlanmamıştır.

Yapının iç duvarlarına sıva raspası yapılıp konstrüktif çatlakların olup olmadığı araştırılmıştır (Şekil 6.142). Yapıdaki çatlak ve ayrılan duvarlara metal çubuklarla dışarıdan ve içeriden dikiş atılmıştır. Çelik avlu örtüsünün araştırılması sonucu taşıyıcı sistemde herhangi bir zayıflık görünmemektedir. Sadece dayanımı arttırmak amacıyla, mevcut eski boyalar kumlanarak çıkartılmış ve üzerleri şeffaf epoksi ile kaplanmıştır.

Zararlıların ve suyun yol açtığı tahribat sebebiyle ahşap çatının onarımı yerine, çelik konstrüksiyon çatı ile değiştirilerek üst örtüde, Marsilya tipi kiremit kullanılmıştır (Şekil 6.143). Üst kat mekânlarının döşemeleri yeniden çelik kirişlerle imal edilmiştir.

Şekil 6.143 Kemer Tren İstasyonu'nun yeni imal edilen çelik çatısı (Pakben Mimarlık arşivi, 2006).

Mekân Organizasyonu

Yapı istasyon olarak inşa edilmiş ve restorasyon uygulaması yapılana kadar da özgün işlevini korumuştur. Uygulamadan sonra da yapının istasyon olarak kullanılması öngörülmekteydi. Ancak, zemin kat doğu yönündeki mekânlardan bir kısmı ile üst kat mekânları birleştirilerek, ticari amaçlarla kullanılmak istenmektedir. Zemin katta daha önceden depo olarak kullanılan Z04 ve Z05 mekânları arasındaki ahşap bölme kaldırılarak, Z02 mekânı arasındaki taş duvar askıya alınmış ve geniş bir kapı açılmıştır. Z04 mekânındaki ahşap merdiven yeniden düzenlenerek, üst kat ile bağlantı yeniden kurulmuştur (Şekil 6.144). Üst kat mekânları ofis olarak düzenlenmiştir.

Yapıdaki tüm ahşap doğramalar, özgün şekliyle yeniden imal edilip değiştirilmiştir (Şekil 145). İç duvarlarda ince sıva raspası yapılıp tekrar sıvanarak boyanmıştır. Isıtma için mevcut baca kullanılarak, yeterli olmadığı anlarda elektrikle ısınma söz konusu olacaktır. Mevcut aydınlatmada kullanılan özgün olmayan bergman borular sökülüp, yeni tesisat döşeme ve duvar içlerine alınarak gizlenmiştir. Temiz ve pissu tesisatı tamamen değiştirilmiştir.

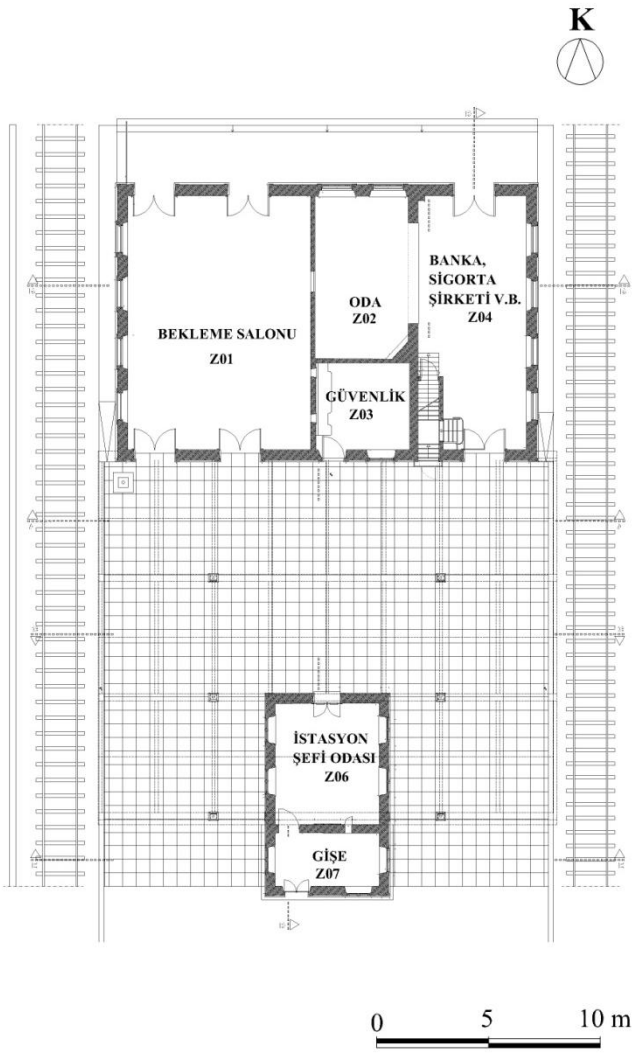

Şekil 6.144 Kemer Tren İstasyonu'nun zemin kat planı, restorasyon projesi (Pakben Mimarlık arşivi, 2004).

Yapının yer aldığı parsel üzerinde, ileriye dönük, mevcut tuvaletin yıkılarak, yeniden projelendirilip, inşası düşünülmekteydi. Ancak projelendirme yapılmasına karşın WC inşaatı yapılmamıştır.

Cepheler

Yapının tüm cepheleri volkanik tüf, andezit ve kireç taşı kaplıdır. Andezit, kaplamanın dışında, pencere ve kapı sövelerinde, köşe pilastrlarında ve saçak silmelerinde de tercih edilmiştir. Civar yerleşmelerindeki yapılarda da oldukça sık kullanılan bu malzemenin su emme değeri oldukça yüksektir. Bünyesinde uzun süre

nemi korur ve iç kısımlardaki malzemeye iletir. Genellikle ocak çıkışında yumuşak ve kolay şekillendirilebilen bu taş bölgede pencere ve kapı sövelerinde sık kullanılmakla birlikte kaplama olarak bu olumsuz özelliğinden dolayı dış cephelerde ender olarak kullanılır.

Gerek yapı malzemesinin dayanımının arttırılması, gerek onarım ve koruma işlerinin sağlıklı yapılabilmesi için, yapı temizliğinin yeterli ve doğru yapılması gerekli görülmüştür. Bunun için de tüm yapı üstten başlayarak tuzlarından arındırılmış su ile basınçsız olarak yıkanmıştır. Daha sonra 100 cm^3 H_2O'ya 10 gram arap sabunu, 1cm^3 amonyak ilave edilip, aşağıdan yukarıya doğru temizlenerek saf su ile durulanıp, sünger ile kurulanmıştır.

Kalsiyum sülfat oluşumu sonucu kabuklanmalarda; magnezyum trisilikat hamuru damıtık su ile uygulanarak, magnezyumun sülfat ile birleşerek magnezyum sülfatı oluşturması sağlanmış magnezyum sülfat damıtık su ile kolayca yüzeyden alınmıştır. Yüzeysel yağ lekelerinin çıkarılmasında, trikloretilen talk pudrası karıştırılıp pamukla ıslatmak suretiyle temizlik yapılmıştır. Zift lekeleri, etil klorür ile kağıt hamuru yapılmış, temizlik sonrası kalan leke %20'lik hidrojen peroksit ve kaolin karışımı ile alınmıştır. Bitki lekeleri, metil klorür ile temizlenip, %20'lik hidrojen peroksit ile ağartılmıştır. Demir lekeleri, Titriplex III-E.D.T.A. (etilendiyamintetraasetikasit) %5 yine kağıt hamuru içerisinde uygulanmıştır. Yağın ve kirin bir arada bulunduğu durumlarda, altı ölçü su, bir ölçü Byprox (non iyonik deterjan), üç ölçü tiner, iki ölçü trikloretilen karışımından oluşan sıvı ile temizlenerek durulanmıştır. Mermer aksamında, %15'lik amonyum bikarbonat eriyiği kâğıt hamuru ile birlikte kullanılarak temizlenmiştir. Yapının dış cephelerine, derz dolgusu yapılıp kireç harcıyla onarılmıştır. Sövelerin bozulanları çürütülüp yenilenmiştir. Onarımı mümkün olmayan kaplamalar çürütülüp çıkartılarak, yerine kendi malzemesinden kaplama konulmuştur. Kaplamalardan onarım kabul edebilenler araldit ile kendi tozunun karışmasıyla hazırlanan macunla tamamlanmıştır.

Şekil 6.145 Kemer Tren İstasyonu doğu cephesinin ahşap doğramaların takılması işlemi sonrasındaki görünümü (Pakben Mimarlık arşivi, 2006).

Tüm işlerden sonra yüzey koruyucu bir malzeme ile kaplamaları dış etkilere kapalı duruma getirilmiştir. Bunun için emprenye silikon kullanılmıştır. Bu malzeme uzun süre dayanmakta, suyu geçirmemekle birlikte duvarın nefes almasına olanak vermektedir. Duvar örgüsünde bulunan tortul oluşumlu farklı taşlar tamamen çürümüştür. Söz konusu bu kısımlar çürütülerek çıkartılmış ve yenileriyle değiştirilmiştir (Şekil 6.146). Metal, yapıda, kapı, parmaklık, korkuluk gibi yerlerde, yapının emniyetini sağlamak, menteşe gibi bu elemanları duvara bağlamak ya da kenet gibi, söveleri bağlamak amacıyla kullanılmıştır. Ayrıca avlu üzerini örten çelik makaslarda da kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Şekil 6.146 Kemer Tren İstasyonu'nda restorasyon uygulamasında vurgulanan değiştirilen söve, kilit ve köşe taşları taşları (Pakben Mimarlık arşivi, 2006).

Menteşe ve kenet gibi metal elemanlarda korozyon sonucu oluşan bozulma ve taşa verdiği zararlar yanı sıra ısısal etkiyle genleşme ve taşın çatlaması gibi olumsuzluklar yapının birçok yerinde görülmektedir. Diğer yandan menteşeler, kapı ve pencere kanadı gibi hareketli elemanların taşınması ve duvara tespiti amacıyla kullanıldıklarından zaman içerisinde devinimden dolayı bağlı oldukları söveleri çatlatmışlar ve ayrılmışlardır. Söz konusu çatlaklar yoluyla ya da taşın su emme özelliğinden dolayı kenetlerin etrafındaki kükürt nemlenmiş ve çalışarak ayrılmayı hızlandırmıştır.

Kenet ve menteşe gibi metal aksam çıkartılarak, yerine genleşme değeri düşük ve korozyona dayanıklı krom çubuklar kullanılmıştır.

Döküm demir kapı, parmaklıklar ve saç aksam boya sökücülerle temizlenip yeniden boyanmıştır.

Dış cephe söve, kilit taşları, üzengiler gibi elemanların bozulmuş olanları çürütülerek çıkartılıp, yerlerine aynı malzemeden yenileri konulmuştur.

6.6.7 Restorasyon Sonrası Durum ve Değerlendirme

Kemer Tren İstasyonu restorasyon sonrasında kullanılmamakta, yapı boş halde durmaktadır. Banliyö hattı yapının önünden geçmekte ve Kemer durağı bulunmakla birlikte tarihi bina kullanılmamakta, yerine yeni yapılan istasyon durakları kullanılmaktadır (Şekil 6.147). Restorasyon öncesinde kendi işlevini sürdüren yapı restore ettirildikten sonra boş bırakılmıştır. Üstelik ticari amaçla kullanılmak istenen bölüm de yine kullanılmamaktadır. Kullanılmayan yapıların bozulma süreçleri sürekli bakım yapılamadığından hızlanmaktadır. Bu nedenle yapının ilerleyen yıllarda ne durumda olacağı bilinememektedir. Durak planlamasının doğru yapılmaması nedeniyle boş bırakılan yapının yeniden kullanıma açılması yapının gelecek kuşaklara aktarımı için şarttır (Şekil 6.148). Uluslararası tüzüklerde yapıların yaşatılması amacıyla yeni işlevler verilebileceği anlatılmaktadır. Venedik Tüzüğü'nün 5. maddesinde; anıtların korunmasının, onları yararlı bir toplumsal amaç

için kullanmakla kolaylaşacağı vurgulanmaktadır (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr). Yine Amsterdam Bildirgesi'nin k maddesinde; yapıların karakterleri korunarak, çağdaş yaşamın gereklerine uygun işlevler verildiğinde, yaşamlarını sürdürmelerinin mümkün olabileceği ifade edilmektedir (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr). Bu bağlamda Kemer Tren İstasyonu'nun günümüz banliyö hattına bağlanamıyorsa uygun başka bir işlevle kullanılması daha doğru olacaktır.

Kemer Tren İstasyonun'da taşıyıcı sisteme müdahale olarak raspa yapılan kagir duvarlarda bulunan konstrüktürf çatlaklara epoksi enjeksiyonu yapılmıştır. ICOMOS Türkiye Mimari Miras Koruma Bildirgesi'nin Müdahale Biçimleri bölümünde; sağlamlaştırma tanımında, yapıların bozulmasının engellenmesi ya da yavaşlatılması için taşıyıcı sistemin dayanımının arttırılabileceğine değinilmiştir (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr). Kagir duvarlarda bulunan çatlak onarımı duvarların dayanımını artırmıştır.

Venedik Tüzüğü'nün 10. maddesinde; geleneksel tekniklerle korumanın mümkün olmadığı durumlarda çağdaş tekniklerin kullanılarak anıtların sağlamlaştırılması gerekliliği ifade edilmiştir (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr) denilmektedir. Bu bağlamda yapının çürümüş ahşap çatısının yeniden biyolojik etmenlere maruz kalmaması için çelik olarak üretimi gerçekleştirilmiştir.

660 nolu İlke Kararı'nda bakım, yapının yaşamını sürdürmek amacıyla, malzeme, strüktür ve mimari ögeler değiştirilmeden yapılan müdahaleler olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlama göz önünde bulundurularak Kemer Tren İstasyonu'nun avlu çatısını taşıyan çelik dikmelerin üzerindeki boya kumlama yöntemiyle sökülmüş, üzerleri şeffaf epoksi ile kaplanmıştır.

Şekil 6.147 Kemer Tren İstasyonu doğu cephesinin restorasyon sonrası durumu (2015).

Şekil 6.148 Kemer Tren İstasyonu'nun restorasyon sonrası durumu (Pakben Mimarlık Arşivi, 2006).

6.7 Aya Voukla Kilisesi

6.7.1 Yapının Tarihçesi ve Konumu

Şekil 6.149 Aya Voukla Kilisesi'nin uydu görüntüsü (Yandex haritalar, 2016).

Yapı 19. yüzyılın ikinci yarısında yapılmıştır. 1922 yılına kadar kilise olarak kullanılan yapı, daha sonra bir süre işlevsiz kalmış ve İzmir Asar-ı Atika Müzesi olarak açılmasına karar verilince eserlerin toplanmasına başlanmıştır. 15 Şubat 1927 tarihinde müze açılışı yapılmıştır. Adı 1943 yılında Arkeoloji Müzesi olmuştur (Serçe, 2002). 1951 yılında yapıda sergilenen eserlerin büyük bir kısmı Kültürpark alanındaki Kültür Pavyonu'na taşınmış, buna karşın 1984'te modern Arkeoloji Müzesi'nin hizmete açılmasına kadar her iki yapıda da sergileme işlemi sürmüştür. 1984 yılında Kültür Bakanlığı İzmir Devlet Opera ve Balesi Müdürlüğü'nün deposu olarak kullanılmaya başlanan yapı, bu dönemde bir yangın geçirince atıl durumda kalmıştır (Tunçoku ve diğer., 2006).

İzmir ili, Konak İlçesi, Kapılar Semti, Abdullah Efendi Mahallesi, 1269 Sokak 26 numarada bulunan tapunun 171 pafta, 1588 ada, 45 parsel numarasında kayıtlı, mülkiyeti Maliye Hazinesi'ne ait olan Aya Voukla Kilisesi, Milli Emlak Genel

Müdürlüğü'nün 14.7.2003 tarih ve 23960 sayılı yazısı ile İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne tahsis edilmiştir (Şekil 6.149 ve 6.150).

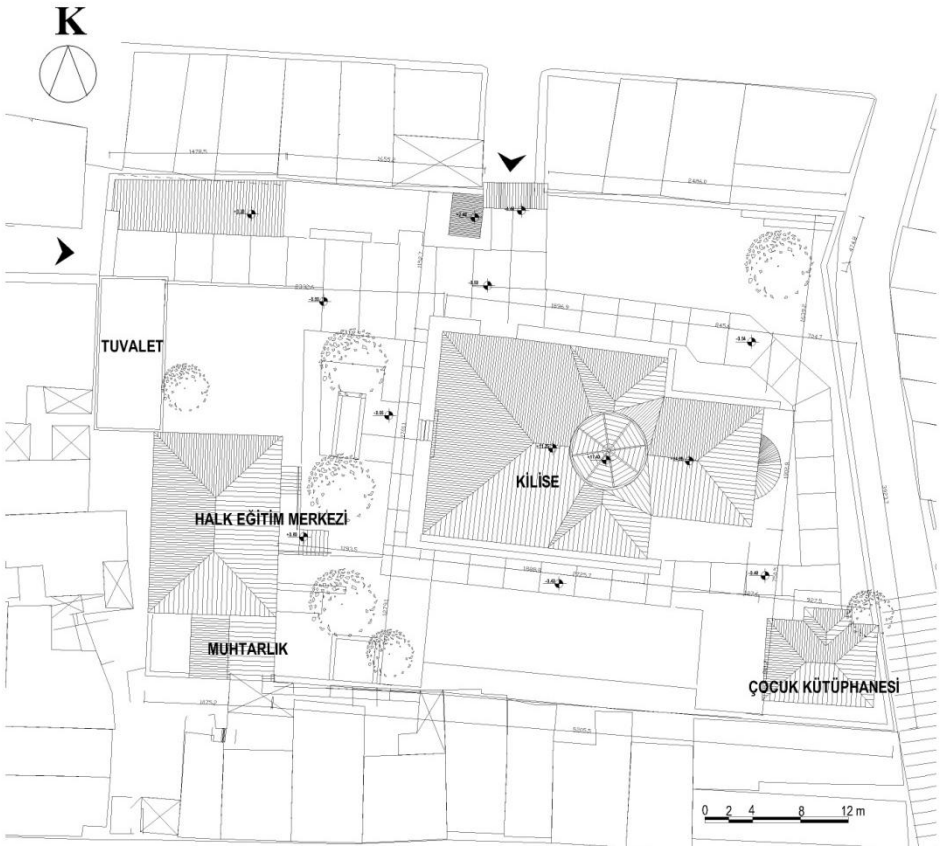

Şekil 6.150 Aya Voukla Kilisesi vaziyet planı (İYTE Mimari Restorasyon Bölümü Arşivi, 2007).

6.7.2 Mekân Organizasyonu

Yapı avlu içinde doğu - batı yönünde konumlanmış, kubbeli, tek apsisli ve haç plan tipindedir. Apsis bemanın doğusunda yer almakta ve dışarıya yarım daire biçiminde çıkıntı yapmaktadır. Narteks; batı, kuzeybatı ve güneybatıdan naosu U biçiminde çevrelemekte ve üzerinde galeri katı bulunmaktadır. Bu kata narteksin kuzeyinde bulunan bir merdivenle ulaşılmaktadır.

Şekil 6.151 Aya Voukla Kilisesi güney cephesinin restorasyon öncesindeki durumu (Pakben Mimarlık Arşivi, 2008).

Yapının girişi batıda, kemerli açıklıklarla ve sütunlarla çevrelenen narteks bölümünde bulunmaktadır (Şekil 6.151). Narteksten mermer pilastr ve başlıklı bir kapı ile ibadet mekânı olan naosa ulaşılmaktadır. Naosun doğusunda, üç basamakla yükseltilmiş, kutsal mekân olan bema yer almaktadır. İbadet mekânının merkezi üzerinde (günümüzde yerinde olmayan) bir kubbe bulunmaktaydı ve haç kollarının üzerleri kemerlerle desteklenen tonozlarla örtülmüştür (Tunçoku ve diğer., 2006). Kilisenin iç mekânı iki kat yüksekliğinde ve oldukça süslemelidir. Ana giriş dışında naosa ve bemaya kuzey ve güneyden ikişer giriş bulunmaktadır (Şekil 6.153).

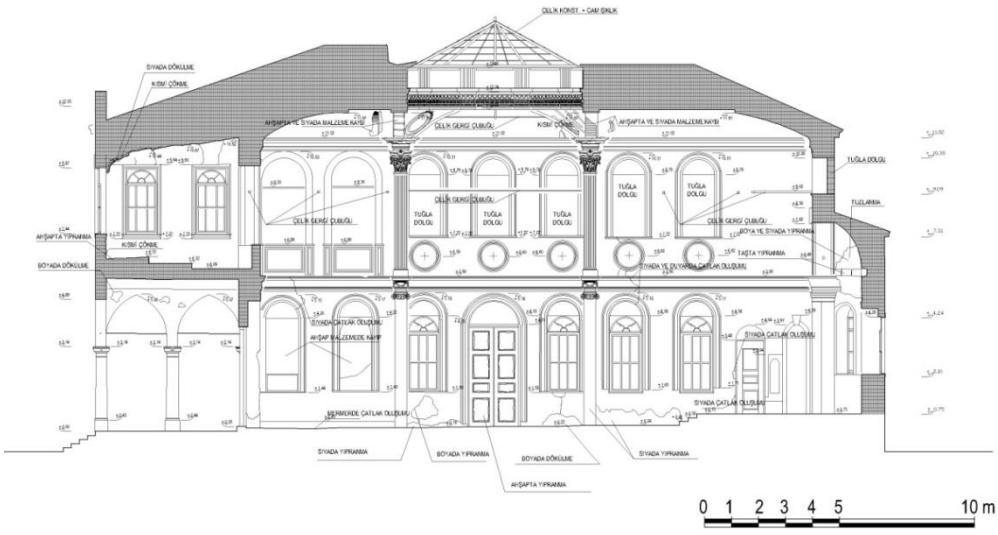

Şekil 6.152 Aya Voukla Kilisesi'nin a-a kesiti rölövesi (İYTE Mimari Restorasyon Bölümü Arşivi, 2007).

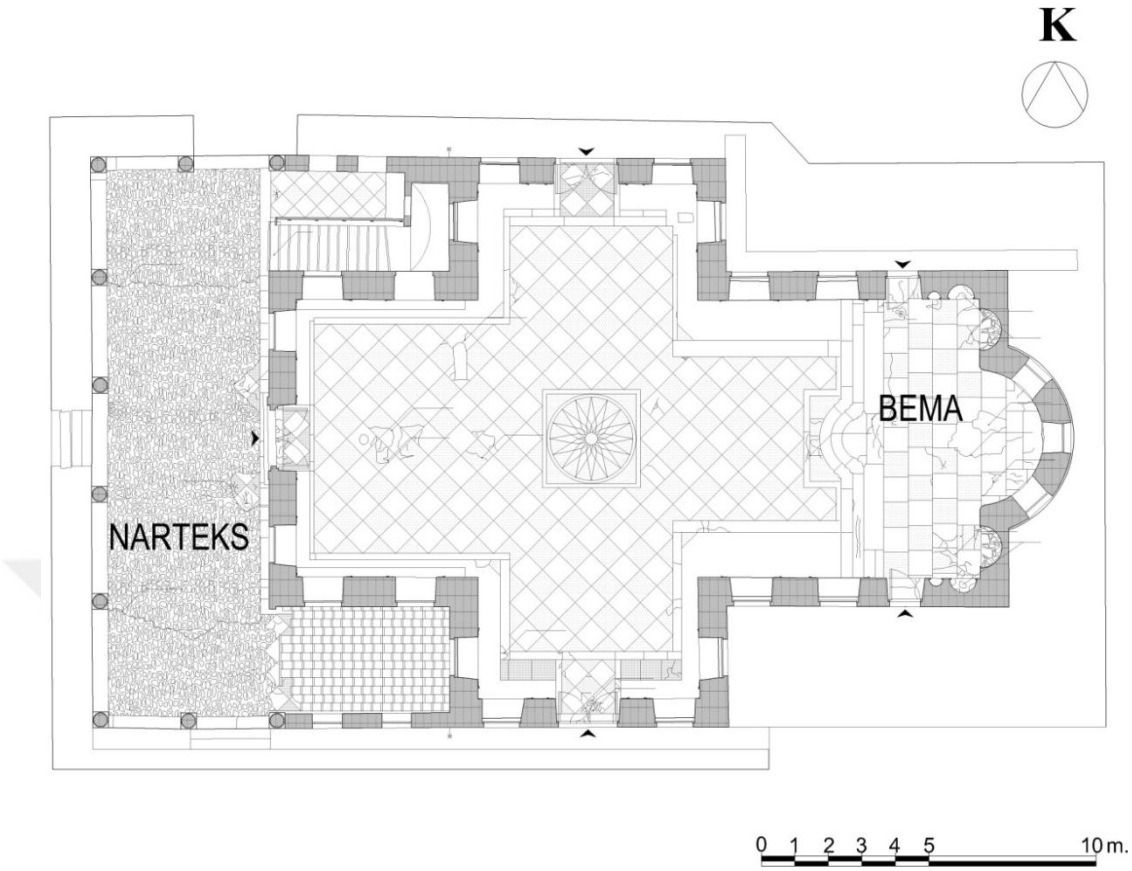

Şekil 6.153 Aya Voukla Kilisesi zemin kat planı rölövesi (İYTE Mimari Restorasyon Bölümü Arşivi, 2007).

Üst örtü, iç mekânı çeşitli örtü biçimleri ve süsleme elemanlarıyla zenginleştirmektedir. Özgün durumunda haç planın merkezinde bulunan kubbenin yerine sonradan çelik taşıyıcılı ve cam malzemeli piramidal ışıklık yapılmıştır. Tavan yüzeyleri sıvanmış, mavi renkte boyanmış ve üzeri yıldız motifleriyle süslenmiştir. Nartekste üst örtü volta döşeme, galerideyse bağdadi üzeri sıvalı ve badanalıdır (Şekil 6.154).

Yapının sıvasız cephesi moloz taş, kaba yonu taş ve düzensiz tuğla örgülü yüzey dokusuna sahiptir. Pencere ve kapı açıklıklarını taş söveler ve kemerler çevrelemektedir. Açıklık üstlerinde hafifletme kemerleri bulunmaktadır. Tüm cephelerde saçak altı silmesi üç tuğla sırası ve altında taş plaklarla oluşturulmuştur.

Şekil 6.154 Aya Voukla Kilisesi ibadet mekânı ve bema (Pakben Mimarlık Arşivi, 2008)

Kuzey cephesinde bulunan taş söveli ve kemerli kapı açıklığı düşeyde yivli taş pilastrlar, yatayda altta ve üstte taş, ortada mermer geniş bir silmeyle sınırlanmıştır. Mermer silmedeki kabartma ve yazılar üzeri boyandığından kısmi olarak görülebilmektedir. Ahşap kapı kanatlarında oyma tekniği ile yapılmış desenler bulunmaktadır.

Pencere açıklıkları yaklaşık 125 cm x 275 cm'dir. Pencereler iki kat halinde tasarlanmış, içte alçı silmelerle dışta taş sövelerle çevrelenmiştir. Yapıdaki, pencereler giyotin tipinde olup, kemerli üst bölümde sabit ahşap doğramalar bulunmaktadır. Bu kısımlarda kayıtlarla motifler oluşturulmuştur. Motifler, naos ve galeri katında farklı biçimlenişte dir. Kuzey - güney doğrultusundaki haç kollarının narteks yönündeki pencereleri süslemeli dövme demir parmaklıklıdır. Apsis pencereleri ise dilimli, kemerli ve motifli doğramalı üst kayıtlıdır.

6.7.3 Yapım Tekniği

Yapının düşey taşıyıcılarını; naos ve galeri katında duvarlar, narteks bölümünde mermer sütunlar oluşturmaktadır. Naos duvarları yığma sistemde inşa edilmiş olup 80 cm kalınlığındadır. Galeri katında duvarlar 30 cm kalınlığında, iç yüzeyi ahşap

karkas elemanlı yığma sistemde yapılmıştır. Dış duvarlarda bulunan tuğla hafifletme kemerleri; tüm kemer, kapı ve pencere açıklıkları üzerindeki yükü karşılamaktadırlar.

Üst örtü sisteminde; haç kolları tonoz, apsis yarım kubbeyle örtülmüştür. Galeri katının üzeri düz tavan, narteksin üst örtüsü ise volta döşemedir. Galeri katı döşemesi "I" profil ve tuğla örgülü tonozlardan oluşan volta döşemedir. Tonoz ve kemerler, yatay metal gergi çubukları ile dış duvar yüzeylerinde bulunan kılıçlamalara kilitlenmiştir. Üst örtünün ortasında bulunan özgün kubbe kasnağı üzerine çelik taşıyıcılı cam malzemeyle piramidal bir ışıklık yapılmıştır. Yapı ahşap kırma çatıyla örtülmüş ve Marsilya tipi kiremitle kaplanmıştır.

6.7.4 Malzeme kullanımı

6.7.4.1 Düşey Kaplama Malzemesi

Dış duvarlar narteks revağı dışında sıvasız, iç duvarlar sıvalı ve boyalıdır. İç duvarlarda özgün boya üzerine tekrar boya yapılmıştır. Apsisin iki yanında bulunan nişlerde niteliksiz boya tabakasının altından kısmen özgün duvar resimleri algılanmaktadır.

6.7.4.2 Yatay Kaplama Malzemesi

Döşeme kaplaması, nartekste mermer parçaları ile oluşturulmuş mozaiktir. Naosta diyagonal bemadaysa düz olarak dizilmiş siyah-beyaz damalı mermer kaplamadır. Galeri katında ise, ahşap kaplamadır.

6.7.4.3 Örtü Malzemesi

Yapının kırma çatılarının üzeri Marsilya tipi kiremit ile kaplıdır. Kubbenin geçmiş dönemde zarar görmesi nedeniyle kaldırılarak, yerine, cam ve çelik malzemeyle oluşturulan ışıklık yapılmıştır.

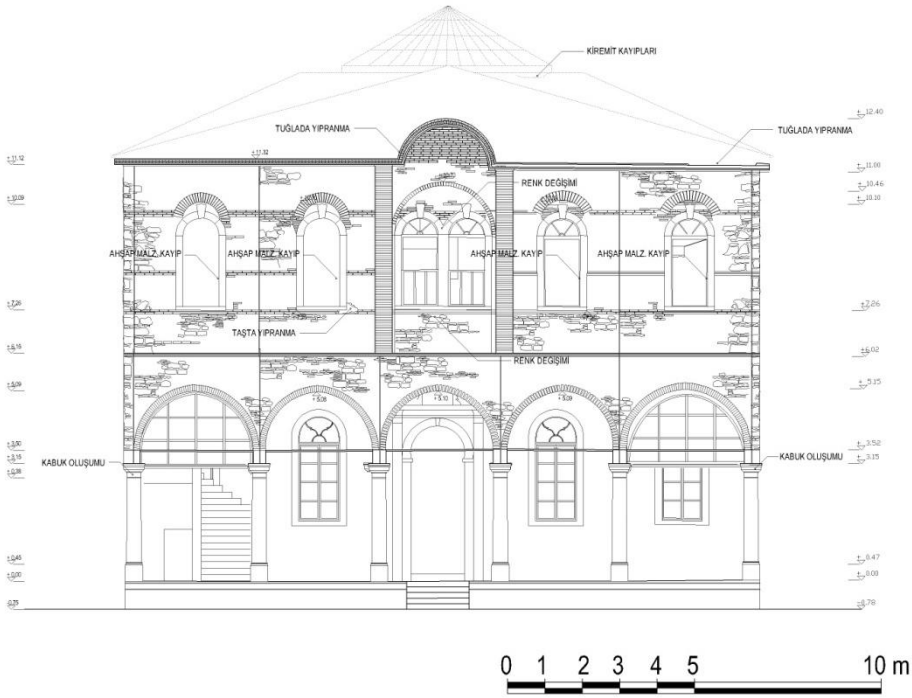

Şekil 6.155 Aya Voukla Kilisesi batı cephesi rölövesi (İYTE Mimari Restorasyon Bölümü Arşivi, 2007).

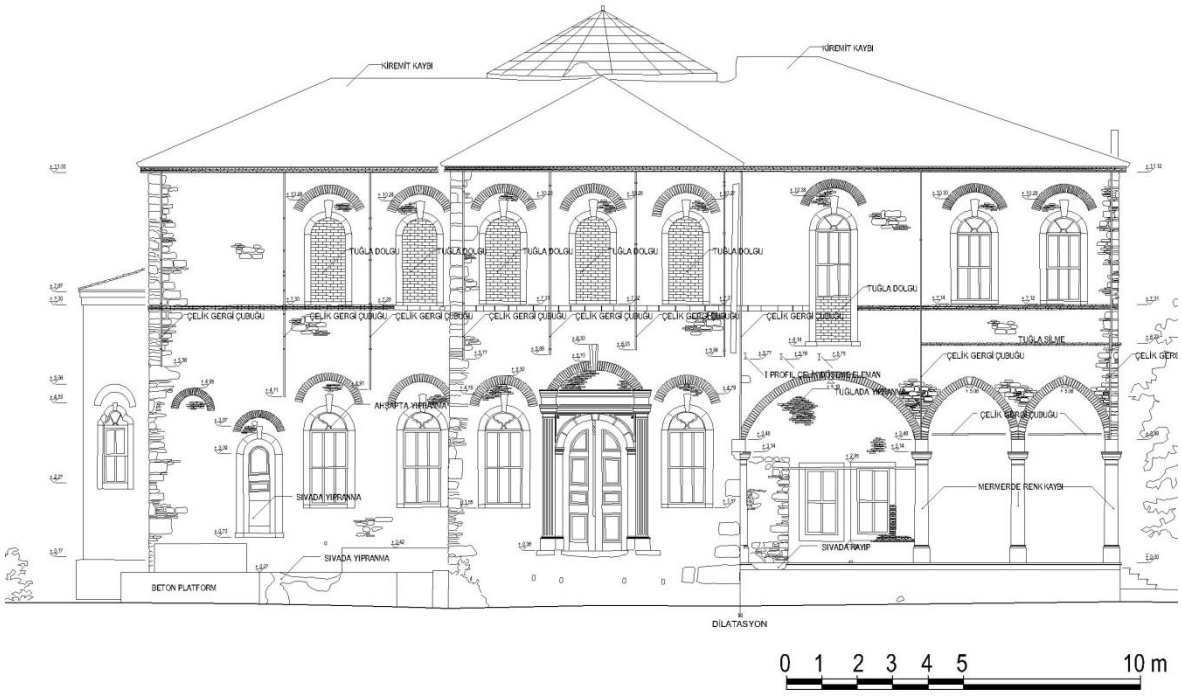

Şekil 6.156 Aya Voukla Kilisesi kuzey cephesi rölövesi (İYTE Mimari Restorasyon Bölümü Arşivi, 2007).

6.7.4.4 Süslemeler

İç mekânda haç kollarının kesiştiği köşelerde iki kat halinde pilastrlar bulunmaktadır. Alt kattaki pilastrlar iyon stili, üst kattakilerse korint stili başlıklıdır. Pilastrları köşelerinde girlant motifleri olan bir duvar silmesi ayırmaktadır. Pilastrların üzerine altın varak uygulanmıştır. Galeri katı tarafı dışında, tüm üst pencerelerin altında yuvarlak madalyonlar bulunmaktadır. Çerçevesi yivli profilli olan madalyonun ortadaki çıkıntısı altın varak ya da yaldız ile boyanmıştır. Apsisin iki yanında pilastrlar vardır. Apsis kemeri ve pilastrlarını kat silmesi ayırmaktadır. Kemerin kilit taşı üzerine haç motifi işlenmiştir. Apsisin iki yanında yarım daire planlı ve kemerli birer niş yer almaktadır. Kuzey yönünde bulunan nişte niteliksiz boyanın altında bir duvar resmi olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 6.157 Aya Voukla Kilisesi kubbe kasnağı detayı (2010).

Haç kollarını örten tonoz kaburgaları alçı silmelerle vurgulanmıştır. Tonoz iç yüzeyleri alçı süslemelerle çevrelenmiş ve ortalarına kabartmalı göbekler yerleştirilmiştir. Göbekler dışında yüzeyler; sıvalı, mavi renkte boyanmış, üzeri altın varaklı yıldız motifleriyle süslenmiştir. Özgün kubbe geçmişte zarar gördüğünden yerinde bir ışıklık bulunmaktadır. Kubbe kasnağı özgündür, alt ve üstte yer alan düz profilli silmeler arasında üç sıra süsleme bulunmaktadır. En altta meander motifi altın varaklı olarak, ortada bitkisel motifli süsleme, üstte ise yumurta motifi yer almaktadır. Kasnağın üst kısmında özgün kubbede yer alan yivli pilastrlar kısmen günümüze gelebilmiştir (Şekil 6.157). Kubbeye geçişi sağlayan pandantif

yüzeylerinde bulunan oval madalyonlar profilli ve alçı çerçevelidir. Madalyonların tepeleri, motiflerle zenginleştirilmiştir.

6.7.5 Restorasyon Öncesi Durum

Kiliseye ilk yapıldığı tarihten bu yana çeşitli eklemeler yapılmıştır. Tadilat ve kullanım değişikliği geçiren kilisedeki en büyük değişiklik, narteks ve üstündeki galeri katının eklenmesi olmuştur. 1899 tarihli bir kartpostalda, bu bölümün inşası görülmektedir (Levanten heritage, 2015, http://www.levantineheritage.com/ayavukla.htm) (Şekil 6.158). Bunun yanı sıra, kuzey ve güney cephelerinde duvar birleşme kısımlarında yer alan soğuk derzler, narteks ve naos bölümünün dış duvar yüzey örgülerinde algılanan doku ve tuğladaki renk farklılıkları da farklı yapım aşamalarını göstermektedir. Bu bölümün ilk yapım sonrasında eklenmesine karşın, yapının mimari özellikleriyle uyumlu ve nitelikli bir dönem eki olduğu algılanmaktadır.

Şekil 6.158 Aya Voukla Kilisesi'nin 1899 tarihli bir kartpostaldaki görünümü (Levantine Heritage, 2015).

Yapıda gerçekleşen ikinci önemli değişiklik; geçmişte yıkılan orta kubbenin yerine, çelik konstrüksiyonlu cam malzemeli piramidal ışıklığın yapılmasıdır. Ancak, bu değişikliğin tam olarak ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Yapının müzeye dönüştürüldüğü dönemde birtakım mekânsal değişiklikler yapılmıştır. Bazı 1. kat pencereleri ve kemerler tuğla ve briketle örülerek kapatılmıştır.

6.7.5.1 Yapısal Bozulma ve Deformasyonlar

Yapıdaki en önemli hasar, bakımsızlıktan dolayı çatıda ve buna bağlı olarak bağdadi üst örtüde ve galeri katının batı duvarında meydana gelmiştir. Yağmur suyu, üst örtüde bağdadi tonozlarda, pandantiflerde ve galeri katı tavanında kısmi çökmelere, pilastr, sıva, boya ve süsleme motiflerindeki çatlama ve dökülmelere neden olmuştur. Üst örtüyü oluşturan ahşap taşıyıcılar yağmur suyundan etkilenmiştir. Galeri katında geçmiş dönemlerde çıkan yangın ahşap karkas elemanların taşıyıcılıklarını yitirmelerine neden olmuştur. Ayrıca galeri katı volta döşeme tuğlalarında bozulma ve harç boşalması meydana gelmiştir.

Taşıyıcı sistemin incelenmesinde yapının yatay yüklere dayanımının yetersiz kalabileceği ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra naosun doğu haç kolunun güney duvarında düşey çatlaklar tespit edilmiştir. Bu çatlakların genişliği 2 cm'yi geçmemektedir.

Yapıda yer yer yangın izleri gözlenmektedir. Yangın nedeniyle galeri katındaki ahşap taşıyıcılar zarar görmüştür. Galeri katının batı duvarında kısmi göçükler meydana gelmiştir (Şekil 6.159).

Şekil 6.159 Aya Voukla Kilisesi galeri katı yangın izleri (Pakben Mimarlık Arşivi, 2008).

6.7.5.2 Malzemeye Yönelik Bozulmalar

Zeminden yükselen nem nedeniyle naosun iç duvar yüzeylerinde pencerelerin alt hizasına kadar yer yer sıva bozulmaları bulunmaktadır. Apsisin üst bölümünde çatıdan giren yağmur suyu nedeniyle sıva bozulmaları oluşmuştur.

Apsisin yarım kubbesindeki silme kırılmış; bu kısımdaki sıvalar dökülmüştür. Kubbe eteğini oluşturan taşların bir kısmı da yerinde değildir. Apsisin iki yanında bulunan nişlerin ve naosun mermer döşeme kaplamaları yer yer kırılmıştır. Güney cephede duvar örgüsündeki taş ve tuğla malzemeler bazı kısımlarda yok olmuştur.

Yapının güney haç kolundaki ahşap kapının kanatları yangından zarar görmüştür. Ayrıca galeri katı ahşap döşeme kaplaması da yangın nedeniyle bozulmuştur. Ahşap pencere doğramaları iklim koşulları ve bakımsızlık nedeniyle kötü durumdadır ve bir kısmı da yok olmuştur. Cephede saçak altı silmelerinde yer yer bozulmalar görülmektedir.

Aya Vukla Kilisesi Müştemilatları

Çocuk Kütüphanesi

Kilise yapısının güneydoğusunda parselin köşesinde konumlanan müştemilat yapısı (Şekil 6.150) zemin ve 1. kattan oluşmaktadır (Şekil 6.160). Plan özellikleri incelendiğinde simetrik bir planlamanın hakim olduğu görülmektedir. Giriş kuzeyden, cephenin ortasındandır ve öne çıkmıştır. Girişte geniş bir hol, iki yanında iki oda bulunmaktadır. Girişin karşısında üst kata ulaşan merdiven ve merdivenin doğusunda bir oda, batısında bir koridor ve WC bulunmaktadır. Üst katta merdivenin ulaştığı kare biçimli mekândan üç mekâna geçilmektedir. Doğu ve batıdaki odalar dikdörtgen biçimlidir. Yapının zemin ve 1. kat beden duvarları yığmadır. Zemin katı doğu - batı doğrultusunda bölen duvarlar da yığmadır (Şekil 6.161). Bunun dışında kalan duvarlar ahşap karkas, döşemeler ahşaptır. Yapının çatısı ahşap taşıyıcılı kiremit örtülüdür.

Şekil 6.160 Çocuk Kütüphanesi'nin restorasyon öncesindeki durumu (Umart Mimarlık Arşivi, 2008).

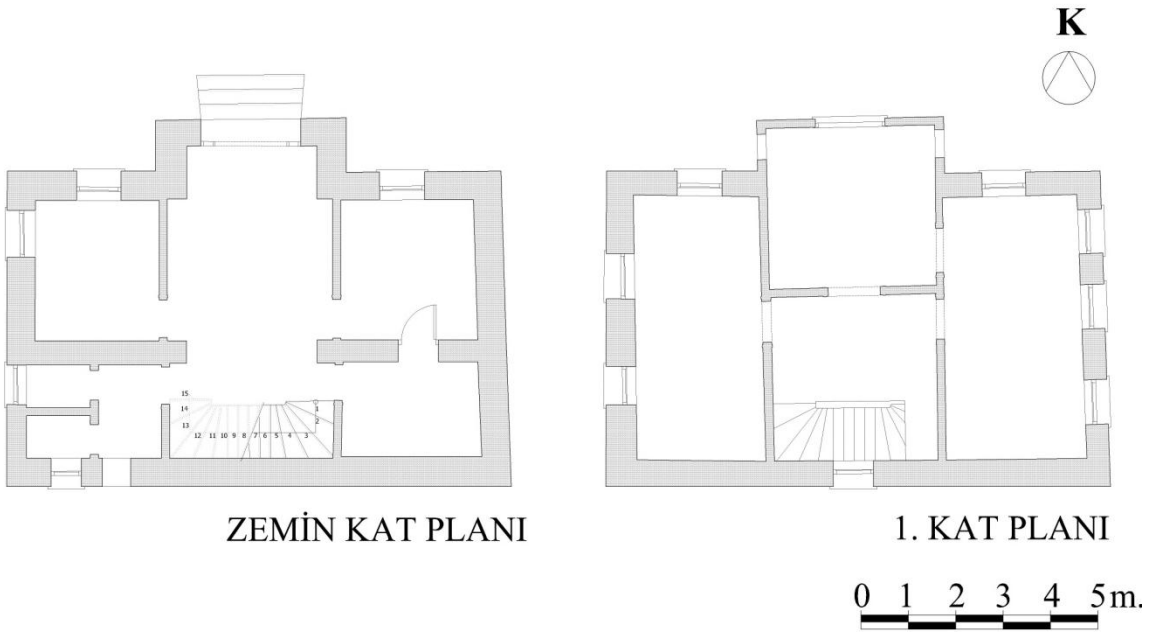

Şekil 6.161 Çocuk kütüphanesi zemin ve 1. kat rölövesi (İYTE Mimari Restorasyon Bölümü Arşivi, 2007)

Yapının iç duvarlarının bazıları ve ön cephe duvarı büyük zarar görmüştür. Ahşap döşeme kirişlerinden bazıları çürümüş ve taşıyıcılıklarını yitirmişlerdir. Çatı örtüsü zarar gördüğünden taşıyıcılar da kötü durumdadır. Yapıdaki ahşap pencere ve kapı doğramalarının bir kısmı yok olmuş ve yerinde olanlar zarar görmüştür.

Muhtarlık

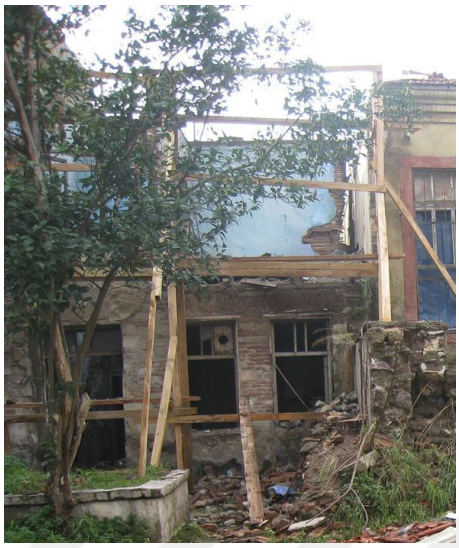

Şekil 6.162 Muhtarlık binasının restorasyon öncesindeki durumu (Umart Mimarlık Arşivi, 2008).

Kilisenin güneybatısında parselin köşesinde yer alan yapı (Şekil 6.150) zemin ve 1. kattan meydana gelmektedir. Asimetrik bir cephe düzenine sahiptir (Şekil 6.162).

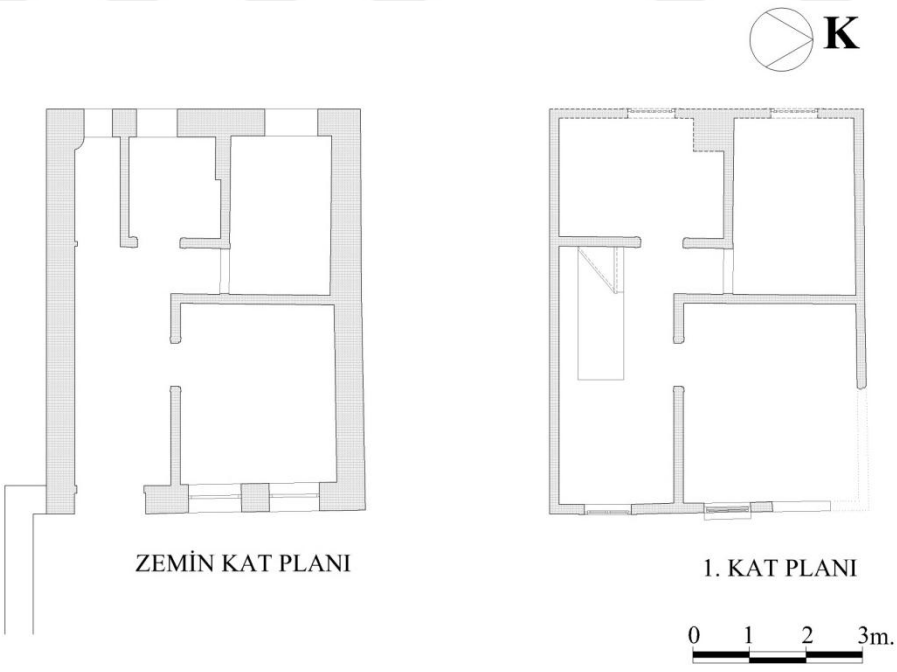

Şekil 6.163 Muhtarlık binası zemin ve 1. kat planları rölövesi (İYTE Mimari Restorasyon Bölümü Arşivi, 2007).

Yapının girişi doğu cephesindendir. Giriş holünün kuzeyinde bir oda ve girişin karşısında biri merdiven altından geçilen iki mekân yer almaktadır. Üst kata çıkılan merdiven girişin karşısında holde bulunmaktadır. Ancak merdiven oldukça zarar görmüş ve kullanılamaz duruma gelmiştir. Üst kat plan şeması da zemin kata benzerdir. Zemin kat dış duvarları yığma tuğladır. İç duvarlar ve üst kat duvarları ahşap karkas sistemden oluşmaktadır. 1. kat döşemeleri ahşap kirişleme üzeri rabıtadır (Şekil 6.163).

Yapının taşıyıcı sistemi incelendiğinde, zemin ve 1. kat ahşap taşıyıcılarının zarar gördüğü anlaşılmaktadır. Yapının çatı örtüsünü oluşturan elemanlar zarar görmüş olup, çatı çökmek üzeredir. Cephede bulunan ahşap doğramalar dış etkenlerden dolayı zarar görerek kullanılamaz duruma gelmiştir. 1. kat cephe duvarının bir kısmı yıkılmıştır. İç mekânda bulunan ahşap doğramaların büyük bir kısmı çürümüştür.

Halk Eğitim Merkezi (İzmir Basın Tarihi Müzesi)

Şekil 6.164 Halk Eğitim Merkezi'nin restorasyon öncesi durumu (Umart Mimarlık Arşivi, 2008).

Kilise yapısının batısında konumlanan yapı (Şekil 6.150) bodrum ve zemin kattan oluşmaktadır (Şekil 6.164). Zemin kata ulaşım dokuz basamaklı bir merdivenle sağlanmaktadır. Girişte uzun bir hol ve holün karşısında WC ve duş mekânları yer almaktadır. Holün iki yanından dört mekâna geçiş bulunmaktadır. Yapının güneybatısındaki odaya yalnızca güneydoğudaki odadan ulaşılmaktadır. Bodrum kat

plan şeması zemin kat ile aynıdır; ancak geçişlerde farklılık vardır. Bodrum kata giriş doğu cephesinden zemin kata çıkan merdivenin altından yapılmaktadır. Bodrum kat duvarları yığma taştır. Zemin kat dış duvarları iç yüzeyi ahşap karkas elemanlı yığma taş duvardır. İç duvarları ahşap karkas sistemdedir.

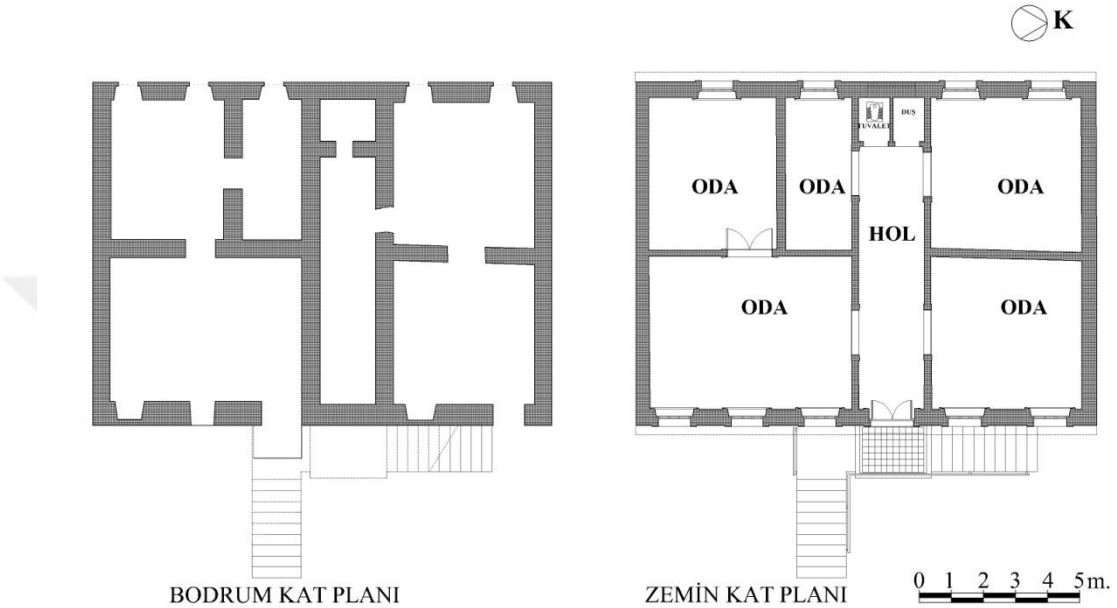

Şekil 6.165 Halk Eğitim Merkezi bodrum ve zemin kat planları rölövesi (İYTE Mimari Restorasyon Bölümü Arşivi, 2007).

Yapının taşıyıcı sistemini oluşturan ahşap karkas elemanların büyük bir kısmı çürümüştür. Çatı örtüsü ve taşıyıcısı büyük ölçüde zarar görmüştür. Cephe ögelerinden ahşap doğramalar zarar görmüş, saçak altı silmesinde çatlaklar oluşmuştur. İç mekânlarda bulunan ahşap doğramalar yıpranmıştır. Yapının demir aksamını oluşturan pencerelerdeki parmaklıklar paslanmış ve bir kısmı yok olmuştur.

Tuvalet (Eski Kazan Dairesi)

Ana yapı olan kilisenin batısında parsel duvarına bitişik şekilde konumlanan (Şekil 6.150) kazan dairesi tek katlıdır. Yapı iki mekândan oluşmaktadır. Kuzeydeki odaya kuzeyden ve doğudan birer giriş bulunmaktadır. Diğer mekâna geçiş yoktur. Yapı yığma tuğla duvarlı düz damlıdır (Şekil 6.167).

Şekil 6.166 Tuvalet (eski kazan dairesi) binasının restorasyon öncesi durumu (Umart Mimarlık Arşivi, 2008).

Yapının taşıyıcı sistemi incelendiğinde, yalnızca bir duvarının yıkılmak üzere olduğu görülmektedir. Üst örtüyü oluşturan beton plak döşeme zarar görmüştür. Ahşap doğramaların bir kısmı yok olmuştur. Bazı pencere açıklıkları kapatılmıştır. Yerinde olan ahşap pencere doğramaları da zarar görmüştür (Şekil 6.166).

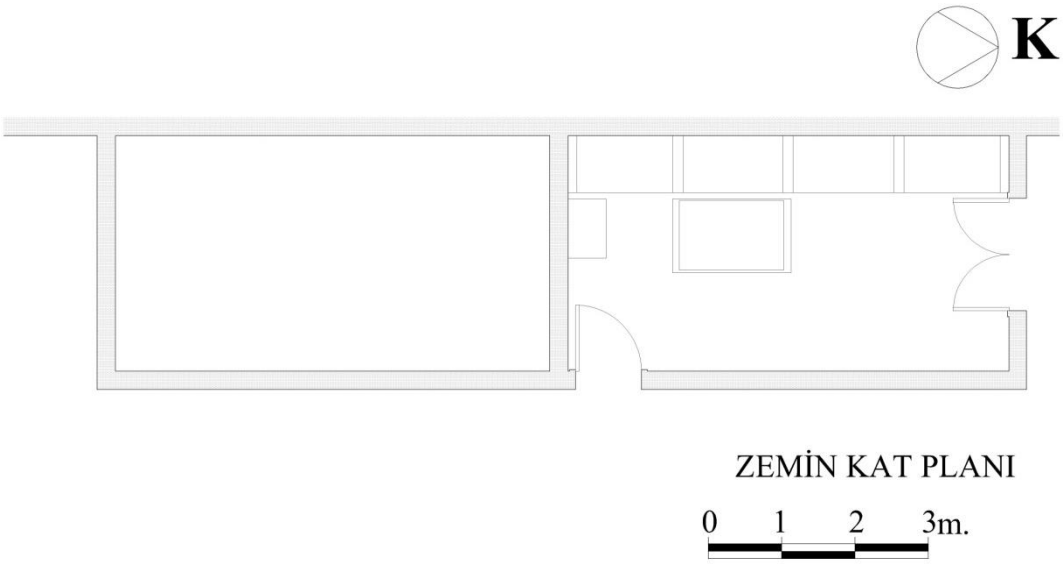

Şekil 6.167 Tuvalet (eski kazan dairesi) zemin kat planı rölövesi (İYTE Mimari Restorasyon Bölümü Arşivi, 2007).

6.7.6 Restorasyon Süreci

Taşıyıcı Sistem

Galeri katı batı duvarı ile güney ve kuzey duvarlarındaki çatlaklar epoksi enjeksiyonu yapılarak onarılmıştır. Bu bölümlerde duvardaki bozulmuş ahşap dikmeler, hatıllar ve duvar üstlerindeki ahşap üst başlık elemanları için aynı cins ahşaptan yeni parçalar kullanılmıştır. Çatıdan sızan sularla ahşap elemanların önemli bir kısmı bozulmuş durumdadır. Bu nedenle, ahşap dikmeler ve duvar üstlerindeki ahşap üst başlık elemanlarının bozulmuş kısımları kesilmiş, aynı cins ahşaptan yeni parçalar koyulmuş, tümüyle bozulmuş olanlar aynı cins ahşap malzeme ile yenilenmiştir (Şek 6.168). Duvarlarda ve köşelerde ayrılmalar tespit edildiğinden, sağlamlaştırmak için paslanmaz galvanizli civatalı krom nikel metal bağlantı elemanları kullanılmıştır. Ahşap iskelet arasındaki dolgu malzemesi özgün teknikte tamamlanmıştır.

Şekil 6.168 Aya Voukla Kilisesi galeri katında zarar gören ahşap taşıyıcıların değiştirilmesi (Umart Mimarlık Arşivi, 2009).

Yeni kullanılan ahşap malzeme dönme yapmayacak özellikte, fırınlanmış, ayrıca böcek ve mantarlara karşı emprenye edilmiştir. Emprenye işleminde, 10 lt Imersol WR ve 2,5 lt yat verniği karıştırılarak ahşap elemanlar bu karışıma daldırılmıştır. Yerinde korunan ahşap elemanlara böceklere karşı koruyucu malzeme sürülerek emdirilmiştir. Bu işlemde; yerinde tutulan ahşap elemanların hasarlı ve hastalıklı bölümleri kesilerek temizlenmiş ve yüzeyde olan mantarlaşmalar ise özenle kazınmıştır. Hastalıklı kısımlarından ayrılan ahşabın görülen yüzeylerine 250 ml Folidol M EC 360 (Böcek ilacı), 250ml Dursdan 4 (Böcek ilacı), 50 gr Derosal 50 WP (Mantar ilacı), 7.5 lt Mazot, 2.5 lt Yat Verniği içeren karışım fırça ile sürülmüştür (Umart Mimarlık Arşivi, 2009). Ahşapta oluşan çatlaklara ise aynı karışım şırınga ile enjekte edilmiştir. Ahşap elemanların görünür yüzlerine üzerleri kapatılmadan önce ikinci kez aynı karışım sürülmüştür.

Düşey ve yatay çelik gergi çubuklarındaki paslar pas sökücülerle temizlenmiş ve boyanmıştır. Apsisin hasarlı olan yarım kubbesindeki kayıp kısımlar özgününe uygun olarak tamamlanmıştır.

Galeri katında hasarlı tavan kirişleri benzer nitelikte malzeme ile, bağdadi kaplamalar hasarlı olan yerlerde özgün nitelikte malzeme ile yenilenmiştir. Daha sonra hasarlı bölgelerde kireç sıva ve badana özgün içerikte malzeme kullanılarak uygulanmıştır.

Narteks üzerinde bulunan volta döşemenin hasarlı olan tuğla dolgusu, özgün nitelikte malzeme ve biçimde onarılmıştır. Galeri katının ahşap döşeme kirişleri ve kaplama tahtaları yalnızca çürümüş ve hasarlı kısımlarda özgününe uygun olarak yenilenmiştir. Gerekli yenilemelerden sonra ahşap döşemeler temizlenmiş ve cilalanmıştır. Yenilenen kısımlarda fırınlanmış, böcek ve mantarlara karşı ilaçlanmış az budaklı özgün cins ahşap kaplama kullanılmıştır.

Çatının onarımında öncelikle duvar üstlerindeki ahşap üst başlıklar sağlamlaştırılmıştır. Tüm çatı incelenerek, çürümüş ahşap elemanlar aynı cins ve

boyutta ahşapla yenilenmiş, çelik elemanlardaki paslar temizlenmiş ve boyanmıştır. Ahşap elemanların yanlarına yeni elemanlar eklenerek güçlendirilmiştir. Çatının yalıtım durumu incelenerek ısı ve su yalıtımı yapılmıştır. Kiremitler kontrol edilmiş, eksik ve kırık kiremitler özgünü dikkate alınarak yenilenmiştir. Apsis bölümünün çatısı bitki oluşumlarından temizlendikten sonra su yalıtımı yapılmıştır. Hasarlı ve mevcut olmayan kiremitler özgün nitelikte yenilenmiştir.

Mekân Organizasyonu

Yapının mekân organizasyonunda kilise özgün plan şeması korunmuştur. Narteksin güney ucundaki sonradan örülmüş duvarlar kaldırılarak sütunların arası açılmıştır (Şekil 6.169).

Şekil 6.169 Aya Voukla Kilisesi güney cephesinin restorasyon sonrası durumu (2011).

Onarım sırasında içte özgün sıva kaplamasının kaybedilmemesi ilke olarak benimsenmiştir. Yapılacak sıva tamirleri sırasında pencere, kapı ve duvar silmelerinin tahrip olmamasına dikkat edilmiştir. Bu nedenle sıvalar yalnız kabaran bölümlerde kaldırılmış, yeni sıva karışımları, laboratuvar analizleri ile belirlenen

özgün sıva bileşimlerinde yapılmıştır. Yerden yükselen nem sorunu giderilerek duvarların alt kısımlarındaki sıva ve boya kayıpları özgün nitelikte malzeme ile onarılmıştır. Sıva işlemleri başlamadan önce tesisat sistemlerine ilişkin imalat yapılmıştır (Şekil 6.170).

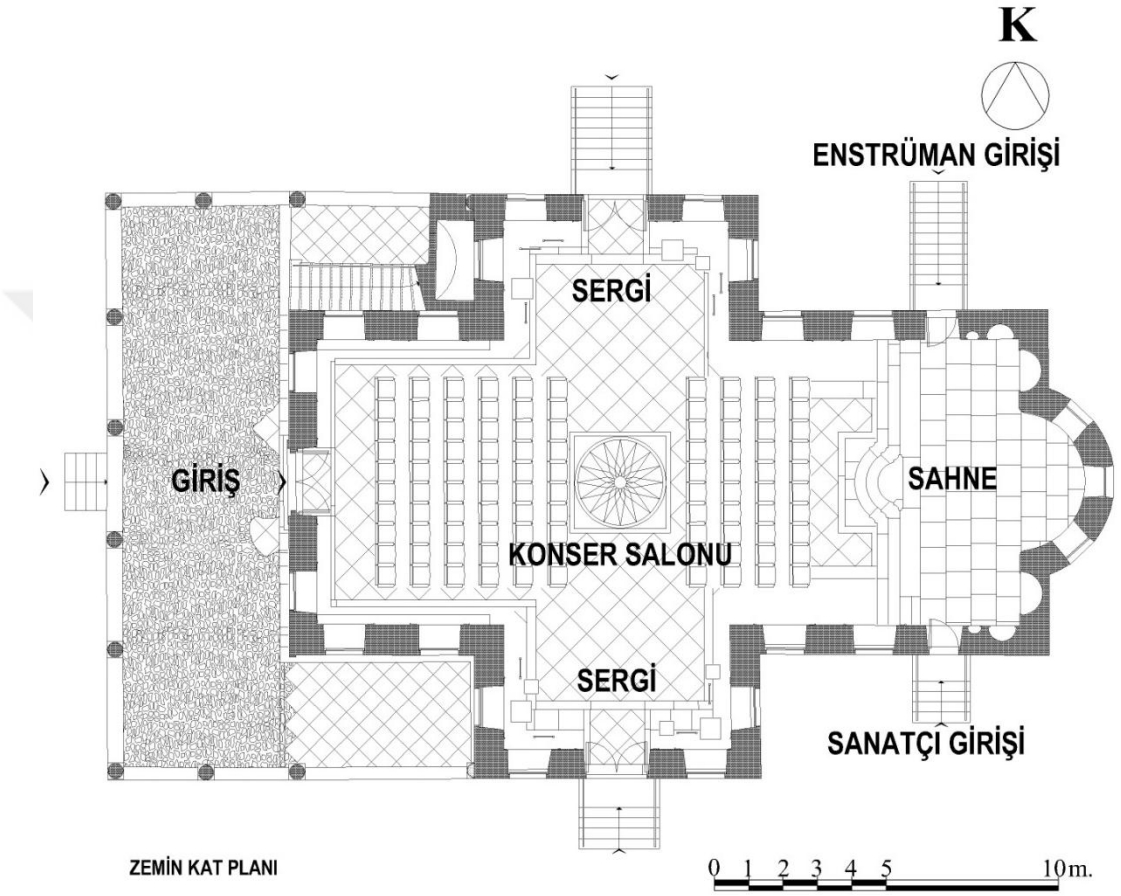

Şekil 6.170 Aya Voukla Kilisesi restorasyon projesi zemin kat planı (İYTE Mimari Restorasyon Bölümü Arşivi, 2007).

Bemanın doğu duvarındaki nişlerde ortaya çıkarılmış olan duvar resimlerinin yapım tekniği İstanbul Merkez Koruma ve Konservasyon Laboratuvarı'nda tespit edilmiştir. Duvar resimleri üzerindeki boya su buharı ile yumuşatılarak mekanik olarak temizlenmiştir. Özgün yüzeyde boya tabakasında dökülen yok olan noktalar, bulunduğu bölgenin renklerinin karışımı ile elde edilen 'Acua sporca' (kirli su yöntemi) bir - iki ton farklı olarak kaplanmış, yakından kolaylıkla görülen uzaktan algılanmayan bu teknikle rötuşlanmıştır. Kullanılan boya; MAMERI - colore a vernice per Restouro'de (dönüşümü mümkün restorasyon) kullanılan boyadır (İşler,

2009). Yapıdaki diğer boyalı duvarlarda da aynı işlemler tekrar edilmiştir. Ayrıca ana giriş kapısının iki yanında ve güney haç kolunun doğu duvarında duvar resmi tespit edilmiştir. Duvar resimlerinin durumuna göre bazıları tümüyle tamamlanmamıştır. Boyalı sıvanın duvardan ayrılmış, kabarmış düşmek üzere olan kısımlarındaki sağlamlaştırmalarda, ahşap ızgara üzerine uygulanan harcın kıtıksızı ile yapılan karışım boyalı sıvanın arkasına enjekte edilip yüzeye uygulanacak baskı ile taşıyıcı duvara yapıştırılmıştır. Boşluğun yok denecek kadar az olduğu durumlarda E 330 ethanolde %15 - 20 hazırlanarak enjeksiyon ile boyalı sıva arkasına yeteri kadar verilerek ve yüzeyden baskı uygulanarak 1 - 2 gün baskılı bırakarak boyalı sıvanın duvara yapışması sağlanmıştır. Duvarlarda bulunan derin çatlaklarda; bir volüm hidrolik kireç (Lafarge) ve üç volüm ponza tozu ile E 330 ve H_2O'da %15 hazırlanarak enjeksiyon yöntemi ile uygulanmıştır (İşler, 2009) (Şekil 6.171).

Şekil 6.171 Aya Voukla Kilisesi'nin boyalı duvarlarındaki derin çatlakların sağlamlaştırılması (Umart Mimarlık Arşivi, 2009).

Duvarlarda yer alan sağlam kalabilmiş alçı silme detayları korunarak eksik ve hasarlı kısımlar özgün teknik ve malzeme ile tamamlanmıştır. Hasar görmüş ya da kayıp tavan silmeleri ile süslemeler özgün detaylarda tamamlanmıştır. Pilastrlar ve alçı süslemeli sütun başlıklarının, tavanda bulunan alçı süslemeli detayların hasarlı bölümleri yerinde sağlamlaştırılmış, kayıp kısımları yerinde kalıpları çıkarıldıktan

sonra tamamlanmıştır. Basık kemerlerin alçı silmeleri hasarlı olan bölgelerde sağlamlaştırılmış, kayıp kısımları özgününe uygun olarak bütünlenmiştir. Hasarlı bağdadi kısımlar özgün nitelikte malzeme ile tamamlanmıştır.

Bağdadi tavan kaplamalarının yerinde onarılarak korunması sağlanmıştır. Bunun için geçici taşıyıcı askı sistemi kurularak onarım sırasında özgün tavanların hasar görmesi önlenmiştir. Tonozlarda ve pandantiflerde kayıp kısımlar ile hasarlı veya çürümüş durumdaki ahşap elemanlar benzer nitelikte malzeme ile yenilenmiştir.

Tavanlarda özgün boyalı kısımlarda ahşap bağdadilerin sağlamlaştırılması için E 330 Roplex (primal) (emülsiyon halinde akrilik resin), %10-20 ethoanol içinde kullanılarak iğne ve enjektör yardımıyla ahşabın içine emdirilmiştir (İşler, 2009). Yüzeyi kaplayan kıtıklı kireç harcının tozlaştığı bölümlerde, ahşap enjeksiyonunda kullanılan karışım ile (enjeksiyon yöntemiyle) sağlamlaştırma yapılmıştır (İşler, 2009) (Şekil 6.147).

Şekil 6.172 Aya Voukla Kilisesi'nin özgün boyalı tavanlarında enjeksiyon yöntemi ile sağlamlaştırma (Umart Mimarlık Arşivi, 2009).

Kubbe kasnağında eksik olan bölümler ahşap bağdadi üzerine özgün sıva karışımı kullanılarak tamamlanmıştır. Rölöve aşamasında kubbeye ulaşılamadığından restorasyon uygulaması sırasında kurulan iskeleden yararlanılarak kubbe kasnağı detayı tekrar çıkartılmış, kalıpları alınmıştır (Şekil 6.173).

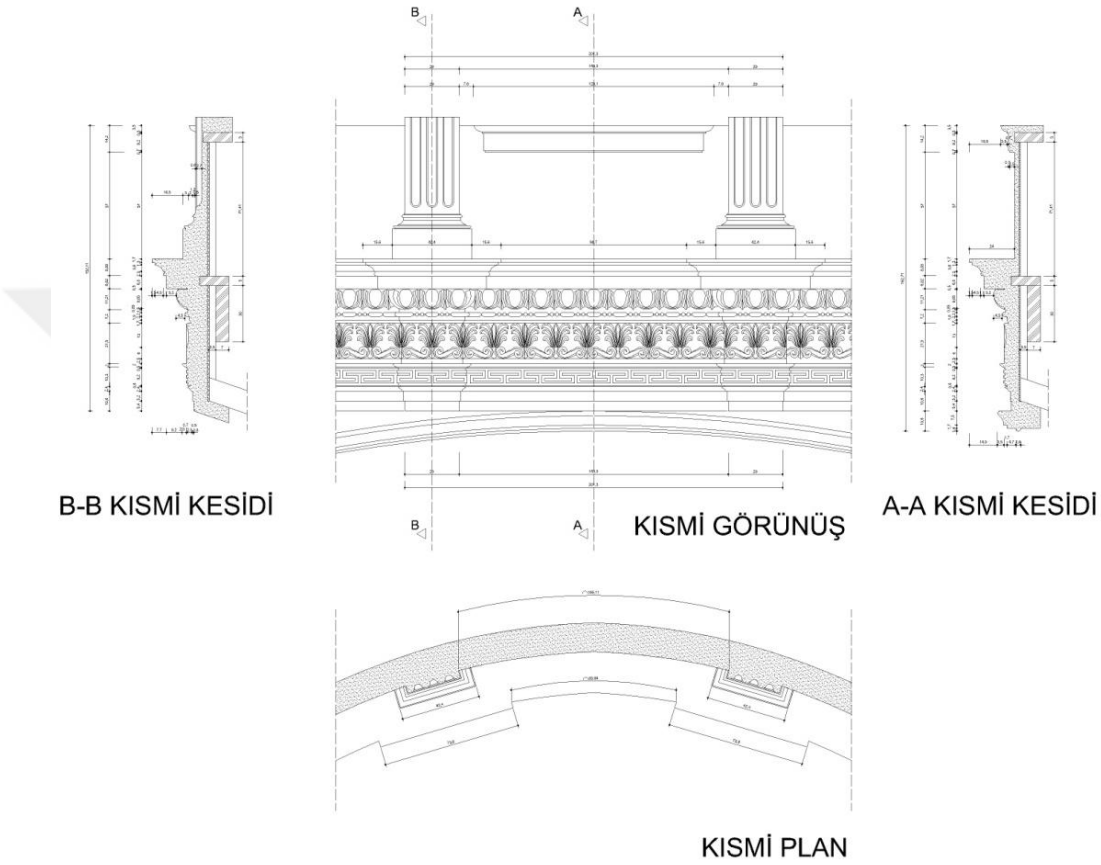

Şekil 6.173 Aya Voukla Kilisesi'nin kubbe kasnağı detayı çizimi (2010).

Narteksin güneybatı kolundaki PVC kaplama kaldırılarak özgün mermer döşeme ortaya çıkarılmıştır. Narteks mekânının mozaik döşemesi, naos ve bemanın mermer döşemesi ile girişin mermer eşikleri özgün malzemeye zarar vermeden temizlenmiş ve korunmuştur. Mermer kaplamadaki ve mozaik döşemedeki çatlaklar malzeme yapısına uygun onarım harcı ile doldurularak sağlamlaştırılmıştır. Naosun batı bölümünde ve bemada bulunan kırılmış mermerler benzer nitelikte ve biçimde mermer ile yenilenmiştir. Bemada hasarlı olan niş döşemeleri özgünde olduğu gibi kireçtaşı plaklarla yenilenmiştir. Narteks giriş basamakları temizlenmiş, hasarlı bölümler onarılmış, çatlaklar malzemeye uygun onarım harcı ile doldurularak

sağlamlaştırılmıştır. Galeri katına çıkış merdiveninin mermer kaplaması özgün malzemeye zarar vermeden temizlenerek korunmuştur. Mermer kaplamadaki çatlaklar uygun onarım harcı ile doldurularak sağlamlaştırılmış, basamak ve rıhtlarda hasarlı kısımlar onarılmıştır. Kısmen mevcut olan korkuluk korunmuş, pas sökücülerle pastan arındırılmıştır. Yerinde olmayan kısımlar, özgününe uygun olarak yeniden yapılmıştır. Müze döneminde pencerelere monte edilen dolaplar kaldırılmıştır.

Yapıda tüm iç mekânlarda su bazlı boya uygulanmıştır. Boya ve badana renkleri için yapıdaki mevcut renk ve tonlar kullanılmıştır. Uygulama başlamadan önce proje müellifleri ile koordinasyon sağlanarak mevcut renk tespitleri yapılmıştır. Apsis üzerinde doğu duvarındaki tuzlanmalar çatı yalıtımı sağlandıktan sonra nem ve tuz giderici makroporozlu sıva Alberia SP2 uygulanarak temizlenmiştir (Umart Mimarlık Arşivi, 2009).

Cepheler

Cephelerdeki bitki oluşumları temizlenerek, bitkilerden hasar görmüş örgü malzemeleri özgün nitelikte tamamlanmıştır. Cephelerde duvar örgüsünde oluşan taş ve tuğla malzeme kayıpları özgün malzeme ile benzer nitelikte ve benzer işçilikle tamamlanmıştır. Yapının kuzeydoğu duvarlarına bitişik olarak sonradan eklenen beton kaideler özgün yapı bileşenlerine zarar vermeden kaldırılmıştır. Narteksin kuzey ve güney uçlarında basık yarım daire kemerler altında örülmüş olan tuğla duvarlar kaldırılmıştır. Üst katta tuğla ve briketle örülü, alt katta ise sunta ile kapatılmış olan pencereler özgün yapı elemanlarına zarar vermeden açılmıştır. Katlar arasındaki profilli silmelerle saçak silmelerinin eksik kısımları özgün nitelikte malzeme ile özgün detayında tamamlanarak onarılmıştır. Yapının mermer portalli giriş kapısı ve aynı yüzeydeki profilli taş konsollar kağıt hamuru yöntemiyle temizlenmiştir (Şekil 6.174).

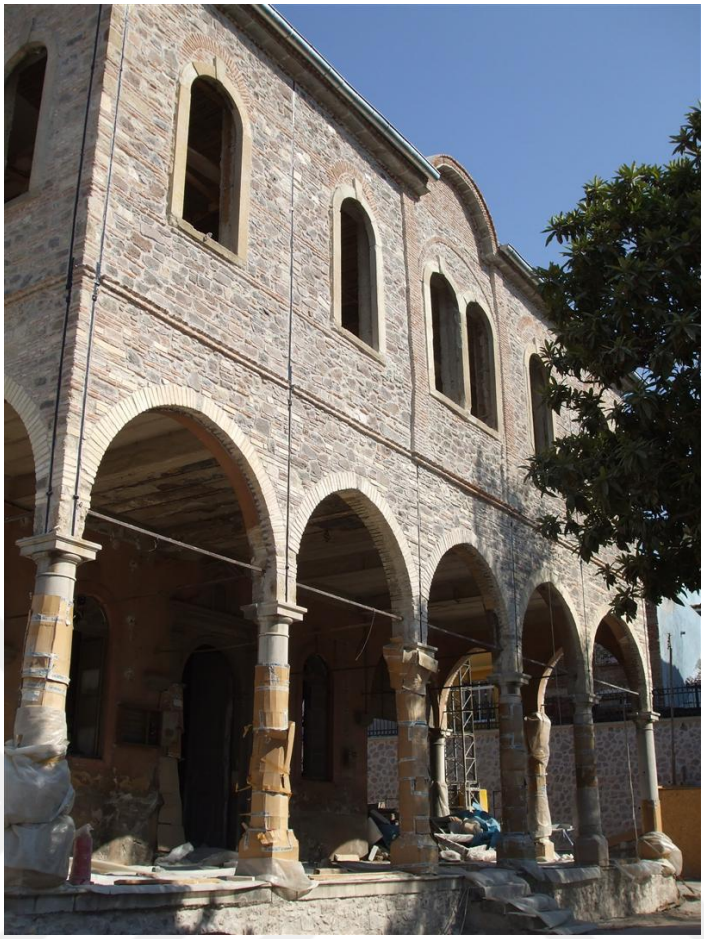

Şekil 6.174 Aya Voukla Kilisesi cephelerindeki taş onarımlarının tamamlanması (Umart Mimarlık Arşivi, 2009).

Kapı ve pencere söveleri özgün biçimde korunmuş, hasarlı olan kısımlar kesilerek özgün nitelikte malzeme ile tamamlanmıştır. Mevcut pencere demir parmaklıkları pas sökücülerle temizlenmiş, onarılmış, korunmuştur. Kayıp parmaklıklar özgün nitelikte malzeme ve detayda yenilenmiştir. Mevcut ahşap kapı doğramaları özgün durumunda yerinde korunarak onarılmıştır. Hasarlı durumda olan güney giriş kapısı ahşabının cinsi tespit edilerek özgün nitelikte yenilenmiştir. Pencere doğramaları yerinde kontrol edilmiş iyi durumda olanlar korunarak onarılmış, çürümüş doğramalar özgününe uygun olarak yenilenmiştir. Mevcut ahşap pencere doğramaları yalnızca tahrip olan hasarlı kısımlarda yenilenmiştir. Bozulmuş ve yerinde mevcut olmayan pencere doğramaları; yapıda bulunan örnekler dikkate alınarak, aynı cins ahşap kullanılarak, aynı detay ve ölçüler korunarak, özgün nitelikte yenilenmiştir. Doğu duvarında, apsisin üstündeki yuvarlak ve basık kemerli küçük pencerelerin

tuğla dolguları yapıya zarar vermeden açılmıştır. Ahşap pencere doğramaları özgün biçimde ve özgün nitelikte ahşapla yenilenmiştir.

Şekil 6.175 Aya Voukla Kilisesi anıtsal bahçe giriş kapısı onarımı (Umart Mimarlık Arşivi, 2009).

Anıtsal giriş kapısının mermer işçilikli cephesi özgün mermer malzemeye zarar vermeden bitkilerden temizlenmiştir. Hasarlı ve çatlak kısımlar onarım harcı ile doldurularak onarılmıştır. Anıtsal kapının üst seviyesindeki kıvrımlı süslemenin eksik kısımları mevcut bölümlerde olduğu gibi tamamlanmıştır (Şekil 6.175). Dövme demir işçilikli kapı paslardan temizlendikten sonra çürümüş kısımlar özgün nitelikte malzeme ile özgün biçimde yenilenmiştir. Kapı kanatlarının rahat açılıp kapanması sağlanarak, kilit sistemi çalışır duruma getirilmiştir. Kapının iki yanında yıkılmış durumda olan duvarlar tamamlanmış, özgün nitelikte malzeme ile sıvandıktan sonra boyanmıştır. Yapının Arkeoloji Müzesi olarak kullanıldığı dönemden kalma tabela anı niteliği taşıdığı için yerinde temizlenerek korunmuştur. Avlu yönündeki cephede, sıvanın kabardığı yerler kaldırıldıktan sonra, sıvalar özgün nitelikte tamamlanmıştır. Kapının üstündeki hasarlı kiremitler özgün nitelikte yenilenmiştir. Saçağa ankrajlanmış kablo sabitleme elemanları kaldırılmış, hasarlı ve mevcut olmayan kısımlar tamamlanmış özgün nitelikte sıvanmıştır.

Çocuk Kütüphanesi

Yapının zemin kat wc duvarı ve merdivenin karşısında bulunan duvar özgününe uygun olarak yenilenmiştir. Ön cephede zarar gören 1. kat duvarı özgününe uygun biçimde yeniden yapılmıştır. Ahşap taşıyıcıların yerinde bakım ve onarımı yapılmıştır. 1. kat döşeme kirişleri özgün kesitte malzemeyle değiştirilmiştir. Yapının çatı elemanları özgününe uygun biçim ve malzemede yenilenmiştir. Cephede sıva raspası ve yenilemesi yapılmıştır. Kullanılamaz durumda olan ahşap doğramalar özgününe uygun olarak yeniden üretilmiştir. İç mekânda bulunan ahşap doğramalar özgününe uygun biçimde yapılmıştır. Zarar gören döşeme kaplamaları onarılmış, eksik olan kısımlar özgününe uygun biçim ve malzemede tamamlanmıştır.

Muhtarlık

Yapının 1. katındaki taşıyıcılıklarını yitirmiş ahşaplar, kesit ve malzeme açısından özgününe uygun taşıyıcılarla değiştirilmiştir. Zemin kat duvarlarında sıva raspası yapılarak epoksi enjeksiyonuyla çatlak onarımı yapılmıştır. Zarar görmüş ahşap döşeme kirişleri özgününe uygun olarak yeniden üretilmiştir. Üst örtü özgününe uygun olarak yenilenmiştir. Cephede bulunan ve kullanılamaz duruma gelmiş ahşap doğramalar özgününe uygun olarak yeniden üretilmiş ve takılmıştır. Yapının 1. katında yıkılan duvar özgününe uygun biçimde tamamlanmıştır. İç mekânda korunamayacak durumda olan ahşap doğramalar özgün biçim ve malzemede yeniden yapılmıştır. Döşeme ve tavan kaplamalarından kullanılamaz durumda olanlar özgününe uygun olarak tamamlanmıştır.

Halk Eğitim Merkezi (İzmir Basın Tarihi Müzesi)

1. katta bulunan zarar görmüş ahşap taşıyıcılar özgün malzeme ve kesitte yenilenmiştir. Yapının çatısı kullanılamaz durumda olduğundan özgününe uygun olarak yeniden yapılmıştır. Cephede yer alan zarar görmüş ahşap doğramaların bir kısmı korunarak bakımı yapılmıştır. Yok olan doğramalar özgününe uygun biçimde

yeniden imal edilmiştir. İç mekândaki ahşap doğramaların yok olanları ve zarar görmüş olanlar özgün biçimlenişte yeniden üretilerek yerlerine takılmıştır.

Yapı restorasyon projesinde 'Halk Eğitim Merkezi' olarak işlevlendirilmiştir. Ancak yapıların restorasyonu bittikten ve kullanılmaya başlandıktan sonra 2012 yılında 'İzmir Basın Tarihi Müzesi' olarak kullanıma açılmıştır.

Tuvalet (Eski Kazan Dairesi)

Tuvalet (Eski Kazan Dairesi) yapısının yıkılmakta olan duvarı özgününe uygun olarak yeniden örülmüştür. Teras çatısı özgününe uygun biçimde yenilenmiştir. Cephedeki ahşap doğramaların yerinde olmayanları özgününe uygun olarak üretilerek yerine monte edilmiştir. Kapatılan pencereler açılarak ahşap doğrama takılmıştır. Yapıya yeni işlev verildiğinden iç mekânda birtakım değişiklikler yapılmıştır. Yeni işlevde yapı tuvalet olarak kullanılmaktadır. Bu doğrultuda bölücü duvarlar, döşeme kaplamaları yapılmış, vitrifiye elemanları takılmıştır.

6.7.7 Restorasyon Sonrası Durum ve Değerlendirme

Özgün işlevini yıllar önce yitirmiş olan kilise yapısı restorasyon öncesinde atıl durumdayken, uygulamayla birlikte yeniden kullanılmaya başlanmıştır (Şekil 6.176). İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne ait Kültür Merkezi olarak işlevlendirilen yapının müştemilatları da; Çocuk Kütüphanesi, Muhtarlık, Halk Eğitim Merkezi ve tuvalet olarak işlevlendirilmiştir. Ancak halk eğitim merkezi olarak projelendirilen yapı restorasyondan bir süre sonra İzmir Basın Tarihi Müzesi'ne dönüşmüştür. Venedik Tüzüğü'nün 5. maddesinde; anıtların korunmasının, onların yararlı bir toplumsal amaç için kullanılarak kolaylaşabileceği, fakat yapının karakteristik özelliklerinin bu nedenle değiştirilmemesi, yeni işlevin gerektirdiği değişikliklerin bu doğrultuda tasarlanarak uygulanabileceği vurgulanmaktadır (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr). Yine Amsterdam Bildirgesi'nin k maddesinde; yapıların karakterlerine saygı çerçevesinde, çağdaş yaşamın getirdiği yeni işlevler verildiğinde, yaşamlarını sürdürmelerinin sağlanabileceği ifade edilmektedir

(ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr). Bu bağlamda yapının halkın kullanımına açılması, müştemilatlarının kütüphane, müze gibi yararlı bir amaç için kullanılmak üzere yeniden düzenlenmesi gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda kazan dairesi WC gereksiniminden dolayı bu şekilde işlevlendirilerek düzenlenmiştir.

Yapıda restorasyon öncesinde strüktürel sorunlar bulunmaktaydı. Ancak yapı kendi kendini taşıyabilir durumdaydı. Çatıdan yağmur suyu alması, kubbe kasnağının bir kısmının çökmesi, yangın geçirmiş olan bir kısmının duvarının ve tavanının çökmesi, birtakım ahşap karkas elemanlarının çürümüş olması sorunlarından en önemlileridir. Çatı sorunları çözülmeseydi yapının strüktür problemleri artacak, iç mekânda bulunan süslemelerdeki bozulmalar fazlalaşarak bu ögeler kaybolacaktı.

Ahşap Tarihi Yapıların Korunması için İlkeler 9. maddede; tarihi yapıların onarımında yeni ahşap malzemenin yapının özgün değerleri korunarak kullanılabileceği, çürümüş olanların bu doğrultuda değiştirilebileceği, yeni ögenin iyi kalitede ahşaptan üretilmesi, geleneksel tekniklerle uygulamanın yapılması gerekliliği ortaya konmuştur (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr). Yapının galeri katında ve çatı karkasında bulunan zarar görmüş ahşap elemanlar özgün kesit ve malzeme niteliğinde malzemeyle değiştirilmiştir. Yeni malzeme biyolojik etmenlere karşı emprenye edilmiştir. Kısmen yenilenen ahşap karkaslarda birleşim yerlerinde paslanmaz malzemeler kullanılmıştır.

ICOMOS Türkiye Mimari Miras Koruma Bildirgesi'nin Müdahale Biçimleri bölümünde; sağlamlaştırmanın, yapının bozulmasının yavaşlatılması ya da engellemesi amacıyla, malzeme veya taşıyıcı sistemin dayanımının arttırılması ile özelliklerinin iyileştirilerek yapılabileceği ortaya konmuştur (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr). Bu bağlamda yapının kagir duvarlarındaki çatlakların onarımı, dış cephede eksilen taş malzemenin ve derzin tamamlanması, ahşap karkas elemanlarının yerinde korunanlarının biyolojik etmenlere karşı emprenye edilmesi, çatı karkasını destekleyici ek ahşap elemanlar yerleştirilmesi yapılmıştır. Yapılan uygulamaların bir kısmı taşıyıcı sistem ögelerinin dayanıklılığını arttırırken bir kısmı da malzeme özelliklerini iyileştirmiştir.

Ahşap Tarihi Yapıların Korunması için İlkeler madde 7'de; yapının bütüncül olarak korunması, taşıyıcı sistemler kadar diğer yapı ögelerinin de aynı değer ve özenle onarımı ve yenilenmesinin sağlanması, ancak yenileme kararlarında özgün malzemelerin olabildiğince korunması ve kullanılması, yenilemelerde geleneksel yöntemlere sadık kalınması gerekliliği vurgulanmıştır (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr). Yapıdaki ahşap doğramalar, yapı içinde bulunan süslemeler, kubbe kasnağı gibi elemanlar bu madde göz önünde bulundurularak özgün malzeme, yapım tekniği ve yüzey dokularına uygun olarak tamamlanmış ve yenilenmiştir.

Şekil 6.176 Aya Voukla Kilisesi'nin restorasyon sonrası durumu (2011).

Güçlendirme ve taşıyıcı elemanların sağlamlaştırılması ya da değiştirilmesi dışında yapıda konservasyona yönelik uygulamalar da yapılmıştır. Tavanlarda bulunan boya ile yapılmış motifler temizlenmiş, sağlamlaştırılmış, zarar görenler tamamlanmıştır. Tamamlama yönteminde yakından bakıldığında tamamlanan kısımların algılandığı, uzaktan bakıldığında bir bütünlük sağlayan kirli su yöntemi uygulanmıştır. Restorasyon uygulamalarında özgün ile onarımın birbirinden ayırt edilmesi önemlidir. Bu algılatmanın görsel bütünlüğü bozmaması olumludur.

Yapının duvarlarında üzerleri boyanmış duvar resimleri tespit edilmiştir. Boya tabakası resimlerin üzerinden alınarak resimlerin zarar görmüş kısımları yukarıda anlatılan yöntemle tamamlanmıştır. Ancak bazı duvar resimleri yarım bırakılmıştır. Bunun nedeni ortaya çıkan resmin fazla zarar görmüş olması ve buna bağlı olarak bilinmeyen kısımların tamamlanmamasıdır (Şekil 6.177). Bu ilkeler benimsenerek yapıdaki mermer döşeme kaplamaları da onarılmıştır. Bu bağlamda yapıda gerçekleştirilen konservasyon çalışmaları Amsterdam Bildirgesi'nin k maddesinde kullanılan ibarelerle örtüşmektedir. Bu maddede; geleneksel malzemelerin bulunabilmesi, yerel sanat ve tekniklerin uygulanmasında sürekliliğin sağlanması amacıyla çalışmalar yapılması gerekliliği ortaya konmaktadır (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr). Yapıda duvar resimlerinin tespit edilmesi ve özgün tekniğine uygun olarak tamamlanması tekniğin devamı açısından olumludur.

Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu için İlkeler'in 1.1. maddesinde; mimari mirasın korunması, güçlendirilmesi ve restorasyonunun disiplinler arası bir organizasyonla sağlıklı olabileceği vurgulanmaktadır (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr). Yapının proje aşaması ve uygulama aşamasında disiplinler arası bir çalışma yürütülmüştür. Proje aşamasında çizilemeyen bazı detaylar uygulama sırasında çıkartılarak uygulamanın sağlıklı ilerlemesi gerçekleştirilmiştir (Şekil 6.178).

Şekil 6.177 Aya Voukla Kilisesi duvar resimlerinin restorasyon sonrası durumu (2011).

Şekil 6.178 Aya Voukla Kilisesi ana giriş kapısı restorasyon sonrası durumu (2011).

6.8 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu

6.8.1 Yapının Tarihçesi ve Konumu

Şekil 6.179 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu'nun uydu görüntüsü (Yandex Haritalar).

Yapı 13 Kasım 1926 tarihinde Torbalı kazası Merkez İlk Erkek mektebi adıyla açılarak 1925 - 1926 öğretim yılında eğitime başlanmıştır. 1928 yılındaki depremde okul binası yıkılmıştır. Okulun bakımı yapılarak öğretime devam edilmesi sağlanmıştır. İzmir Valisi Kazım Dirik Paşa eski okulun bakımsız olması ve ihtiyaca cevap verememesi nedeniyle yeni bir bina yapılmasına karar vermiştir. İnşaat malzemeleri valilik tarafından, işçilik halktan sağlanarak bina 1931 yılında bitirilerek ve 1931 - 1932 Öğretim yılında İzmir Valisi Kazım Dirik Paşa tarafından Kazım Paşa İlkokulu adı ile açılmıştır. Okulun bir bölümü aynı zamanda İlköğretim hizmet binası olarak da kullanılmıştır (Şekil 6.182).

İzmir İli, Torbalı İlçesi, tapunun 28 NII pafta, 194 ada, 10 parselinde kayıtlıdır. Taşınmaz kültür varlığının, doğusunda demiryolu hattı, diğer yönlerinde okula ait ek binalar bulunmaktadır (Şekil 6.179 ve 6.180).

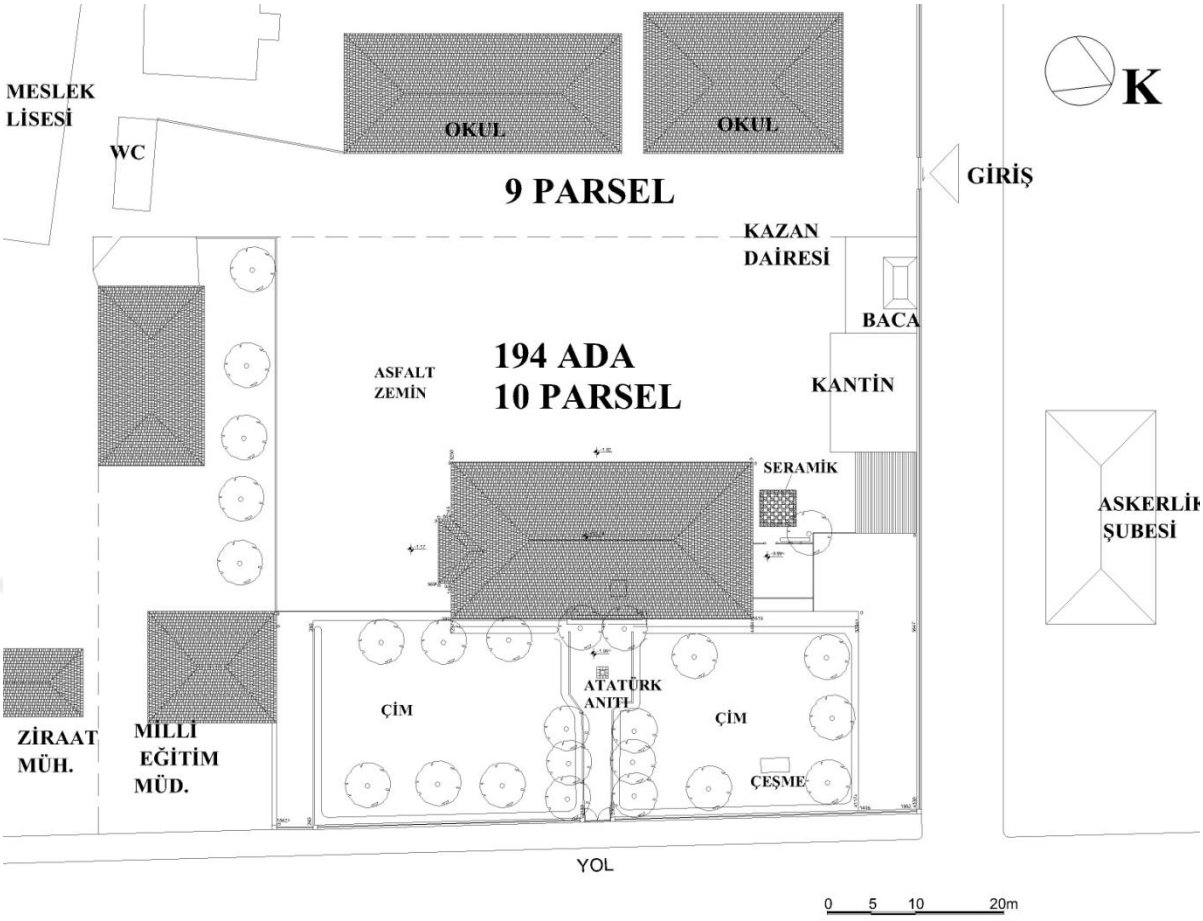

Şekil 6.180 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu vaziyet planı (Pakben Mimarlık arşivi, 2010).

Şekil 6.181 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu a-a kesiti rölövesi (Pakben Mimarlık arşivi, 2010).

Şekil 6.182 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu, giriş (doğu) cephesi (2010).

6.8.2 Mekân Organizasyonu

Yapı 533 m^2 alana oturmakta olup, toplam 1067 m^2'dir. Tescilli yapıya giriş, parselin doğusuna konumlanmış ön bahçe aracılığı iledir. Bahçeden dört basamakla sahanlığa çıkılıp, doğu cephesine konumlanmış ana giriş kapısından yapıya girilmektedir. Doğu cephesinde simetrik bir cephe düzeni hakimdir. Giriş sahanlığı içe çekilerek korunaklı ve kolonatlı bir giriş elde edilmiştir.

Yapının batı, kuzey ve güney cepheleri asimetrik düzene sahiptir. Pencere grupları altında dökme mozaik denizlikler bulunmaktadır. Güney cephesinde bir giriş daha vardır (Şekil 6.183).

Ana giriş kapısı kuzey - güney doğrultusunda uzanan koridor (Z01) mekânına açılmaktadır. Diğer mekânlar (derslikler) ahşap kapılarla koridor mekânı ile bağlantılandırılmıştır. Koridorun güneyine konumlanmış merdivenlerden 1. kata ulaşım sağlanmaktadır. 1. katın plan şeması zemin kat plan şemasını tekrar etmektedir (Şekil 6.184).

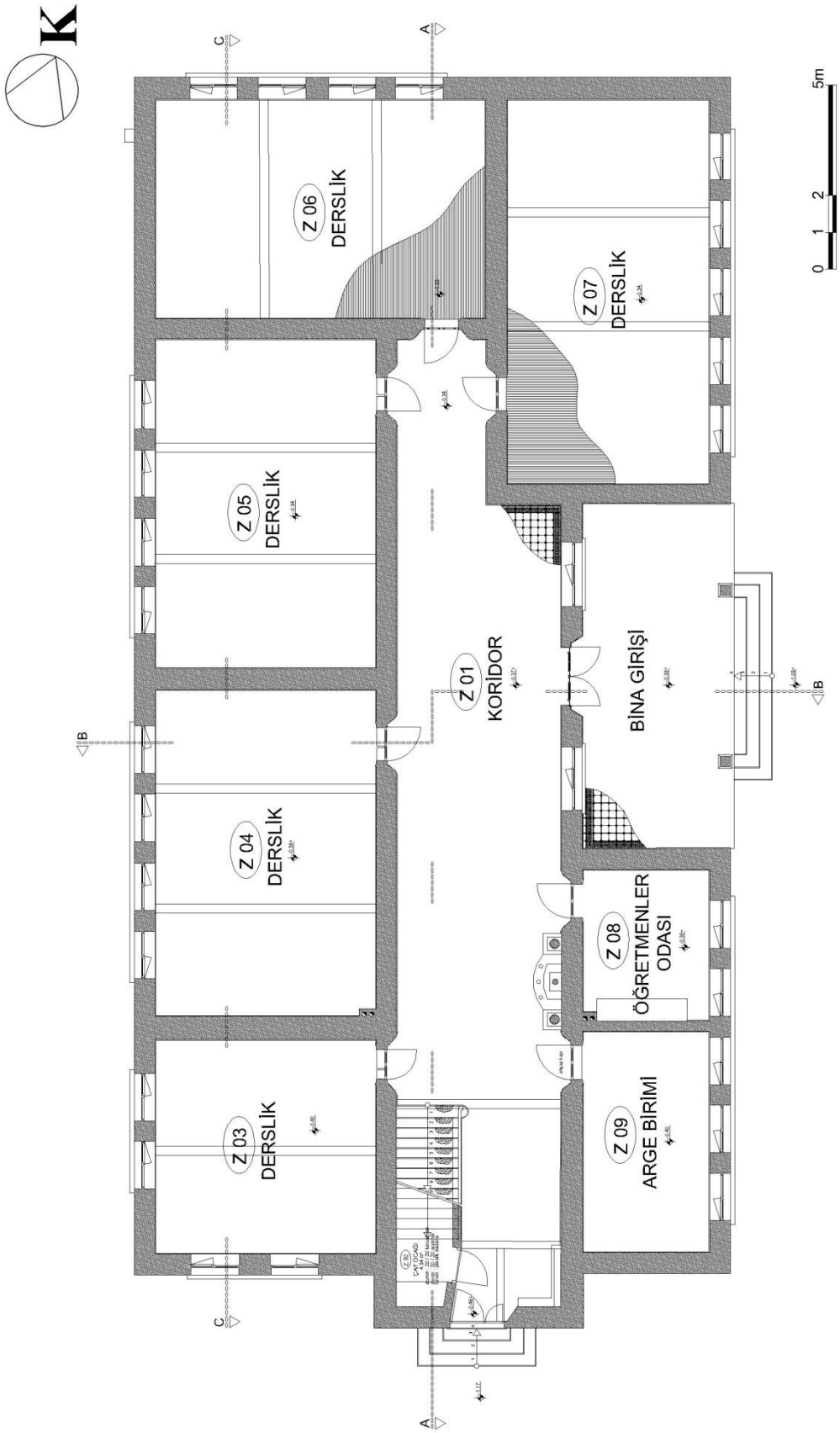

Şekil 6.183 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu zemin kat rölövesi (Pakben Mimarlık arşivi, 2010).

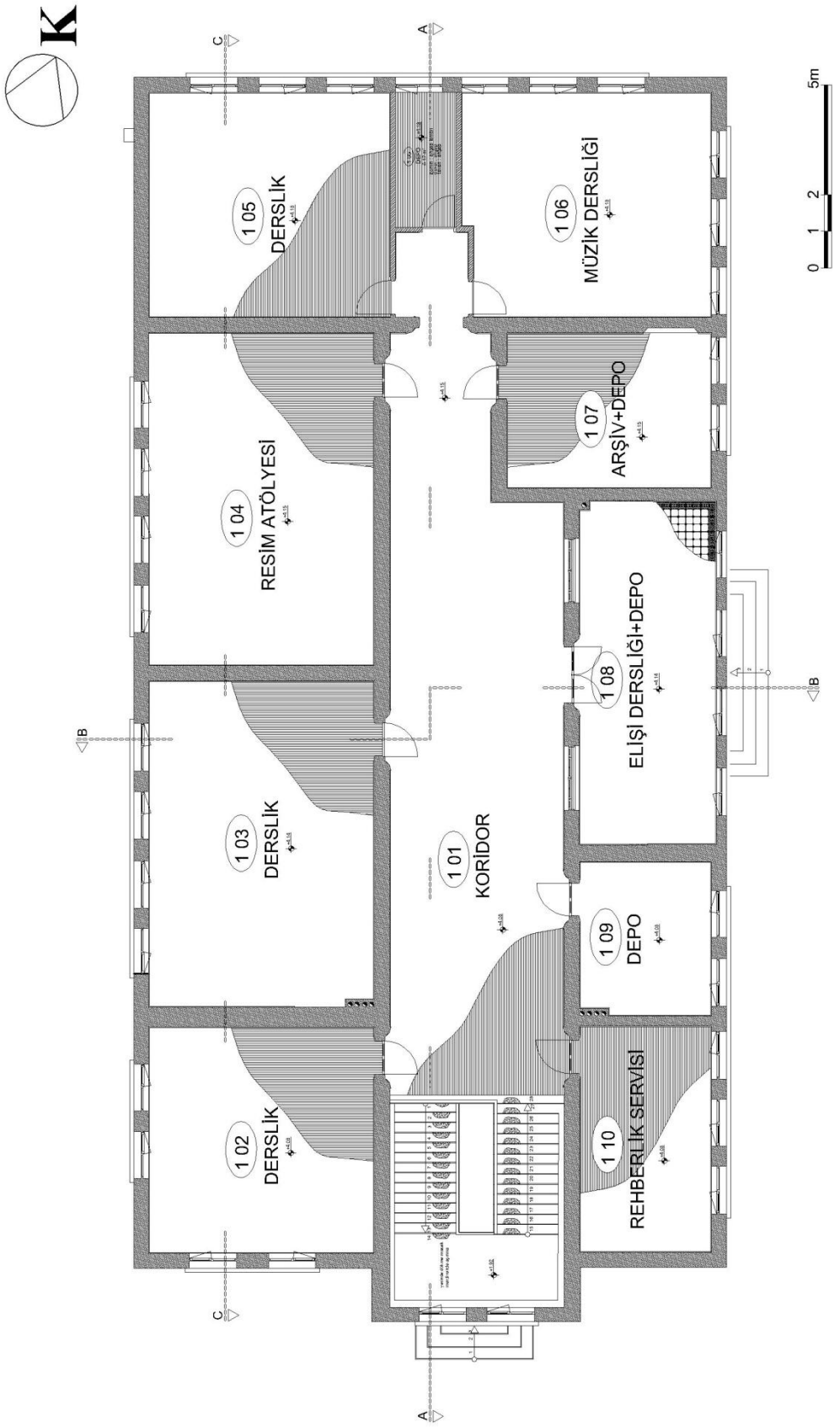

Şekil 6.184 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu 1. kat rölövesi (Pakben Mimarlık arşivi, 2010).

Özgün işlevi okul olan yapı günümüzde de okul olarak kullanılmaktadır. Zaman içerisinde, ihtiyacı karşılayamaması sebebiyle, çevresine ek binalar inşa edilmiştir.

6.8.3 Yapım Tekniği

Tescilli yapı, iki kattan oluşmaktadır. Yapı, yığma sistemde inşa edilmiş olup, dış ve iç duvarları tuğladır. Zemin kat ve 108 mekânı döşemesi betonarme plaktır. 1. kat döşemeleri ahşaptır. Betonarme ana kirişlere oturan ahşap kirişleme sisteminden oluşmaktadır.

Eski eser tescilli yapının zemin kat duvarları yaklaşık 56 cm'dir. 1. kat duvarları 42 cm'dir. Sonradan eklenmiş niteliksiz iç duvarlar, ahşaptır. Duvarların tamamı kireç harçlı sıvayla kaplanmıştır. Yapının betonarme plak döşemeleri, betonarme kirişlerle yığma taş ve tuğla almaşık duvarlar üzerine oturtulmuştur. Yapının duvarları yığma olup, taş ve tuğla birlikte kullanılmıştır. Bağlayıcı olarak kireç harcı kullanılmıştır.

6.8.4 Malzeme kullanımı

Yapıda kullanılan malzeme yerel olup, Batı Anadolu'da mimaride sıkça rastlanılan çeşitliliktedir. Yapıda taş, tuğla, beton ve ahşap; taşıyıcı, koruyucu ve dolgu malzemesi olarak oldukça fazla kullanılmıştır. Üst örtü malzemesi ise, pişmiş toprak esaslı Marsilya tipi kiremit kaplamadır.

6.8.4.1 Düşey Kaplama Malzemesi

Yapının dış duvarlarında, yaklaşık 3 cm kalınlığında sıva bulunmaktadır. Dış cephelerdeki pencerelerin altlarında dökme mozaik denizlikler yer almaktadır. İç mekân taşıyıcı ve bölücü duvarları kireç harçlı sıvalı olup badanalanmıştır.

Şekil 6.185 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu doğu cephesi rölövesi (Pakben Mimarlık arşivi, 2010).

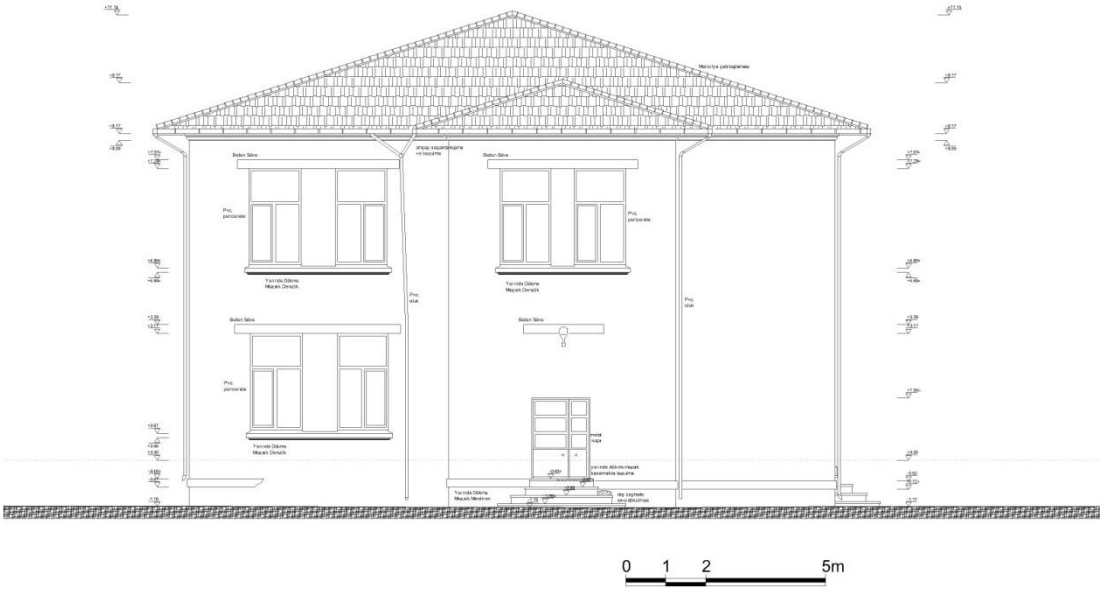

Şekil 6.186 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu güney cephesi rölövesi (Pakben Mimarlık arşivi, 2010).

Şekil 6.187 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu zemin kat koridor mekânı (2010).

6.8.4.2 Yatay Kaplama Malzemesi

Zemin kat koridor (Z01) mekânı ve sahanlığın döşeme kaplaması karo simandır (Şekil 6.187). Z06 ve Z07 derslik mekânlarının döşeme kaplamaları ahşap lambridir. Diğer zemin kat mekânları dökme mozaiktir. Merdiven kaplama malzemesi dökme mozaiktir.

1. kat koridor mekânı (101) döşeme kaplaması ahşap lambridir. 108 mekânı döşeme kaplaması karo simandır. Diğer bütün 1. kat mekânlarının döşeme kaplamaları ahşap lambridir. Bütün mekânların tavan kaplamaları ise ahşaptır.

6.8.4.3 Örtü Malzemesi

Oturtma çatı, Marsilya tipi kiremit ile örtülü ve kiremit altında kaplama tahtası bulunmaktadır.

6.8.4.4 Süslemeler

Yapının ana giriş cephesi doğuya bakmaktadır. Bu giriş diğerlerine oranla daha gösterişlidir. Ana giriş kapısı metaldir. Tüm dış cephe pencereleri PVC'dir. Dış

cephelerdeki pencerelerin altlarında cephe boyunca uzanan dökme mozaik denizlikler bulunur. Yapının geniş saçakları ahşap kaplamalıdır (Şekil 6.188). İç mekânda kullanılan kapılar ahşaptır.

Şekil 6.188 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu saçak detayı (2010).

6.8.5 Restorasyon Öncesi Durum

Günümüze ulaşan yapının ilk yapıldığı tarihteki durumunu bazı arşiv araştırmaları ile sağlanan fotoğraflar ve yapıyı kullananlar ile görüşerek saptama olanağı sınırlıdır. Ancak yapının cephe ve iç mekânlarındaki bazı izlerden özgün durumuyla ilgili tespitler yapılmıştır.

Yapı 1988 yılında büyük bir tadilat geçirmiş, zemin katta Z03, Z04, Z05, Z08, Z09 mekânlarının döşeme kaplamaları kaldırılarak, yerinde dökme mozaik döşeme yapılmıştır. Z06, Z07 mekânlarının ahşap kaplamaları sökülerek ahşap lambri döşenmiştir. 1. katta 108 mekânı dışında diğer mekânların ahşap döşeme kaplamaları kaldırılarak ahşap lambri yapılmıştır. Dış cephelerdeki ahşap pencere doğramaları değiştirilerek PVC takılmıştır (Şekil 6.189). Çatı onarılmıştır. Elektrik tesisatı yenilenmiştir.

Şekil 6.189 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu'na ait eski fotoğraf (okul arşivi).

Özgün durumdaki 105 mekânı ahşap duvarlarla bölünmüştür. Tavan silmelerinden bu mekânın geçmişte tek mekân olduğu anlaşılmaktadır. 106 ve 107 mekânlarını ayıran duvardaki izden burada iki mekânın arasında sirkülasyonu sağlayan bir kapının olduğu anlaşılmaktadır.

Günümüzde hala kullanılmakta olan yapıda, çeşitli bozulmalar meydana gelmiştir. Su ve nem, aşırı sıcaklık, rüzgâr, fiziksel tahribat, malzemenin özelliği ve ahşap zararlılarının yol açtığı deformasyon ve malzeme bozulmaları oluşmuştur.

6.8.5.1 Yapısal Bozulma ve Deformasyonlar

Plan şeması incelendiğinde, statik açıdan, kendi içinde dengeli bir yapıdan söz etmek olanaklıdır ve taşıyıcı sistemde herhangi bir deformasyon gözlenmemiştir. Dış duvarları 56 cm ile 53 cm arasında değişkenlik göstermektedir. Yapıda çökmenin olmamasından stabil temellere oturduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 6.190 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu saçak altı kaplamalarında kırılma (2010).

6.8.5.2 Malzemeye Yönelik Bozulmalar

Dış cephelerde sıva ve boya dökülmeleri görülmektedir. İç mekânlardaki ahşap kapılarda çeşitli bozulmalar vardır. Yapının karo siman döşeme kaplamalarında kirlenmeler ve aşınmalar görülmektedir. Ahşap döşeme kaplamalarında bozulmalar algılanmaktadır. 1. kat ahşap tavan kaplamaları su ve nemin etkisiyle bozulmuş ve çatıdan su almaktadır. Ahşap saçak altı kaplamalarında kırılmalar ve aşınmalar vardır (Şekil 6.190). Çatıyı örten Marsilya kiremitlerinin zamanla bir kısmı kırılmıştır. Zaman içerisindeki kısmi onarımlarda farklı tip Marsilya kiremiti kullanılmıştır.

6.8.6 Restorasyon Süreci

Taşıyıcı Sistem

Tüm iç ve dış duvarlar sıva raspası yapılıp olası konstrüktif çatlaklar epoksi enjeksiyon ile doldurularak kireç harçlı sıvayla sıvanmış ve su bazlı akrilik yüzey kaplamasıyla mevcut renklerine boyanmıştır (Şekil 6.191).

Şekil 6.191 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu sıva raspası yapılırken. (Umart Mimarlık arşivi, 2011).

Mevcut ahşap çatı makasları ve kiremit altı tahtaları onarılmıştır. Çürüyen elemanları aynı kesitte yenileriyle değiştirilmiştir. Çatının su ve ısı izolasyonları yapılarak Marsilya kiremidiyle yeniden kaplanmıştır.

1. kat mekânlarında bulunan ahşap lambriler kaldırılarak ahşap döşeme kirişlerinin taşıyıcılığını yitirmiş olan ve çürüyen kısımları aynı kesitte ve nitelikte ahşap elemanlarla değiştirilmiştir (Şekil 6.192).

Şekil 6.192 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu, 1. kat döşemesi bakım ve onarımı (Umart Mimarlık arşivi, 2011).

Mekân Organizasyonu

1. katta depo mekânını oluşturan ahşap duvarlar kaldırılmıştır. 105 ve 106 derslik mekânları gaz beton duvarla birbirinden ayrılmıştır. 106 ve 107 mekânları arasındaki kapı boşluğu açılarak özgününe uygun olarak kapı yeniden imal edilmiştir (Şekil 6.194).

İç mekânlardaki ahşap kapıların onarımı yapılmıştır. 101 - 103 mekânları arasındaki ahşap kapı özgün numuneye göre yeniden imal edilmiştir. 101 - 105 mekânları arasına özgününe uygun şekilde ahşap kapı yapılmıştır.

Mevcut elektrik ve sıhhi tesisatı sökülerek sıva altı yeni tesisat malzemesi döşenmiştir.

Mevcut karo simanlar onarılarak makineli silim yapılmıştır (Şekil 6.193). Hasarlı olan karo simanlar özgün numunelerine göre yeniden imal edilerek yerine konulmuştur (Şekil 6.195). Tüm mekânlardaki ahşap lambri döşeme kaplamaları kaldırılarak, yerine 10 cm genişliğinde ahşap rabıta döşenmiştir. Zemin kattaki dökme mozaik döşeme kaplamaları kaldırılarak 20 x 20 karo siman yapılmıştır.

Şekil 6.193 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu'nun karo siman döşeme kaplamalarına makineli silim yapılması. (Umart Mimarlık arşivi, 2011).

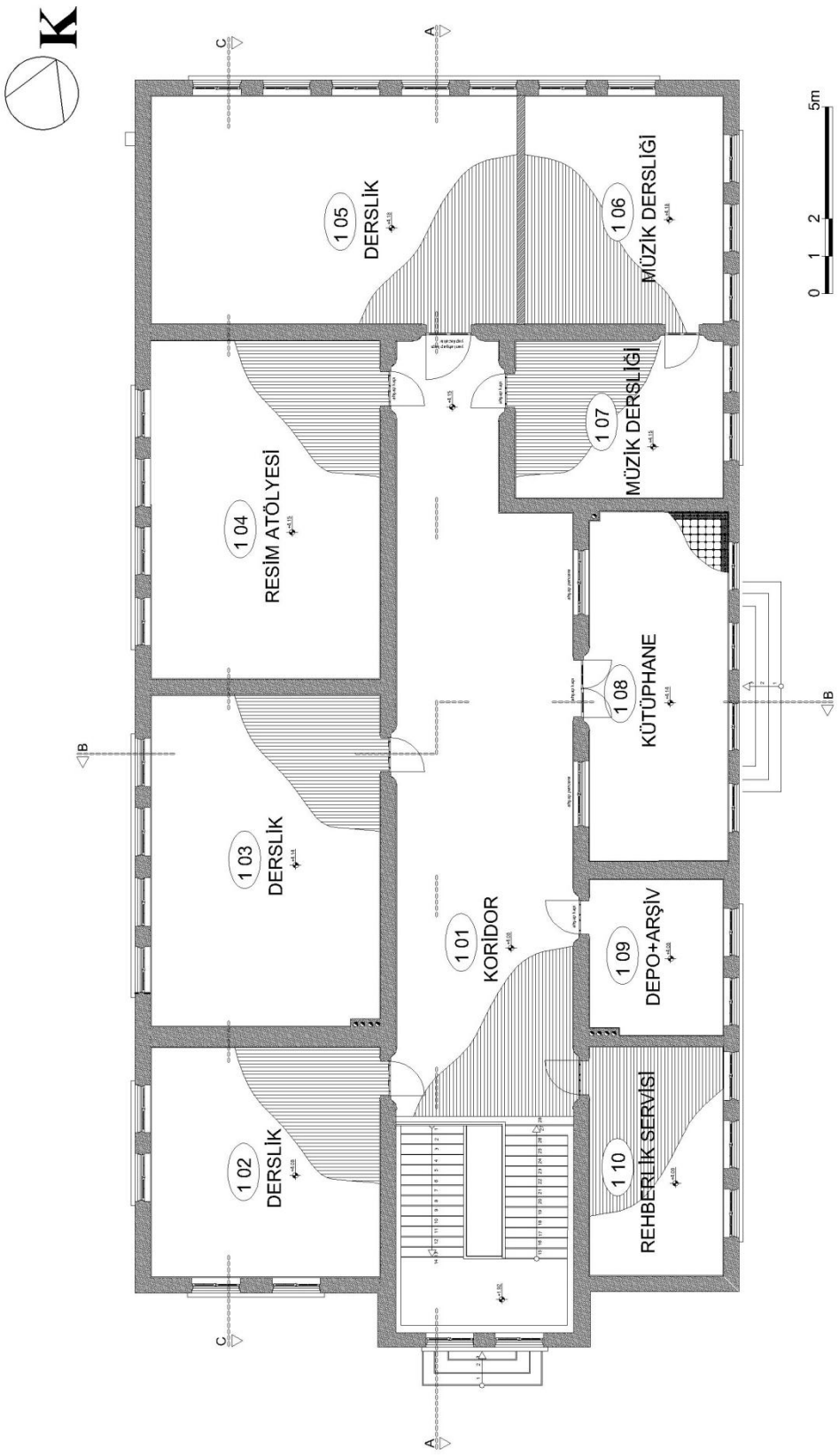

Şekil 6.194 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu 1. kat restorasyon projesi (Pakben Mimarlık arşivi, 2010).

Şekil 6.195 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu'nun zarar görmüş karo siman döşeme kaplamalarının özgününe uygun şekilde yeniden imal edilerek yerine konulması (Umart Mimarlık arşivi, 2011).

Ahşap tavan kaplamaları boya sökücülerle temizlenip, tavan kaplamalarının çürüyenleri sökülerek özgününe uygun biçimde yeni ahşap kaplamalarla değiştirilmiştir. Emprenye koruyucu sürülerek mat cilayla cilalanmıştır. Tüm metal aksam gözden geçirilerek, demir elemanlar, boya sökücülerle temizlenip yeniden boyanmıştır.

Cepheler

Özgününde ahşap olan dış cephe pencereleri, özgün biçimde ahşap olarak yeniden imal edilmiştir. Özgün pencere doğramaları yapıya ait eski fotoğraflardan oluşturulmuştur. Güvenlik nedeniyle zemin kat pencerelerinin tamamına demir parmaklık takılmıştır (Şekil 6.196).

Saçak altı ahşap kaplamalarına boya raspası yapılmıştır. Kırılmış olan elemanlar onarılmıştır. Tahrip olmuş PVC yağmur olukları ve düşey yağmur boruları çinko olarak yeniden imal edilip yerine konmuştur.

Şekil 6.196 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu cephelerdeki doğramaların özgününe uygun şekilde imal edilerek takılması (2011).

6.8.7 Restorasyon Sonrası Durum ve Değerlendirme

Torbalı'da bulunan Vali Kazım Paşa Okulu günümüzde de eğitim işlevini sürdürmektedir. Yapı çevresinde bulunan ek binalarla birlikte bir eğitim yerleşkesini oluşturmaktadır (Şekil 6.197).

Yapıda restorasyon öncesi büyük bir sorun bulunmamaktaydı. Ancak eğitim işleviyle kullanıldığından yapının dönem dönem bakım ve onarımı söz konusudur. Yapının en büyük sorunlarından biri yağmur suyu problemiydi ve bu durum kullanımı güçleştirmekteydi. Çatıdan giren su nedeniyle 1. kat ahşap tavan kaplamaları, ahşap kirişli ve rabıtalı döşemeleri zarar görmüştü. Ahşap Tarihi Yapıların Korunması için İlkeler 9. maddede; tarihi yapıların onarımında yeni ahşap malzemenin yapının değerleri korunarak kullanılabileceği, çürümüş olanların bu bağlamda değiştirilebileceği, yeni ögenin iyi kalitede olması, yenilemenin strüktürel bir soruna yol açmayacağı hesaplanarak kısmi yapılabileceği, uygulamada geleneksel tekniklerin kullanılması gerekliliği ortaya konmuştur (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr). Bu bağlamda ahşap tavan kaplamaları, ahşap döşeme kaplamaları ve ahşap kirişlerden zarar görenler özgün nitelikte ve biçimde malzemeyle değiştirilmiştir.

Şekil 6.197 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu batı cephesinin restorasyon sonrası durumu (2015).

Yapının onarımı yanı sıra restorasyon projesinde yapının niteliksiz eklerden arındırılması da öngörülmüştür. Yapıya ait eski fotoğraflar ışığında cephelerde 1988 yılında PVC ile değiştirilen ahşap doğramalar özgününe uygun olarak yeniden imal edilmiştir. Yine yapının 1. katında bulunan niteliksiz duvarlar kaldırılarak plan şemasının özgününe döndürülmesi, plan şemasının doğru okunması açısından önemlidir.

Yağmur suyu sorunu çatı elemanları onarılarak, onarımı mümkün olmayanlar ise değiştirilerek çözülmüştür. Kiremit aktarımı yapılarak su yalıtımı sağlanmıştır.

Yapıda bulunan karo siman döşeme kaplamaları yoğun kullanım nedeniyle yer yer zarar görmüş ve desenleri silinmiştir. Zarar gören karo simanların özgününe uygun olarak değiştirilmesi önemlidir ve bu değişiklik yakından bakıldığında fark edilmektedir. Yerinde korunan karo simanlara makineli silim yapılmıştır (Şekil 6.198). Bu uygulamalar 26 nolu İlke Kararı ile örtüşmektedir. 26 nolu İlke

Kararı'nda; taşınmazın korunmasında, eksik kısımların tamamlanmasında önceliğin yapıda bulunan özgün öge ve malzemelerin kullanılması, bu ögeler mevcut olmadığında, gerekli analizler yapılarak hem bütünle uyumlu hem de tamamlamanın sonradan yapıldığını anlaşılır kılacak malzeme ve ögelerin kullanılması gerekliliği ortaya konmuştur.

Şekil 6.198 Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu giriş koridoru karo simanların restorasyon sonrası durumu (2012).

6.9 Salepçioğlu Camii

6.9.1 Yapının Tarihçesi ve Konumu

Şekil 6.199 Salepçioğlu Camii'nin uydu görüntüsü (Yandex haritalar, 2016).

Salepçioğlu Camii 1897 - 1907 tarihleri arasında Dr. Faik Muhittin Adam Sokağı (eski adıyla 'Şamlı Sokak') üzerinde, Salepçizade Hacı Ahmet Efendi'nin vasiyeti gereği İzmir kadısı Mehmet Emin Efendi'nin nezaretinde inşa edilmiştir (Begeç, 2002).

Yapı İzmir İli, Konak İlçesi, Esnaf Şeyh Mahallesi, tapunun 23M4B pafta, 185 ada 11 parsel numarasında kayıtlıdır. Yapı 917 ve 918 Sokaklar arasında bulunmaktadır (Şekil 6.199 ve 6.200).

6.9.2 Mekân Organizasyonu

Yapı, İzmir'de 19. yüzyılda inşa edilmiş en büyük ve en gösterişli camilerden biridir. Caminin medrese olarak tasarlanmış alt katı, camiyi; doğu, batı ve kuzeyden saran avlu görevi gören bir platform oluşturmuştur. Platformun kenarlarında taş babalar ve demir korkuluklar bulunmaktadır. Platformun üzerine kuzey cephesinde bulunan merdivenlerle çıkılmaktadır. Harim mekânı tek kubbelidir. Harimin

kuzeyinde son cemaat yeri ve üzerinde kadınlar mahfili yer almaktadır. Caminin alt katını doğu, batı ve güney tarafından çevreleyen bir avlu ve avlunun doğusunda da havuz bulunmaktadır.

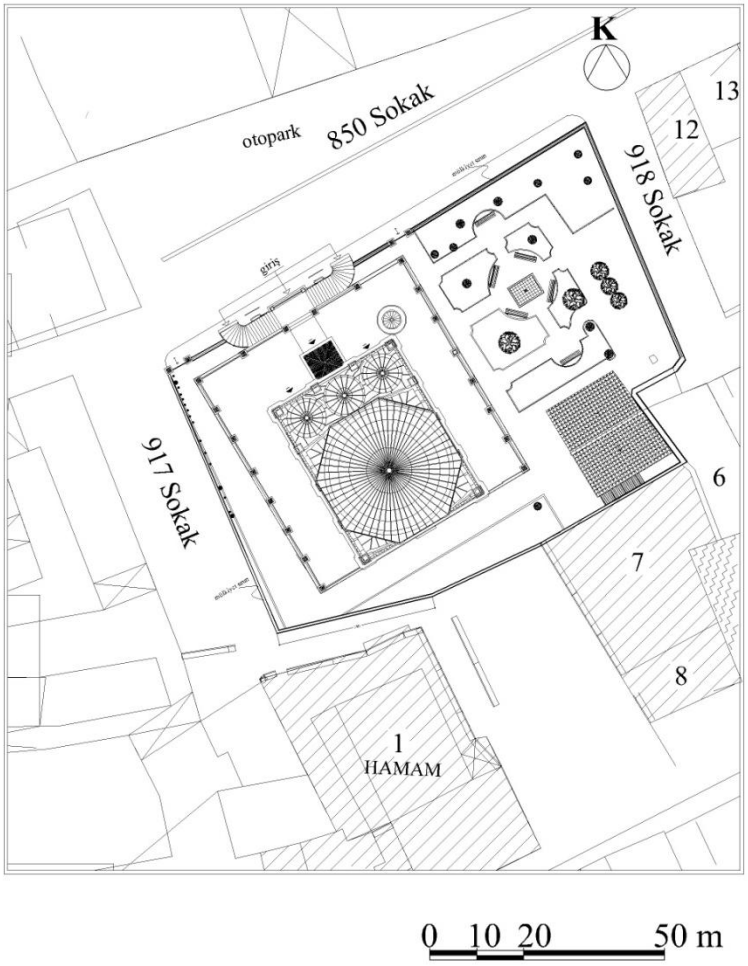

Şekil 6. 200 Salepçioğlu Camii vaziyet planı (Envar Mimarlık Arşivi, 2008).

Alt katın dış cephe özellikleri incelendiğinde, bir sıra yeşil, bir sıra pembe renkli düzgün kesme taş sıralarıyla kaplandığı anlaşılmaktadır. Pembe taşlarla oluşturulan plastrlar arasında açıklıklar bulunmaktadır. Güney cephesi cami cephesiyle aynı hizadadır. Simetrik cephede beş açıklık vardır. Ortadaki üç giriş pilastrlar üzerine oturan dairesel kemerlidir ve simetri eksenindeki giriş dışarıya doğru çıkıntı oluşturmaktadır. Doğru ve batı cephelerinin özellikleri güney cephesiyle benzerlikler göstermektedir. Simetri ekseninin kuzeyinde karşılıklı birer giriş bulunmaktadır. Bu girişlerin kuzeylerinde bulunan üçer açıklıktan ortadakiler kapıdır. Ancak batı

cephesinde yer alan giriş daha sonra kapatılarak pencereye dönüştürülmüştür. Karşılıklı girişlerin güney yanında pilastrların arasında üçer pencere bulunmaktadır. Doğu ve batı alt kat kotundaki pencerelerden üsttekiler düşey, alttakiler yatay dikdörtgen biçimindedir. Tek pencere gibi görünse de alttakiler bodrum kat mekânlarına hizmet etmektedir (Şekil 6.201).

Şekil 6.201 Salepçioğlu Camii kuzey cephesi (Umart Mimarlık Arşivi, 2012).

Kuzey cephesinde caminin yer aldığı platforma çıkılan iki yönlü merdiven bulunmaktadır. Merdiven altından alt kata giriş yapılmaktadır. Giriş açıklığının iki yanında mermerden çeşmeler bulunmaktadır. Günümüzde bu çeşmeler kullanılmamaktadır. Merdivenin her iki yanında kalan cephelere düşey dikdörtgen biçimli ikişer pencere açılmıştır. Giriş kapısı, kuzey güney yönünde uzanan giriş koridoruna açılmaktadır. İkiye ayrılmış bu koridorun, merdiven sahanlığı altında kalan, yaklaşık kare planlı bölümün doğu ve batı duvarlarına karşılıklı olarak birer çeşme yerleştirilmiştir. Bugün aktif olmayan bu çeşmelerden doğuda yer alanın önüne bir su borusu çekilip ucuna bir musluk yerleştirilerek abdest alma amaçlı kullanılmaktadır (Şekil 6.201).

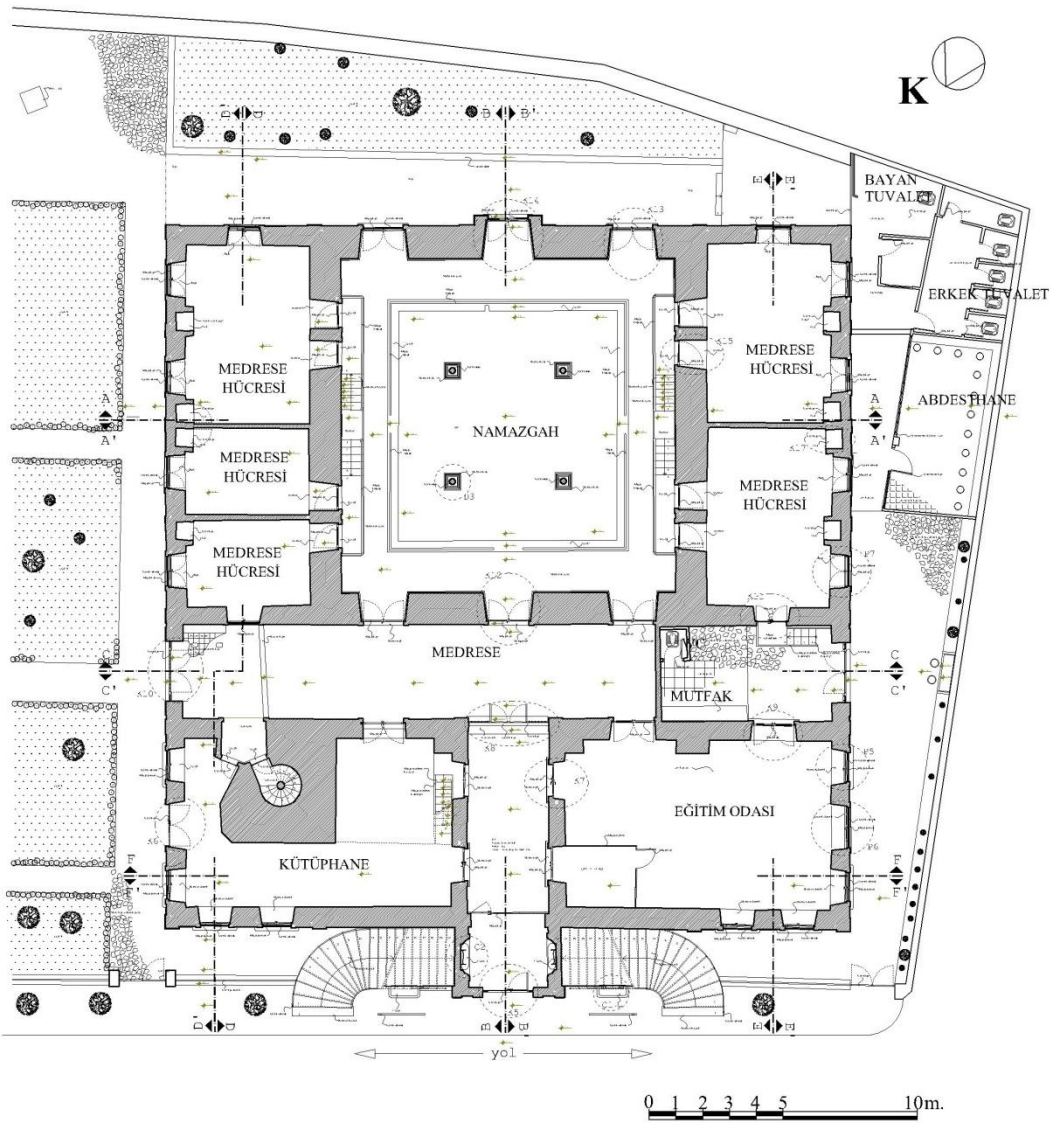

Şekil 6.202 Salepçioğlu Camii alt kat planı rölövesi (Envar Mimarlık Arşivi, 2008).

Alt kat simetrik ve iki bölüm olarak tasarlanmıştır. Doğu - batı doğrultusunda uzanan koridorun kuzeyinde kalan bölümlerden batıdaki mektep, doğudaki minare kaidesi, güneydeki medresedir. Bugün bu mekânlardan biri kuran kursu olarak hizmet vermektedir. Minare kaidesinin bulunduğu diğer bölümde ise, sonraki yıllarda eklenmiş olduğu anlaşılan, merdivenlerle ulaşılan ahşap asma kat yapılmış, alt bölümü ise kitaplık olarak düzenlenmiştir. Kuzeydeki bölüme yine kuzeyden bir girişle ulaşılmakta ve kuzey - güney doğrultusunda ana koridoru dik kesen koridor bulunmaktadır. Ana holün batısı bir duvarla ayrılarak mutfak ve WC oluşturulmuştur. Ana holde kuzeydeki mekânlara ve medrese mekânlarına geçişi sağlayan karşılıklı beşer açıklık bulunmaktadır. Güneydeki üç açıklıktan namazgâh

mekânına geçilmektedir. Namazgâhın çevreleyen medrese hücrelerine altışar basamakla çıkılan sahanlıklardan ulaşılmaktadır. Namazgahın merkezinde üst kat volta döşemesini taşıyan dört adet dairesel, yivli, dökme demir kolon bulunmaktadır. Medrese hücrelerinin her birinin altında bodrum bulunmaktadır. Kuzeydoğudaki iki medrese hücresi dışında kalanlar ikişerli olarak aralarındaki duvar kaldırılarak kullanılmıştır. Geniş mekân olarak kullanılan hücrelerde ikişer ocak bulunması ara duvarlarının kaldırıldığını desteklemektedir (Şekil 6.202).

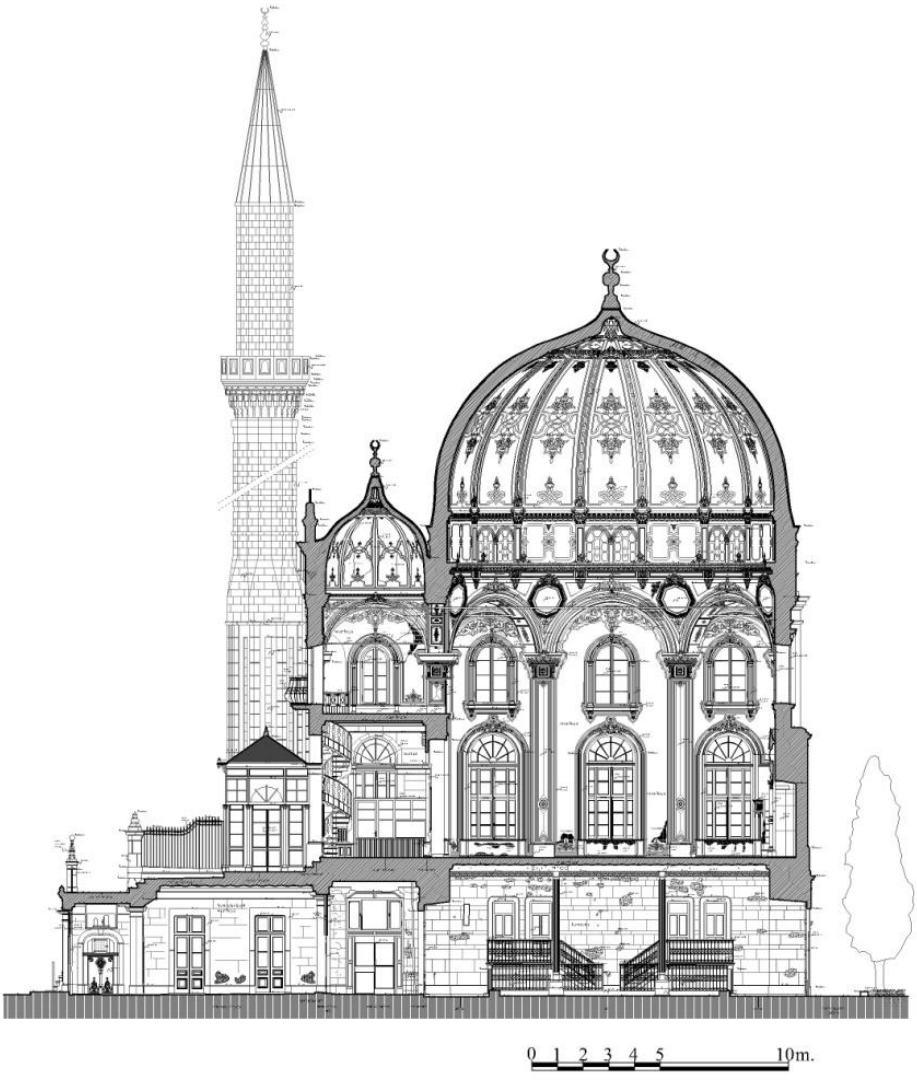

Şekil 6.203 Salepçioğlu Camii b-b kesiti rölövesi (Envar Mimarlık Arşivi, 2008).

Üst katta yer alan caminin dış cephe özellikleri incelendiğinde; kubbeyi taşıyan ayaklar cephelerde pilastr olarak gösterilmiştir. Üst kat cephelerinde pilastrlar

mermerden yapılmıştır. Pilastrlar arasında örülen ve yeşil renkli kesme taş ile kaplanan kısımlarda açıklıklar oluşturulmuştur. Pilastrlar saçak üst kotundan sonra küçük kuleler halini almaktadır. Bu kuleler arasında parapet duvar yer almaktadır.

Pilastrlarla bölümlere ayrılan cephelerden güney cephesinde bu durum söz konusu değildir. Kuzey cephesi iki pilastrla üç, doğu ve batı cepheleri ise üçer pilastrla dört bölüme ayrılmıştır. Güney cephesinde alt kotta iki, üst kotta üç pencere bulunmaktadır. Alt sıradaki pencereler daha büyük ve kemerlidir. Kemer başlangıç noktalarında başlıklar bulunmaktadır. Alt kot pencereleri arasında bulunan mihrap nişi dışa çıkıntı yapmaktadır. Üst kot pencereleri daha küçük boyutludur ve yuvarlak kemerlidir. Kemerin üzerinde yanlarda düz, ortada kemerli bir başlık bulunmaktadır.

Şekil 6.204 Salepçioğlu Camii güney cephesi (Umart Mimarlık Arşivi, 2012).

Batı ve doğu cepheleri pilastrlarla bölümlere ayrılmış ve bu bölümlere açıklıklar yerleştirilmiştir. Güney cephesindeki pencerelerle aynı özellikleri taşıyan pencerelerden farklı olarak dışta ikinci bir kemer ve söve bulunmaktadır. Cephelerin kuzeyinde bulunan ve kadınlar mahfiline açılan pencerelere demir korkuluk konulmuştur (Şekil 6.204).

Kuzey cephesi diğer cephelerle benzer özellikler taşımakla birlikte giriş cephesi olduğundan girişi vurgulayan yarım daire biçiminde bir alınlık yapılmıştır. Cephedeki açıklıklardan alt kotta bulunanlar kapı, üsttekiler ise penceredir. Ortadaki pencerenin bir balkonu bulunmaktadır. Pencerenin üstünde bulunan madalyonda 'Maşallah' yazısı bulunmaktadır (Kuyulu Ersoy, 2001). Madalyonun üstünde bir alem yer almaktadır. Girişlerden ortadakinin önünde metal bir rüzgarlık bulunmaktadır.

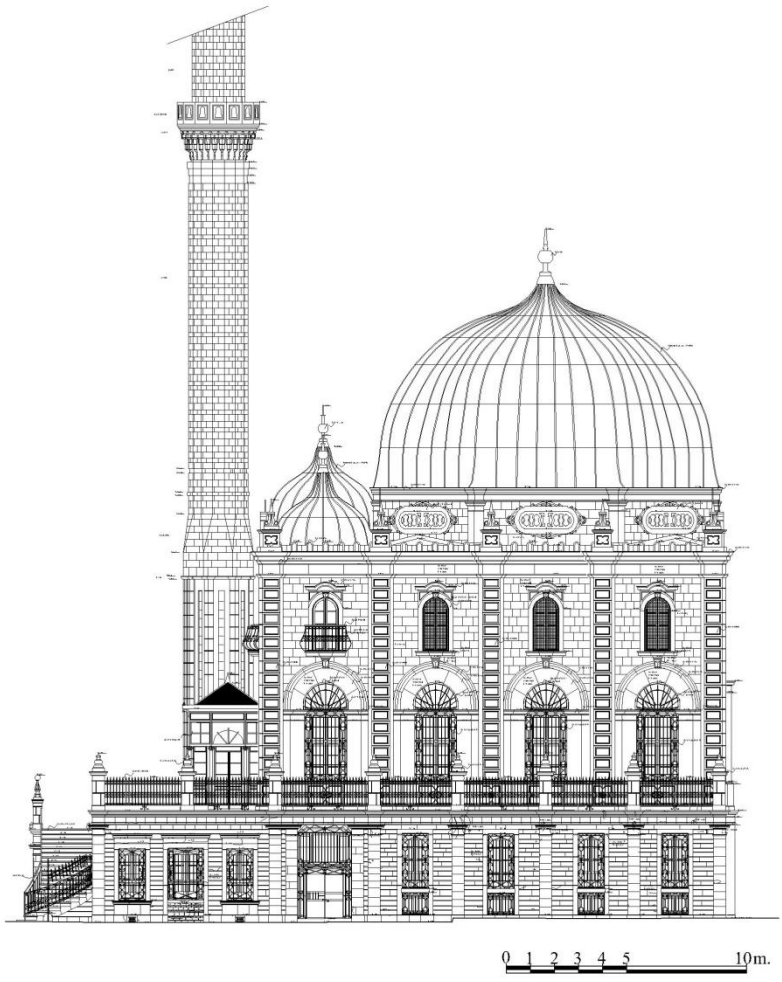

Şekil 6. 205 Salepçioğlu Camii batı cephesi rölövesi (Envar Mimarlık Arşivi, 2008).

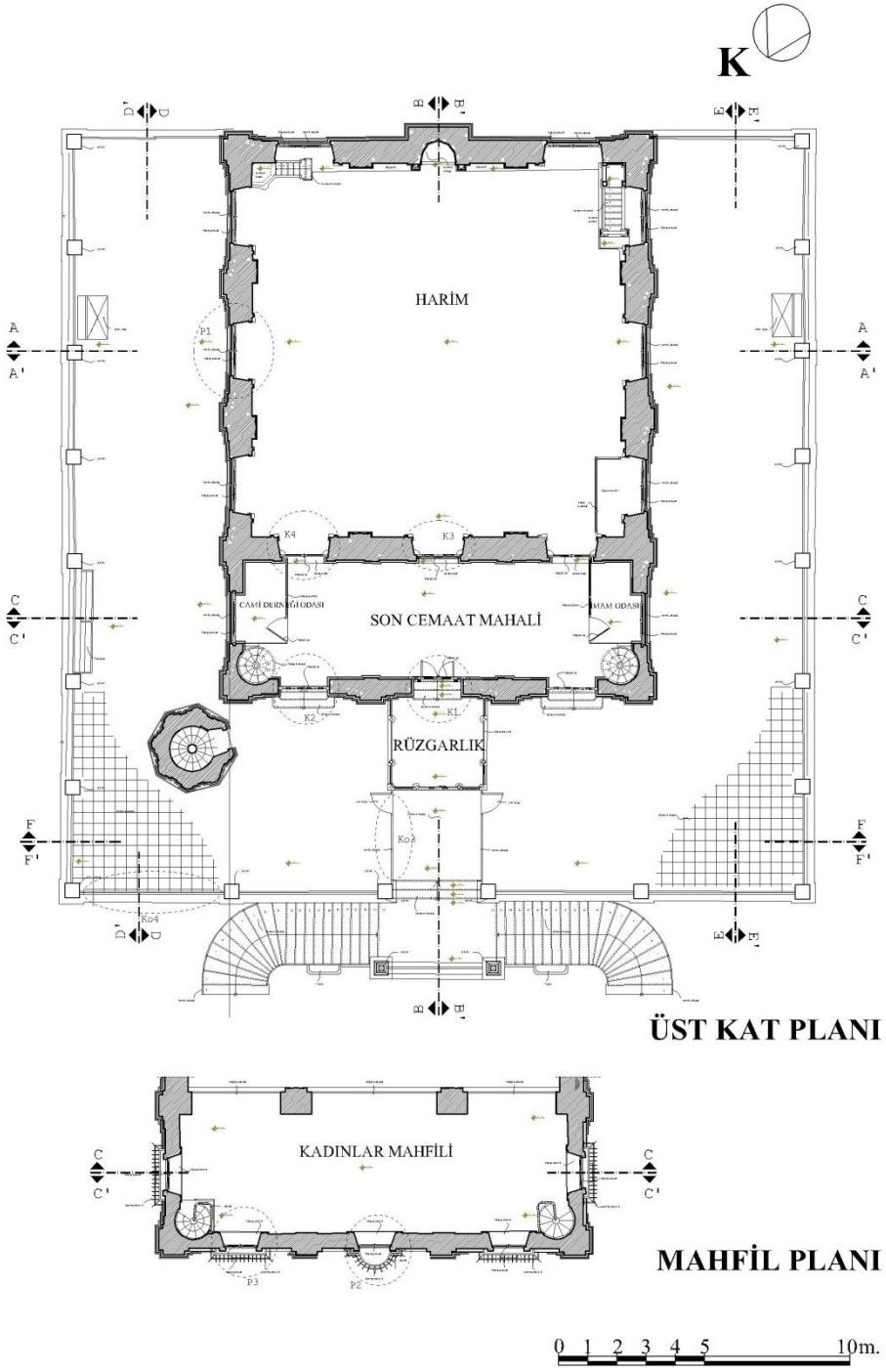

Şekil 6.206 Salepçioğlu Camii üst kat planı rölövesi (Envar Mimarlık Arşivi, 2008)

Üst kat plan şeması alt kat gibi simetriktir. Alt katın oluşturduğu platform üst katın avlusunu meydana getirmektedir. Ana giriş kuzey yönünde yer alan metal rüzgârlıktan yapılmaktadır. Rüzgârlıktan iki basamakla ve ahşap bir kapıyla son cemaat yerine ulaşılmaktadır. Son cemaat mahallinin üst katında kadınlar mahfili

bulunmaktadır. Mahfile mekânın kuzey yönünde köşelerde bulunan iki adet ahşap dönel merdivenle ulaşılmaktadır. Kadınlar mahfilinin döşemesi volta döşemedir ve üstü üç kubbeyle örtülmüştür. Son cemaat mahallinden harim mekânına geçilmektedir (Şekil 6.207). Harimin üstünü örten kubbe; sekiz ayak üzerinde bulunan kemerlerle taşınan sekizgen kasnağın üstüne oturmaktadır. Ayaklar iç mekânda da pilastr görünümde ve duvarları bölmektedir. Güney duvarında mihrap nişi, duvarın batısında minber ve doğusunda vaaz kürsüsü bulunmaktadır (Şekil 6.206).

Minare camiden ayrı olarak inşa edilmiştir. Alt katta bulunan kaidesi dışında caminin oturduğu platformun üzerinde bir kaidesi daha bulunmaktadır. Bu kaidenin köşelerinde mermerden birer pilastr yer almaktadır. Kaidenin batı cephesinden giriş sağlanmaktadır. Aynı zamanda alt katta bir girişi bulunmaktadır.

Şekil 6.207 Salepçioğlu Camii harim bölümü (Umart mimarlık Arşivi, 2012).

6.9.3 Yapım Tekniği

Yapı yığma yapım sistemindedir; ancak kubbenin taşınmasında ayaklar kullanılmıştır. Alt kat yığma taş duvarlıdır. Alt katta bulunan namazgâh mekânı yerden biraz yükseltilmiş tavanı dökme demir yivli kolonlarla taşınmaktadır. Bu kolonlar taş kaideler üzerine oturmaktadır. Üst kat volta döşemelidir. Üst katta harimi örten kubbeyi taşıyan ayaklar arasına yığma taş duvarlar örülmüştür. Kubbe sekiz ayak üzerinde bulunan kemerler ve sekizgen kasnak ile taşınmaktadır. Sekizgen kasnağa geçiş tromplarla sağlanmıştır. Son cemaat mahalli üzerinde volta döşemeli kadınlar mahfili bulunmaktadır. Kadınlar mahfili üzerinde üç kubbe vardır. Yapıdaki kubbeler sivri biçimlidir.

6.9.4 Malzeme kullanımı

6.9.4.1 Düşey Kaplama Malzemesi

Yapının dış cepheleri taş kaplamalıdır. Alt kat cephesinde pilastrlar taşların üst üste dizilmesiyle oluşurken, cami cephesinde mermerden yapılmıştır. İç mekânlar incelendiğinde; alt katta kuzey girişinden ulaşılan hol taş duvarlıdır. Eğitim odası ve kütüphane taş duvar üzeri sıvalıdır. Doğu - batı doğrultusunda uzanan koridor taş duvarlıdır. Namazgâhın duvarları taştır, çevresindeki medrese hücrelerinin duvarları sıvalıdır. Üst katta son cemaat mahalli duvarları mermer kaplamalıdır. Harimde duvarlar sıvalı ve boyalıdır. Duvarlarda kalem işleri bulunmaktadır.

6.9.4.2 Yatay Kaplama Malzemesi

Alt katta bulunan medrese hücrelerinde ahşap rabıta olan döşeme kaplaması, namazgâh bölümünde betondur. Namazgâhı çevreleyen koridorda kaplama mermerdir. Alt kat giriş holünde, eğitim odası ve kütüphanede karo mozaik döşeme kaplaması bulunurken ana hol seramik kaplanmıştır. Bu mekânlardaki kaplamalar niteliksizdir. Üst katta camiyi üç yönden çevreleyen platformun üzeri ve son cemaat mahalli mermer kaplıyken harim ve mahfil katı ahşap rabıta kaplanmıştır.

6.9.4.3 Örtü Malzemesi

Yapının ana kubbesi ve son cemaat yeri ve mahfilin üzerini örten kubbeler kurşun kaplanmıştır.

6.9.4.4 Süslemeler

Kuzey cephesi alt kat girişinin iki yanında birer çeşme bulunmaktadır. Mermerden yapılmış dikdörtgen biçimli çeşmelerin üstlerinde oyma ve kabartma teknikli süslemeler bulunmaktadır. Kuzey cephesi alt kat giriş holünde kemerli birer niş içinde bulunan karşılıklı iki çeşme de mermerden yapılmıştır. Üstlerinde süslemeler ve madalyon bulunmaktadır. Çeşmeler kahverengine boyanmıştır. Çeşmelerin üstlerinde su haznelerine açılan metal kapaklar bulunmaktadır.

Yivli dökme demir sütunların olduğu namazgâhın volta döşemeli tavanında kalem işleri bulunmaktadır.

Harimde kubbeyi taşıyan ayaklar pilastr görünümündedir ve mermer kaplamalıdır. Plastr başlıkları süslemeli ve kemerlerin üzeri profilli mermer kaplamadır. Kubbe ve kasnak üzerinde alçı süslemeler ve kalem işleri bulunmaktadır. Güney duvarında yer alan mihrap nişinin iki tarafında kaideler üzerinde konumlanan küçük sütunlar vardır. Sütunlar üzerinde yanları düz ortası yarım daire mermerden bir alınlık yer almaktadır. Mihrabın etrafında kalem işleri bulunmaktadır (Şekil 6.208). Güney duvarının batısında bulunan minber, mermerden yapılmış ve oldukça süslemelidir. Aynı duvarın doğusunda yer alan vaaz kürsüsü de mermerden yapılmıştır.

Şekil 6.208 Salepçioğlu Camii mihrap etrafındaki kalem işleri (Umart Mimarlık Arşivi, 2012).

Son cemaat mahallinde bulunan putrelli volta döşeme, tavanda kalem işleri bulunmaktadır. Tavanın ortasındaki düz döşemede oldukça dikkat çekici motif yer almaktadır.

Yapının minaresi sekizgen planlı olup, köşelerinde mermerden pilastrlar bulunan kaide üzerine oturmaktadır. Şerefesi mukarnaslı ve külahı piramidaldır. Kadınlar mahfilini örten üç kubbe ve kubbe geçişleri kalem işleriyle süslenmiştir.

6.9.5 Restorasyon Öncesi Durum

Alt katta doğu batı doğrultusunda uzanan koridorun kuzeyinde bulunan mekânlardan minare kaidesinin bulunduğu kısma sonradan bir asma kat ve altına kitaplık yapılmıştır. Alt katta bulunan ana holün batısı bir duvarla bölünerek WC ve mutfak mekânları oluşturulmuştur. Medrese hücreleri incelendiğinde hücrelerin arasındaki duvarların kaldırıldığı ortaya çıkmaktadır. Medrese hücrelerinde bulunan ikişer ocak ve giriş kapısı bu düşünceyi desteklemektedir. Bu kat zaman içinde, Güneş İhtisas Kulübü, Yeşilay Cemiyeti olarak kullanılmıştır. Ayrıca yapı bir süre kereste deposu olmuştur. 1985'den bugüne kadar ise yapı tamamen ibadete açılmış ve medrese bölümü ibadethane olarak kullanılmaktadır (Begeç, 2002).

Yapının minaresi iki defa yıkılmıştır. İlk minarenin yerine 1927 yılında bir minare yapılmıştır. 1974 yılındaki depremde yıkılan minarenin yerine 1982 yılında bugünkü minare inşa edilmiştir (Begeç, 2002).

6.9.5.1 Yapısal Bozulma ve Deformasyonlar

Yapı statik açıdan dengededir. Taşıyıcı sisteminde bir bozulmaya rastlanmamıştır.

6.9.5.2 Malzemeye Yönelik Bozulmalar

Cephelerin mermer kaplamalarında kirlenme algılanmaktadır. Pencere sövelerinde bozulmalar tespit edilmiştir. Alt katın taş silmelerinde yer yer kayıplar meydana gelmiştir. Yapının üst kat cephelerinde kesme taş derzlerinin bazı yerlerde çimento harçlı sıva ile onarıldığı anlaşılmaktadır. Bu durum özellikle mihrap nişinin güney cephesinde çıkıntı yaptığı duvarda çok belirgindir. Ayrıca cephelerde derz boşalması da bulunmaktadır. Pencere önlerindeki Fransız balkonların ahşap küpeşteleri çürümüştür. Yapıdaki ahşap doğramaların bir kısmı kullanılamayacak duruma gelmiştir. Yağmur suyu indirme boruları kopmuştur. Kuzey cephesinde bulunan iki yönlü mermer merdivende kirlenmeler algılanmaktadır.

Bahçe ve avlu korkuluklarında paslanmalar vardır. Aynı zamanda yapının üst kat girişindeki metal rüzgârlıkta boya bozulmaları ve paslanmalar bulunmaktadır. Avludaki taş babalarda kirlenme ve derz boşalması algılanmaktadır. Üst örtüyü oluşturan kurşun kaplamada kısmi bozulmalar mevcuttur.

İç mekânlarda alt kat taş duvarlarında niteliksiz sıva ve boyalar bulunmaktadır. Alt kat girişte bulunan mermer çeşmeler niteliksiz boya ile kahverengiye boyanmıştır. Namazgâhtaki kalem işlerinde bozulmalar bulunmaktadır. Üst kat harim mekânında duvarlarda ve kubbede yer alan kalem işlerinde boya dökülmesiyle ortaya çıkan bozulmalar vardır. Gergi demirlerinde yer yer paslanmalar görülmektedir. Kadınlar mahfili ahşap döşeme kaplamalarında ve bu kata çıkan ahşap merdivende bozulmalar bulunmaktadır. Yine mahfil kubbelerinde bulunan kalem işlerinde boya

dökülmeleri vardır. İç mekânlardaki ahşap doğramaların bir kısmı kullanılamayacak duruma gelmiştir.

6.9.6 Restorasyon Süreci

Taşıyıcı Sistem

Taşıyıcı sistemin deformasyona uğramadığı, kendi kendini ve hareketli yükleri taşıyabildiği tespit edilmiştir. Ancak paslanmış gergi demirlerine yağlı boya raspası yapılmış ve tekrar boyanmıştır.

Mekân Organizasyonu

Alt katta kuzey cephesindeki girişin hemen yanındaki mermer çeşmelerin üzerindeki niteliksiz boya temizlenmiş ve çeşmeler çalışır duruma getirilmiştir. Girişin önündeki holü bölen ahşap elemanlar kaldırılmış, demir korkuluk korunmuştur. Holün boyalı duvarlarında boya raspası yapılmış, altında çıkan taş duvarlarda yüzey temizliği yapılmış, eksik derzler özgün malzeme ile tamamlanmıştır. Alt kat holünde zemin araştırması yapılarak, karo mozaik ve seramik döşemeler sökülmüş, altından çıkan doğal taş kaplamada tamamlama ve derzleme yapılmıştır.

İç mekândaki ahşap doğramaların kullanılamayacak durumda olanları özgün detayına göre yenilenmiş, korunan doğramalarda boya raspası yapılıp eksik kısımlar tamamlanmış ve yağlı boya ile boyanmıştır.

Alt kat holünün batısında bulunan, sonradan yapılmış mutfak, wc, ahşap merdiven ve dolap kaldırılmıştır. Sonradan yapılmış kütüphanenin asma katı ve bu kata çıkan merdiven sökülmüştür. Kuzeydoğudaki medrese hücrelerinin arasındaki duvar kaldırılmıştır. Medrese koridorundaki abdest alma yeri sökülmüştür (Şekil 6.209).

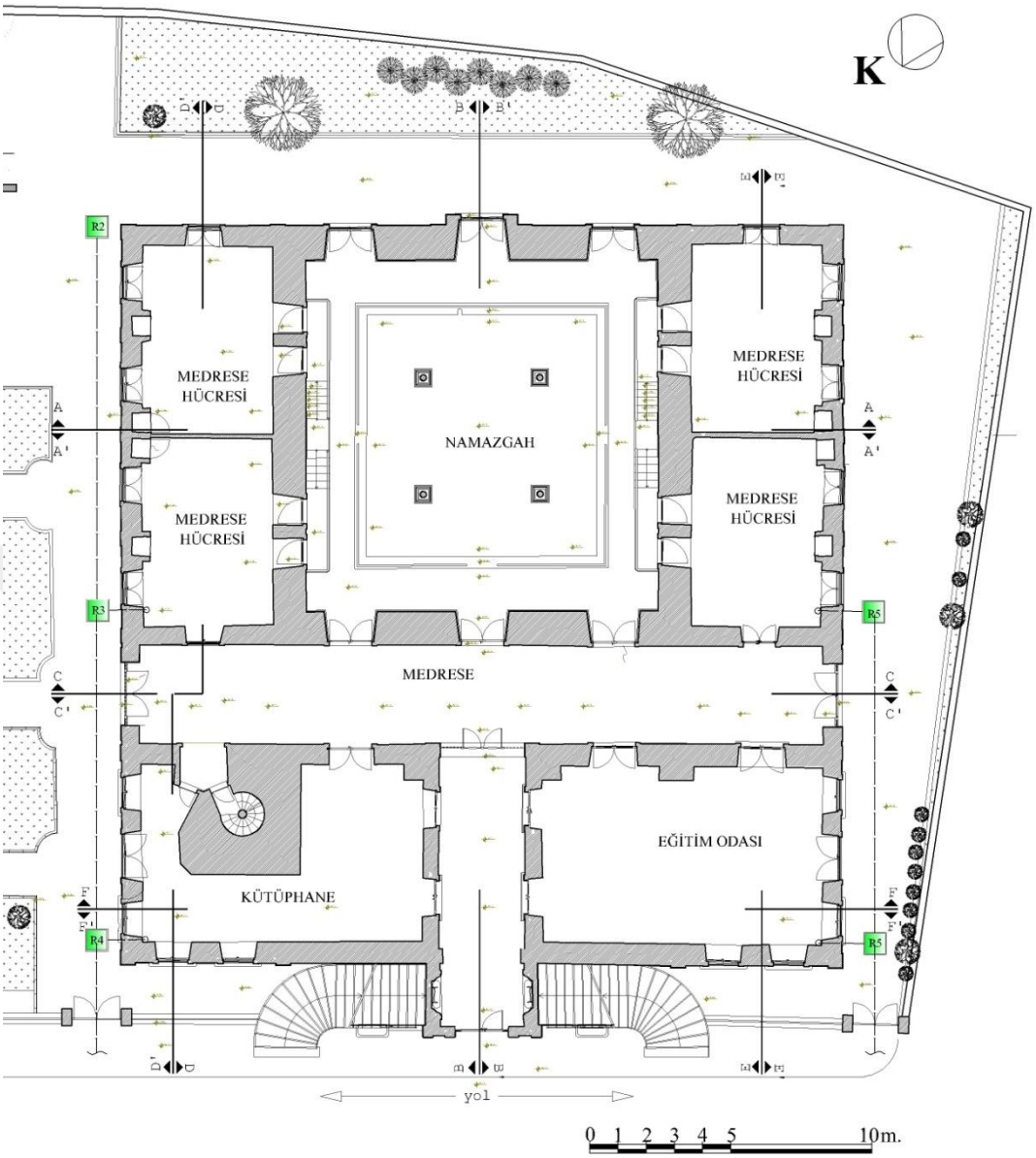

Şekil 6.209 Salepçioğlu Camii restorasyon projesi alt kat planı (Envar Mimarlık Arşivi, 2008)

Eğitim odası ve kütüphane kısmı duvarlarında sıva raspası yapılarak ortaya çıkan duvar dokusu korunmuş ve derz yapılmıştır. Namazgâh dersliklerinde sıvalar raspalanmış, altı araştırılmış ve tekrar özgün malzeme ile sıva yapılıp boyanmıştır.

Namazgâhın tavanındaki kalem işleri korunmuş, temizlik yapılmış ve boyaları dökülen kısımlarda özgününe uygun olarak tamamlama yapılmıştır. Namazgâhın ortasındaki şap döşeme altı araştırılmış; ancak başka bir döşeme bulunmamıştır. Bu kısım tekrar şap döşeme olarak korunmuştur.

Alt katta tüm volta tavanlarda kalem işi araştırması yapılmıştır. Yapılan araştırmalarda herhangi bir ize rastlanmamıştır. Bu sebeple tüm bozuk sıvalar raspalanmış ve tekrar özgün malzeme sıvanmış ve boyanmıştır. Holün etrafındaki kapıların sövelerinde yağlı boya raspası yapılmıştır. Minarenin kaidesindeki taş yüzeyler basınçsız su ile temizlenmiştir. Medrese hücrelerinin ahşap döşemeleri onarılmış ve koruyucu sürülmüştür. Eğitim odası ve kütüphane kısmı döşemelerindeki karo kaplamalar korunmuş, eksik kısımlar tamamlanarak tekrar silinip cilalanmıştır.

Harim kısmındaki kalem işi süslemeler korunarak temizlenmiş ve güçlendirilmiştir (Şekil 6.210). Harim kısmı pencere alt kısımlarında kalem işi araştırması sonucu bulunan süsler korunmuş, temizlenmiş, güçlendirilmiş ve tamamlanmıştır (Şekil 6.211). Harimdeki hat yazıları korunmuştur. Mihrabın etrafındaki kalem işi süslemeler korunarak temizlenmiş ve güçlendirilmiştir. Minber, kürsü ve mihrabın mermer yüzeyleri üzerindeki kirlenmeler temizlenmiştir.

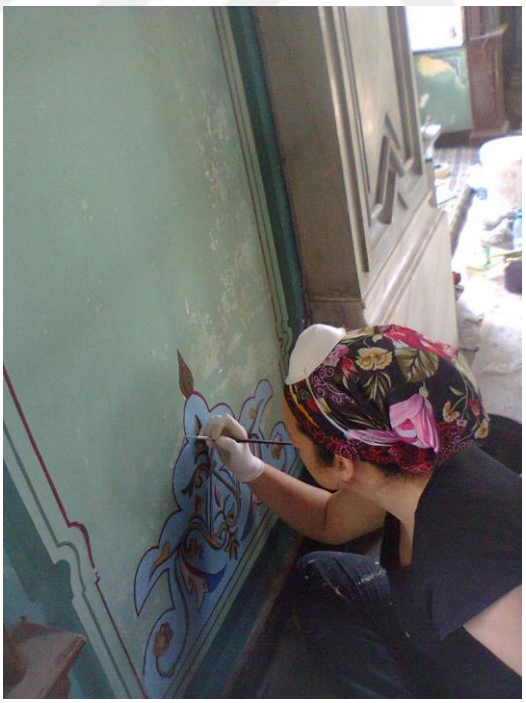

Şekil 6.210 Salepçioğlu Camii kalem işi süslemelerinin tamamlanması (Umart Mimarlık Arşivi,2012).

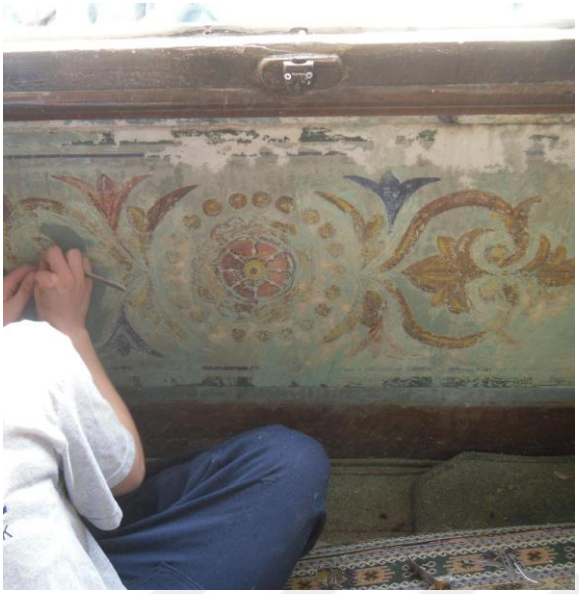

Şekil 6.211 Salepçioğlu Camii kalem işi tamamlama (Umart Mimarlık Arşivi, 2012)

Kadınlar mahfilindeki silinen ve dökülen tüm kalem işi süslemeler aslına uygun olarak tamamlanmıştır. Mahfil katındaki mevcut tüm kalem işi süslemeler korunarak temizlenmiş ve güçlendirilmiştir. Bu kattaki ahşap pencerelerin demir aksamları onarılmıştır. Pencere altındaki ahşap kaplamalar korunmuştur. Kadınlar mahfilindeki tüm gergi demirleri ve korkuluklarda yağlı boya raspası yapılmış ve yeniden boyanmıştır. Mahfil kat döşemesi ve merdiveni onarılmış ve tekrar koruyucu sürülmüştür (Şekil 6.212). Son cemaat mahalinde bulunan ahşap doğramalarla sonradan oluşturulmuş imam odası ve cami derneği odası kaldırılmıştır (Şekil 6.213).

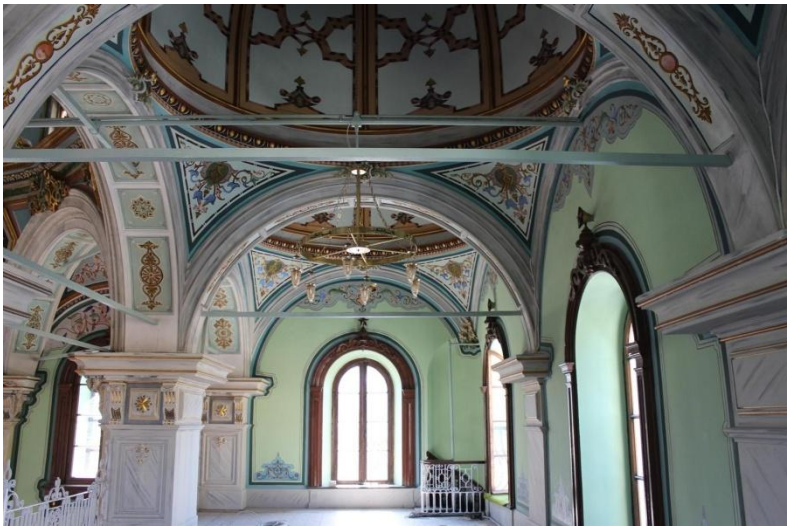

Şekil 6.212 Salepçioğlu Camii kadınlar mahfili (Umart Mimarlık Arşivi, 2012).

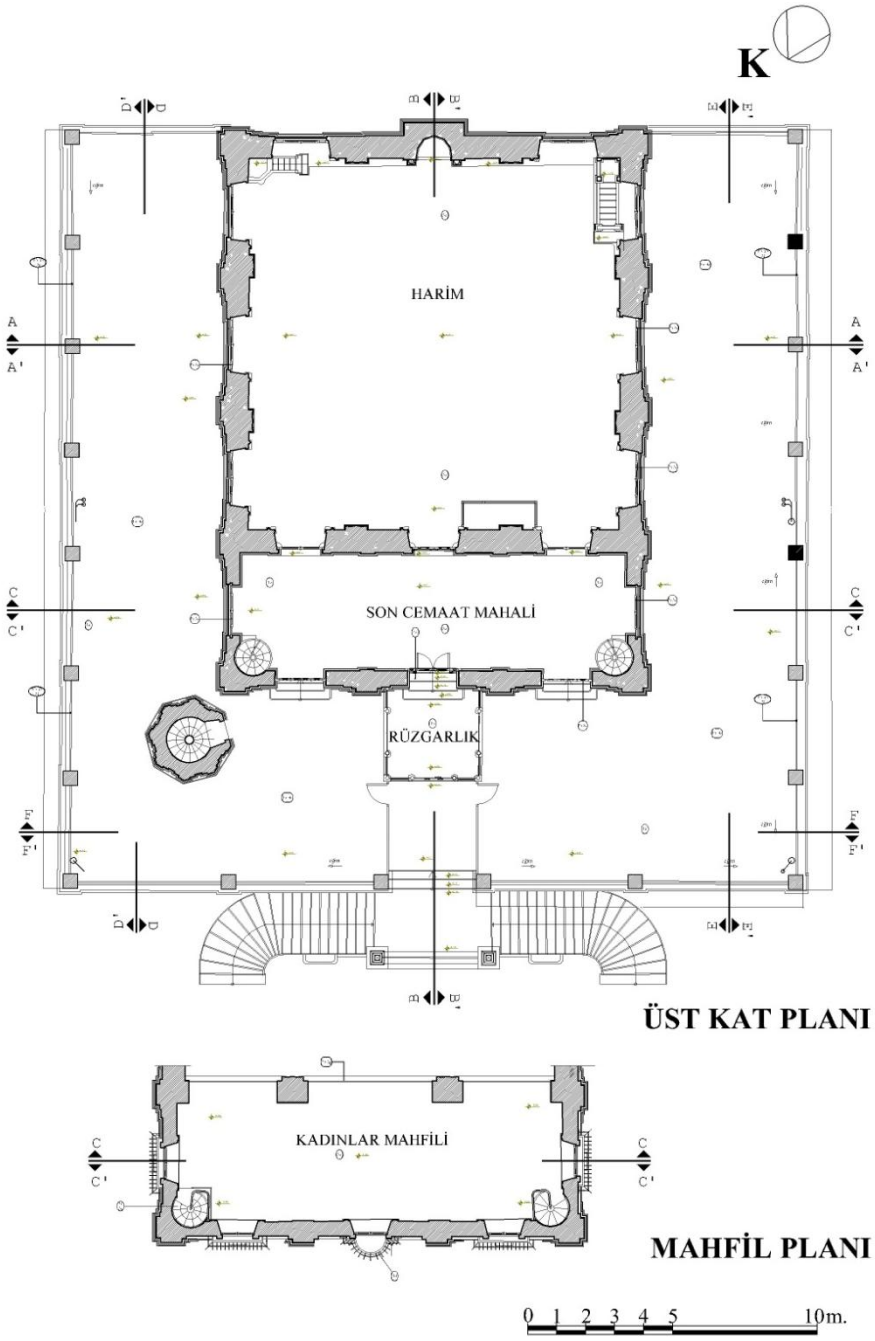

Şekil 6.213 Salepçioğlu Camii restorasyon projesi - üst kat planı (Envar Mimarlık Arşivi).

Bahçede bulunan bütün karo mozaik döşemeler ve bordürler sökülerek restorasyon projesinde önerilen çevre düzenlemesi yapılmıştır. Parsel içindeki sonradan inşa edilmiş imam evi, WC, abdesthane gibi birimler yıkılmış ve restorasyon projesinde önerilen yeni abdesthane ve WC birimleri yapılmıştır. Bahçe dış duvarındaki tüm demir korkuluklar temizlenmiş, eksik kısımları tamamlanmış ve yağlı boya ile boyanmıştır.

Avludaki abdest alma yeri kaldırılmıştır. Avlunun mermer döşemesinde projede önerilen yağmur suyu koruma detayı uygulanmıştır. Rüzgârlık kısmındaki eksik mermer kısımları özgününe uygun olarak tamamlanmıştır. Rüzgarlık kısmı demir aksamındaki yağlı boyalar ve paslar boya ve pas sökücülerle temizlenmiş, sonradan eklenmiş niteliksiz parçalar sökülerek özgün detayına uygun şekilde tamamlanmış ve yağlı boya ile boyanmıştır. Avluyu çevreleyen tüm demir korkuluklar temizlenmiş, eksik kısımları tamamlanmış ve yağlı boya ile boyanmıştır. Avluda bulunan tüm taş babalar temizlenmiş, derzlenmiş ve eksik kısımları özgününe uygun tamamlanmıştır. Avluda sonradan eklenti olan tüm demir sundurma ve bağlantı aksamları sökülmüştür.

Cepheler

Cephelerdeki bitkilenme ve yosunlanma temizlenmiştir. Taş ve mermer yüzeylerde basınçsız su ile yüzey temizliği yapılmış, eksik derzler özgün malzeme ile tamamlanmış ve su itici sürülmüştür. Pencere ve kapı önlerindeki tüm demir aksam temizlenmiş, eksik kısımları tamamlanmış ve yağlı boya ile boyanmıştır. Bütün cephelerin Fransız balkonlarının ahşap küpeşteleri yenilenmiştir. Deformasyona ve malzeme kayıplarına uğramış yağmur iniş boruları sökülüp yerine ara revize projede önerilen titanyum çinko yağmur inişleri özgün detayına uygun olarak yapılmıştır. Tüm ahşap doğramalarda kullanılamayacak durumda olanlar özgün detayına göre yenilenmiş, korunan doğramalarda boya raspası yapılıp eksik kısımlar tamamlanmış ve yağlı boya ile boyanmıştır. Mevcut merdiven ve mermer sebiller basınçsız su ile temizlenmiştir. Bina cephelerindeki tüm çimentolu derzler ve tamamlamalar sökülüp, özgün malzeme harcı ile derz ve imitasyon tamamlamalar yapılmıştır. Taş cephe kısımlarındaki kopan veya eriyen kısımlar özgün malzeme ile tamamlanmıştır (Şekil 6.214).

Şekil 6.214 Salepçioğlu Camii batı cephesi restorasyon sonrası durumu (Umart Mimarlık Arşivi, 2012).

Kurşun örtüde kısmi yenileme yapılmıştır. Dış mermer parapet süslerinde özgün detayına uygun olarak kurşun kaplama yapılmıştır (Şekil 6.215).

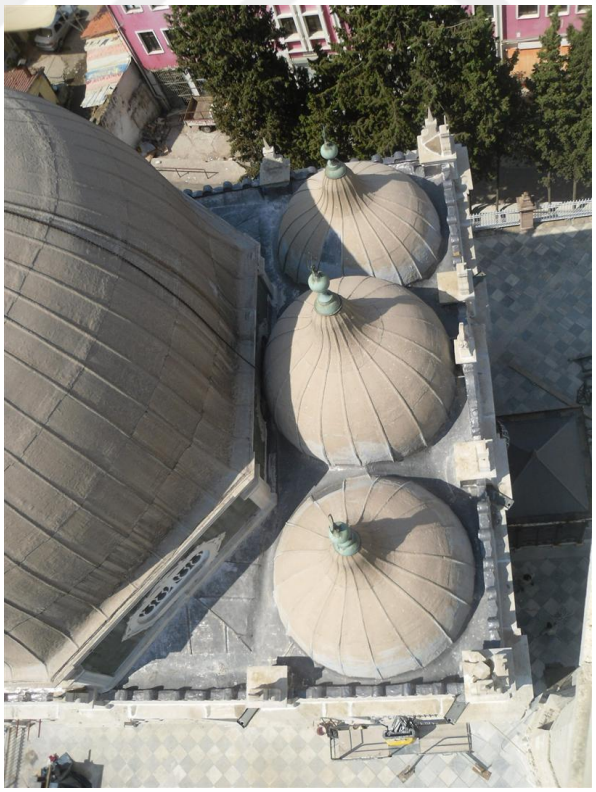

Şekil 6.215 Salepçioğlu Camii'nin kurşun kaplamasında kısmi yenileme yapılması (Umart Mimarlık Arşivi, 2012).

Minarenin taş ve mermer yüzeylerinde bitki ve yüzey temizliği yapılmış, eksik derzler özgün malzeme ile tamamlanmış ve su itici sürülmüştür. Yüzey temizliğinde basınçsız su kullanılmıştır. Mermer şerefe parapetleri de aynı temizlik yöntemi ile temizlenmiştir.

6.9.7 Restorasyon Sonrası Durum ve Değerlendirme

Şekil 6.216 Salepçioğlu Camii kuzey cephesinin restorasyon sonrası durumu (Umart Mimarlık Arşivi, 2012).

Salepçioğlu Camii İzmir'in önemli cami örneklerinden biridir. Yapı restorasyon öncesinde cami işlevini sürdürmekteydi. Restorasyon sonrasında da özgün işlevde kullanılmaktadır (Şekil 6.216).

Yapının strüktürel açıdan büyük bir sorunu yoktu. İç mekânda kemer başlarında bulunan gergi demirleri paslanmıştı. Bu demirler pas sökücüyle temizlenerek boyanmıştır. Bu işlem ilerleyen zaman içinde gergi demirlerinin korozyonunun devam etmesini ve demirleri işlevsiz duruma getirmesini engellemiştir.

Yapıda bulunan niteliksiz ek ve mekânların kaldırılarak ilk durumuna yakın bir şekle getirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda yapının alt katında bulunan mutfak, wc, ahşap merdiven ve dolap kaldırılmıştır. Kütüphanenin niteliksiz ek olan asma katı ve bu kata çıkan merdiven sökülmüştür. Medrese koridorundaki abdest alma yeri sökülmüştür. Kuzeydoğudaki medrese hücrelerini bölen duvar da

kaldırılarak tek mekân durumuna getirilmiştir. Ancak buradaki yapısal izlerden ve bilgilerden anlaşılacağı gibi özgününde bu hücrelerin aralarında duvar bulunmaktadır (Bkz. Şekil 6.202, alt kat rölövesi).

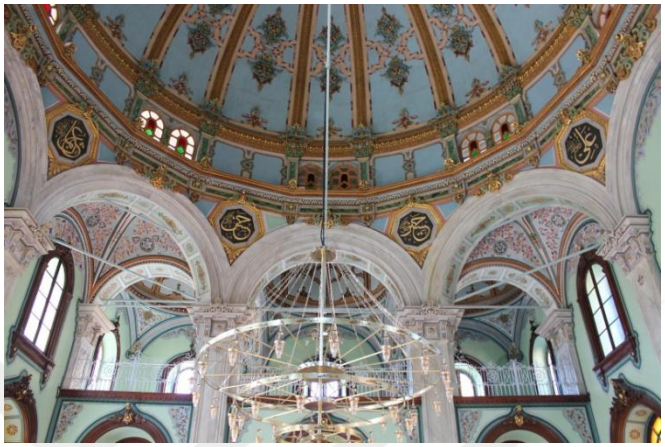

Şekil 6.217 Salepçioğlu Camii harim kubbe ve geçiş elemanlarındaki süslemelerin restorasyon sonrası durumu (Umart Mimarlık Arşivi, 2012).

Yapının restorasyon uygulamasında en büyük yeri konservasyon tutmaktadır. Cephe temizliği, kurşun üst örtünün kısmi yenilenmesi, harimdeki, kadınlar mahfilindeki, namazgâhtaki kalem işlerinin temizlik ve tamamlama uygulamaları, alt kat hollerindeki niteliksiz boyaların kaldırılması, caminin kuzey cephesinde bulunan iki adet ve alt kat girişinde yer alan bir çeşmenin konservasyonu ve tesisatının çalışır duruma getirilmesi yapılmıştır. Pencere altlarında bulunan bir kısmı niteliksiz boya altında kalmış olan kalem işi ortaya çıkarılarak tamamlanmış ve güçlendirilmiştir (Şekil 6.218 ve 6.219). Harim ve mahfilin neredeyse tamamına hakim olan kalem işi süslemelerde oldukça fazla görülen dökülmeler, sağlamlaştırma ve tamamlama yapılarak önlenmiştir. Bu mekânın duvar boyası araştırılarak özgün renginde boyanmıştır (Şekil 6.217). Amsterdam Bildirgesi'nin k maddesinde; yerel sanat (zanaat) tekniklerinin unutulmaması, gelecek nesillere aktarılarak tarihi yapılarda kullanımının sürekli duruma getirilmesi ve geleneksel malzemelerin bulunabilir olması amacıyla çalışmaların yapılması vurgulanmaktadır (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr). Yapılan uygulamalar geleneksel el sanatları olan kalem işi tekniğinin yeni nesillerce bilinmesi ve uygulanması ile devam ettirilmektedir.

Ayrıca caminin kurşun kubbe örtüsü de kısmi olarak yenilenmiştir. Buradaki kurşun işçiliği de geçmişten günümüze aktarılmaktadır.

Şekil 6.218 Salepçioğlu Camii'nde pencere altında bulunan kalem işinin restorasyon öncesindeki durumu (Umart Mimarlık Arşivi, 2012).

Şekil 6.219 Salepçioğlu Camii'nde pencere altında bulunan kalem işinin restorasyon sonrasındaki durumu (Umart Mimarlık Arşivi, 2012).

6.10 Kâtipzade Konağı, Kestelli

6.10.1 Yapının Tarihçesi ve Konumu

İzmir İli, Konak İlçesi, Esnaf Şeyh Mahallesi, tapunun 31 pafta, 184 ada 20-21-22 parsel numaralarında kayıtlıdır. Daha sonraki tevhit işlemleri ile, tüm parseller tevhit edilerek 48 parsel olarak tapuya işlenmiştir. Projelendirilen yapılar üç adet olup, Kestelli Caddesi ve 442 Sokak'tan giriş almaktadırlar (Şekil 6.220 ve 6.221).

Şekil 6.220 Kâtipzade Konağı'nın uydu görüntüsü (Google haritalar, 2015).

Kestelli Caddesi, Müslüman ve Musevi nüfusun oturduğu yörelerdi, Kemeraltı ve Başoturak adıyla anılan, ticari kesimleri bağlayan önemli bir arterdi ve İzmir kentine giren ikinci ana yol olan İkiçeşmelik Caddesi'yle bağlantılıydı. Ayrıca bu yoldan kent merkezine gelenlerin, merkez alanı girişlerindeki dağılımının gerçekleşmesinde önemli bir göreve de sahipti (Pakben Mimarlık arşivi, 2006).

İzmir Sokaklarında, isim yerine numara verme sistemine geçilme kararı alındığı zaman, bazı yol adlarının korunması kararlaştırılmıştı. Bunlar daha ziyade Cadde olarak tanımlanmış sokaklardı ve Kesteloğlu Caddesi de bunlardan birisiydi. Kent, gelişim döneminin naifliği içinde serpilirken sokaklarına yörede oturan etkin kişilerden veya belirgin bir kullanımdan isim almayı adet edindiği içindir ki, bu yolun aldığı isimde bu doğrultuda olmuştu. Sonraları birçok kez ad değiştiren, buna karşın ”Kestel” kelimesine sadık kalan yol, aynı zamanda Türk ve Musevi mahallelerini ayırıcı göreceli bir niteliğe sahipti. Kuzeyinde Museviler yoğun olarak yaşarken, güneyinde de Türk mahalleleri bulunurdu (Pakben Mimarlık arşivi, 2006).

Başoturak ve İkiçeşmelik Caddesi arasında uzanan kısmının uzunluğu da yaklaşık 300 metre kadardı. Eriştiği önemli noktanın adına izafeten bazı kişiler tarafından Başoturak Caddesi adıyla anıldığı da olmaktaydı. Ancak, bu ismin daha ziyade yolun alt tarafı için kullanılması, yapıların cephe aldığı kısmın devamlılık içinde, Kestelli Caddesi olarak isimlendirilmesine ters değildi (Pakben Mimarlık arşivi, 2006).

Başoturak, İzmir'in politik hayatında önemli yeri olan bir bölgeydi. Zira Kâtipzade Konağı'nın, vilayet yönetim birimlerini barındırmaya başlamasından önce, İzmir Kazası, bir süre buradan yönetilmişti. Bu özellik sonucunda da çevrede pek çok konaklama ve pazarlama hanı türemişti (Pakben Mimarlık arşivi, 2006).

Tescilli yapının tapu kayıtlarında, bir zamanlar, Kâtipzade Vakfına ait olduğundan bahsedilmektedir (Kâtipzade torunlarından Sayın Hatice Katipoğlu'ndan alınan bilgiler doğrultusunda). Kemeraltı'nın işte bu bölgesinde bulunan Eski eser tescilli taşınmazların batısında 442 Sokak (1905 yılı sigorta haritalarında, “KARANLIK SOKAK” olarak geçmektedir), doğusunda Kestelli Caddesi (Aynı haritalarda “Kesteloğlu Caddesi” olarak geçmektedir), batısında tescilli bir yapı, güneyinde ise betonarme üç katlı bir yapı bulunmaktadır. Yapıların kim tarafından yaptırıldığına dair herhangi bir kayıta ulaşılamamışsa da 1905 yılı sigorta planlarında sadece ana kitlelerin işli olduğu görülmektedir (1905 sigorta planlarında sadece ana kitleler işaretlenmiş olup, yapıların karakteristik bahçeye doğru uzanan müştemilat kısımları hiçbir yapıda işlenmemiştir).

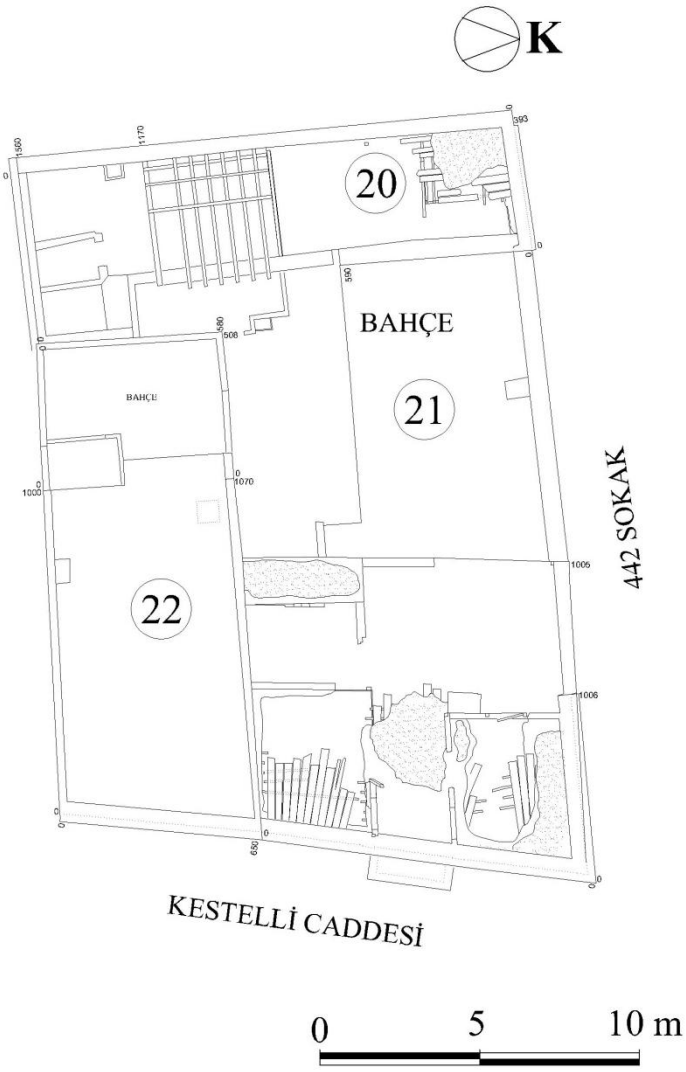

Şekil 6. 221 Kâtipzade Konağı vaziyet planı (tüm parseller) (Pakben Mimarlık arşivi, 2005).

Kestelli Caddesi'nden giriş alan yapılardan 22 ve 21 parseller tescilli eski eser olup, diğeri 442 Sokak'tan giriş alan 20 parsel tescilsizdir. Her üç yapıda konut olarak inşa edilmiştir. Sadece köşedeki 21 parselin zemin katının dükkân olarak kullanıldığı düşünülmektedir.

Yapılar bölgenin tümüyle küçük imalatlar ve ticaret bölgesi olarak kullanılmaya başlanmasına paralel olarak özgün işlevlerini yitirmişler; ayakkabı imalathanesi ve sayacı olarak kullanılmışlardır. Uzun süre önce önemli iki yangın geçiren yapılar projelendirme aşaması öncesinde tamamen terk edilerek yıkılmaya yüz tutmuştur. Fotoğraflardan da anlaşılacağı üzere, yapılar mail-i inhidam (yıkılmak üzere olan

yapılar için yapının bulunduğu belediyesince alınan güvenlik önlemi kararı) olup bir an önce gerekli tedbirlerin alınması gerekmekteydi. İzmir'in adı çok duyulan sanayicilerinden Şerif Remzi Reyent ailesine ait olan yapılar, kısa süre önce tekrar değerlendirmek amacıyla Sayın Akın Yelekoğlu tarafından satın alınmış ve işyeri amaçlı projelendirilmiştir (Pakben Mimarlık Arşivi, 2006).

2.2.1992 günü çıkan ve söndürülen yangın sonucu taşıyıcı sistemde, plan şemasında ve süsleme elemanlarında oluşan tahribat korkunç boyutlardaydı ve çevre için büyük bir risk taşımaktaydı (Pakben Mimarlık Arşivi, 2006).

6.10.2 Mekân Organizasyonu

20 parselde bulunan yapıya 442 Sokak'tan ulaşılmaktadır. Zemin ve 1. kattan oluşan yapı lineer bir plana sahiptir. Bölücü duvarlar ve tavanların yıkılmasından dolayı mekân kurgusu net değildir (Şekil 6.222).

21 parselde bulunan yapı bodrum, zemin ve 1. kattan oluşmaktadır. Yapıya giriş Kestelli Caddesi'nden sağlanmaktadır. Girişte hol ve iki yanında odalar bulunmaktadır. Holden bahçeye ulaşılmaktadır. Ancak tavan ve birçok bölücü duvar yıkılmış durumdadır. Üst kata ulaşan merdiven yerinde olmamakla birlikte merdiven izi bulunmaktadır. Bahçede lineer bir müştemilat yapısı olduğu duvar izlerinden anlaşılmaktadır (Şekil 6.222).

22 parselde bulunan yapı zemin ve 1. kattan oluşmaktadır. Cadde kotunun yükselmesiyle bodrum katı zemin kotundan aşağıda kalmıştır. Yapıya giriş Kestelli Caddesi'nden yapılmaktadır. Yapı lineer bir plana sahiptir. Özgün giriş kapısı kapatılarak buraya yukarı çıkılan bir merdiven yapılmıştır. Yapının bahçesi ve küçük bir müştemilatı bulunmaktadır. Yapı betonarme olarak yeniden yapılmıştır. Özgün plan kurgusunu okumak zorlaşmıştır (Şekil 6.222 ve 6.224).

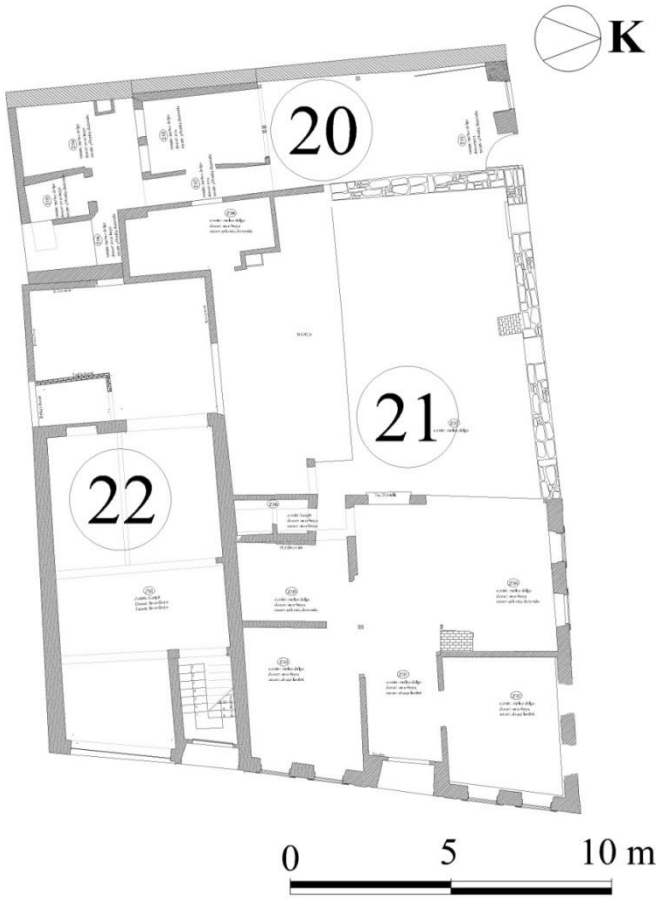

Şekil 6.222 Kâtipzade Konağı zemin kat rölövesi (tüm parseller) (Pakben Mimarlık arşivi, 2005).

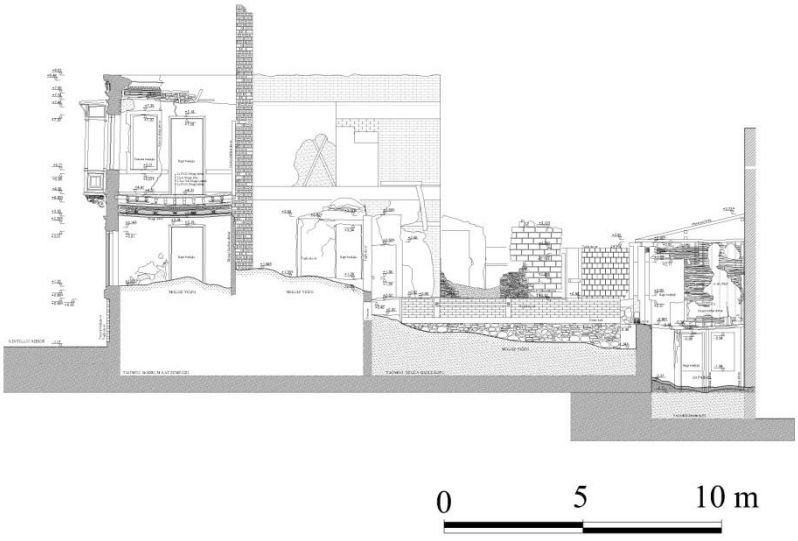

Şekil 6. 223 Kâtipzade Konağı kesit rölövesi (21 ve 22 parselden geçen kesit) (Pakben Mimarlık arşivi, 2005).

Şekil 6.224 Kâtipzade Konağı Kestelli Caddesi cephesi (Pakben Mimarlık arşivi, 2005).

6.10.3 Yapım Tekniği

Kestelli Caddesi'nden giriş alan 21 ve 22 parsellerde bulunan yapılar üç katlı olup, bugün caddenin yükselmesiyle zemin katları yeraltında kalmıştır. 20 parseldeki yapı ise iki katlıdır. Geleneksel, ahşap karkas iskelet ve yığma kâgir, dış duvarlara sahiptirler. Dış duvarlar moloz taş olup, iç duvarlar bağdadidir. Sokağa bakan dış duvarları yaklaşık 45 cm olup, iç duvarlar 16 cm'dir. Yatayda çekme kuvvetlerini karşılamak amacıyla ahşap hatıllarla desteklenmiştir.

Yapılar konumları nedeniyle eğimli bir araziye oturduklarından, zemin kat döşemeleri sokaktan yüksekte konumlandırılmışlardır. 20 parsel sokak zeminiyle hemen hemen aynı kottadır. Özgün döşeme ve zemin kotu, zemin sondajı yapılamadığından ve yangın enkazı kaldırılamadığından kesin olarak, tespit edilememiş olup, çok da aşağıda olmadığı düşünülmektedir. Moloz taş duvarların üzerinde ahşap kadronajla üst katın ahşap döşemeleri taşıtılmıştır. Pencere üzerlerinde klasik tuğla hafifletme kemerleri ve taş basık kemerler bulunur. 20 parseldeki yapının dış ve iç duvarları yığma olup, dolgu malzemesi olarak taş ve yer yer tuğla, bağlayıcı olarak ise kireç harcı kullanılmıştır.

Şekil 6.225 Kâtipzade Konağı Kestelli Caddesi cephe rölövesi (21 ve 22 parsel) (Pakben Mimarlık arşivi, 2005).

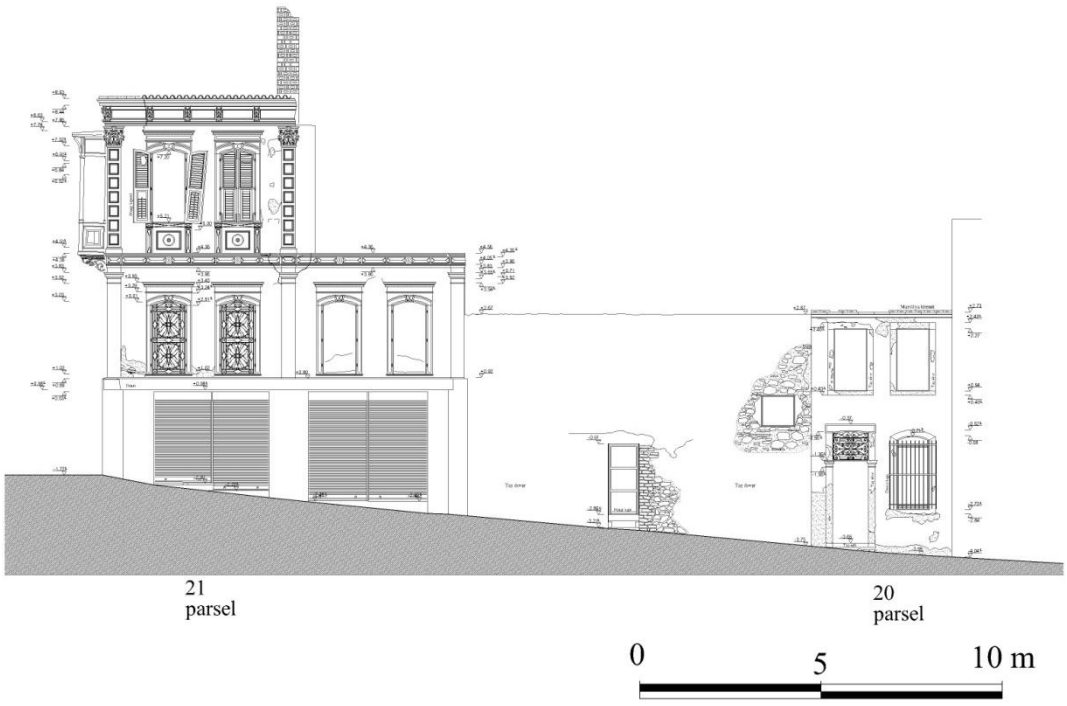

Şekil 6.226 Kâtipzade Konağı 442 Sokak cephe rölövesi (20 ve 21 parsel) (Pakben Mimarlık arşivi, 2005).

6.10.4 Malzeme kullanımı

Taş, tuğla ve ahşap; taşıyıcı, koruyucu ve dolgu malzemesi olarak oldukça fazla kullanılmıştır. Üst örtüde kullanılan kiremit, saçak ucu Marsilya olmak üzere alaturka kiremittir.

6.10.4.1 Düşey Kaplama Malzemesi

Yapının dış duvarları karışık toplama taşlarla kaplanmış olup sıvalıdır. Pencere ve kapı etraflarında söve taşları ile mukavemet arttırılmıştır. Yapıdaki pencereler 19,5 cm'lik, ana giriş kapısı ise 20 cm'lik sövelerle çevrilmiştir. Yapının iç ve dış duvarları kireç harçlı saman kıtıklı sıva ile örtülmüş olup, kireç badana ile boyanmıştır.

6.10.4.2 Yatay Kaplama Malzemesi

Zemin kat döşemesi grobeton olup, orijinal kaplama malzemesinin ne olduğu anlaşılamamaktadır. Üst kat döşemeleri ahşap kirişlemelerden oluşmuş olup üzeri rabıtadır. Yapının emniyeti amacıyla kapı, alt kat kepenkleri ve parmaklıkları dövme demirden imal edilmiş, yine metal menteşelerle sövelere sabitlenmiştir.

6.10.4.3 Örtü Malzemesi

Çatı, alaturka kiremiti ile örtülüdür.

6.10.4.4 Süslemeler

Yapının pencereleri ve kapısı etrafında söve taşları bulunmaktadır. Yapıda zemin katla 1. katı birbirinden ayıran taş silme mevcuttur. Yapının 1. kat cephesinde korent başlıklı taş pilastrlar ve bu seviyenin üstünde taş saçak altı silmesi bulunmaktadır. Zemin katın iç mekânlarında alçı tavan silmesi vardır.

6.10.5 Restorasyon Öncesi Durum

Yapılar restorasyon öncesine kadar birtakım değişikliklere uğramıştır. 22 parselde bulunan yapıda dış duvarlar bırakılmak suretiyle, plan şeması ve taşıyıcı sistem tamamen değiştirilmiş, betonarme karkas olarak yeniden imal edilmiştir. 21 parselin zemin kat döşemesi yükseltilerek bodrum kattaki mekânlar dükkan olarak kullanılmıştır. Bu işlemler sırasında, dış cephe açıklıkları betonarme kirişler ile geçilmiştir. 20 parselin cephesi hariç tamamı yıkıldığı için bu yapı ile ilgili bir müdahalenin varlığından söz etmek mümkün değildir. Yangın sonucu herhangi bir kazayı önlemek amacıyla yapının zemin kat girişleri tuğla duvar ile örülmüştür.

Geçirdiği büyük yangınlar sonucu yapı restorasyon öncesinde kullanılmamaktaydı. Su ve nem, aşırı sıcaklık, rüzgâr, fiziksel tahribat, malzemenin özelliği, bitişik yapılar ve ahşap zararlılarının yol açtığı konstrüktif deformasyonlar ve malzeme bozulmaları yakın zamanda yapılan bilinçsiz müdahalelerden sonra, elde kalan özgün kısımların ve plan şemasının korunması için projelendirme çalışmaları başlatılmıştır. Yapı 2005 Urla depreminden sonra cumbasını ve Kestelli Caddesi 1. kat cephesinin bir bölümünü kaybetmiştir (Şekil 6.227).

Şekil 6.227 Kâtipzade Konağı'nın Urla depremi sonrasında Kestelli Caddesi cephesi (Pakben Mimarlık arşivi, 2005 Ekim sonrası).

6.10.5.1 Yapısal Bozulma ve Deformasyonlar

Yapı, plan olarak kendi içinde dengeleri olan bir şemaya sahiptir. Dış duvarları 70 cm'ye varan kalınlıkta stabil temellere oturmaktadır. Zemin akıntı toprağı olup, zemin emniyet gerilmesi değeri düşüktür.

Şehrin, yol yapımı ve asfaltlama gibi sürekli müdahalelerle yükselmesi sonucu, özgün zemin kotu düşmüş, en ufak bir yağmurda alt katına su basar olmuştur. Bu nedenle alt kat döşemeleri tamamen su ve rutubet içindedir.

6.10.5.2 Malzemeye Yönelik Bozulmalar

Yangın sonucu yok olan çatı örtüsünden inen yağmur suyu, bütün duvarı tamamen su ve neme maruz bırakmıştır. Ayrıca yağmur suyunun taşıyıcı duvarlarda sebep olduğu aşırı tuzlanma taşların kimyasal yapısını bozmuş ve ufalanmalarına yol açmıştır. Restorasyon öncesinde yapı tamamen elden çıkmış durumdaydı. Elde kalan duvar sıvaları tümü ile dökülmüş ve dökülmekteydi. Ahşap hatıllar çürümüştür. Alt kat denizlik ve sövelerinde söz konusu bozulma çok net izlenmekteydi.

Zeminden doğrudan ve kapilariteyle yükselen su, duvarlarda genleşmelere ve sıvaların çatlamasına yol açmaktadır. Kireç harçlı saman kıtıklı sıvalarda çiçeklenmeler oldukça fazladır. Su ve nem problemi yığma duvarın taş, tuğla ve harcında ayrışmalar meydana getirmektedir.

Bütün cephelerdeki kaplamalar ve söveler hakim rüzgârın da etkisiyle taşınan tuzlu su buharıyla, sodyum sülfat ve kalsiyum karbonat tuzlarının açığa çıkmasına yol açmıştır. Kaplama taşlarının dış yüzlerinde önemli erimeler olduğu gözlenmiştir (Pakben Mimarlık Arşivi, 2006).

Dış cephe söve taşlarında, menteşe ve kenet gibi metal aksamın yol açtığı iki türlü yıpranmayı görmek olanaklıdır. Metalin ısısal genleşmesi sonucu açtığı çatlaklar içinde bulunan kükürt nemlenmiş ve tahribatı arttırmıştır. Menteşeler, kapı veya pencere kanadı gibi hareketli elemanların duvara tespiti amacıyla kullanıldıklarından

zaman içerisinde devinimden dolayı bağlı oldukları taşları çatlatmışlardır (Pakben Mimarlık Arşivi, 2006).

6.10.6 Restorasyon Süreci

Konut ve zemin katında dükkan olarak inşa edilen yapı, onarımdan sonra işyeri olarak kullanılmaya başlanmıştır. Yapıya yapılan çeşitli müdahaleler nedeni ile plan şemasının tam olarak okunamaması uygulamayı yönlendirmiştir. İç kısımlardaki müdahaleleri, yeterli izlerin olmaması sebebiyle nötr bırakarak, konstrüktif çözüm için çağın teknoloji ve malzemesi kullanılmıştır. Bu önlem yapının geride kalan, gabariyi, dış cephe ve konstrüksiyonunu, çatı örtüsünün aynen korunmasını içermektedir.

Öncelikle, yapının dikkatli bir görsel incelemesinden sonra, daha önceki onarım çalışmaları, temizlemeler, yapım aşamasında kullanılmış olan malzeme hakkında bilgi edinilmiştir. Bu amaçla, tarihsel ve arşivsel çalışmalar yapılmış malzemenin özelliği ile ilgili İzmir Maden Teknik Araştırma Bölge Müdürlüğü ve İller Bankası jeoloji uzmanlarıyla görüşülmüştür. Dış çevrenin fiziksel parametreleri, ısı, nem, solar radyasyon, rüzgârın yoğunluğu ve yönü, yağış miktarı, zemin su seviyesi, ortalama aylık ölçümler tespit edilmiştir. İç çevre ile ilgili olarak, yüzey ısısı, dışarıdan etkileyen solar ışınım, içerideki ısı ve ışık kaynakları, doğal havalandırma, kapılar ve pencereler yolu ile dışarı ile olan ilişkiler, yapının kullanımı ile ilgili bilgiler araştırılmıştır. Daha sonra yapının taşıyıcı sistemi, üst örtü, kaplamaları, iç ve dış süslemeler ile ilgili incelemelerde bulunulmuştur. Bozulmalar tespit edilmiştir (Pakben Mimarlık Arşivi, 2006).

Taşıyıcı Sistem

Yapının eğimli bir arazide konumlanması, çeşitli dönemlerdeki sokak dolgusunun yükselmesi sonucu, yağmur suyunun dış duvarlardan sürekli sızması gibi faktörlere bağlı olarak dış duvarlarda yoğun bir su ve rutubet sorunu vardır. Taş temeller devamlı suyla temas etmektedir. Kapilariteyle yükselen su, ahşap temel hatıllarının

ve zemin duvarları içinde bulunan ahşap taşıyıcı dikmelerin çürüyerek dağılmasına neden olmaktadır. Büyük olasılıkla temelleri oluşturan taş blokların arasındaki yapı harcının artık gerektiği gibi bağlayıcı özelliği kalmadığından yapının statik dengesini bozacak oturmaları artırmaktadır.

Yapının geçirdiği önemli yangınlar ve zaman içerisindeki mekânsal değişiklikler sonucu günümüzde, plan şeması tümüyle yok olmuştur. Bu nedenle projelendirme aşamasında yapılan öneriler, daha çok dış cephenin ve duvarının korunması ve onarımı ile ilgili olmuştur.

Yangın sonucu elde kalan, son iki cephe parçasının bir kısmı da, 2005 yılı Urla depreminde yıkılmıştır. Geri kalan kısım içeriden ve dışarıdan askıya alınarak kurtarılmaya çalışılmıştır. Dış duvarların düşey aksından kayması cephe kaplamaları ve taşıyıcı moloz örgünün bağlayıcıları arasındaki harçları kohezyon (yapışkanlık) kaybına yol açmıştır. Yapının dış duvarlarının içi sıva raspası yapılıp konstrüktif çatlakların olup olmadığı araştırılmıştır. İç duvarlar tamamen sökülmüştür. Yapıdaki çatlak, ayrılan duvarlara metal çubuklarla dışarıdan ve içeriden dikiş atılmıştır. Üst kat, düşey akstan kaymış dış duvarlar, tirifor ile çekilerek şakülüne getirilmiştir ve alt kat duvarlarına bağlanmıştır (Şekil 6.228 ve 6.229). İçten paslanmaz çelik örgü ile kaplanarak sıvanmıştır.

Şekil 6.228 Kâtipzade Konağı'ndaki şakülü kaymış duvar (Pakben Mimarlık Arşivi, 2007).

Şekil 6.229 Kâtipzade Konağı'ndaki şakülü kaymış duvarın düzeltilmesi (Pakben Mimarlık arşivi, 2007).

Şekil 6.230 Kâtipzade Konağı'nda çelik karkas yapımı (Pakben Mimarlık arşivi, 2007).

Yapının düşey ve yatay yüklerini alıp, dış duvarların eğikliğinin stabil olarak kalmasını sağlayacak çelik bir korse ile yapının dengelenmesi önerilmiştir. Temel, üst döşeme çelik kirişlemelerle, düşeydeki çelik kolonlara bağlanmıştır (Şekil 6.230).

Çelik döşemeler, galvaniz trapez saç ve hazır çelik hasır donatılı 5 cm'lik döşemeleri taşıyacak şekilde imal edilmiştir ve üzerleri ahşap kaplanmış, özgün döşeme kalınlığı aynı şekilde kalmıştır, alt kısım özgün ahşap lambri tavan olarak imal edilmiştir. Döşeme özgün kotuna taşınmıştır.

Konstrüksiyon, çelik karkas olup, bodrum kat duvarları temel olarak kullanılmıştır. Sistem üst kat yüklerini taşırken, aynı zamanda açılma eğilimi gösteren dış duvarlara da destek olmaktadır. Bu durumda dış duvarlar yalnızca kendilerini taşımaya başlamışlardır. Dikey çubukların bir kısmı duvarlar arasında gizlenirken bir kısmı da mevcut moloz taş duvarların içerisine alınmıştır. Çatı özgününe uygun olarak yeniden imal edilmiş, izolasyonu yapılıp, yapının özgün kiremitleri tekrar kullanılmıştır.

Mekân Organizasyonu

Yapı zemin kat dükkan, üst kat konut olarak inşa edilmiştir. Restorasyondan sonra işyeri olarak kullanılmaya başlanmıştır. İç duvarlarda ince sıva raspası yapılıp tekrar sıvanmış ve boyanmıştır.

Yapının iç duvarlarının büyük kısmı yangın ve depremden zarar görerek yok olmuştur. Mekân organizasyonu oluşturulurken yapının yıkılmış duvar izlerinden yeterli veri elde edilememesi nedeniyle özgün plan kurgusu yeniden oluşturulmamış, zeminde ve tavanda duvar izleri belli edilmiştir. Zemin katta üç dükkan tasarlanmıştır. Bu dükkanlar içeriden üst kattaki kısımlarla bağlanmıştır. 442 Sokak'tan cephe alan kısımda, (bodrum kat) da üç dükkan tasarlanmıştır.

Isıtma için mevcut bacalar kullanılarak, yeterli olmadığı anlarda elektrikle ısınma söz konusu olmaktadır. Mevcut aydınlatmada kullanılan özgün olmayan bergman borular sökülüp, yeni tesisat döşeme ve duvar içlerine alınarak gizlenmiştir. Temiz ve pis su tesisatı tamamen değiştirilmiştir.

Cepheler

Yapının cepheleri çeşitli taşlardan ve tuğladan oluşmuş moloz taş ile kaplıdır. Volkanik tüf, pencere ve kapı sövelerinde, tercih edilmiştir. Çevre yerleşmelerdeki yapılarda da oldukça sık kullanılan bu malzemenin su emme değeri oldukça yüksektir. Bünyesinde uzun müddet nemi korur ve iç kısımlardaki malzemeye iletir (Küçükkaya, 2004). Genellikle ocak çıkışında yumuşak ve kolay şekillendirilebilen bu taş bölgede pencere ve kapı sövelerinde sık kullanılmakla birlikte kaplama olarak bu olumsuz özelliğinden dolayı dış cephelerde ender olarak kullanılır.

Kaplamalardaki bozulmaları şu gruplarda toplamak mümkündür; beyaz kabuklanmalar; yapının denize yakınlığına bağlı olarak, rüzgârın da etkisiyle, kaplamalarda SO_4 tuzlarındaki kabuklar oluşmuş, Cl ve NO_3 tuzları ise kristalleşmeler ve çiçeklenmeler oluşturarak dökülmelere neden olmuştur. Taşın içinden yüzeyine doğru hareket eden tuzlar kabuklaşmanın engellenmesi nedeniyle yüzeye ulaşamayınca kabuk altında kristalleşip kabuğu itmekte, sonuçta yaprak halinde dökülmeye yol açmaktadır. Ayrıca atmosferdeki kükürt nem ile birleşerek SO_2, SO_2 de, H_2O ile birleşerek (daha çok kışın yakılan katı yakıtın yol açtığı bozulma) H_2SO_4 oluşturmuştur (Pakben Mimarlık Arşivi, 2007).

Yapı malzemesinin onarım ve koruma işlerinin sağlıklı yapılabilmesi için, tüm yapı üstten başlayarak tuzdan arındırılmış su ile basınçsız olarak yıkanmıştır. Daha sonra 100 cm^3 H_2O ya 10 gram arap sabunu, 1cm^3 amonyak ilave edilip, aşağıdan yukarıya doğru temizlenerek saf su ile durulanıp, sünger ile kurulanmıştır.

Yapının cephelerinde bulunan kalsiyum sülfat oluşumu sonucu kabuklanmaların giderilmesi amacıyla magnezyum trisilikat hamuru damıtık su ile uygulanarak magnezyumun sülfat ile birleşmesi ve magnezyum sülfatı oluşturması sağlanmıştır. Böylelikle magnezyum sülfat damıtık su ile kolayca yüzeyden alınmıştır. Yüzeysel yağ lekelerinin çıkarılması amacıyla, trikloretilen ile talk pudrası karıştırılıp pamukla ıslatmak suretiyle temizlik yapılmıştır. Zift lekelerinin temizliği için etil klorür ile kâğıt hamuru yapılmış, temizlik sonrası kalan leke %20'lik hidrojen peroksit ve

kaolin karışımı ile alınmıştır. Bitki lekeleri, metil klorür ile temizlenip, %20'lik hidrojen peroksit ile ağartılmıştır. Demir lekeleri, Titriplex III-E.D.T.A. (etilendiyamintetraasetikasit) %5 yine kağıt hamuru içerisinde uygulanmıştır. Yağın ve kirin bir arada bulunduğu kısımlarda ise altı ölçü su, bir ölçü Byprox (non iyonik deterjan), üç ölçü tiner, iki ölçü trikloretilen karışımından oluşan sıvı ile temizlenerek durulanmıştır (Pakben Mimarlık Arşivi, 2007).

Mermer aksam, %15'lik amonyum bikarbonat eriyiğini kağıt hamuru ile birlikte kullanarak temizlenmiştir. Burada önemli olan nokta taşların temizlenmesinde asit içeren hiç bir malzemeyi kullanmamak, bazik karakterli olanları en az kullanmaktır (uygulamada kullanılan bu yöntemler, UNESCO'ya bağlı ICCROM (Uluslararası Konservasyon - Restorasyon Merkezi - Roma) tarafından kabul edilmiş ve uygulanmaktadır) (Pakben Mimarlık Arşivi, 2007).

Mermerlerin dayanımını arttırmak için başvurulacak en iyi yollardan biri silikat banyosudur. İçindeki nem oranı iyice düşürülerek, vakum uygulanmıştır.

Onarımı mümkün olmayan kaplamalar çürütülerek çıkartılmış, yerine kendi malzemesinden kaplama konulmuştur. Kaplamalardan onarım kabul edebilecekler, silikon macunu ile tamamlanmıştır.

Yapılan yüzey temizliğinden sonra yüzey koruyucu bir malzeme ile kaplamaları dış etkilere kapalı duruma getirilmiştir. Bunun için kullanılan emprenye silikon uzun süre dayanmakta, suyu geçirmemekte, duvarın nefes almasına olanak vermektedir.

Metal malzeme yapıda, yapının emniyetini sağlamak amacıyla, kapı, parmaklık, korkuluk gibi yerlerde, menteşe olarak bu elemanları duvara bağlamak için ya da kenet olarak, söveleri bağlamak amacıyla kullanılmışlardır.

Menteşeler, kapı ve pencere kanadı gibi hareketli elemanların taşınması ve duvara tespiti amacıyla kullanılmışlardır. Bu nedenle zaman içerisinde hareketten dolayı bağlı oldukları söveleri çatlatmışlar ve ayrılmalarına sebep olmuşlardır. Bu çatlaklar

yoluyla ya da taşın su emme özelliğinden dolayı kenetlerin etrafındaki kükürt nemlenmiş ve çalışarak ayrılmayı hızlandırmıştır.

Kenet ve menteşe gibi metal aksam çıkartılıp, yerine genleşme değeri düşük ve korozyona dayanıklı krom çubuklar kullanılmıştır. Dövme demir kapı, parmaklıklar ve saç aksam boya sökücülerle temizlenip yeniden boyanmıştır. Yapıdaki tüm çürümüş ahşap doğramalar, özgün şekliyle yeniden imal edilip değiştirilmiştir. Dış cephe söveleri, üzengiler, panolar, pilastırlar gibi elemanların bozulmuş olanları çürütülerek çıkartılıp, yerlerine aynı malzemeden yenileri konulmuştur. Mümkün olduğu kadar özgün elemanlar onarılarak yerinde korunmuştur. Yapının dış cephelerine, derz dolgusu yapılıp kireç harcıyla onarılmıştır. Sövelerin bozulanları çürütülüp yenilenmiştir (Şekil 6.231).

Yapının sokaktan görülen doğu duvarındaki ve güneyde kalan dükkânın vitrini devir özelliği kazandığı düşünülerek olduğu gibi bırakılmıştır. Kestelli Caddesi'ndeki günümüzde yok olan metal kapılar, çağdaşı yapılardan esinlenerek yeniden imal edilip, yerine konulmuştur. Dış cephe saçak süslemeleri, onarılmıştır. Kuzey cephesi avlu duvarı kaldırılarak, 442 Sokak cephesindeki dükkanlara giriş sağlanmış, aynı sokaktaki sonradan tescillenen yapı ile arasında şeffaf bir kaplama giydirme cephe imal edilmiştir.

Şekil 6.231 Kâtipzade Konağı doğu cephesi silmelerinin onarım ve tamamlanması (Pakben Mimarlık arşivi, 2007).

6.10.7 Restorasyon Sonrası Durum ve Değerlendirme

Şekil 6.232 Kâtipzade Konağı'nın restorasyon sonrasındaki durumu (Pakben Mimarlık arşivi, 2007).

Yapının özgün işlevi zemin kat dükkân üst kat konut biçimindedir. Yapıya verilen yeni işlev ise işyeridir. Kestelli Caddesi ve Kemeraltı bölgesinde konut kullanımı günümüzde yok denecek kadar azdır. Kâtipzade Konağı restorasyon öncesinde atıl ve harap durumdadır. Amsterdam Bildirgesi'nin k maddesinde; yapıların çağdaş yaşam gerekleriyle işlev değiştirmelerinin, onların korunmalarında etkili olacağına değinilmektedir (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr). Bildirgede de aktarıldığı gibi yapının kullanımı ancak işyeri işleviyle mümkün olduğundan işyerine dönüştürülmüştür.

Restorasyon öncesi harap durumda olan ve kullanılmayan yapı yeniden kullanıma açılmıştır. Cepheler dışında büyük bir kısmı yok olduğundan, yapı kullanılamaz hatta tehlikeli bir durumdaydı. Yapının taşıyıcı sisteminin de büyük zarara uğramış, ayakta olan cephelerini bile taşıyamaz olduğu geçirdiği 2005 Urla depreminde cephenin bir bölümünü daha kaybetmesiyle gözler önüne serilmiştir. Bu depremle ayakta duran Kestelli Caddesi cephesinin bir bölümü yıkılmakla kalmamış, aynı zamanda şakülünden de kaymış, eğik duruma gelmiştir. Yine de yapı bu durumdayken özgün cephelerin korunması sağlanmış, teknolojiden yararlanılarak şakülünden kayan duvar

günler süren çalışmayla düzeltilmiştir (Şekil 6.232). Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu için İlkeler'in 3.15'inci maddesinde; harap strüktürlerin olabildiğince onarılarak korunması, tümüyle yenilenmemesi gerekliliğine değinilmektedir (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr). Bu yapıda ne kadar zor bir işlemle de olsa yapının elde kalan özgün cephe duvarlarının korunması sağlanmıştır. Biraz daha geç kalınsa kendiliğinden yıkılma ihtimali olan duvarlar düzeltilerek içten çelik bir korsaja alınmıştır.

Yapının plan şemasının çok iyi okunamaması restorasyon önerilerini şekillendirmiş ve özgün plan şemasına dönme çabası güdülmemiştir. Ancak mevcut duvarlar korunmuş ve duvar izleri uygulamada belli edilmiştir. Atina Tüzüğü 2. maddede; anıtların bütünlenmesinin varsayımlara dayanamayacağı, net veriler ışığında ve anıtın özgün ögelerinin çoğunluğu oluşturduğu durumlarda uygun olabileceği vurgulanmaktadır (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr). Yapıda varsayımlara dayanılarak yıkılan duvarlar yeniden inşa edilmemiş, olası izler bırakılmıştır. Yapının plan şemasının net okunamamasından ve eski projeleri olmamasından dolayı nötr bırakılması tüzüğün maddesiyle örtüşmektedir.

Atina Tüzüğü'nün 8. maddesi; restorasyon çerçevesinde yapılan eklerin açıkça algılanabilir olması, özgününden farklı malzeme kullanılarak ya da doku farklılaştırılmasıyla uygulama yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır (ICOMOS, 2016, http://www.icomos.org.tr). Bu bağlamda yapıda parsel birleştirmeye gidilmesi yapının bahçesi olduğu düşünülen açık mekânları ortadan kaldırmıştır. 442 Sokak cephesine bakan bölümde bahçe olduğu düşünülen kısım giydirme cepheyle kaplanarak diğer yapıdan ayrılmıştır (Şekil 6.233).

Şekil 6.233 Kâtipzade Konağı'nın restorasyon sonrasında 442 Sokak cephesi (Pakben Mimarlık arşivi, 2007).

Yapı 2007 yılından günümüze kadar aktif olarak kullanılmaktadır. Ancak günümüzde yapının cephesinde bulunan farklı boyutlardaki tabelalar ve satılan ürünlerin sergilenmesi yapının zemin ve bodrum katının algısını olumsuz etkilemektedir (Şekil 6.234).

Şekil 6.234 Kâtipzade Konağı'nın cephelerindeki tabela kirliliği (2015).

BÖLÜM YEDİ
DEĞERLENDİRMELER

7.1 Müdahalelere İlişkin Kavramlar

Zemin

Güçlendirme: Zemin emniyet gerilmesinin sağlanması amacıyla, yapının zeminine yapılan müdahaledir.

Temel Güçlendirme: Yapının zemininin yapıyı taşıyamayacak durumda olması ve yapının temelinin de yapının düşey yüklerini karşılayamaması durumunda temele güçlendirme ya da ek temel yapılmasıdır.

Zemin Suyu Engelleme: Yapıların deniz kıyısında olmaları, zeminden kaynaklanan suyun yapıların temel ve bodrumlarına zarar verme durumlarında ya da zemin suyu yükselmesi nedeniyle yapılan işlemdir. Zemin suyundan kaynaklanan rutubet sorunları yalıtım malzemeleriyle çözülürken; zemin suyu yükselmesi bodrum katlara 10 cm kalınlığında donatılı ve özel harçlı bir beton yapımıyla engellenmektedir.

Taşıyıcı Sistem

Güçlendirme: Taşıyıcılıklarını yitirmiş sistemlerde yapının kendini ve hareketli yükleri taşıması ve deprem yüklerini karşılaması amacıyla, taşıyıcı sisteme yapılan müdahaledir.

Konstrüktif Çatlak Onarımı: Yapılarda bulunan konstrüktif onarımdır. Konstrüktif çatlak onarımında genellikle epoksi enjeksiyonu kullanılmıştır.

Özgününe Uygun Yenileme: Yapılarda sıva raspası sonucunda ortaya çıkan ya da sıva kaybı nedeniyle algılanmakta olan taşıyıcılıklarını yitirmiş elemanların özgün

nitelikte ve kesitte malzemeyle yenilenmesidir. İncelenen örneklerde genellikle bu taşıyıcılar ahşap karkas sistemi oluşturan ahşap taşıyıcılardır. Yenileme işlemi yapılmadan önce ahşap taşıyıcılar emprenye edilmektedir.

Bakım Onarım: Taşıyıcılık özelliğini yitirmemiş, fakat dış etkenlerden zarar görmüş elemanların bakım ve onarımıdır. Ahşap taşıyıcıların zımparalandıktan sonra yerinde fırça yardımıyla emprenye edilmesi ya da çürümüş bölümlerinin kesilerek yerine aynı malzeme özelliklerinde ve kesitte parça eklenmesidir. Çelik taşıyıcılarda boya raspasından sonra taşıyıcıların üzerlerinin şeffaf epoksi ile kaplanmasıdır.

Yeni Sistem Oluşturma (Farklı Malzeme ile): Yapıların taşıyıcı sistemlerinin tümüyle yok olması ya da kullanılamayacak durumda olması nedeniyle yapılan işlemdir. Bu müdahalede yapının taşıyıcı sisteminden farklı bir malzeme seçilerek kullanılması gerçekleştirilmektedir.

Çatı

Bakım Onarım: Yapıların zarar gören çatı elemanları ve üst örtü malzemelerinin onarımını kapsamaktadır. Ahşap çatılarda çürüyen elemanların değiştirilmesi ya da yerinde bakımının yapılması sağlanmaktadır. Kiremit aktarımı yapılarak, kırılan veya uyumsuz kiremitlerin değiştirilmesidir.

Yenileme

Farklı Malzeme ile: Yapıların kullanılamayacak kadar zarar görmüş üst örtülerinin farklı malzeme ile özgün formuna uygun olarak yenilenmesidir.

Özgün Malzeme ile: Yapıların kullanılamayacak kadar zarar görmüş üst örtülerinin özgün malzeme ile özgün formuna uygun olarak yenilenmesidir.

Mimari Ögeler

Duvarlar:

Raspa: Yapılardaki duvar yüzeylerinin, altını araştırmak amacı ile mekanik yöntemlerle kazınmasıdır. Raspa başlığı altında sıva ve boya raspası incelenmektedir. Sıva raspası genellikle konstrüktif endişeyle sıvanın kaldırılmasında kullanılmıştır. Boya raspası ise yapının cephelerinde, iç duvarlarında ve saçak altı kaplamalarında özgün boya renginin ortaya çıkarılmasında kullanılmıştır.

Temizleme (cepheler): Cephe temizliği incelenen örneklerde genellikle taş veya taş kaplamalı cephelerde uygulanmıştır. Taş cephelerin yüzeylerinde bulunan çeşitli kir tabakalarının (is, yağ, zift lekeleri gibi) mekanik ve kimyasal yollarla yüzeyden alınmasıdır. Öncelikle mekanik yöntemlerden biri olan arap sabunu ve saf su karışımından oluşan bir karışımla cephenin temizlenmesi gerekmektedir. Daha sonra ortaya çıkan bu yöntemle temizlenmesi mümkün olmayan kısımlarda kimyasal yöntemlere başvurulmaktadır.

Kalsiyum sülfat oluşumu sonucu kabuklanmalar, yüzeysel yağ lekelerinde, zift, bitki, demir lekelerinde ve yağ ile kirin bir arada bulunduğu durumlarda kullanılan kimyasallar farklıdır.

Bakım Onarım: Duvarlarda yapılan bakım onarım; sıva, derz, cephe motifleri, saçak altı kaplaması ve sıva çatlağı başlıkları altında incelenmiştir. Sıva onarımı yapının sıvası dökülmüş ya da zarar görmüş kısımlarının özgün sıva içeriğinin elde edilmesinden sonra sıvanmasıdır. Derz onarımı; duvarlarda tespit edilen derz boşalmalarının onarımının özgününe uygun yapılmasıdır. Cephe motiflerinin bakım ve onarımında motiflerin kırılan kısımlarının özgününe uygun olarak tamamlanması gerçekleştirilmiştir. Sıva çatlaklarında ise özgün sıvaya uygun malzeme ile onarım söz konusudur. Bazı sıva çatlakları macunla doldurularak üzerleri boyanmıştır.

Özgününe Uygun Tamamlama: İç duvarlar ve cepheler başlıkları altında incelenmiştir. İç mekânlarda bulunan silme, duvar resmi, kalem işi; dış duvarlarda bulunan saçak silmesi ve kat silmesi gibi elemanların zarar görmüş küçük kısımlarının özgün detayda ve malzemeye uygun tamamlanmasıdır.

Özgününe Uygun Yenileme: Duvarlardaki yenileme işlemleri sıva, taş (cephe kaplamaları) ve duvar yenilemeleri olmak üzere üç bölümde incelenmiştir. Sıva yenilemeleri, iç ve dış cephede raspa yapılmış duvarlarda ve sıvalarını kaybetmiş duvar yüzeylerinde yapılmaktadır. Yenileme işlemi özgün sıva içeriğinin incelenerek buna uygun olarak hazırlanan sıvanın duvar yüzeylerine uygulanmasıdır. Taş cephe kaplamalarında yenileme, zarar görmüş olanlarının çürütülerek çıkarılması ve yerine özgün nitelikte malzemenin konmasıdır. Duvar yenilemesi kapsamında, taşıyıcı olmayan, zarar görmüş, yıkılmak üzere olan ya da büyük bir kısmı yıkılmış duvarların özgününe uygun olarak yeniden imal edilmesi ele alınmıştır.

Sağlamlaştırma: Duvar yüzeylerinde bulunan duvar resmi ve kalem işlerinin sağlamlaştırılması işlemidir. Yapılarda bulunan duvar resmi ve kalem işlerinin kalan kısımlarının sağlamlaştırılması çatlakların tamir harcı ile doldurulmasıdır. Tamamlama ise eksik kısımların özgün boya renklerine ve içeriğine uygun olarak tamamlanmasıdır. Tamamlamada esas olan yakından bakıldığında tamamlanan kısımların belli olması, uzaktan bakıldığında ise bir bütün oluşturmasıdır.

Tavanlar:

Raspa: Sıva ve boya raspası olarak iki müdahale incelenmiştir. Sıva raspası, tavanlarda altı araştırılacak döşemelerin sıvalarının mekanik yöntemlerle yüzeyden alınmasıdır. Boya raspası, alt katman boyanın incelenmesi veya üzeri boyanmış tavan resminin ortaya çıkartılması amacıyla yapılmaktadır.

Onarım: Onarım başlığı altında; sıva, tavan kaplamaları, tavan göbeği, silme, motif ve kalem işlerine yapılan müdahaleler incelenmiştir. Sıva onarımı, tavanlarda dökülen sıvaların ya da sıva çatlaklarının özgün sıva harcı içeriğine uygun

malzemeyle sıvanarak onarılmasıdır. Tavan kaplamaları incelenen örneklerde genellikle ahşaptır. Ahşap malzemeye yapılan yüzey uygulaması (zımparalama, fırça yardımıyla emprenye ve cilalanması ya da boyanması) ve çürümüş kısımların çıkartılarak özgün nitelikte ve biçimde malzeme ile değiştirilmesidir. Tavan göbeği onarımı alçı malzemeden yapılmış tavan göbeklerinde, zarar görmüş kısımların özgün malzemeyle onarılmasıdır. Silme onarımı, çatlamış ya da düşmek üzere olan parçaların özgün malzemeyle yerinde sabitlenmesi, çatlakların doldurulmasıdır. Tavan motifleri sıva üzerine boyama ile yapılan motifleri kapsamaktadır. Bu bağlamda özgün boya renginin uzman görüşleriyle tespit edilmesi ve silinmeye başlamış motiflerin güçlendirilmesidir. Kalem işi uygulaması da motif onarımıyla benzer şekilde yapılmaktadır. Burada amaç silinmekte olan kalem işlerinin boyama ile güçlendirilmesidir.

Özgününe Uygun Tamamlama: Silme, motif, kalem işi ve kubbe kasnağı başlıkları altında irdelenmiştir. Eksik tavan silmelerinin özgün malzeme ve biçimde tamamlanmasıdır. Motiflerde ve kalem işlerinde bir kısmı silinen ya da nem etkisiyle dökülen boyaların özgün renklerine ve şekillerine uygun olarak tamamlanmasıdır. Kubbe kasnağındaki alçı silmelerin eksik kısımlarının özgününe uygun biçimde tamamlanmasıdır. Bu işlem için kasnak silmesinin detayı çıkartılmalı, zarar görmemiş kısımlarından kalıplar oluşturulmalı ve eksik bölümler bu kalıplarla imal edilmelidir.

Özgününe Uygun Yenileme: Sıva ve tavan göbeği incelenmiştir. Sıva yenilemesi raspa yapılan tavanlarda ya da sıvasını tümüne yakın bir biçimde kaybetmiş tavan yüzeylerinde özgün içerikte sıvayla yapılmaktadır. Tavan göbekleri için yenileme biçimlenişi hakkında net veriler elde edilen örneklerde özgününe uygun olarak tavan göbeği üretilmesi ve monte edilmesidir.

Sağlamlaştırma: Duvar resmi ve kalem işi başlıkları altında incelenmiştir. Bu iki müdahalede de duvar resimlerinin ve kalem işlerinin bulundukları sıva yüzeylerinin özgün harç içerikleriyle sağlamlaştırılması söz konusudur.

Döşeme Kaplamaları:

Yenileme: Zarar görmüş döşeme kaplamalarının özgününe uygun malzeme ve boyutlarda yeniden imal edilmesidir. Tümüyle yok olmuş ve özgün biçimlenişi hakkında veri elde edilemeyen durumlarda farklı malzemeyle yenileme söz konusu olmaktadır.

Bakım Onarım: Zarar görmüş ancak kullanılabilir durumda olan döşeme kaplamalarının bakım ve onarımıdır. Ahşap yüzeylerde, zımparalama, fırça ile emprenye ve cila ya da kırılan ve çürüyen kısımların özgününe uygun malzemeyle değiştirilmesi söz konusudur. Mermer ve karo siman yüzeylerde ise zarar görmüş kısımların çıkartılarak özgününe uygun biçimde yenilenmesi ve yüzeylere makineli silim yapılmasıdır.

Doğramalar: İncelenen başlıklar altında iç mekân ve cephelerde bulunan doğramalar ele alınmıştır.

Boya Raspası: Zamanla boya katmanının kalınlaştığı veya yer yer zarar görmüş boyanın ısıl işlem ya da zımpara yöntemiyle yüzeyden alınmasıdır. Metal elemanlarda kimyasal boya ve pas sökücüler kullanılmaktadır.

Bakım Onarım: Boya raspası sonrasında ahşap yüzeylerin zımparalanarak düzeltilmesi, fırçayla emprenye edilmesi cila ya da boya yapılması çürüyen kısımlarının özgün nitelikte malzemeyle değiştirilmesidir. Metal yüzeylerde boya raspası sonrasında koruyucu sürülerek boyanması, varsa eksik kısımların tamamlanmasıdır.

Özgününe Uygun Yenileme: Kullanılamayacak durumda olan ya da yok olmuş ancak özgün biçimlenişi ve malzemesi hakkında net verilerin elde edildiği durumlarda özgün nitelikte malzeme ve detayda doğrama üretimi ve montaj işlemidir.

Mekân Kurgusu

Özgün Mekân Kurgusunun Ortaya Çıkarılması: Mekân kurgusunun değiştirilmiş olduğu yapılarda özgün mekân kurgusunun geri kazanılması işlemidir.

Niteliksiz Eklerin Kaldırılması: Özgün mekân kurgusunun ortaya çıkarılması amacıyla niteliksiz olduğu kanıtlanan duvar ve bölme elemanlarının kaldırılmasıdır.

Özgün Malzemeyle Duvar Örülmesi: Özgün duvar izlerinin bulunması ya da daha önceden çizim veya fotoğraflarla belgelenmesi durumunda özgün malzeme kullanılarak mekân kurgusunun tamamlanmasıdır. Özgün mekân kurgusuna ait verilerin netliğinden şüphe duyulan yapılarda bu müdahale yapılmamalıdır.

Yeni Mekân Kurgusu Oluşturma (Farklı Malzeme ile):

İşlev değiştiren ya da günümüz konfor koşullarında ve yönetmeliklere uygun olarak mekân oluşturulmasıdır. Sonradan oluşturulan ve kullanıcı gereksinimleri doğrultusunda gelişen bu uygulamada çağdaş, hafif ve sökülebilir malzemelerin kullanılması esastır.

Ek Kütle

Yapılara ek kütle inşa edilmesidir. İncelenen örnekte eklenen kütle yapının bahçesinde, yapıya bitişik olarak ve çağdaş yapım tekniği ve malzemeleriyle, yalın cepheli olarak yapılmıştır.

7.2 İncelenen Yapılara Ait Değerlendirmeler

İzmir ve mümkün olduğunca çevre ilçeler ve kırsal yerleşimler özelinde ele alınan bu çalışmada, yapıların sistem ve malzeme özellikleri, bozulmaları ve müdahale yöntemleri irdelenmiştir. Bu konular çerçevesinde özgün örnekler sunulmuştur.

Tarihi yapılarda kullanılan sistemler irdelendiğinde, üst katlara çıkıldıkça yapıyı ve sistemi hafifletmek söz konusudur. Yığma başlayıp ahşap karkasla devam eden yapılarda hem sistemin hafiflemesi hem de esnekliğin artırılması istenmektedir. Betonarme yapılarda da aynı durum bulunmaktadır. Kagir dış duvarlarda kalınlığın, betonarme kolonlarda kesitin üst katlara çıkıldıkça düştüğü görülmektedir. O halde güçlendirme uygulaması yapılacak yapıların bu özellikleri göz önünde bulundurularak, sisteme fazla yük bindirmeyen bir yöntem belirlenmesi gereklidir.

Çalışmanın ana bölümünü oluşturan bölüm altıda incelenen yapılar üzerinden çeşitli tablolar oluşturularak, bu tablolar irdelenmiştir. Tablolar üzerinden okumalar yapılarak yapıların yıpranmışlık, özgünlük ve uygulanan müdahale durumu derecelendirilmiştir. Müdahale yoğunluğu olan yapı kısımları incelenmiştir. Müdahale terimleri açıklanarak, uygulanan teknikler anlatılmaya çalışılmıştır.

Tablo 7.1 Yıpranmışlık tablosu

Yıpranmışlık Durumu / Yapılar		Zemin	Taşıyıcı sistem	Üst örtü	Yapı ögeleri	
					cephe	iç mekân
Osmanlı Bankası, Konak		8	6	2	6	5
Tekel Deposu, Alsancak		6	7	2	5	4
Torbalı Abdülhamit Köşkü		0	5	9	8	9
Braggiotti Levanten Köşkü, Turan		4	4	5	8	7
Aslanlı Köşk, Küçükyalı		0	0	1	7	4
Kemer Tren İstasyonu		0	5	8	8	7
Aya Voukla Kilisesi		0	6	4	6	5
Aya Voukla Kilisesi Müştemilatları	Çocuk Kütüphanesi	0	5	8	8	6
	Muhtarlık	0	8	9	8	8
	Halk Kütüphanesi	0	7	8	6	8
	Tuvalet (Eski Kazan Dairesi)	0	2	6	8	5
Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu		0	2	4	3	6
Salepçioğlu Camii		0	1	3	6	6
Kâtipzade Konağı, Kestelli		2	9	9	9	9

*Derecelendirme az yıpranmışlıktan (0'dan), çok yıpranmışlığa (10'a) doğru yapılmıştır

İncelenen yapıların yıpranmışlık durumunu gösteren tablo yukarıdadır. Yıpranmışlıklar; zemin, taşıyıcı sistem, üst örtü ve yapı ögeleri olmak üzere dört grupta incelenerek derecelendirilmiştir.

Osmanlı Bankası'nın zemin problemleri on üzerinden sekiz ile derecelendirilmiştir. Yapılan zemin etütlerinde zemin emniyet gerilmesinin oldukça

düşük olduğu ve zemin sıvılaşması tespit edilmiştir. Yapının taşıyıcı sisteminin deprem yüklerini karşılayamadığı ortaya çıkmıştır. Bu yüzden derecelendirmesi on üzerinden altıdır. On üzerinden iki ile derecelendirilen üst örtünün genel olarak iyi durumda olduğu ancak bazı bölümlerinde yağmur suyu almasına bağlı sorunlar olduğu gözlemlenmektedir. Yapı ögelerinin durumuna bakıldığında cephede bulunan doğramaların bir kısmının zarar gördüğü anlaşılmaktadır. Ayrıca müştemilat yapısı cephesinin çimento menşeli sıva kullanılarak kapatılması cephe ögelerini gizlemiştir. On üzerinden altı ile derecelendirilmiştir. İç mekân ögelerine bakıldığında cephe ögelerinden daha iyi durumda olduğu görülmektedir. Bu yüzden on üzerinden beş ile derecelendirilmiştir.

Tekel Deposu için yapılan zemin araştırmalarında zemin emniyet gerilmesinin yeterli olmadığı ortaya çıkmıştır. Zemin yıpranmışlık derecesi on üzerinden altıdır. Taşıyıcı sistem analizi ile kolonların, kirişlerin mevcut donatı ve beton kapasitesinin yetersiz kaldığı görülmüştür ve on üzerinden yedi ile derecelendirilmiştir. Yapının üst örtüsü teras çatıdır ve birtakım nem sorunları görülmüştür. Bunun dışında büyük bir sorun görülmediğinden on üzerinden iki ile derecelendirilmiştir. Cephede bulunan doğramaların ve ferforjelerin büyük bir kısmı iyi durumdadır. Ancak doğramaların bir bölümü yok olmuş ve beton kat silmeleri ve pilastrlar yer yer zarar görmüştür. Derecelendirmesi on üzerinden beştir. İç mekân ögelerinde, merdiven, korkuluk ve küpeştelerde, büyük bir bozulma meydana gelmemiştir. Buna karşın ahşap rabıtalarda aşınma ve biyolojik etmenlere bağlı bozulmalar yoğun olarak gözlemlendiğinden on üzerinden dört ile derecelendirilmiştir.

Torbalı Abdülhamit Köşkü'nün bulunduğu zeminde bir zemin sorununa rastlanmamıştır. Bu yüzden zemin derecesi on üzerinden sıfırdır. Taşıyıcı sistemin kendi kendini ve üst örtüyü taşıma kapasitesinin düştüğü tespit edildiğinden on üzerinden beş ile derecelendirilmektedir. Üst örtü büyük ölçüde yok olmuş ve zarar görmüştür. Derecesi on üzerinden dokuzdur. Yapı ögelerine bakıldığında cephede bulunan doğramalar büyük ölçüde zarar görmüş açıklıklar yer yer kapatılmıştır. Cephede bulunan taş taklidi imitasyon sıva büyük ölçüde dökülmüştür. Saçak altı silmeler zarar görmüştür. Bu yüzden derecesi on üzerinden sekizdir. Yapının iç

mekân ögelerinin büyük bir kısmı da yok olmuştur. Dolayısı ile derecesi on üzerinden dokuzdur.

Braggiotti Levanten Köşkü bulunduğu konum nedeniyle zemin suyuna maruz kalmıştır. Yapı deniz kıyısındadır ve bodrum katında zamana göre 50 - 60 cm ile 30 - 40 cm arasında değişen su bulunmaktadır. Bu da zemin sorununu beraberinde getirmektedir ve derecesi on üzerinden dört olmuştur. Yapı kendi kendini ve hareketli yükleri taşıyabilir durumdadır; ancak yakın geçmişte kule katında çıkan yangın nedeniyle kule katı ve döşemeleri kullanılamaz duruma gelmiştir. Bu nedenle derecesi on üzerinden dörttür. Bu kapsamda üst örtü de zarar gördüğünden derecelendirmesi on üzerinden beştir. Cephede bulunan doğramaların büyük bir kısmı yok olmuş veya doğramalar zarar görmüştür. Zemin katta bulunan iki adet demir kapı yağmalanmıştır. Derecesi on üzerinden sekizdir. İç mekân ögeleri kısmen daha iyi durumdadır. Üst kata çıkan merdivende taşıyıcılık sorunu tespit edilmiştir. 1. katı kule katına bağlayan merdiven yangından zarar görmüş; 1. kat tavan göbek ve silmeleri yer yer dökülmüştür. Bu nedenle derecesi on üzerinden yedidir.

Aslanlı Köşk zemin sorunu olmayan bir yapıdır ve derecesi on üzerinden sıfırdır. Yapılan analizlerde taşıyıcı sisteme ait bir problem gözlenmemiştir. On üzerinden sıfır ile derecelendirilmiştir. Üst örtüde belirgin bir sorun gözlenmemekle birlikte yer yer yağmur suyu geçirdiği görüldüğünden derecesi on üzerinden birdir. Yapının cephe ögeleri olan beton malzemeyle yapılmış süslemeler büyük ölçüde iyi durumdadır. Buna rağmen dış cephedeki bütün ahşap doğramalar yok olmuştur (Yapının boş kaldığı dönemde yağmalandığı düşünülmektedir). Bu nedenle derecesi on üzerinden yedidir. İç mekân ögelerinin durumu kısmen daha iyidir ve derecesi on üzerinden dörttür.

Kemer Tren İstasyonu denizden uzak konumu nedeniyle zemin sorunlarına maruz kalmamıştır. On üzerinden sıfır ile derecelendirilmiştir. Taşıyıcı sistem sorunları döşemelerinin sehim yapmasıyla ortaya çıkan ve artık taşıyıcılığını yitirmeye başlamış 1. kat döşemeleri ve raspadan sonra yığma duvarlarda ortaya çıkan konstrüktif çatlaklardır. Bu yüzden derecesi on üzerinden beştir. Yapının çatısının tavan kaplamaları açıldığında büyük ölçüde zarar gördüğü ortaya çıkmıştır ve on

üzerinden sekiz ile derecelendirilmiştir. Cephede bulunan doğramaların büyük bir kısmı bakımsızlıktan kullanılamaz duruma gelmiştir. Yapının özgün kepenklerinin ikisi dışında hemen hemen hepsi yok olmuştur. Saçak altı silmelerinde yer yer kayıplar meydana gelmiştir. Derecesi on üzerinden sekizdir. İç mekândaki ögeler de büyük ölçüde zarar görmüştür. 1. kat döşemelerinin hareketi tavan sıvalarını ve döşeme kaplamasını etkilemiştir. İç mekânda bulunan ahşap doğramalarda kırılmalar meydana gelmiştir. Derecesi on üzerinden yedidir.

Aya Voukla Kilisesi zemin araştırmaları sonucunda bir soruna rastlanmamıştır. Bu nedenle derecesi on üzerinden sıfırdır. Taşıyıcı sisteminde yapılan araştırmada yapının yatay yüklere dayanımı konusunda yetersiz kalabileceği algılanmıştır. Galeri katında geçmiş dönemlerde çıkan yangın nedeniyle ahşap karkas elemanlar taşıyıcılıklarını yitirmiştir. Galeri katı volta döşeme tuğlalarında bozulma ve harç boşalması görülmektedir. Derecesi on üzerinden altıdır. Üst örtüyü oluşturan ahşap karkas taşıyıcı elemanların bir kısmının yağmur suyu tahribatıyla taşıyıcılıklarını yitirmeye başladıkları gözlenmektedir. Bu nedenle on üzerinden dört ile derecelendirilmiştir. Cephede bulunan ögeler saçak altı silmesi, pencere ve kapı açıklıklarını oluşturan söveler, doğramalardan oluşmaktadır. Yapının doğramaları büyük ölçüde zarar görmüş ve bir kısmı yok olmuştur. Saçak altı silmelerinde yer yer bozulmalar görülmektedir. On üzerinden altı ile derecelendirilmiştir. İç mekân ögelerinde çatıdan kaynaklanan su sorunu nedeniyle bozulmalar meydana gelmiştir. Yıpranmışlık derecesi on üzerinden beştir.

Kilisenin müştemilatları niteliğindeki Çocuk Kütüphanesi, Muhtarlık, Halk Kütüphanesi ve Tuvalet (Kazan Dairesi) yapıları yıpranmışlık durumu açısından ana yapı ile özdeş durum yansıtmadığından söz konusu yapılar ile ilgili tespitlerde bulunulmuştur. Yapıların zemin etütlerinde bir zemin sorununa rastlanmamıştır. Bu nedenle dereceleri sıfırdır. Çocuk Kütüphanesi'nin iç duvarlarının bir kısmı, ön cephe duvarı büyük zarar görmüştür. Döşeme kirişlerinin bir kısmı da zarar gördüğünden taşıyıcı sistemin yıpranmışlık derecesi on üzerinden beştir. Üst örtüsünün bir kısmını kaybetmiş ve kullanılamaz duruma gelmiştir. On üzerinden sekiz ile derecelendirilmiştir. Cephe ögeleri bağlamında pencere doğramaları büyük ölçüde

zarar görmüştür. Pencere kanatlarının çoğu yok olmuştur. Bu nedenle on üzerinden sekiz ile derecelendirilmiştir. İç mekân ögeleri olan ahşap doğramaların bir kısmı yok olmuş ve zarar görmüştür. Derecesi on üzerinden altıdır. Muhtarlık binası zemin ve 1. kat taşıyıcıları zarar görmüş durumdadır. Zemin kattaki taşıyıcıların durumu 1. kata göre daha iyidir. Derecesi on üzerinden sekizdir. Yapının üst örtüsünü oluşturan elemanlar zarar görmüş ve çatı çökmek üzeredir. On üzerinden dokuz ile derecelendirilmiştir. Cephede bulunan ahşap doğramalar zarar görerek kullanılamaz duruma gelmiştir. Cephenin 1. kat duvarının üçte birlik kısmı yıkılmıştır. Bu nedenle derecesi on üzerinden sekizdir. İç mekânda bulunan ahşap doğramaların büyük bir kısmı çürüdüğünden derecesi on üzerinden sekizdir. Halk Kütüphanesi'nin taşıyıcı sistemini oluşturan ahşap karkas elemanların büyük bir kısmı çürüdüğünden yıpranmışlık derecesi on üzerinden yedidir. Üst örtü büyük ölçüde zarar görmüştür. Derecesi on üzerinden sekizdir. Cephe ögelerini oluşturan ahşap doğramalar zarar görmüş, saçak altı silmesinde çatlaklar meydana gelmiştir. Bu nedenle derecesi on üzerinden altıdır. İç mekân ögelerini oluşturan ahşap doğramalar tahrip olmuştur. On üzerinden sekiz ile derecelendirilmiştir. Tuvalet (Kazan Dairesi) yapısı taşıyıcı sistem açısından değerlendirildiğinde yalnızca bir duvarının yıkılmak üzere olduğu anlaşılmaktadır. Taşıyıcı sistem yıpranmışlık derecesi on üzerinden ikidir. Üst örtü zarar gördüğünden derecesi on üzerinden altıdır. Ahşap doğramaların bir kısmı yok olmuştur ve birtakım pencere açıklıkları kapatılmıştır. Kalan ahşap pencere doğramaları zarar görmüştür. Derecesi on üzerinden sekizdir. İç mekân ögelerinin yıpranmışlık derecesi on üzerinden beştir.

Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu için yapılan zemin etütleri sonucunda zemin sorunu bulunmadığı tespit edilmiştir. Taşıyıcı sisteminde bir problem algılanmamakla birlikte sıva raspası sonucunda birtakım konstrüktif çatlaklar ortaya çıkmıştır. 1. kat döşemesindeki ahşap lambrilerin altı araştırıldığında ahşap kirişlerin bazılarının çürümüş ve taşıyıcılıklarını yitirmiş olduğu ortaya çıkmıştır. Derecesi on üzerinden ikidir. Yapının üst örtüsünde yağmur suyundan kaynaklanan nemlenme, ahşap çatı elemanlarında kısmi çürümeler meydana gelmiştir. Bu nedenle on üzerinden dört ile derecelendirilmiştir. Cephe ögelerinin büyük kısmını oluşturan pencere doğramaları yakın dönemde değiştirilerek PVC pencere takılmıştır. PVC

pencerelerde bir sorun bulunmamaktadır. Metal kapıları ise yerindedir. Ahşap saçaklarda yer yer aşınmalar görülmektedir. Bu nedenle derecesi on üzerinden üçtür. İç mekân ögelerini oluşturan karo siman döşeme kaplamalarında yoğun kullanımdan kaynaklanan aşınma ve silinme algılanmaktadır. Ahşap doğramalarda ise yoğun bir boya katmanı görülmektedir. Ahşap tavan kaplamalarında yer yer bozulmalar bulunmaktadır. Derecesi on üzerinden altıdır.

Salepçioğlu Camii zemin araştırmaları sonucunda zemin problemi olmadığı ortaya çıkmıştır ve on üzerinden sıfır ile derecelendirilmiştir. Taşıyıcı sisteminde herhangi bir deformasyona rastlanmamış ve yapılan incelemeler sonucu yapının statik açıdan dengeli olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak gergi demirlerinde yer yer paslanma meydana gelmiştir. Bu nedenle on üzerinden bir ile derecelendirilmiştir. Üst örtüdeki kurşun kaplamada kısmi bozulmalar görülmüştür. Derecesi on üzerinden üçtür. Cephelerde bulunan ahşap doğramaların bir kısmı kullanılamayacak durumdadır. Taş cephe ögelerinde yer yer kopmalar görülmektedir. Çimento harç ile niteliksiz derz müdahalesi yapılmıştır. Cephedeki metal elemanlarda paslanmalar bulunmaktadır. On üzerinden altı ile derecelendirilmiştir. İç mekânda ise doğramalarda yer yer bozulmalar görülmektedir. Yapının duvar ve kubbesinde yoğun olarak bulunan kalem işlerinde silinmeler bulunmaktadır. Mahfil katına çıkan merdivenin taşıyıcılığının azaldığı tespit edilmiştir. Derecesi on üzerinden altıdır.

Kâtipzade Konağı'nın zemin araştırmaları sonucunda zemininde büyük bir sorun olmadığı ortaya çıkmıştır. Ancak yol kotunun yükselmesi nedeniyle zemin kotu yol seviyesinin altında kalmış ve su sorununu beraberinde getirmiştir. Bu nedenle derecesi on üzerinden ikidir. Yapının taşıyıcı sistemi geçirdiği büyük yangınlar ve 2005 Urla depremi sebebiyle büyük hasar almıştır. Yapı kendi kendini bile taşıyamaz durumdadır, döşemelerinin hemen hemen hepsi ve çatı örtüsü büyük ölçüde yok olmuştur. Bu nedenle taşıyıcı sistem ve üst örtü yıpranmışlık dereceleri on üzerinden dokuzdur. Yapı ögeleri incelendiğinde cephe ögelerinin büyük ölçüde zarar gördüğü ve bir kısmının da yok olduğu tespit edilmiştir. Derecesi on üzerinden dokuzdur. Yapının iç mekân ögelerinin hemen hemen hepsi yok olmuştur. Kalanlar ise büyük zarar görmüştür. Bu nedenle on üzerinden dokuz ile derecelendirilmiştir.

Tablo 7.2 Özgünlük durumu tablosu

Özgünlük Durumu / Yapılar		Zemin	Taşıyıcı sistem	Üst örtü	Yapı ögeleri	
					cephe	iç mekân
Osmanlı Bankası, Konak		10	10	8	5	4
Tekel Deposu, Alsancak		10	8	0	6	6
Torbalı Abdülhamit Köşkü		7	7	0	4	5
Braggiotti Levanten Köşkü, Turan		10	9	9	6	7
Aslanlı Köşk, Küçükyalı		10	10	10	7	7
Kemer Tren İstasyonu		10	10	9	8	9
Aya Voukla Kilisesi		10	10	7	7	9
Aya Voukla Kilisesi Müştemilatları	Çocuk Kütüphanesi	10	10	7	6	7
	Muhtarlık	10	8	9	7	8
	Halk Kütüphanesi	10	10	9	9	6
	Tuvalet (Eski Kazan Dairesi)	10	10	9	7	8
Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu		10	10	9	5	8
Salepçioğlu Camii		10	9	10	8	7
Kâtipzade Konağı, Kestelli		10	5	1	6	4
*Derecelendirme niteliksiz eklerden (0'dan), özgünlüğe (10'a) doğru yapılmıştır						

İncelenen örneklerin özgünlük durumunu gösteren tablo yukarıdadır. Zemin, taşıyıcı sistem, üst örtü ve yapı ögeleri olmak üzere dört grupta incelenen özgünlük durumu sıfırdan ona kadar, niteliksiz eklerden özgünlüğe doğru derecelendirilmiştir.

Osmanlı Bankası'nın zemini daha önceden müdahale görmemiştir. Bu nedenle derecesi on üzerinden ondur. Yapının taşıyıcı sistemi özgündür. Derecesi on

üzerinden ondur. Üst örtüde zamanla dış etkenlerden, iklim koşullarından zarar gören kiremitlerin değiştirildiği düşünülmektedir. On üzerinden sekiz ile derecelendirilmiştir. Yapının cephe ögelerini oluşturan ahşap doğramalar zamanla özgününe uygun biçimde değiştirilmiştir. Yapının müştemilat cephesi 1950'li yıllarda kalın bir çimento sıva ile sıvanmıştır. Yapının cephe süslemeleri özgündür; ancak üzerleri niteliksiz boya ile kaplanmıştır. Özgünlük derecesi on üzerinden beştir. İç mekân ögelerine bakıldığında, niteliksiz malzemeyle mekân kurgusunda değişiklikler yapılmış, havalandırma ve tesisatı saklamak amacıyla alçıpan tavanlar imal edilmiştir. Döşeme kaplamaları değiştirilmiş, yer yer de üzeri kaplanmıştır. On üzerinden dört ile derecelendirilmiştir.

Tekel Deposu zemini özgündür. Derecesi on üzerinden ondur. Yapının taşıyıcı sistemine müdahale olmamış ancak yapıya üçüncü kat eklenmiştir. Taşıyıcı sisteme ek yük bindirilmiştir. On üzerinden sekiz ile derecelendirilmiştir. Yapının en üst katı ve çatısı dönem eki olduğundan özgün değildir. Bu nedenle on üzerinden sıfır ile derecelendirilmiştir. Cephe ögelerinin bir kısmı yok olmuştur. En üst kat cephesi de dönem ekidir. Özgünlük derecesi de on üzerinden altıdır. Yapının iç mekânında birtakım niteliksiz bölücü duvarlar bulunmaktadır. Ayrıca en üst kat dönem eki olduğundan derecesi on üzerinden altıdır.

Torbalı Abdülhamit Köşkü'ne büyük bir dönem eki yapıldığından temel seviyesinde de ek bulunmaktadır. Bu nedenle zemin özgünlük derecesi on üzerinden yedidir. Taşıyıcı sistem de aldığı dönem eki nedeniyle on üzerinden yedi ile derecelendirilmiştir. Yapının üst örtüsü ek aldığı dönemde yenilendiğinden özgün değildir ve derecesi on üzerinden sıfırdır. Cephe ögelerinin bir kısmı dönem ekidir, bir kısmı ise yok olmuştur. Derecesi on üzerinden dörttür. Yapının iç mekân ögelerinin bir kısmı dönem eki ve bazıları niteliksiz ektir. Birtakım doğramaları da yok olmuştur, bu nedenle özgünlük derecesi on üzerinden beştir.

Braggiotti Levanten Köşkü zeminine önceki dönemlerde müdahale olmadığından zemini özgündür. Derecesi on üzerinden ondur. Yapının taşıyıcı sistemi özgündür ancak yakın dönemde geçirdiği yangın nedeniyle kule katındaki taşıyıcıların bir

kısmı yok olmuştur. On üzerinden dokuz ile derecelendirilmiştir. Üst örtüsünün bir kısmı da aynı sebepten dolayı yok olmuştur. Bu nedenle derecesi on üzerinden dokuzdur. Cephe ögelerini oluşturan ahşap doğramaların ve metal kapıların bir kısmı, metal korkulukların tamamı yok olmuştur. Derecesi on üzerinden altıdır. İç mekân ögelerinden ahşap doğramaların bir kısmı, alçı tavan göbeklerinin bazıları yok olmuştur. Özgünlük derecesi on üzerinden yedidir.

Aslanlı Köşk zemin ve temeline önceki dönemlerde müdahale olmadığından derecesi on üzerinden ondur. Taşıyıcı sistem özgündür ve on üzerinden on ile derecelendirilmiştir. Yapının üst örtüsü özgün Marsilya kiremidi ile kaplı ahşap çatıdır. Derecesi on üzerinden ondur. Cephe ögelerini oluşturan beton süslemeler yerindedir; ancak yapının ahşap doğramalarının tamamı yok olmuştur. Bu nedenle özgünlük derecesi on üzerinden yedidir. İç mekân ögelerinin bir kısmı yok olmuşsa da, var olanlar büyük ölçüde özgündür. On üzerinden yedi ile derecelendirilmiştir.

Kemer Tren İstasyonu'nun zemini ve temeli özgündür. Derecesi on üzerinden ondur. Yapının taşıyıcı sistemi önceden bir müdahale görmemiştir, özgündür ve on üzerinden on ile derecelendirilmiştir. Üst örtü özgündür, ancak dönem dönem kiremit aktarımı yapıldığından kiremitlerin bir kısmı niteliksizdir. Özgünlük derecesi on üzerinden dokuzdur. Özgün kepenklerin hemen hemen hepsinin yok olması ve saçak silmelerinin bazı parçalarının zarar görerek malzeme kaybına uğraması nedeniyle derecesi on üzerinden sekizdir. İç mekân ögelerini oluşturan doğramaların bazılarında malzeme kaybı görülmekte ve depo mekânı içinde niteliksiz ahşap bölme bulunmaktadır. Bu nedenle derecesi on üzerinden dokuzdur.

Aya Voukla Kilisesi ana yapısının zemininde ve temelinde önceki dönemlere ait bir müdahale bulunmamaktadır. Bu nedenle on üzerinden on ile derecelendirilmiştir. Taşıyıcı sistem özgündür ve derecesi on üzerinden ondur. Üst örtü özgündür, ancak yapının kubbesi zamanla yok olmuş ve yerine metal konstrüksiyonlu cam bir üst örtü yapılmıştır. On üzerinden yedi ile derecelendirilmiştir. Cephe ögeleri incelendiğinde, yapının doğramalarının bir kısmının yok olduğu ve narteksin kuzey ve güney uçlarında ek duvarlar bulunduğu algılanmaktadır. Özgünlük derecesi on üzerinden

yedidir. Kilise iç mekân ögeleri incelendiğinde özgün durumlarını korudukları anlaşılmakla birlikte duvar resimlerinin bir kısmının yok olduğu ve üzerlerinin boyandığı ortaya çıkmıştır. Derecesi on üzerinden dokuzdur.

Aya Voukla Kilisesi müştemilatlarının zemin araştırmalarında, müdahale görmedikleri özgün oldukları belirlenmiştir. Özgünlük dereceleri on üzerinden ondur. Çocuk Kütüphanesi'nin taşıyıcı sistemi zarar görmüş durumdadır, ancak özgündür. On üzerinden on ile derecelendirilmiştir. Üst örtüsünün bir kısmı yok olduğundan on üzerinden yedi ile derecelendirilmiştir. Cephe ögelerini oluşturan ahşap doğramaların bir kısmı yok olmuştur. Bu nedenle on üzerinden altı ile derecelendirilmiştir. İç mekân ögelerinde kayıplar mevcuttur ve derecesi on üzerinden yedidir. Muhtarlık Binası'nda taşıyıcılar zarar görmüş ve bir kısmı yok olmuştur. On üzerinden sekiz ile derecelendirilmiştir. Yapının üst örtüsünde kısmi kayıp olması nedeniyle özgünlük derecesi on üzerinden dokuzdur. Cephedeki bazı ahşap doğramalar ve 1. kat cephesinin üçte birlik kısmı yok olmuştur. Bu nedenle on üzerinden yedi ile derecelendirilmiştir. İç mekân ögelerinin bir kısmı günümüze ulaşamamıştır. Derecesi on üzerinden sekizdir. Halk Kütüphanesi'nin taşıyıcıları özgündür; ancak büyük ölçüde zarar görmüştür. On üzerinden on ile derecelendirilmiştir. Üst örtüde kayıp meydana geldiğinden derecesi on üzerinden dokuzdur. Cephe ögelerini oluşturan ahşap doğramalarda kısmi kayıplar meydana gelmiştir. Bu nedenle on üzerinden dokuz ile derecelendirilmiştir. İç mekân ögelerinden bir kısmı yok olmuştur. Derecesi on üzerinden altıdır. Tuvalet (Kazan Dairesi) yapısı taşıyıcı sistemi özgündür. On üzerinden on ile derecelendirilmiştir. Üst örtüsünde meydana gelen kısmi kayıp derecesini on üzerinden dokuza düşürmüştür. Cephe ögelerinin bir kısmı yok olduğundan derecesi on üzerinden yedidir. İç mekân ögelerinde meydana gelen kayıplar nedeniyle on üzerinden sekiz ile derecelendirilmiştir.

Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu zemini ve temeli özgündür. Derecesi on üzerinden ondur. Yapının taşıyıcı sistemi de özgündür ve on üzerinden on ile derecelendirilmiştir. Üst örtüsü ahşap çatı ve Marsilya tipi kiremitten oluşmaktadır. Zaman içinde yapılan onarımlarda kiremitlerin bir kısmı değiştirilmiştir. Bu nedenle

derecesi on üzerinden dokuzdur. Cephe ögelerini oluşturan ahşap doğramaların tamamı 1988 yılında yapılan tadilatta PVC pencereler ile değiştirilmiştir. Saçak, pencere denizlikleri ve metal kapısı özgündür. On üzerinden beş ile derecelendirilmiştir. 1. katta özgün duvar ve kapı kaldırılmıştır. Yerine niteliksiz bölücüler farklı mekân kurgusu ile yerleştirilmiştir. Bu nedenle özgünlük derecesi on üzerinden sekizdir.

Salepçioğlu Camii zeminine ve temeline daha önceden bir müdahale olmadığından on üzerinden on ile derecelendirilmiştir. Caminin taşıyıcı sistemi özgündür, ancak cami minaresi iki defa yıkılmış ve yeniden yapılmıştır (Begeç, 2002). Bu nedenle on üzerinden dokuz ile derecelendirilmiştir. Yapının üst örtüsü özgündür ve derecesi on üzerinden ondur. Cephe ögelerini oluşturan pencere doğramaları, metal korkuluklar, silmeler özgündür. Minare yeniden yapılmıştır. On üzerinden sekiz ile derecelendirilmiştir. İç mekânda niteliksiz eklerle bölüntüler yapıldığından derecesi on üzerinden yedidir.

Kâtipzade Konağı zemini ve temeli özgündür. Derecesi on üzerinden ondur. Taşıyıcı sistemin bir kısmı yapının geçirdiği yangınlardan ve depremden sonra yok olmuştur. Yapının bir kısmı da betonarme müdahale görmüştür. On üzerinden beş ile derecelendirilmiştir. Üst örtünün büyük bir kısmı yok olmuş; ancak çatı malzemesi anlaşılabilecek kadar yerinde kalmıştır. Özgünlük derecesi on üzerinden birdir. Yapının cephe ögelerinin bir kısmı yok olmuştur ve derecesi on üzerinden altıdır. İç mekân ögeleri incelendiğinde yapının büyük zarar gördüğü, iç duvarlarının, döşemelerinin ve doğramaların büyük bir kısmının yok olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle özgünlük derecesi on üzerinden dörttür.

Tablo 7.3 Müdahale derecelendirme tablosu

Müdahale / Yapılar		Zemin	Taşıyıcı sistem	Üst örtü	Yapı ögeleri	
					cephe	iç mekân
Osmanlı Bankası, Konak		8	6	2	8	6
Tekel Deposu, Alsancak		6	7	5	6	8
Torbalı Abdülhamit Köşkü		0	5	10	8	9
Braggiotti Levanten Köşkü, Turan		4	4	5	8	7
Aslanlı Köşk, Küçükyalı		0	0	1	7	5
Kemer Tren İstasyonu		0	6	9	7	7
Aya Voukla Kilisesi		0	6	4	6	6
Aya Voukla Kilisesi Müştemilatları	Çocuk Kütüphanesi	0	5	10	9	7
	Muhtarlık	0	8	10	8	8
	Halk Kütüphanesi	0	7	10	6	8
	Tuvalet (Eski Kazan Dairesi)	0	3	10	8	10
Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu		0	2	4	9	6
Salepçioğlu Camii		0	1	3	6	7
Kâtipzade Konağı, Kestelli		2	9	10	9	9
*Derecelendirme en az müdahaleden (0'dan), çok müdahaleye (10'a) doğru yapılmıştır						

İncelenen örneklerin müdahale derecesini gösteren tablo yukarıdadır. Derecelendirme az müdahaleden, çok müdahaleye doğru sıfır ile on arasında yapılmıştır.

Osmanlı Bankası Binası'nda zemin enjeksiyonu yöntemiyle zemin güçlendirmesi yapılmıştır. Müdahale derecesi on üzerinden sekizdir. Dış cephede sıva raspası

sonrasında ortaya çıkan konstrüktif çatlaklara epoksi enjeksiyonu yapılarak taşıyıcı sisteme müdahalede bulunulmuştur. Yapının zemin kat yığma dış duvarlarının iç kısmına donatı yerleştirilerek beton püskürtme yöntemiyle güçlendirme yapılmıştır. Ayrıca betonarme kolon ve kirişlere karbon fiber ile güçlendirme yapılmıştır. On üzerinden altı ile derecelendirilmiştir. Çatıda kiremit aktarımı yapılarak su izolasyonu sağlanmıştır. Derecesi on üzerinden ikidir. Cephe ögelerini oluşturan ahşap doğramaların zarar görenleri özgününe uygun olarak yeniden imal edilmiştir. Cephede sıva raspası yapılmıştır ve 1950'li yıllarda kalın bir sıva tabakasıyla kapatılan cephe ögeleri ortaya çıkmıştır. Cephe süslemelerinde ince sıva raspası ve ahşap saçaklarında boya raspası yapılmıştır. Tüm cephelere özgününe uygun imitasyon taş sıva yapılmış ve raspa sonucunda ortaya çıkan özgün cephe renkleri kullanılmıştır. Müdahale derecesi on üzerinden sekizdir. İç mekânlardaki niteliksiz ekler kaldırılmıştır. Dış duvarlara sıva raspası yapılmıştır. Döşeme kaplamalarının altı araştırıldığında zemin kat müşteri holünde özgün karo simanlar ortaya çıkmıştır ve bakım onarımları yapılmıştır. Yeni mekân gereksiniminden doğan değişiklikler çağdaş ve hafif malzemeyle uygulanmıştır (alçıpan duvar, cam bölme ve kapılar vb). On üzerinden altı ile derecelendirilmiştir.

Tekel Deposu'nda zemin taşıyıcılığını arttırmak ve taşıyıcı sistem güçlendirmesini temele bağlamak amacıyla 55 cm radye temel yapılmıştır. Zamanla yol kotunun yükselerek zemin kat seviyesinin üstünde kalmasıyla ortaya çıkan su ve nem problemlerinin önlenmesi amacıyla radye temel yol kotu seviyesinde imal edilmiştir. Müdahale derecesi on üzerinden altıdır. Taşıyıcı sistem güçlendirmesi amacıyla iç duvarlar ve cephelerde sıva raspası yapılarak konstrüktif çatlaklara epoksi enjekte edilmiştir. Zemin ve 1. katta yığma dış duvarların iç kısmında perde duvar, 2. ve 3. katta ise geniş kolonlar imal edilmiştir. Betonarme kolonlar betonarme mantolama ile, güçlendirme gerektiren döşemeler ise donatılı beton ile güçlendirilmiştir. Sistem birlikte çalıştırılmıştır. 3. katta tasarlanan toplantı salonu ise çelik taşıyıcıyla oluşturulmuştur. On üzerinden yedi ile derecelendirilmiştir. Üst örtünün bir kısmı korunmuştur, toplantı salonu çatısı çelik konstrüksiyonlu olarak imal edilmiştir. Derecesi on üzerinden beştir. Cephelerde konstrüktif çatlak araştırması amacıyla sıva raspası yapılmıştır. Özgün sıva karışımı incelenerek yeniden sıvanmış ve özgün

rengine boyanmıştır. Beton pilastr ve silmeler onarılmıştır. Yok olan ahşap doğramalar ve metal ferforjeler özgününe uygun biçimde üretilerek takılmıştır. On üzerinden altı ile derecelendirilmiştir. İç mekânlarda bulunan niteliksiz ekler kaldırılmıştır. Kullanılamayacak durumdaki ahşap rabıtalar özgününe uygun olarak yeniden imal edilmiştir. Merdiven basamak, korkuluk ve küpeştelerinin bakım onarımı yapılmıştır. Yeni kullanımın getirdiği ofis bölüntüleri çift cam arası jaluzili bölme elemanlarıyla sağlanmıştır. Islak hacimler gazbeton duvarla bölünmüştür. Koridorlarda asma tavan yapılmayarak depo algısı sürdürülmüştür. Derecesi on üzerinden sekizdir.

Torbalı Abdülhamit Köşkü'nde zemin ve temel sorunu olmadığından müdahale edilmemiştir. Derecesi on üzerinden sıfırdır. Yapının iç duvarları sıva raspası yapılarak konstrüktif çatlaklar epoksi ile doldurulmuştur. Sıva karışımı özgününe uygun şekilde hazırlanarak iç duvarlar sıvanmıştır. Duvarlar üzerine bir betonarme hatıl dönülerek duvarların dışa açılma eğilimleri engellenmiştir. Çökmüş olan döşemeleri özgününe uygun olarak yeniden imal edilmiştir. On üzerinden beş ile derecelendirilmiştir. Yapının üst örtüsünün büyük bir kısmı yok olduğundan özgününe uygun biçim ve malzemede çatı konstrüksiyonu ve kaplaması yapılmıştır. Müdahale derecesi bu nedenle on üzerinden ondur. Cephelerde dökülen sıvalar özgününe uygun, ancak farklı renkte yenilenerek yapı algısında müdahalenin özgün kısımdan ayrılması sağlanmıştır. Yok olan ve kullanılamayacak durumda olan ahşap doğramalar özgün biçimde yeniden yapılmıştır. Cephe süslemeleri tamamlanmıştır. Derecesi on üzerinden sekizdir. İç mekânda bulunan niteliksiz duvarlar kaldırılmıştır. Zarar görmüş kullanılamayacak durumda olan ahşap doğramalar özgününe uygun şekilde üretilerek takılmıştır. Çatısı çöktüğünden zarar gören ahşap tavan kaplamaları özgününe uygun biçimde yeniden yapılmıştır. Döşeme kaplamalarından kullanılamayacak durumda olanlar özgününe uygun olarak yenilenmiştir. On üzerinden dokuz ile derecelendirilmiştir.

Braggiotti Levanten Köşkü'nün bodrum katında bulunan deniz suyu yükselmesi sorununu engellemek amacıyla bodrum kat duvarlarına 10 cm perde beton (özel harçlı) yapılmıştır. Derecesi on üzerinden dörttür. Yapının cephelerine ve iç

duvarlarında tavan silme seviyesine kadar sıva raspası yapılmıştır. Konstrüktif çatlaklara epoksi enjeksiyonu uygulanmıştır. Zemin kat mutfak mekânının zarar gören volta döşemesi özgününe uygun olarak yeniden yapılmıştır. Kule katında ve 1. katta yangından zarar gören ahşap karkas elemanlar emprenye edilmiş ahşap elemanlarla değiştirilmiştir. Yine yangından zarar gören kule katı döşemeleri ve merdiveni özgününe uygun olarak yeniden imal edilmiştir. On üzerinden dört ile derecelendirilmiştir. Yangından zarar görmüş ahşap çatının bir kısmı özgün biçimde yeniden oluşturulurken, kullanılabilecek durumda olan ahşap elemanların onarımı yapılmıştır. Eksik kiremitler özgün kiremit boyutlarında ve biçiminde tamamlanmıştır. Derecesi on üzerinden beştir. Cephelerde yapılan raspa sonrasında cepheler özgün sıva karışımı dikkate alınarak sıvanmış ve özgün rengine boyanmıştır. Güney cephesinde bulunan niteliksiz mekânlar kaldırılmıştır. Balkonların döşemeleri onarılmıştır. Yok olan ahşap doğramalar ve metal kepenkler yapıdaki özgün doğramalar ve kepenkler göz önünde bulundurularak üretilmiştir. Yok olan balkon korkulukları 1994 tarihli 'Yalancı' filminden ve eski fotoğraflardan yararlanılarak özgününe uygun olarak yapılmıştır. Giriş sahanlıkları ve merdivenleri onarılmıştır. On üzerinden sekiz ile derecelendirilmiştir. Bodrum katta mekânlar yeni işlev gereksinimleri nedeniyle bölünmüştür. Zemin ve 1. katta bazı mekânların arası geniş mekân gereksiniminden dolayı açılmıştır. Duvar kenarlarında ve açıklığın üstünde bir kısım duvar bırakılarak ve zeminde kaplama farklılığı oluşturularak sonradan açılmış duvar algısı yaratılmıştır. Ahşap rabıtaların bakım ve onarımı yapılmıştır, 1. katta kullanılamayacak durumda olanlar özgününe uygun biçimde üretilmiştir. Kırılan tavan silmeleri özgününe uygun olarak tamamlanmıştır. Yok olan tavan göbekleri eski fotoğraf ve filmden yararlanılarak yeniden üretilmiştir. Derecesi on üzerinden yedidir.

Aslanlı Köşk'te zemin, temel ve taşıyıcı sistem müdahalesi yapılmadığından on üzerinden sıfır ile derecelendirilmiştir. Yapının üst örtüsünde kiremit aktarımı yapılarak yağmur suyu izolasyonu sağlanmıştır. Derecesi on üzerinden birdir. Cephelerde yok olan ahşap doğramalar yapının eski onaylı rölövesi baz alınarak yeniden imal edilmiştir. Cepheler pastel renklere boyanmıştır. On üzerinden yedi ile derecelendirilmiştir. Yapının bodrum katından zemin katına ulaşılan merdiveni

yangın geçirerek büyük bir kısmı yok olmuştur. Özgününe uygun olarak yeniden üretilmiştir. Yapının iç duvarlarından birkaç tanesi yıkılmıştır. Bu duvarlar özgün malzemeyle yeniden örülmüştür. Vitrifiyeler yenilenmiştir. Derecesi on üzerinden beştir.

Kemer Tren İstasyonu'nun zemin sorunu bulunmadığından zemine müdahale yapılmamıştır. Bu nedenle derecesi on üzerinden sıfırdır. Yapının iç duvarlarına sıva raspası uygulanarak epoksi enjeksiyon ile konstrüktif çatlak onarımı yapılmıştır. 1. kat döşemeleri çelik döşeme olarak yeniden imal edilmiştir. Avlu üst örtüsünü taşıyan çelik taşıyıcılarda herhangi bir zayıflık görülmemekle birlikte eski boyalar kumlanarak temizlenmiş ve şeffaf epoksi kaplanmıştır. On üzerinden altı ile derecelendirilmiştir. Yapının üst örtüsü zarar gördüğünden çelik konstrüksiyonla aynı biçimde oluşturulmuştur. Derecesi on üzerinden dokuzdur. Cephedeki taş kaplamalar mekanik ve kimyasal yöntemlerle temizlenmiştir. Yapının zarar gören ahşap doğramaları özgününe uygun biçimde yeniden üretilerek takılmıştır. Yok olan ahşap kepenkler bulunan örneklerine uygun olarak yapılmıştır. Cephe silmelerinden zarar görenler onarılmış, kopan kısımlar özgününe uygun tamamlanmıştır. Metal aksam pas ve boya sökücülerle temizlenerek yeniden boyanmıştır. Müdahale derecesi on üzerinden yedidir. İç mekânda bulunan niteliksiz duvarlar kaldırılmıştır. Zarar gören ahşap doğramalar onarılmış, onarılamayacak olanlar özgününe uygun şekilde yeniden imal edilmiştir. Zemin katta depo olarak kullanılan mekânların arasına geniş bir kapı açılmıştır. Üst kata çıkışı sağlamak üzere bir merdiven düzenlenerek yapının bu kısmının ticari işlevle kullanımı düşünülmüştür. On üzerinden yedi ile derecelendirilmiştir.

Aya Voukla Kilisesi zeminine ve temeline müdahalede bulunulmamıştır. Derecesi on üzerinden sıfırdır. Duvarların yatay yükler etkisindeki aşırı deplasmanlarından oluşacak çatlakları önlemek amacıyla, yapı duvarları karşılıklı olarak yatay metal gergi çubukları ile dış duvar yüzeylerinde düşey metal çubuklara kilitlenmiştir. Galeri bölümünde gerçekleşen yangın sonucu volta döşemede göçük ve ahşap karkas elemanlarda hasar meydana gelmiştir. Volta döşeme tuğlalarında bozulma ve harç boşalması oluşmuştur. Bu bölümdeki ahşap karkas taşıyıcı elemanlar aynı kesitte ve

nitelikte malzeme ile değiştirilmiştir. Volta döşeme onarımı yapılmıştır. Galeri katındaki hasarlı tavan kirişleri özgün nitelikte ve kesitte malzemeyle değiştirilmiş, bağdadi çıtalar özgününe uygun olarak yeniden imal edilmiştir. Zemin kattaki pencere hatılları özgün nitelikte malzemeyle değiştirilmiştir. Taşıyıcı sistem müdahale derecesi on üzerinden altıdır. Üst örtüyü taşıyan ahşap karkas elemanların yanlarına yeni elemanlar eklenerek üst örtü taşıyıcısı güçlendirilmiştir. Bağdadi çıtalar onarılmıştır. Çatıda su yalıtımı sağlanmıştır. On üzerinden dört ile derecelendirilmiştir. Cephe ögelerini oluşturan ahşap doğramalardan zarar görenler özgününe uygun olarak yeniden yapılmıştır. Kapatılmış pencereler açılarak özgününe uygun detayda ahşap doğrama takılmıştır. Kat ve saçak silmelerindeki eksik kısımlar özgün detayına uygun olarak tamamlanmıştır. Narteksin kuzey ve güney uçlarında bulunan niteliksiz tuğla duvarlar kaldırılmıştır. Derecesi on üzerinden altıdır. İç mekân ögeleri olan plastrlar, silmeler ve madalyonların eksik kısımları özgününe uygun biçimde tamamlanarak bakımları yapılmıştır. Zemin kat mermer döşeme kaplamalarının bakım ve onarımı yapılmıştır. Galeri katı ahşap döşeme kaplamaları zarar gördüğünden özgününe uygun olarak imal edilmiştir. Yapıda ortaya çıkan duvar resimleri korunarak güçlendirilmiştir. Bazıları tekniğine uygun olarak tamamlanmıştır. Tonozlardaki geometrik desenler güçlendirilmiştir. Kubbe kasnağı silmesinin eksik kısımları özgün biçimde tamamlanmıştır. On üzerinden altı ile derecelendirilmiştir.

Aya Voukla Kilisesi müştemilatlarının zemin sorunu olmadığından bir müdahale yapılmamıştır. On üzerinden sıfır ile derecelendirilmiştir. Çocuk kütüphanesi zemin kat wc duvarı ve merdivenin karşısındaki duvar özgününe uygun olarak yenilenmiştir. Ön cephede zarar gören duvar özgününe uygun biçimde yeniden yapılmıştır. Diğer taşıyıcıların yerinde bakım ve onarımı yapılmıştır. 1. kat döşeme kirişleri özgün kesitte malzemeyle değiştirilmiştir. Derecesi on üzerinden beştir. Üst örtüsü özgününe uygun biçim ve malzemede yenilenmiştir. Derecesi on üzerinden ondur. Kullanılamaz durumda olan ahşap doğramalar özgününe uygun olarak yeniden üretilmiştir. Cephede sıva yenilemesi yapılmıştır. On üzerinden dokuz ile derecelendirilmiştir. İç mekân ögelerinden ahşap doğramalar özgününe uygun biçimde üretilmiştir. Zarar gören döşeme kaplamaları onarılmıştır, eksik olan

kısımlar özgününe uygun olarak tamamlanmıştır. Derecesi on üzerinden yedidir. Muhtarlık binası 1. kattaki ahşap taşıyıcılar özgün kesitte ve malzemede değiştirilmiştir. Zemin kat duvarlarında çatlak onarımı yapılmıştır. Döşeme kirişleri özgününe uygun olarak yeniden imal edilmiştir. On üzerinden sekiz ile derecelendirilmiştir. Çatı özgününe uygun biçimde yeniden üretilmiştir. Derecesi on üzerinden ondur. Cephede bulunan ahşap doğramalar özgününe uygun olarak yeniden yapılmıştır. Yapının 1. katında yıkılan duvar tamamlanmıştır. On üzerinden sekiz ile derecelendirilmiştir. İç mekânda bulunan ahşap doğramalar özgün biçim ve malzemede yeniden üretilmiştir. Döşeme ve tavan kaplamalarından korunamayacak durumda olanlar özgününe uygun olarak tamamlanmıştır. On üzerinden sekiz ile derecelendirilmiştir. Halk kütüphanesi 1. katında bulunan ahşap taşıyıcılar özgün malzeme ve kesitte yenileriyle değiştirilmiştir. Derecesi on üzerinden yedidir. Üst örtüsü özgününe uygun olarak yeniden imal edilmiştir. On üzerinden on ile derecelendirilmiştir. Cephede bulunan ahşap doğramaların bir kısmı korunarak bakımı yapılmıştır. Yok olan doğramalar özgününe uygun biçimde üretilerek takılmıştır. Derecesi on üzerinden altıdır. İç mekândaki ahşap doğramaların yok olanları ve zarar görmüş olanlar özgün biçimlenişte yeniden imal edilmiştir. On üzerinden sekiz ile derecelendirilmiştir. Tuvalet (Eski Kazan Dairesi) yapısının yıkılmak üzere olan duvarı özgününe uygun olarak yeniden yapılmıştır. Derecesi on üzerinden üçtür. Üst örtü özgününe uygun biçimde yenilenmiştir. On üzerinden on ile derecelendirilmiştir. Cephe ögelerini oluşturan ahşap doğramaların yok olanları özgününe uygun olarak üretilmiştir. Kapatılan pencereler açılarak doğrama takılmıştır. Derecesi on üzerinden sekizdir. İç mekânda yapıya yeni işlev verildiğinden bölücü duvarlar, döşeme kaplamaları yapılmış, vitrifiye elemanları takılmıştır. On üzerinden on ile derecelendirilmiştir.

Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu zeminine ve temeline müdahalede bulunulmamıştır. Derecesi on üzerinden sıfırdır. Yapının duvarlarına sıva raspası yapılarak konstrüktif çatlaklara epoksi enjeksiyonu uygulanmıştır. 1. kat ahşap döşeme kirişlerinden taşıyıcılığını yitirmiş ve çürümüş olanlar özgün kesitte ve nitelikteki kirişlerle değiştirilmiştir. On üzerinden iki ile derecelendirilmiştir. Yapının ahşap çatı elemanlarından çürüyenler özgününe uygun olarak

değiştirilmiştir. Kullanılabilecek durumda olan ahşap çatı makasları ve kiremit altı tahtaları onarılmıştır. Su izolasyonu yapılmıştır. Müdahale derecesi on üzerinden dörttür. Cephelerde bulunan doğramalar PVC pencerelerle değiştirilmiştir. Eski fotoğraflar ve belgeler ışığında özgününe uygun biçimde ahşap doğramalar üretilmiştir. Güvenlik nedeniyle zemin kat pencerelerine demir parmaklık takılmıştır. Saçak altı ahşap kaplamalarına boya raspası yapılarak kırılmış olanlar onarılmıştır. Cephelere konstrüktif kaygıyla sıva raspası yapılarak özgün karışımına uygun sıva ve orijinal renklerinde boya uygulanmıştır. On üzerinden dokuz ile derecelendirilmiştir. İç mekân ögelerinden ahşap doğramalara boya raspası yapılarak bakımları yapılmıştır. Ahşap tavan kaplamalarının bakım ve onarımı yapılmıştır. Zarar gören karo siman döşeme kaplamaları özgününe uygun olarak yeniden yapılmıştır. Karo simanlara makineli silim uygulaması yapılmıştır. 1. kattaki niteliksiz duvarlar kaldırılarak özgün mekân kurgusunun ortaya çıkarılması amacıyla özgün malzemeyle yeni duvar oluşturulmuştur. 1. kattaki iki derslik arasındaki kapatılmış kapı açılarak özgün doğrama detayları ışığında doğrama üretilerek takılmıştır. Derecesi on üzerinden altıdır.

Salepçioğlu Camii'nin zemin araştırmaları sonucunda bir sorun tespit edilmediğinden müdahale yapılmamıştır. On üzerinden sıfır ile derecelendirilmiştir. Yapıda bulunan kemer gergi demirlerinin bakımı yapılmıştır. Taşıyıcı sistem müdahale derecesi on üzerinden birdir. Kubbe üzerindeki kurşun kaplamalarda zarar gören kısımlar özgününe uygun olarak yenilenmiştir. On üzerinden üç ile derecelendirilmiştir. Cephelerde bulunan ahşap doğramalardan kullanılamayacak olanlar özgününe uygun olarak yeniden imal edilmiş, diğerlerinin bakım ve onarımı yapılmıştır. Cephe temizliği yapılmıştır. Çimento harç ile yapılan niteliksiz derz müdahalesi temizlenmiş ve derz onarımı yapılmıştır. Taş cephe ögelerinde kopan kısımlar özgün nitelik ve malzemede tamamlanmıştır. Metal elemanlar pas sökücülerle temizlenerek boyanmıştır. Derecesi on üzerinden altıdır. İç mekânda yer alan doğramalardan kullanılamayacak durumda olanlar özgününe uygun olarak yenilenmiş; korunan doğramalara boya raspası yapılarak onarımları gerçekleştirilmiştir. Yapının duvar, tavan ve kubbesinde bulunan kalem işleri

temizlenmiş ve özgün biçimde tamamlanmıştır. Mahfil katına çıkan merdiven onarılmıştır. On üzerinden yedi ile derecelendirilmiştir.

Kâtipzade Konağı'nın zeminindeki su sorunu gerekli izolasyonun yapılmasıyla çözülmüştür. Yapıda oluşturulan yeni sistem yükünü bodrum kat duvarlarıyla temele aktarmaktadır. Derecesi on üzerinden ikidir. Yapı kendi kendini taşıyamaz durumdadır. Bu nedenle yapının cephelerini oluşturan beden duvarları çelik bir korseye alınarak korunmuştur. Yapının düşey akstan kaymış dış duvarları trifor yardımıyla şaküle getirilmiştir. Dış duvarlar içine yeni bir çelik sistem çözülerek yapı ayağa kaldırılmıştır. On üzerinden dokuz ile derecelendirilmiştir. Yapının üst örtüsü neredeyse tümüyle yok olduğundan özgününe uygun olarak yeniden imal edilmiştir. Derecesi on üzerinden ondur. Yapıda mekanik ve kimyasal cephe temizliği uygulanmıştır. Cephelerde bulunan doğramaların kullanılamayacak durumda olanları özgününe uygun biçim ve malzemede üretilmiştir. Kullanılabilecek olanların bakım ve onarımı yapılmıştır. Yok olan ahşap kepenkler özgününe uygun olarak yapılmıştır. Zarar gören pencere ve kapı söveleri, silmeler, panolar, pilastrlar, üzengiler onarılmıştır. Sövelerin bozulanları çürütülüp çıkarılmış ve özgün nitelikte ve biçimde malzemeyle yenilenmiştir. Kuzey cephesi avlu duvarı kaldırılarak, 442 Sokak cephesindeki dükkânlara giriş sağlanmıştır. Aynı sokakta bulunan ve sonradan tescillenen yapı ile arasında şeffaf bir giydirme cephe yapılmıştır. On üzerinden dokuz ile derecelendirilmiştir. Yapının iç mekân ögelerinin hemen hemen hepsi yok olmuştur. Ancak tavan silmelerinden bazıları günümüze ulaşmıştır. Bu silmeler onarılarak korunmuştur. Mekân kurgusu hakkında net veri elde edilemediğinden plan şeması nötr bırakılmıştır. Mevcut duvar izleri döşemede belli edilmiştir. Zemin ve tavan döşeme kaplamaları yapıda kalan ve özgün malzeme hakkında bilgi veren kısımlarda özgün nitelikte yapılmıştır. Derecesi on üzerinden dokuzdur.

Tablo 7.4 Müdahale tablosu

| Müdahaleler / Yapılar | ZEMİN | | | TAŞIYICI SİSTEM | | | | | ÇATI | | | MİMARİ ÖGELER | | | | |

Tablo 7.5 Yıpranmışlık - müdahale karşılaştırılma tablosu

Karşılaştırılan Değerler / Yapılar		Yıpranmışlık	Müdahale
Osmanlı Bankası, Konak		27	30
Tekel Deposu, Alsancak		24	32
Torbalı Abdülhamit Köşkü		31	32
Braggiotti Levanten Köşkü, Turan		28	28
Aslanlı Köşk, Küçükyalı		12	13
Kemer Tren İstasyonu		28	29
Aya Voukla Kilisesi		21	22
Aya Voukla Kilisesi Müştemilatları	Çocuk Kütüphanesi	27	31
	Muhtarlık	33	34
	Halk Kütüphanesi	29	31
	Tuvalet (Eski Kazan Dairesi)	21	29
Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu		15	21
Salepçioğlu Camii		16	17
Kâtipzade Konağı, Kestelli		38	39

Tablo 7.5'te yapıların yıpranmışlığı ve yapılan müdahalelerin boyutu karşılaştırılmaktadır. Yapıların geneline bakıldığında yıpranmışlık durumuyla yapılan müdahale doğru orantılıdır. Ancak Osmanlı Bankası, Tekel Deposu, Aya Voukla Kilisesi müştemilatlarından Tuvalet Yapısı yeni iç mekân organizasyonları nedeniyle yapılan müdahalenin arttığı görülmektedir. Bu yapılardan Osmanlı Bankası'nda yeni iç bölüntüler alçıpan duvarlarla sağlanmıştır ki, kolay sökülebilen bir malzemedir ve geri dönüşüm sağlanabilmektedir. Tekel deposunda da benzer

yaklaşımla ıslak hacimlerde gazbeton duvarlar ve ofis odalarında jaluzili ofis bölme elemanları kullanılmıştır. Bunlar, yapının başka bir işlevle kullanılması durumunda binaya zarar vermeden sökülebilecek elemanlardır. Aya Voukla Kilisesi müştemilatlarından Çocuk Kütüphanesi ve Halk Kütüphanesi yapılarının çatılarının tümüyle yenilenmek zorunda kalınması müdahale boyutunu arttırmıştır. Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu'nun özgün olmayan ve tarihi yapıların bütünlüğünü bozan PVC pencerelerinin değiştirilerek özgününe uygun biçim ve malzemede yeniden üretilmesi müdahalenin fazlalaşması gibi görünse de yapının en azından özgün biçimlenişe döndürülmesi açısından olumludur. Yine aynı yapının 1. kattaki mekân kurgusu yapısal izlerden yararlanılarak özgün durumuna getirilmiştir.

Tablo 7.6'da yapıların taşıyıcı sistemlerinin yıpranmışlık ve taşıyıcı sistemlerine müdahale durumu karşılaştırılmıştır. Taşıyıcı sistemler incelendiğinde, yıpranmışlıkla müdahalenin dengeli olduğu, doğru orantılı olarak arttığı ya da azaldığı anlaşılmaktadır. Taşıyıcı sistem müdahalesi ülkemiz deprem kuşağında olduğundan hayati önem taşıyan bir konudur. Yapılması zorunlu olan bir müdahaledir. Mümkün olduğunca yapıların özgün mekân ve süsleme özellikleri korunacak şekilde uygulama kararları alınmıştır. Uygulama sırasında da bu kararlara uyulmuş ve gerekli kontroller yapılmıştır.

Tablo 7.7'de cephe ve iç mekân ögelerinin yıpranmışlık ve müdahale boyutları karşılaştırılmıştır. Diğer karşılaştırma tablolarında olduğu gibi müdahale boyutu yıpranmışlık durumuyla doğru orantılıdır. Özgünlüğünü kaybetmemiş ögeler korunmuştur; ancak yıpranmışlık düzeyi fazla olan elemanlara müdahale edilmiştir.

Tablo 7.6 Taşıyıcı sistemde yıpranmışlık - müdahale karşılaştırma tablosu

Karşılaştırılan Değerler / Taşıyıcı Sistem — Yapılar		Yıpranmışlık	Müdahale
Osmanlı Bankası, Konak		6	6
Tekel Deposu, Alsancak		7	7
Torbalı Abdülhamit Köşkü		5	5
Braggiotti Levanten Köşkü, Turan		4	4
Aslanlı Köşk, Küçükyalı		0	0
Kemer Tren İstasyonu		5	6
Aya Voukla Kilisesi		6	6
Aya Voukla Kilisesi Müştemilatları	Çocuk Kütüphanesi	5	5
	Muhtarlık	8	8
	Halk Kütüphanesi	7	7
	Tuvalet (Eski Kazan Dairesi)	2	3
Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu		2	2
Salepçioğlu Camii		1	1
Kâtipzade Konağı, Kestelli		9	9

Tablo 7.7 Cephe ve iç mekân ögelerinde, yıpranmışlık - müdahale karşılaştırma tablosu

Karşılaştırılan Değerler Cephe ve İç Mekân Ögeleri / Yapılar		Yıpranmışlık	Müdahale
Osmanlı Bankası, Konak		11	14
Tekel Deposu, Alsancak		9	14
Torbalı Abdülhamit Köşkü		17	17
Braggiotti Levanten Köşkü, Turan		15	15
Aslanlı Köşk, Küçükyalı		11	12
Kemer Tren İstasyonu		15	14
Aya Voukla Kilisesi		11	12
Aya Voukla Kilisesi Müştemilatları	Çocuk Kütüphanesi	14	16
	Muhtarlık	16	16
	Halk Kütüphanesi	14	14
	Tuvalet (Eski Kazan Dairesi)	13	18
Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu		9	15
Salepçioğlu Camii		12	13
Kâtipzade Konağı, Kestelli		18	18

Müdahale Yoğunluğu

İncelenen yapılarda müdahale yoğunluğu taşıyıcı sistemde konstrüktif çatlak onarımında, mimari ögelerden duvarlarda sıva raspası ve sıva yenilemesinde çoğunlukla iç duvarlarda görülmektedir. Bu üç müdahale birbiriyle ilintilidir. Yapılarda uygulanan sıva raspası konstrüktif kaygılarla yapılmakta ve ortaya çıkan taşıyıcı sistem sorunları giderilmektedir. Raspa yapılan duvarlar özgününde de sıvalı olduğundan sıva yenilemeleri (özgün sıva harcı incelenerek) yapılmıştır.

Yapılarda tespit edilen diğer müdahale yoğunluğu döşeme kaplamaları ve doğramalardadır. Yıpranan döşeme kaplamalarında bakım, onarım ve özgününe uygun olarak yenileme çoğunluktadır. Döşeme kaplamalarında yapılan özgününe uygun yenilemeler yalnızca kullanılamayacak kadar yıpranmış kaplamalarda uygulanmıştır. Kaplamanın malzeme ve boyutuna göre yerinden çıkartılma işlemi ve yerine yenilerinin monte edilmesi gerçekleştirilmiştir.

Doğramalara yapılan müdahaleler bakım, onarım ve özgününe uygun yenileme başlıkları altında yoğunlaşmaktadır. İç mekân ve cephelerde bulunan doğramaların bakım onarımında, doğramanın malzemesine göre farklılaşan uygulamalar yapılmıştır. Ancak bakım ve onarımla bile kullanılamayacak durumda olan ve bunun yanı sıra özgün olmayan ve özgün biçimlenişi yansıtmayan doğramalarda yenilemeye gidilmiştir.

Yapılarda bütün doğramaların tümüyle yenilenmesi söz konusu değildir. Ancak Aslanlı Köşk ve Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu'nun cephelerinde yer alan pencere doğramaları tümüyle yenilenmiştir. Aslanlı Köşk'ün pencere doğramaları atıl kaldığı dönemde yağmalanmış; Torbalı Vali Kazım Paşa Okulu'nun pencere doğramaları ise 1988 yılında geçirdiği bir onarımda PVC ve özgün biçimlenişinden farklı olarak üretilmiş ve değiştirilmiştir. Yapının eski fotoğraflarından özgün doğrama biçimi belirlenebilmektedir.

Cephelerde bulunan doğramaların bakım ve yenilemeleri; yapının dış etkenlere, iklim koşullarına karşı korunmalarını sağlamaktadır. Örneğin, bir kanadı kopmuş bir pencereyi olduğu gibi bırakmak mümkün değildir. Bu nedenle incelenen örneklerde görülen müdahale yoğunluğunun doğramalarda en fazla olması olağandır.

Aynı İşlevli Yapılarda Müdahale Durumu

Özgün işlevleri konut olan Braggiotti Levanten Köşkü, Aslanlı Köşk ve Kâtipzade Konağı (zemin katta dükkân kullanımı özgündür) müdahaleleri irdelendiğinde; bu yapılardan Braggiotti Levanten Köşkü ve Kâtipzade Konağı (üst kat da işyeri olmuştur) işlev değiştirdiğinden mekân organizasyonlarında birtakım değişiklikler yapılmıştır. Braggiotti Levanten Köşkü'nde yapılan değişiklikler geniş mekân gereksinimi nedeniyle bazı duvarların izleri belli edilerek açılması ve bodrum katında ıslak hacim oluşturulmasıdır. Kâtipzade Konağı'nda mekân kurgusunun değişmesinin işlev değişikliği dışında başka bir nedeni de yapının yıpranmışlığının, geçirdiği yangınlar ve deprem yüzünden fazla olması ve plan şemasının net biçimde okunamamasıdır. Her iki yapının da plan şemasına ait izler müdahale sonucunda yapılarda algılatılmaktadır. Aslanlı Köşk bir süre atıl durumda kaldıktan sonra özgün işlevini sürdürmüş, diğer yapıların aksine bu yapıda yıkılan duvarlar yeniden örülerek özgün mekân kurgusu ortaya çıkarılmıştır.

Anıtsal ve özgün işlevleri dini yapı olan Aya Voukla Kilisesi ve Salepçioğlu Camii ile ilgili uygulamalarda benzer sorunlarda bazen benzer, bazen farklı müdahaleler yapılmıştır. Aya Voukla Kilisesi duvar resimleri ortaya çıkartılmış ve sağlamlaştırılmıştır. Tavanlarda bulunan boyama motifler özgün renk ve boya karışımı tespit edilerek tamamlanmış ve sağlamlaştırılmıştır. Salepçioğlu Camii'nde de duvar, tavan ve kubbede bulunan kalem işlerinde aynı uygulama yapılmıştır. Ancak Aya Voukla Kilisesi duvar resimlerinin bazıları tamamlanırken bazıları tamamlanmadan sağlamlaştırılarak bırakılmıştır.

İki dini yapının restorasyon sonrası işlevleri karşılaştırıldığında Salepçioğlu Camii özgün işlevini korurken Aya Voukla Kilisesi Cumhuriyetin ilk yıllarından bu yana

farklı işlevlerde kullanılmaktadır. Arkeoloji Müzesi ve ardından Devlet Operası depo binası olarak kullanıldıktan sonra uzun bir süre boş kalmıştır. Ana yapı kültür merkezi işleviyle ve müştemilatlar müze, WC olarak kullanılmak üzere restore edilmiştir.

Aynı Yapım Sistemine Sahip Yapılarda Müdahale Durumu

Osmanlı Bankası ve Tekel Tütün Deposu yapılarının yapım sistemleri aynı olup, güçlendirme müdahaleleri farklıdır. Osmanlı Bankası'nda yapılan zemin güçlendirmesi açılan sondaj kuyularına beton enjeksiyonu şeklindedir. Tekel Tütün Deposu'nda ise radye temel yapılmıştır. Kagir duvarlarda ise Osmanlı Bankası duvarlarında sıva raspası yapıldıktan sonra, zemin kat iç duvarlarına çelik donatı döşenerek hazır beton püskürtülmesi ve polimer bazlı tamir harcı ile düzeltme yapılarak duvarlar şaküle getirilmiştir. Tekel Tütün deposunda ise zemin ve 1. katta dış duvarların iç yüzeylerine 25-30 cm perde duvarla güçlendirme yapılmıştır. 2. ve 3. katlarda dış duvarlara bitişik, kolon akslarında 50 x 150 cm kolonlar imal edilerek bu kolonlar zemin ve 1. kattaki perdelere taşıtılmıştır. Betonarme kolonlara ve kirişlere ise Osmanlı Bankası'nda karbon fiber kaplama yapılmıştır. Ancak Tekel Tütün Deposu'nda bu tür bir uygulama deprem yüklerini karşılayamayacağından kolonların etrafına betonarme mantolama yapılmıştır. Tekel Tütün Deposu'nun dönem eki olan 3. katının güçlendirmeyi fazlalaştırdığı anlaşılmaktadır. Osmanlı Bankası'nda oturmanın olduğu ve bu nedenle zeminin güçlendirildiği göz önünde bulundurulduğunda yapıya daha fazla yük bindirmemek amacıyla mümkün olduğunca hafif malzeme kullanıldığı sonucu çıkmaktadır. Yapıların sistem özelliklerinin aynı olması, uygulanan güçlendirme müdahalesinin birbirine çok yakın olacağı sonucunu doğurmamaktadır.

BÖLÜM SEKİZ
SONUÇLAR

Restorasyonun net verilere dayanması gerekmektedir. Yapının rölövesi çıkartılırken, yalnızca yapının ölçülerinin doğru olması değil, geometrisinin anlaşılması, malzemelerinin belirlenmesi, yapıdaki bozulmaların (sistem ve malzeme) analiz edilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda yapının özgünlük durumu restorasyon açısından çok önemlidir. Restitüsyon verilerinin güvenilir olması, yapının özgün kısımlarının doğru belirlenmesi, yapıya ait eski belgelerin bulunması, varsa eski rölövelerinin incelenmesi, eski fotoğraflarıyla karşılaştırma yapılmasına bağlıdır. Eğer restorasyon yapının restitüsyonu baz alınarak yapılıyorsa restitüsyon verilerinin güvenilirliği daha da önem taşımaktadır. Yapıda restitüsyon durumuna dönülmüyorsa bile, özgün eleman ve malzemelerin korunması ve geleceğe aktarılması açısından net verilere ulaşmak gereklidir.

Rölöve ve analizleri, restitüsyon ve restorasyon projelerinde yapılarla ilgili gerekli belgeleme yapılmakta, müdahaleler belirtilmektedir. Ancak uygulama sırasında yapıda ortaya çıkabilecek farklı durumlar göz önünde bulundurulmalıdır. Bu yüzden uygulamanın proje müellifleri, mesleki uygulama sorumluları ve teknik uygulama sorumluları tarafından denetlenmesi büyük önem taşımaktadır. Örneğin konstrüktif açıdan gerekli durumlarda sıvalar kaldırıldığında, düşünüldüğü gibi ortaya yapısal bozulmalar çıkabileceği gibi, kapatılmış pencere, kapı, duvar nişi, süsleme de çıkabilir. Bu gibi durumlarda projenin ve yapının yeniden değerlendirilmesi, restitüsyon etüdünün ve eski belge, bilgi ve fotoğrafların tekrar gözden geçirilerek, ortaya çıkan boşluk veya nişlerin özgünlüğü tartışılarak, gerekirse restorasyon tadilat projesi çizilerek ve analizlerle desteklenerek Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'na başvurulması gerekmektedir. Bu da proje müelliflerinin mesleki uygulama ve teknik uygulama sorumlusu olmalarının önemini vurgulamaktadır. Bu sorumlular yasalar gereği proje müellifi olmak zorunda değillerdir, ancak projeyi ve yapıyı iyi tanıyan, yapı üzerinde çalışmalar yapmış olan müellifin bu görevi üstlenmesi uygulamanın verimliliği açısından uygundur.

Tez çalışmasında da görülmektedir ki aynı yapım sistemlerine sahip yapılara, yıpranmışlık düzeyi, yapının kat sayısı, yapıya yapılan ekler ya da yapının bulunduğu zemin yapısı farklılığından dolayı, uygulamalardaki müdahaleler farklı olmaktadır. Bu durum da yapının uygulama öncesinde iyi analiz edilmesi gerektiğini, her yapıya özel müdahale yönteminin üretilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Uygulama teknikleri gün geçtikçe gelişmekte, yapısal ya da konservasyona yönelik teknolojiler üretilmektedir. Restorasyonlarda yeni teknolojilerin kullanılması olumlu olabileceği gibi, kötü sonuçlar da doğurabilir. Denenmemiş yeni teknolojilerin sonuçları henüz bilinemediğinden, bilimsel deneyleri yapılmış malzemelerin kullanımı daha uygun olacaktır.

Yapıya yönelik müdahalelerde sonuç ürünün kalitesini; yapıya ilişkin verilere tam olarak ulaşılması (yapıdan okumak, yapı ile ilgili belgelere ulaşmak), proje aşamasının istenen düzeye varması, uygulama sırasında projenin tam olarak uygulanması, malzeme ve işçiliğin kaliteli olması etkilemektedir. Uygulamanın başarısı ekip çalışmasına bağlıdır. İstenen düzeyde proje çizildiğinde, kalifiye usta, malzeme, kontrol ve koordinasyon sağlandığında uygulamada başarıya ulaşmak mümkündür. Disiplinler arası ortak çalışmanın en önemli olduğu alanlardan biri de restorasyondur.

KAYNAKLAR

Ahunbay, Z. (2007). *Tarihi çevre koruma ve restorasyon.* (4. Baskı). İstanbul: YEM Yayın.

Akış, T., İncedere, Ü., Tunçoku, S. ve Arslan Avar, A. (2013). İzmir Kırsal Alan Konutları. *Mimarlık Dergisi, 1,* (370), 57-63.

Akurgal, E. (1983). *Eski İzmir I. yerleşme katları ve Athena Tapınağı.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Akyüz, E. (1994). Tarihsel süreçte İzmir'de konut. *Ege Mimarlık Dergisi, 1* (1994/3), 32-35.

Atakişi, T. (2013). *Bir zamanlar Smyrna.* İzmir: Tufan Atakişi.

Atay, Ç. (1998). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İzmir planları.* Ankara: Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları.

Atay, Ç. (2003). *İzmir Hanları.* İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını.

Atilla, A. N. (2002). *İzmir Demiryolları.* İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını.

Ballice, G. (2009). Cumhuriyet sonrası İzmir'de az katlı konut yapıları (1923-1965). *Ege Mimarlık Dergisi,* 1 (71), 24-27.

Bayraktar, A. (2011). *Yığma yapı mühendisliğinin gelişim tarihi depreme dayanıklı yapı tasarımları.* İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtma A. Ş.

Begeç, H. (2002). Salepçioğlu Camii. *Ege Mimarlık Dergisi, 1,* (42), 31-32.

Berkman, A. F. (1978). *Yapı elemanları.* İstanbul: Birsen Kitabevi Yayınları.

Beyru, R. (2000). *19. yüzyılda İzmir'de yaşam.* İstanbul: Literatür Yayınları.

Beyru, R. (2011). *19. yüzyılda İzmir kenti.* İstanbul: Literatür Yayınları.

Birol Akkurt, H. (2004). *19. yüzyıl batılılaşma kesitinde, Bornova ve Buca Levanten köşkleri mekânsal kimliğinin irdelenmesi.* Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Böke, H., Akkurt, S., İpekoğlu, B. (2004). Tarihi yapılarda kullanılan horasan harcı ve sıvalarının özellikleri. *Yapı Dergisi, 1* (269), 90-95.

Çelebi, R. (2014). *Anadolu kerpiç mimarlığı.* (2. Basım). İstanbul: T.C. İstanbul Kültür Üniversitesi.

Çıkış, Ş. (2000). 19. yüzyıl İzmir konutunda etkileşim ve dönüşümler. *Ege Mimarlık Dergisi, 1* (36), 38-41.

Derin, Z. (2007). Yeşilova Höyüğü. M. Özdoğan ve N. Başgelen, (Ed.). *Anadolu'da uygarlığın doğuşu ve Avrupa'ya yayılımı Türkiye'de neolitik dönem yeni kazılar, yeni bulgular* içinde (377-384) İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Derin, Z. (2011). İzmir'in tarih öncesi yerleşim alanı: Yeşilova Höyüğü. *İzmir Kültür ve Turizm Dergisi,1* (13), 112-120.

Eldem, S. H. (1973). *Yapı.* İstanbul: Birsen Kitapevi Yayınları.

Erder, C. (2007). *Tarihi çevre bilinci*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği.

Erdoğan S., Erdoğan T. (2007). *Bağlayıcı malzemelerin ve betonun onbin yıllık tarihi.* Ankara: ODTÜ Gelişme Vakfı Yayıncılık ve İletişim A.Ş. Yayınları ODTÜ Yayıncılık.

Erguvanlı, K. (1982). *Mühendislik jeolojisi.* İstanbul: İ.T.Ü. Yayını.

Eriç, M. (2002). *Yapı fiziği ve malzemesi.* (2. Basım). İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Erpi, F. (1975). İzmir'de Levanten mimarisi. *Mimarlık Dergisi, 1* (135), 15-18.

Erpi, F. (1987). *Buca'da konut mimarisi (1838-1934) bir yüzyıl dönemini kapsayan mimari oluşumun sosyo-kültürel analizi ve tipolojik sentezi.* Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi

Ersen, A. (2011). Taş korumada son 20 yıldaki gelişmeler ve yenilikler. *Restorasyon Konservasyon Dergisi,* 1 (10), 3-19.

Ersoy A. (2009). Smyrna'dan İzmir'e! *İzmir Kültür ve Turizm Dergisi, 1* (1), 32-45.

Ersoy, B. (1991). *İzmir Hanları.* Ankara:Atatürk Kültür Merkezi Yayını

Google Haritalar, (b.t.). 2015-2016, https://www.google.com.tr/maps.

Güler, M., Ekinci, Y. (2010). Tarihi çevre korumanın yönetsel boyutu ve alan yönetimi. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*,*19* (3), 1-24.

Günay, R. (2002). *Geleneksel ahşap yapılar: sorunları çözüm yolları.* İstanbul: Birsen Yayınevi.

Gürsoy, M. (1993). *Tarihi, ekonomisi ve insanları ile bizim İzmirimiz.* İstanbul: Metis Yayıncılık.

Hasol, D. (1975). Ansiklopedik mimarlık sözlüğü. İstanbul: YEM Yayın (Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları).

Hasol, D. (2014). Ansiklopedik mimarlık sözlüğü. (13. Basım). İstanbul: YEM Yayın (Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları).

Hollandalı gezgin Corneille de Bruyn Osmanlı hükümdarları ile söyleşirken, (b.t.). 5 Eylül 2016, http://www.lifo.gr/team/sansimera/51348.

ICOMOS, (b.t). 27 Ekim 2016, http://www.icomos.org.tr.

İşler, R. (2009). Aya Voukla Kilisesi iç kısım temizleme - sağlamlaştırma - rötuşlama (konservasyon ve restorasyon uygulama raporu) (yayınlanmamış).

İşler, R. (2015). Hrisostomos Evi konservasyon raporu (yayınlanmamış).

İzmir gravürü 1600'lü yıllar, (b.t.). 5 Eylül 2016, http://www.lifo.gr/team/sansimera/51348

İzmir rıhtım, (b.t.). 5 Eylül 2016, https://sites.google.com/site/sadikture/eskiliman.jpg

Kemeraltı iç limanı, (b.t.). 5 Eylül 2016, https://izmirkemeralti.files.wordpress.com/2015/02/kemeralti07_2.jpg

Keskiner, K. (2006). Levanten kültürü altında gelişmiş İzmir evleri. *Miko Ege Kültürü Dergisi, 1* (5), 19-23.

Ketin, İ. (1977). *Genel jeoloji.* (C. I-II.). İstanbul: İ.T.Ü. Yayını.

KUDEB Raporu (2013). Geleneksel harçlar ve koruma harçları. *Restorasyon Konservasyon Dergisi*, 1 (16), 36-50

Kültür turizm, (b.t). 27 Ekim 2016, http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14322/ilke-kararlari.html

Kuyulu Ersoy, İ. (2001). Salepçioğlu Ailesinin İzmir'e Katkıları ve Salepçioğlu Camii, *Sanat Tarihi Sempozyumu, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi bölümü,* 29 Mart 2016, https://www.academia.edu.

Küçükkaya, A.G. (2004). *Taşların bozulma nedenleri koruma yöntemleri.* İstanbul: Birsen Yayınevi.

Levantine Heritage, (b.t). 1 Haziran 2013, http://www.levantineheritage.com/turan.htm.

Levantine Heritage, (b.t). 7 Temmuz 2015, http://www.levantineheritage.com/ayavukla.htm.

Mevzuat, (b.t). 27 Ekim 2016, www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2863.doc

Öz, A. K., Güner, S. (Ed.). (2007). *Uluslararası kültürel miras mevzuatı.* İstanbul: Kültürel Mirasın Dostları Derneği (KÜMİD) Yayınları.

Özcan, B. (Yapımcı), Sınav, O. (Yönetmen). (1994). Yalancı [Film]. Türkiye: TRT.

Özkaban, F. (2007). Korumada güncel bir teknolojik sorun: betonarmenin mirası. *Mimarlık Dergisi, 1* (338), 38-45.

Pınar, İ. (2001). *Hacılar, seyyahlar, misyonerler ve İzmir yabancıların gözüyle Osmanlı 1608 - 1918.* İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını.

Sarı, A., (2000). *Düşey sirkülasyon araçları merdivenler.* (7. Baskı). İstanbul: YEM Yayın (Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları).

Serçe, E. (2002). İzmir ve Havalisi Asar-ı Atika Muhibleri Cemiyeti ve İzmir Arkeoloji Müzesi'nin kuruluşu, *İzmir Kent Kültürü Dergisi,1* (5), 318-328.

Sözen, M. (1984). *Cumhuriyet dönemi Türk mimarlığı.* (3. Baskı). Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Şimşek, E. (2006). *Endüstri yapılarının kültürel miras olarak irdelenmesi ve değerlendirilmesi: İzmir liman arkası bölgesi örneği.* Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Tayla, H. (2007). *Geleneksel Türk mimarisinde yapı sistem ve elemanları I-II.* İstanbul: TAÇ Vakfı Yayınları

Torbalı Belediyesi kent arşivi, (b.t.). 14 Mart 2016, http://www.sehiralem.com/Izmir/Torbali/Muzeler/1926/Torbali-Belediyesi-Kent-Arsivi.html).

Toydemir, N., Gürdal, E. ve Tanaçan, L. (2000). *Yapı elemanı tasarımında malzeme.* İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Tunçoku, S. S., İpekoğlu B., Yaka, N. F., Yardım, B., Teket G. Z., Bingül, E. E., Yüreğir S. Ö., Arkan, E. E. ve Dipburun, E. (2006). İzmir Ayavukla Kilisesi mimari özellikleri ve korunması üzerine bir inceleme. *Tasarım Dergisi, 1* (167), 60-67.

Türkçü, H. Ç. (2010). *Yapım ilkeler-malzemeler-yöntemler-çözümler.* (4. Baskı). İstanbul: Birsen Yayınevi.

Uluengin, M.B. (2006). *Mimari metaller özellikleri, bozulma nedenleri, koruma ve restorasyon teknikleri.* İstanbul: Birsen Yayınevi.

Yandex Haritalar, (b.t.). 2015-2016, https://harita.yandex.com.tr/

Yeşilova Höyüğü kalıntıları, (b.t.). 4 Eylül 2016, http://yesilova.ege.edu.tr/icerikimg/kazi12.jpg.

Zakar, L. ve Eyüpgiller, K. (2015). *Mimari restorasyon koruma teknik ve yöntemleri.* İstanbul: Ömür Matbaacılık A.Ş.